

KERESZTÉNY MAGVETŐ

114. évfolyam • 2008 • 3. szám
Kolozsvár

TARTALOM

TANULMÁNYOK

- ▶ *Czire Szabolcs*
A kanonikus evangéliumok fontosabb szövegpárhuzamai
a kánonon kívüli forrásokban..... 301
- ▶ *Bernard Félix*
Esszé a szépségről..... 353
- ▶ *B. Kis Attila*
Adam Franck (1639–1717) pályaképe..... 363
- ▶ *Pál János*
Vissza- és elrománosítási kísérletek ideológiai gyökerei a székelyföldi
unitárius egyházközösségekben (1.)..... 384
- ▶ *Lakatos Csilla*
Az Erdélyből Magyarországra áttelepültek lelki egészsége 409

MŰHELY

- Rüsz Domokos*
Szelidség és alázat. Bibliamagyarázat: Mt 11,28–30..... 433
- Zsakó Erzsébet*
Egy régi „magvetés” nyomában..... 437

SZÓSZÉK – ÚRASZTALA – SZERTARTÁSOK

- Celia Midgley*
A Szellem lélegzete..... 448

<i>John Midgley</i>	
A pünkösdli lélek: Isten lelke (ApCsel 2,1–8)	452
<i>Szabó László</i>	
Kifosztók és kifosztottak. Úrvacsorai beszéd őszi hálaadásra (Mt 11,28–30) ...	456
<i>Makkai Ilkei Ildikó</i>	
Hivatásunk: szeretni (Lk 24,1–6a; 9–11)	461
<i>Pálffy Tamás Szabolcs</i>	
Az egyetértés pünkösdli nyelviskolája (ApCsel 2,1–4)	465
Egyházi élet – Hírek	469

A kiadvány megjelenését
a Communitas Alapítvány
támogatta.

Alapítási éve: 1861. Kiadja az Unitárius Egyház. Megjelenik negyedévenként.
Szerkeszti: dr. Szabó Árpád. Munkatársak: Jakabffy Tamás szerkesztő,
Kürti Miklós olvasószerkesztő, Ruzsa István műszaki szerkesztő.
Szerkesztő bizottsági tagok: Kovács Sándor, Czire Szabolcs.
Szerkesztőség címe: 400105 Kolozsvár, 1989 December 21 út, 9 sz.
Tel: +40 264 593236, fax: +40 264 595927; e-mail: tamas.jakabffy@unitarius.com.
Postacím: 400105 Cluj-Napoca, b-dul 21 Decembrie 1989 nr. 9.
Készült az Unitárius Egyház Nyomdájában. ISSN 1222-8370.

CHRISTIAN SOWER

Journal of the Unitarian Church, Romania
CXIV • Cluj-Napoca • 2008/3

CONTENTS

STUDIES

<i>Szabolcs Czire</i> Important Textparallels of the Synoptic Gospels in the Extracanonice Sources.....	301
<i>Bernard Félix</i> Essay on Beauty.....	353
<i>Attila B. Kis</i> Adam Franck's (1639–1717) Career.....	363
<i>János Pál</i> The Ideological Roots of the Romanisation Attempts in the Unitarian Congregations (1.)	384
<i>Csilla Lakatos</i> The Spiritual Health on Those Who Transmigrated from Transylvania to Hungary.....	409

WORKSHOP

<i>Domokos Rűsz</i> Gentleness and Humility. An Exegesis	433
<i>Erzsébet Zsakó</i> In the Footsteps of an Old Sowing	437

SERMONS

<i>Celia Midgley</i> The Breathing of Spirit	448
---	-----

<i>John Midgley</i>	
The Spirit of Pentecost: God's Spirit	452
<i>László Szabó</i>	
Robbers and Robbed. A Sermon before Communion of Thanksgiving.....	456
<i>Ildikó Makkai Ilkei</i>	
Our Vocation Is to Love	461
<i>Tamás Szabolcs Pálffy</i>	
The Pentecostal Language-School of Harmony	465
Church Life – News	469

Tanulmányok

CZIRE SZABOLCS

A KANONIKUS EVANGÉLIUMOK FONTOSABB SZÖVEGPÁRHUZAMAI A KÁNONON KÍVÜLI FORRÁSOKBAN

A mai újszövetségi kutatásnak, közelebbről pedig a történeti Jézus-kutatásnak az egyik tendenciája, hogy az Újszövetséget a maga teljes irodalmi környezetében igyekeznek elhelyezni és értékelni. Ez a tendencia a keresztény kánonon kívüli forrásoknak a kutatásba való vehemens bevonását hozta magával. A főként protestáns kutatók által kezdeményezett folyamatra serkentőleg hatott a II. vatikáni zsinat *Dei Verbum* kezdetű dogmatikus konstitúciója az isteni kinyilatkoztatásról (1965), amely immár hivatalosan is engedélyezte a katolikus biblikusoknak a Szentírás összes fellelhető forrásainak, hagyományainak és irodalmi formáinak tanulmányozását.¹ Olyan jelentős kutatók hallották ezt meg, mint Raymond E. Brown, Hans Küng vagy a belga Edward Schillebeek.

A kutatói világ azonban itt is, mint minden jelentősebb kérdésben, mélységesen megosztott maradt. Egyesek – elsősorban az apostoli tradíció iránti hűségtől indítatva – alapállásból elzárkóznak a nem-kanonikus források kutatásba való bevonásától. Érveik közt gyakran azok történelmi megbízhatatlansága és a kanonikus evangéliumoktól való függősége szerepel.²

Mások álláspontja az, hogy a nem-kanonikus forrásokat csak a kanonikusoktól kapott információ kiegészítésére vagy még inkább *igazolására* szabad használni.

1 A konstitúció szövege megtalálható: www.katolikus.hu/zsinat/zs_11.html; Vö. C. Allen: *The Human Christ*, 282–283.

2 Idesorolható például J. Gnilka: *Jesus von Nazareth*. Freiburg, 1991; Vagy J. P. Meier: *The Marginal Jew*, 1991. Meier részletesen foglalkozik a nem-kanonikus forrásokkal, és a függőség kérdésében több forrás esetében csak „indirekt” (nem irodalmi) függőségről beszél. Álláspontja azonban az, hogy a nem-kanonikusok semmilyen lényeges információval nem járulnak hozzá ahhoz a tudáshoz, amelyet a kanonikusok biztosítanak. Így trilógiájában kizárólag kanonikus forrásokra támaszkodik. Hasonlóan Jürgen Becker (*Jesus von Nazareth*, 1995).

A harmadik álláspont, hogy a kanonikus források mellett a nem-kanonikus forrásokat egyenlő súllyal lehet és kell felhasználni a Jézus-kutatásban.³ Ez azon a felismerésen nyugszik, hogy azok formálódási szakaszában semmiféle megkülönböztető szempont nem érvényesült sem formai, sem tartalmi szempontból. A kettőt teológiai szempontból meg lehet ugyan különböztetni, fejlődéstörténeti szempontból azonban nem. A kanonizálás ugyanis egy hosszú és feszültségekkel teljes folyamat eredménye, amely a teljes hagyományanyagon belül egy részt kiválasztott és körülkerített. Amíg a kereszténység nem társult a római hatalommal, addig ezek a keresztény csoportok egymás mellett léteztek. A formatörténeti kutatások egyik alapfelismerése, hogy a szóbeli hagyomány az írásbeliség megjelenése után még sokáig párhuzamosan tovább élt, és a két hagyományforma kölcsönösen hatott egymásra. Felismerhetővé vált, ahogyan a Jézus-hagyományt alkotó különböző műfajok (gyermekésgtörténetek, bölcsességmondások, párbeszéd, szenvedéstörténet-elbeszélések stb.) különböző hagyományrétegeken és hagyományvonalakon áthaladva fejlődtek.

E felismerések vezettek el ahhoz a nagyfokú érdeklődéshez a nem-kanonikus források irányában, amelynek az elmúlt évtizedekben és napjainkban tanúi lehetünk. Sejtethető, hogy az út nagyobb része ebben a kérdésben is előttünk áll még.

Az alábbiakban a fontosabb (és nagyobb kutatói konszenzusnak örvendő) kánonon *kívüli* források evangéliumi utalásait, mondásait és elbeszéléseit állítjuk párhuzamba a keresztény felekezetek szentkönyveként használt Biblián *belüli* evangéliumok anyagával. A mai kutatás többségi álláspontja szerinti időrendi sorrendben haladunk, azaz először Márk evangéliumának párhuzamait nézzük meg. Ezt követi a Q-forrás (Máté és Lukács azon közös anyaga, amely nem található meg a másik közös forrásukban, a Márk-evangéliumban⁴). A sort Máté, Lukács és János evangéliuma követi.

Tekintettel arra, hogy az egyes források datálása és a kanonikus evangéliumoktól való irodalmi függésének/függetlenségének a kérdése még heves kutatói viták keresztüzében áll, ezek bemutatásától – már csak az olvasók befolyásolását kerülendő is – eltekintünk.

3 Ennek az álláspontnak szélsőséges képviselője az amerikai J. D. Crossan, aki a *The Historical Jesus. The Life of a Mediterranean Jewish Peasant* (San Francisco: HarperCollins, 1991) művében nem kevesebb, mint 35 nem-kanonikus forrást vesz leltárba, és álláspontja érvelésében nagyobb részt ezekre támaszkodik.

4 Részletesen lásd Czire Szabolcs: *A Q-forrás rekonstruálása (1.). A hipotézistől az írott dokumentumig*. KerMagv. 2003/1–2, 3–21

A párhuzamok bemutatása rendjén az egyes forrásokat rövidítve jelöljük. Ezek áttekintését az alábbi felsorolás tartalmazza. Ugyanakkor itt találjuk meg azokat az alapműveket, amelyekből a párhuzamokat összeállítottuk. Ezek egy része magyar nyelven megjelent, a többit saját fordításként tesszük közzé.

AcPilate – *Feljegyzés a mi urunkról, Jézus Krisztusról, amely Pontius Pilátus idejében készült* (ford. Adamik Tamás. *Apokrif iratok: Csodás evangéliumok*, Telosz 1996)

ApocPet – *Péter apokalipszise* (J. K. Elliot: *The Apocryphal New Testament*. Oxford: Clarendon 1999²)

EbionEv – *Az Ebioniták szerinti evangélium* (ford. Rugási Gyula. *Jézus rejtett szavai*, Vízöntő 1990)

Fayyum Töredék (J. K. Elliot: *The Apocryphal New Testament*)

HébEv – *A Héberék szerinti evangélium* (ford. Rugási Gyula. *Jézus rejtett szavai*)

JkApok – *Jakab apokrif levele* (ford. Déri Balázs. *Apokrif iratok: Csodás evangéliumok*)

JkProt – *Jakab protoevangéliuma* (ford. Szepessy Tibor. *Apokrif iratok: Csodás evangéliumok*)

NazEv – *A Nazoreusok szerinti evangélium* (Rugási Gyula. *Jézus rejtett szavai*)

PCairo – *Papyrus Cairensis 10735* (J. K. Elliot: *The Apocryphal New Testament*)

PEger2 – *Papyrus Egerton 2* (H. Koester: *Ancient Christian Gospels: Their History and Development*. London: SCM / Philadelphia: Trinity 1990)

POxy – *Oxyrhynchus Papyrus* (J. K. Elliot: *The Apocryphal New Testament*)

PétEv – *Péter evangéliuma* (ford. Kapitánffy István. *Apokrif iratok: Csodás evangéliumok*)

TamBesz – *Tamásnak, a zsidó filozófusnak beszámolója az Úr gyerekkoráról* (ford. Bolyki János. *Apokrif iratok: Csodás evangéliumok*)

TamEv – *Tamás evangéliuma* (Czire Szabolcs: *Tamás evangéliuma*. Keresztény Magvető 2004/3.)

Márk evangéliuma

Mk 1, 4-6: ⁴Történt pedig, hogy János keresztelt a pusztaban, és hirdette a megtérés kereszttségét a bűnök bocsánatára. ⁵Akkor kiment hozzá Júdea egész vidéke, kimentek a jeruzsálemiek is mind, és - amikor megvalótlották bűneiket - megkeresztelte őket a Jordán vizében. ⁶János ruhája teveszőrből volt, derekán bőrvet viselt, sáskát evett, meg erdei mézet.

Mk 1, 9-11: ⁹Történt pedig azokban a napokban, hogy eljött Jézus a galileai Názaretből, és megkeresztelte őt János a Jordánban. ¹⁰És amikor jött ki a vízből, látta, hogy megnyílik a menny, és leszáll rá a Lélek mint egy galamb, ¹¹a mennyből pedig hang hallatszott: „Te vagy az én szeretett Fiam, benned gyönyörködöm.”

EbionEv 2: És „történt, hogy János keresztelt, és kimentek hozzá a farizeusok, és megkeresztelkedtek, miként egész Jeruzsálem is. János öltözéke teveszőrből készült, és bőr öv volt az ágyéka körül. Az eledele pedig – mint mondja – vadméz volt, amelynek olyan volt az íze, mint a mannáé, mint az olajban sült kalácsé.” Egészen szembevető módon azonban, hogy az igaz szót hazuggá változtassák át, a »sáska« (akrisz) helyébe olajban sült »kalácsot« (enkrisz) írnak. (*Epiphanius, Haer. 30. 13. 4-5*)

EbionEv 4: Miután sok mindenről beszélt, azt állítja, hogy: „Amikor a nép megkeresztelkedett, Jézus is eljött, és János megkeresztelte őt. Amint feljött a vízből, megnyíltak az egek, s <Jézus> látta a Szentleket galamb alakjában, ahogy alászállott és belément. És hang (hallatszott) az égből, amely ezt mondta: »Te vagy az én szeretett fiam, benned gyönyörködöm.« Majd újra: »Ma születek téged.« és rögtön nagy fény világította be a helyet. Amikor ezt látta – mondja –, János így szólott hozzá: »Ki vagy te, Uram?« Majd megint hang hallatszott az égből feléje: »Ez az én szeretett fiam, akiben gyönyörködöm.« És akkor – mondja – János leborult előtte, és azt mondta: »Kérek, Uram, te keresztelj meg engem.« Ő azonban elhárította, mondván: »Hagyd, mert így illő, hogy beteljesedjék minden.«” (*Epiphanius, Haer. 30. 13. 7-8*);

HébEv 2: De abban az evangéliumban, amelyet héber nyelven jegyeztek le, a nazoreusok ezt olvassák: „leszállott rá a Szentlélek teljes forrása”. Az Úr ugyanis lélek, s ahol az Úr lelke, ott van a szabadság... ezután az evangéliumban, amelyet az előbb említettünk, ezeket találtam megírva: „Történt pedig, hogy amikor az Úr kiemelkedett a vízből, rászállott a Szentlélek teljes forrása, és rajta nyugodott, s azt mondotta neki: Fiam, minden prófétában rád vártam, hogy eljőjj, és megnyugodjam benned. Mert te vagy az én nyugalمام, te vagy az én elsőszülött fiam, aki mindörökké uralkodol.” (*Hieronymus, Comm. IV in Is. 11, 2*);

NazEv 2: A Hébrek szerinti evangélium (amelyet káld, illetve szír nyelven, ám héber betűkkel jegyeztek le, s amelyet a nazoreusok a mai napig használnak), az apostol szerinti, vagy ahogy a legtöbbben ismerik, a Máté szerinti (amely a caesareai könyvtárban is megvan), beszél el a következő történetet: Íme az Úr anyja és testvérei mondották neki: „Keresztelő János keresztel a bűnök bocsánatára, menjünk, és keresztelkedjünk meg általa.” De ő ezt válaszolta nekik: „Mit vétettem, hogy menjek, és megkeresztelkedjem általa? Hacsak az, amit most mondtam, nem tudatlanság.” (*Hieronymus, Contra Pelag. III, 2*)

Mk 1, 16-20: ¹⁶Amikor a Galileai-tenger partján járt, meglátta Simont és András, a Simon testvérét, amint hálót vetettek a tengerbe, mivel halászok voltak ¹⁷és így szólt hozzájuk Jézus: „Jöjjetek utánam, és emberhalászokká teszlek benneteket.” ¹⁸Erre azok a hálót otthagya azonnal követték őt. ¹⁹Amikor kissé továbbment, meglátta Jakabot, a Zebedeus fiát és Jánost, a testvérét, amint a hálóikat rendezgették a hajóban ²⁰és azonnal elhívta őket, azok pedig apjukat, Zebedeust a napszámosokkal együtt a hajóban hagyva, elmentek őutána.

Mk 1, 40-45: ⁴⁰Odament hozzá egy leprás, aki könyörögve és térdre borulva így szólt hozzá: „Ha akarod, meg tudsz tisztítani.” ⁴¹Jézus megszánta, kezét kinyújtva megérintette, és így szólt hozzá: „Akarom, tisztulj meg!” ⁴²És azonnal eltávozott róla a lepra, és megtisztult. ⁴³Jézus erőlyesen részolva azonnal elküldte, ⁴⁴és ezt mondta neki: „Vigyázz, senkinek semmit el ne mondj, hanem menj el, mutasd meg magadat a papnak, és ajánld fel tisztulásodért, amit Mózes rendelt - biznyságul nekik!” ⁴⁵Az pedig elment, és elkezdte mindenfelé hirdetni és hírsztelni az esetet, úgyhogy Jézus nem mehetett többé nyíltan városba, hanem kint, lakatlan helyeken tartózkodott, és oda mentek hozzá mindenfelől.

Mk 2, 15-17: ¹⁵És történt, hogy mikor Lévi házában az asztalnál ült, sok vámszedő és bűnös is odatelepedett Jézus és tanítványai mellé, mivel sokan voltak, és követték őt. ¹⁶Amint a farizeusok közül való írástudók látták, hogy bűnösökkel és vámszedőkkel eszik együtt, szóltak tanítványainak, hogy a vámszedőkkel és bűnösökkel eszik. ¹⁷Amikor ezt Jézus meghallotta, így szólt hozzájuk: „Nem az egészségeseknek van szűkségük orvosra, hanem a betegeknek; nem azért jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem hogy a bűnösöket.”

EbionEv 1: Az általuk használt evangéliumban, amelyet Máté szerintinek neveznek, s amely nem a legteljesebb, sőt meghamisított és megcsonkított változat (ezt héber evangéliumnak is hívják), az szerepel, hogy: „Jött egy bizonyos Jézus nevű, harminc év körüli férfi, aki kiválasztott minket. Kafarnaumba menvén belépett Simon házába, akit Péternek neveznek, s száját szóra nyitván így szólt: A Tibériás-tó mentén járva kiválasztottam Jánost és Jakabot, Zebedeus fiait, és Simont, András, Tádét és a zelóta Simont, iskarióti Júdást és téged is Máté, elhívtalak, amint a vámnál ültél, és te követél engem. Azt akarom tehát, hogy ti legyetek a tizenkét apostol, biznyságul Izráel számára.” (*Epiphanius, Haer. 30. 13. 2-3*)

PEger2 2: Odament hozzá egy leprás, és így szólt: „Jézus Mester, miközben leprásokkal vándoroltunk és velük együtt ettünk a fogadóknak, magam is leprás lettem. Azért, ha akarod, tisztíts meg.” Az Úr pedig mondta neki: „Akarom, tisztulj meg!” És a tisztátalanság azonnal eltávozott tőle, és az Úr ezt mondta: „Menj, mutasd meg magad a papoknak, és ajánld fel tisztulásodért, amit Mózes rendelt, és többé ne vétkezzél...”

(Justin Martyr, Apologia I 1,15.8) POxy1224 1: És az írástudók, [farizeusok] és papok dühösek voltak, amikor látták, hogy bűnösök közé vegyülve [hever] az asztalnál. De Jézus meghallotta [ezt és mondta:] Az egészségeseknek nincs szűkségük [orvosra].

Mk 2, 18-20: ¹⁸János tanítványai és a farizeusok tartották a böjtöt. Odamentek Jézushoz, és így szóltak hozzá: „Miért böjtölnék János tanítványai és a farizeusok tanítványai, a te tanítványaid pedig miért nem böjtölnék?” ¹⁹Jézus ezt mondta nekik: „Vajon böjtölhet-e a násznép, amíg velük van a vőlegény? Addig, amíg velük van a vőlegény, nem böjtölhetnek. ²⁰De eljön az a nap, amikor elvételük tőlük a vőlegény, és akkor azon a napon böjtölni fognak.”

Mk 2, 21-22: ²¹Senki sem varr foltot új posztóból régi ruhára, mert a toldás kitépne belőle, az új a régiből, és még csúnyább szakadás támadna. ²²És senki sem tölt újbort régi tömlőbe, mert szétrepesztené a bor a tömlőt, s odalenne a bor is, a tömlő is hanem az újbor új tömlőbe való.”

Mk 3, 1-6: ¹Ezután ismét a zsinagógába ment. Volt ott egy sorvadt kezű ember. ²Figyelték Jézust: vajon meggyógyítja-e szombaton, hogy vádat emelhessenek ellene. ³Ekkor ezt mondta a sorvadt kezű embernek: „Állj ki közepra!” ⁴Hozzájuk pedig így szólt: „Szabad-e szombaton jót tenni, vagy rosszat tenni, életet megmenteni, vagy kioltani?” De azok hallgattak. ⁵Ekkor haragosan végignézett rajtuk, és sajnálta őket szívük keménysége miatt, majd így szólt ahhoz az emberhez: „Nyújtsd ki a kezedet!” Erre az kinyújtotta, és meggyógyult a keze. ⁶A farizeusok pedig kimenne, a Heródes-pártiakkal együtt azonnal arról tanácskoztak, hogyan végezzenek vele.

Mk 3, 23-27: ²³Jézus odahívta őket, és példázatokban szólt hozzájuk: „Hogyan űzheti ki a Sátán a Sátánt? ²⁴Ha egy ország meghasonlik önmagával, nem maradhat meg az az ország ²⁵és ha egy háznép hasonlik meg önmagával, az a háznép sem maradhat meg. ²⁶Ha tehát a Sátán önmaga ellen támadt, és meghasonlott, akkor szintén nem maradhat meg tovább, hanem vége van. ²⁷Viszont senki sincs, aki egy erős ember házába hatolva el tudná rabolni annak javait, ha csak előbb meg nem kötözi azt az erős embert, akkor kirabolhatja a házát.”

TamEv 27: ¹„Ha ti nem tartózkodtok a világtól, nem találjátok meg a királyságot.

²Ha ti nem teszitek a Sabbátot Sabbáttá, nem látjátok meg az Atyát.”

TamEv 104: ¹Azok mondják [Jézusnak]: „Jöjj, imádkozzunk és böjtöljünk ma!”

²Jézus így szólt: „Mi hát a bűn, amit elkövettem, vagy hol győztek le engem? Hanem amikor a vőlegény kijön a menyegzői szobából, akkor böjtöljünk és imádkozzunk.”

TamEv 47: ¹Jézus mondja: „Egy embernek lehetetlen két lovat megülni, vagy két újat feszíteni.

²És egy szolgának lehetetlen két urat szolgálni. Vagy tiszteli az egyiket, és gyalazza a másikat.”

³„Egy ember sem iszik óbort, és utána azonnal újbort kíván inni.

⁴És újbort nem tesznek régi tömlőkbe, nehogy szétrepessze; sem óbort nem tesznek (egy) új tömlőbe, nehogy tönkregye az.

⁵Egy régi foltot nem varrnak új ruhára, mert szakadás keletkezik.”

NazEv 10: Abban az evangéliumban – amelyet a nazoreusok és az ebioniták használtak, s amelyet nemrégiben fordítottunk le héber nyelvről görögre – és amelyet a többség a hiteles Máténak tart –, az az ember, akinek a keze elszáradt, kőművesként szerepel, s e szavakkal könyörgött segítségért: „Kőműves voltam, kezemmel ke-restem meg a kenyerem, kérlek téged, Jézus, add vissza egészségemet, hogy ne kelljen szégyenszemre élelemért koldulnom.” (*Hieronymus, Comm. in Mt 12, 13*)

TamEv 35: ¹Jézus mondja: „Lehetetlen, hogy valaki be-menjen egy erős (ember) házába, (és) erőszakkal elragadja azt, hacsak meg nem kötözi kezét. ²Akkor majd kifosztja a házát.” (**Clement, Exc. ex Theod. 52.1**)

Mk 3, 28-30: ²⁸„Bizony, mondom néktek, minden bűn meg fog bocsáttatni az emberek fiainak, még a káromlások is, bármennyi káromlást szólnak, ²⁹de ha valaki a Szentlelket káromolja, az nem nyer bocsánatot soha, hanem vétkes marad bűne miatt örökké.” ³⁰Azt terjesztették ugyanis, hogy tisztátalan lélek van benne.

Mk 3, 31-35: ³¹Ekkor megérkeztek anyja és testvérei kint megállva beküldtek hozzá, és hívták őt. ³²Körülrötte pedig sokaság ült, és szóltak neki: „Íme, anyád, a fivéred és nővéreid odakint keresnek téged!” ³³De ő így válaszolt nekik: „Ki az én anyám, és kik az én testvéreim?” ³⁴És végignézte a körülötte körben ülőkön, így szólt: „Íme, az én anyám és az én testvéreim.” ³⁵Aki az Isten akaratát cselekszi, az az én fivérem, nővérem és az én anyám.”

Mk 4, 2-9: ²Sokat tanította őket példázatokban és ezt mondta nekik tanítás közben: ³„Halljátok! Íme, kiment a magvető vetni, ⁴és történt vetés közben, hogy egyik mag az útfélre esett, de jöttek a madarak, és felkapkodták. ⁵Másik mag a sziklás helyre esett, ahol kevés volt a föld, és azonnal kihajtott, mert nem volt mélyen a földben „amikor pedig felkelt a nap, megperzselődött, és mivel nem volt gyökere, kiszáradt. ⁷Egy másik a tövisek közé esett, de a tövisek megnőttek, megfojtották, és így nem hozott termést. ⁸A többi pedig a jó földbe esett, és termést hozott, miután kikelt és szárba szökken, és meghozta egyik a harmincszorosát, másik a hatvanszorosát, sőt némelyik a százszorosát is.” ⁹Majd hozzátette: „Akinek van füle a hallásra, hallja!”

Mk 4, 10-12: ¹⁰Amikor egyedül maradt, a körülötte levők a tizenkettővel együtt megkérdezték őt a példázatokról. ¹¹Jézus így szól hozzájuk: „Nektek megadatott az Isten országának titka, de a kívülvalóknak minden példázatokban adatik ¹²hogy akik néznek, nézzenek ugyan, de ne lássanak, és akik hallanak, halljanak ugyan, de ne értsenek, hogy meg ne térjenek, és bűneik meg ne bocsáttassanak.”

TamEv 44: ¹Jézus mondja: „Aki az Atyát káromolja, megbocsáttatik neki. ²Aki a Fiút káromolja, megbocsáttatik neki. ³De aki a Szentlelket káromolja, annak nem bocsáttatik meg sem a földön, sem a mennyben.

TamEv 99: ¹A tanítványok mondták neki: „Testvéreid és anyád kint állnak.”

²Ő mondta nekik: „Azok itt, akik Atyám akaratát cselekszik, azok testvéreim és anyám. ²Ők azok, akik be fognak menni Atyám országába.”;

EbionEv 5: Ráadásul tagadják, hogy ő (ti. a Megváltó) ember lenne, világosan kitetszik ez abból a válaszból, amit a Megváltó mondott, amikor hírvil hozták neki, hogy: „Íme, anyád és fivéred kint állanak”; (erre ő azt mondotta), hogy: „Ki az én anyám, és kik az én fivéreim?” És kiterjesztvén kezét a tanítványok felé így szólt: „Ők az én fivéreim, anyám és nővéreim, akik végrehajtják az én Atyám akaratát.” (*Epiphanius, Haer. 30. 14. 5; 2 Clem 9, 11*)

TamEv 9: ¹Jézus mondja: „Íme, kiment egy vető. Megtöltötte a kezét (maggal), (és) széthintette. ²Néhány az ösvényre esett, és jöttek a madarak, és fölcsepegették azokat. ³Mások kövekre estek, és nem eresztettek gyökeret a földbe, és nem növesztettek kalászt. ⁴És mások tövisek közé estek, azok megfojtották a magokat, és férgek ették meg. ⁵És mások jó földbe hullottak, és jó termést hoztak. Termett hatvanszorosát, százhuszszorosát.” (**1 Clem 24, 5; Justin, Dial. 125.1**)

JkApok [CG I,2] 7,1–10: Kezdetben példabeszédekben beszéltem nektek, és ti nem értettétek meg.

Mk 4, 21: ²¹Ezután így szólt hozzájuk: „Vajon azért veszik-e elő a lámpást, hogy a véka alá tegyék, vagy az ágy alá? Nem azért, hogy a lámpatartóba tegyék?”

Mk 4, 22: ²²Mert nincs semmi rejtett dolog, ami ki ne derülne, és semmi titok, ami napfényre ne jutna.”

Mk 4, 24-25: ²⁴Ezt is mondta nekik: „Vigyázzatok, hogy mit hallotok! Amilyen mértékkel mértek, olyannal mérnek nektek, sőt ráadást is adnak. ²⁵Mert akinek van, annak adatik, és akinek nincs, attól az is elvétetik, amije van.”

TamEv 33: ¹Jézus mondja: „Amit majd füleddel hallasz {a másik füllel} háztetődről hirdesd.

²Mert senki nem gyújt lámpást (és) teszi véka alá, sem nem teszi azt egy rejtett helyre. ³Hanem lámpatartóba teszi, úgyhogy mindenki, aki bejön vagy kimegy, látni fogja fényét.”

(POxy654 5) TamEv 5: ¹Jézus mondja: „Ismerjétek meg, ami a szemetek előtt van, és ami el van rejtve előletek, világossá lesz számotokra. ²Mert nincs rejtve semmi, ami ki ne nyilváníthatna.”

6: ¹Tanítványai megkérdezték, (és) ezt mondták neki: „Akarod, hogy böjtöljünk? És hogyan imádkozzunk és adjunk alamizsnát? És milyen étkezési előírásokat tartunk meg?”

²Jézus mondja: „Ne hazudjatok. ³És ne tegyétek, amit gyűlöltök.

⁴Mert minden lelepleződik <az igazság> látásában.

⁵Mert nincs rejtve semmi, ami ki ne jelentődne. ⁶És nincs semmi eltakarva, ami leleplezetlenül maradna.

TamEv 41: ¹Jézus mondja: „Akinek van (valami) a kezében, (valami több) adatik annak.

²És akinek nincs semmije, attól még az a kevés is elvétetik, amije van.”

Mk 4, 26-29: ²⁶Jézus ezt is mondta: „Úgy van az Isten országa, mint amikor az ember elvetette a magot a földbe, ²⁷azután alszik és felkel, éjjel és nappal: a mag sarjad és nő, ő pedig nem tudja, hogyan. ²⁸Magától terem a föld, először zöld sarjat, azután kalászt, azután érett magot a kalászban. ²⁹Amikor pedig a termés engedi, azonnal nekiereszti a sarlót, mert itt az aratás.”

TamEv 21: ¹Mária mondta Jézusnak: „Mihez hasonlítanak tanítványaid?”

²Ő mondta: „Szolgákhoz hasonlítanak, akikre egy olyan föld bízott, mely nem az övék. ³Amikor a föld tulajdonosai megérkeznek, ezt mondják majd: ‘Adjátok át nekünk földünket.’ ⁴(De) ők meztelenek azok jelenlétében, úgy hogy átadják azt nekik, hogy átadják nekik földjüket.”

⁵Ezért mondom: „Amikor a ház urának tudomására jut, hogy tolvaj közeledik, őrségbe áll, még mielőtt az megérkezne, (és) nem engedi azt betörni házába, az ő birtokába, hogy elvigye javait.

⁶(De) ti álljatok őrséget a világ ellen! ⁷Nagy erővel övezzétek fel csípőtököt, úgy hogy a tolvajok ne találjanak utat hozzátok férközni.”

⁸„Mert a szükségések, amire ti vártok (vágyakozva), megtaláltnak.

⁹Kell lennie köztetek egy bölcs embernek! ¹⁰Amikor a termés megérett, eljött sietve sarlóval kezében, (és) learatta azt.

¹¹Akinek van füle a hallásra, hallja!.”;

JkApok [CG I,2] 8,1–10: Mert az ige gabonamaghoz hasonló. Mikor valaki elvetette, bizalmat helyezett belé, s mikor kihajtott, szerette, miután egy mag helyett sokat látott, és abból, hogy dolgozott, jóléte lett, mert a magból eledelt készített. S még vetőmag is maradt neki belőle. Ugyanígy fogadjátok be a mennyeknek országát. Ezt ha nem szerzitek meg ismeret által, nem találhatjátok meg. Ezért mondtam néktek: „Legyetek éberek, ne tévelyegjete!”

Mk 4, 30-32: ³⁰Majd így folytatta: „Mihez hasonlítsuk az Isten országát, vagy milyen példázatba foglaljuk? ³¹Olyan, mint a mustármag: mikor elvetik a földbe, kisebb minden magnál a földön, ³²miután pedig elvetették, megnő és nagyobb lesz minden veteménynél, és olyan nagy ágakat hajt, hogy árnyékában fészket rakhatnak az égi madarak.”

TamEv 20: ¹A tanítványok mondták Jézusnak: „Mondd meg nekünk, mihez hasonlít a mennyek országa!”

²Ő mondta nekik: „Egy mustármaghoz hasonlít. ³<Az> a legkisebb a magok között. De amikor megművelt földbe esik, nagy ágat hajt, (és) az ég madarainak menedéke lesz.”

Mk 6, 4: ⁴Jézus pedig így szól hozzájuk: „Nem vetik meg a prófétát másutt, csak a hazájában, a rokonai között és a saját házában.”

(POxy1 6) TamEv 31: ¹Jézus mondja: „Egyetlen prófétát sem fogad el (saját) faluja. ²Egy orvos nem gyógyítja meg azokat, akik ismerik őt.”

Mk 7, 1-5: ¹Köréje gyűltek a farizeusok és néhányan az írástudók közül, akik Jeruzsálemből jöttek, ²és észrevették, hogy némelyik tanítványa tisztátalan, vagyis mosdatlan kézzel étkezik. ³A farizeusok és általában a zsidók ugyanis addig nem esznek, míg meg nem mosták a kezüket egy maréknyi vízzel, mert ragaszkodnak a vének hagyományaihoz, ⁴és amikor hazamennek a piacról, addig nem esznek, míg meg nem mosakodtak. Sok egyéb más is van, amit hagyományként átvettek és őriznek, amilyen például a poharak, korsók, rézedények és fekhelyek megmosása. ⁵Megkérdezték tehát tőle a farizeusok és az írástudók: „Miért nem élnek a te tanítványaid a vének hagyományai szerint, és miért étkeznek tisztátalan kézzel?” + **11, 27-28:** ²⁷Ismét bementek Jeruzsálembe. És miközben Jézus körüljárt a templomban, odamentek a főpapok, az írástudók és a vének, ²⁸és így szóltak hozzá: „Milyen hatalommal cselekszed ezeket, és ki adta neked a hatalmat arra, hogy ilyeneket tegyél?”

Mk 7, 6-8: ⁶Ő pedig ezt válaszolta nekik: „Találón prófétált Ézsaiás rólatok, ti képmutatók, amint meg van írva: Ez a nép csak ajkával tisztel engem, de szíve távol van tőlem. ⁷Hiába tisztelnek engem, ha olyan tanításokat tanítanak, amelyek emberek parancsolatai. ⁸Az Isten parancsolatát elhagyva az emberek hagyományához ragaszkodtok.”

Mk 7, 14-15: ¹⁴Ismét odahívta a sokaságot és így szólt hozzájuk: „Hallgassatok rám mindnyájan, és értsétek meg: ¹⁵Nincs semmi, ami kívülről jutva az emberbe tisztátalanná tehené őt hanem ami kijön az emberből, az teszi tisztátalanná.”

POxy840 2: Akkor fogata őket, és elvitte magával a megtisztulás helyére, és besétáltak a templomba. Ott találkozott egy farizeussal és egy Levi nevű főpappal, akik ezt mondták a Szabadítónak: „Ki adott rá engedélyt, hogy a megtisztulásnak ezen a helyen tartózkodj, és feltekints ezekre a szent edényekre, amikor nem fürödtél meg, és tanítványaid sem mosták meg lábukat? De ti szennyesen vonultatok be ebbe a templomba, ahová senki nem jön be, és nem merészel ránézni ezekre a szent edényekre a nélkül, hogy előzőleg meg ne fürödjön, és ruhát ne cseréljen.” Ekkor a Szabadító, aki tanítványai oldalán állt, ezt válaszolta nekik: „Ti tehát tiszták vagytok ebben a templomban állva?” Az így felelt: „Tiszta vagyok, mert megfürödtem Dávid medencéjében, és lementem az egyik lépcsőn és feljöttem a másikon, és tiszta, fehér ruhát vettem magamra. És csak azt követően jöttem, hogy szemléljem a szent edényeket.” „Jaj néktek – mondta a Szabadító –, vakok vagytok, akik nem láttok! Megmosakodtatok ebben a folyóvízben, amelyben kutyák és disznók dagonyáznak éjjel és nappal, és megmostátok és lesikáltátok külső bőrötöket, amit utcánányok és furulyás-lányok szintén bekennek és mosnak és sikálnak, szépítve magukat buja férfiaknak, miközben belül tele vannak mindenféle skorpiókkal és igaztalansággal. De tanítványaim és én magam, akiket ti azzal kárhoztatok, hogy nem mosakodtunk meg, a mennyből alászálló élő vízzel mostuk meg magunkat. De jaj azoknak, akik...”

PEger2 3: „Találón prófétált Ézsaiás rólatok, amikor ezt mondta: Ez a nép csak ajkával tisztel engem, de szíve távol van tőlem. Hiába tisztelnek engem, (ha tanításuk pusztán emberek) rendelkezései.

TamEv 14: ¹Jézus ezt mondta nekik: „Ha böjtöltök, magtoknak szereztek bünt. ²És ha imádkoztok, ítéletben lesz részetek. ³És ha alamizsnát adtok, rosszat tesztek lelketeknek.

⁴És ha valamely területre bementek, és helyről helyre vándoroltok, (és) ők befogadnak, (akkor) azt egyétek, amit elétek tesznek. Gyógyítsátok a köztük levő beteget!

⁵Mert ami bemegy szátokon, nem fog bemocskolni titeket. Sokkal inkább az mocskol be, ami kijön a szátokon.”

Mk 8, 27-30: ²⁷Jézus pedig elindult tanítványaival együtt Cézarea Filippi falvaiba. Útközben megkérdezte tanítványaitól: „Kinek mondanak engem az emberek?” ²⁸Ők így feleltek: „Keresztelő Jánosnak, mások Illésnek, ismét mások pedig egynek a próféták közül.” ²⁹Jézus tovább kérdezte őket: „Hát ti kinek mondotok engem?” Péter így válaszolt neki: „Te vagy a Krisztus.” ³⁰Jézus ekkor rájuk parancsolt, hogy senkinek ne beszéljenek őrála.

Mk 8, 31-33: ³¹És tanítani kezdte őket arra, hogy az Emberfiának sokat szenvednie, és el kell vettetnie a vénektől, a főpapoktól és az írástudóktól, és meg kell öletnie, de harmadnapon fel kell támadnia. ³²Jézus nyíltan beszélt erről a dolgról. Péter ekkor magához vonva őt meg akarta dorgálni. ³³Ő azonban megfordulva tanítványaira tekintett, megdörögta Pétert, és ezt mondta: „Távozz tőlem, Sátán, mert nem az Isten szerint gondolkozol, hanem az emberek szerint.”

Mk 8, 34: ³⁴Ekkor magához hívta a sokaságot tanítványaival együtt, és ezt mondta nekik: „Ha valaki énutánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel a keresztyét, és köveszen engem.”

Mk 9, 1: ¹Azután így szólt hozzájuk: „Bizony, mondom néktek, hogy vannak az itt állók között némelyek, akik nem ízeleik meg a halált addig, amíg meg nem látják, hogy az Isten országa eljött hatalommal.”

TamEv 13: ¹Jézus mondta a tanítványainak: „Hasonlítsatok engem, és mondjátok meg, kihez vagyok hasonló?”

²Simon Péter mondta neki: „Egy igaz küldöthöz hasonlítasz.”

³Máté mondta neki: „Egy (különösen) bölcs filozófushoz hasonlítasz.”

⁴Tamás ezt mondta neki: „Mester, az én szám nem bírná elviselni, hogy kimondja, kire hasonlítasz.”

⁵Jézus így szólt: „Nem vagyok a mestered. Mert itál, és megmámorosodtál a buzogó forrásnál, melyet én mértem ki.”

⁶És fogta őt, (és) félrevonta, (és) három szót mondott neki.

⁷De amikor Tamás visszatért társaihoz, azok megkérdezték tőle: „Mit mondott neked Jézus?”

⁸Tamás ezt mondta nekik: „Ha egyet is megmondok azokból a szavakból, amelyeket ő nekem mondott, köveket ragadtok, és rám dobjátok, és tűz jön ki a kövekből (és) megéget titeket.”

JkApok [Cg I,2] 5,31–6,11: Vessétek hát meg a halált, és törődjete az étellel! Emlékezzetek az én keresztemre és halálomra, és élni fogtok.

Én pedig válaszoltam, szóltam hozzá:

– Uram, ne beszélj nekünk a keresztről és a halálról, mert távol vannak tőled!

Felelt az Úr, szólt:

– Bizony mondom néktek: senki sem üdvözül, ha csak nem hisz az én keresztemben. Akik pedig hittek az én keresztemben, övék az Isten országa.

TamEv 55: ¹Jézus mondja: „Aki nem gyűlöli apját és anyját, nem lehet az én tanítványom.

²És aki nem gyűlöli fivérét és nővérét, (és) hozzám hasonlóan nem veszi fel keresztyét, nem lesz méltó hozzám.”

101: ¹Aki nem gyűlöli [apját] és anyját, ahogy én, nem lesz képes az én [tanítványommá] válni. ²És aki [nem] szereti [apját és] anyját, ahogy én, nem lesz képes az én [tanítványommá] válni.

³Mert az én anyám [...] de az igazi [anyám] életet adott nekem.”

TamEv 18b: „³Boldog, aki meg fog állni a kezdetben. És ő tudni fogja a véget, és nem fogja megízlelni a halált.”

Mk 9, 34: ³⁴Ők azonban hallgattak, mert arról vitakoztak az úton egymással, hogy ki a legnagyobb? + **10, 43:** ⁴³De nem így van közöttetek, hanem aki nagygyá akar lenni közöttetek, az legyen szolgáló

Mk 9, 40: ⁴⁰„mert aki nincs ellenünk, az mellettünk van.”

Mk 10, 13-16: ¹³Ekkor kisgyermeket vittek hozzá, hogy megérintse őket, a tanítványok azonban rájuk szóltak. ¹⁴Amikor ezt Jézus észrevette, megharagudott, és így szólt hozzájuk: „Engedjétek hozzám jönni a kisgyermeket, és ne tiltsátok el tőlem őket, mert ilyenek az Isten országa. ¹⁵Bizony, mondom néktek: aki nem úgy fogadja az Isten országát, mint egy kisgyermek, semmiképpen sem megy be abba.” ¹⁶Ekkor átölelte és kezét rájuk téve megáldotta őket.

Mk 10, 17-22: ¹⁷Amikor útnak indult, odafutott hozzá egy ember, és térdre borulva előtte, azt kérdezte tőle: „Jó Mester, mit tegyek, hogy elnyerjem az örök életet?” ¹⁸Jézus így szólt hozzá: „Miért mondasz engem jónak? Senki sem jó az egy Istenen kívül. ¹⁹Tudod a parancsolatokat: Ne öl, ne paráználkodj, ne lopj, ne tanúskodj hamisan, ne károsíts meg senkit, tiszteld apádat és anyádat.” ²⁰Az pedig ezt mondta neki: „Mester, mindezeket megtartottam ifjúságomtól fogva.” ²¹Jézus miután rátekintett, megkedvelte, és ezt mondta neki: „Egy valami hiányzik még belőled: menj, add el, amid van, és oszd szét a szegények között, akkor kincsed lesz a mennyben azután jöjj, és kövess engem.” ²²A válasz miatt elborult az ember arca, és szomorúan távozott, mert nagy vagyona volt.

TamEv 12: ¹A tanítványok mondták Jézusnak: „Tudjuk, hogy el fogsz menni közülünk. Ki lesz a nagy fölöttünk?”

²Jézus mondta nekik: „Bárhonnan jöttetek, Jakabhoz, az Igazhoz kell mennetek, akiért az ég és a föld keletkezett.”

POxy1224 2: És imádkoztatok ellenségeitekért. Mert, aki nincs ellened, melletted van. Aki ma távol van, holnap közel lesz hozzád...

TamEv 22: ¹Jézus csecsemőket látott, akik szoptak.

²Ezt mondta tanítványinak: „E szopós kicsinyek hasonlítanak azokhoz, akik bemennek a királyságba.”

³Ők ezt mondták neki: „Akkor mi úgy megyünk be a királyságba, mint kicsinyek?”

⁴Jézus így szólt hozzájuk: „Amikor a kettőt egygé teszitek és a belsőt olyanná teszitek, mint külsőt, és a külsőt, mint a belsőt, és a fentit, mit a lentit – ⁵ami anyni, hogy a férfit és a nőt egyetlen egygé tenni, úgyhogy a férfi nem lesz férfi és a nő nem lesz nő – ⁶és amikor szemeket szemmé tesztek és kezét kézzé és lábat lábba, ábrázatot ábrázattá, ⁷akkor fogtok bemenni [a királyságba].”

NazEv 16: Írva áll egy bizonyos evangéliumban, amelyet Héberék szerintinek neveznek (...): „Azt mondta neki – így olvasható – egy másik gazdag: Mester, mi jót tegyek, hogy éljek? Azt válaszolta neki (ti. Jézus): Ember, tedd a törvényt és a prófétákat. Ő így válaszolt: Megtettem. Mondotta neki: Menj, add el mindenedet, amid csak van, oszd szét a szegények között, és jöjj, kövess engem. A gazdag azonban vakarni kezdte a fejét, és nem tetszett neki. Ezt mondotta neki az Úr: Hogy mondhatod, megtettem a törvényt és a prófétákat? Hiszen meg van írva a törvényben: szeresd felebarátodat, mint magadat; és íme, sok testvérednek, Ábrahám fiainak porlepi ruháját, éhenhalnak, a te házad pedig teli van mindenféle jóval, de sehogyan sem jut abból semmi nekik. Azután megfordult, és így szólt tanítványához, Simonhoz, aki ott ült mellette: Simon, Jóna fia, könnyebb a tevének átmennie a tű fokán, mint a gazdagnak bejutnia a mennyek országába.” (*Origenes, Comm. lat. in Mt 15, 14 ad Mt 19, 16-24*)

Mk 10, 28-30: ²⁸Péter megszólalt, és ezt mondta neki: „Íme, mi elhagytunk mindent, és követőid lettünk.” ²⁹Jézus így szólt: „Bizony, mondom néktek: senki sincs, aki elhagyta házát vagy testvéreit, anyját vagy apját, gyermekeit vagy szántóföldjeit érterem és az evangéliumért, ³⁰és ne kapna százannyit: most ebben a világban házakat és testvéreket, anyát, gyermeket, és szántóföldeket üldöztetésekkel együtt, a jövődő világban pedig örök életet.”

Mk 10, 31: ³¹„Ellenben sok elsőből lesz utolsó, és sok utolsóból lesz első.”

Mk 11, 22-23: ²²Jézus így válaszolt nekik: „Higgyetek Istenben! ²³Bizony, mondom néktek, hogy aki azt mondja ennek a hegynek: Emelkedjél fel, és vesd magadat tengerbe! – és nem kételkedik szívében, hanem hiszi, hogy amit mond, az megtörténik –, annak meg is adatik az.”

JkApok [CG I,2] 4,22–37:

Én pedig válaszoltam, mondtam Neki:
 – Uram, engedelmeskedhetünk neked, ha akarsz, mert elhagytuk atyáinkat és falvainkat, követtünk téged. Add meg hát nekünk, hogy ne kísértsen minket a gonosz ördög!
 – Az Úr felelt, szólt:
 – Mi lesz a ti jutalmatok, ha cselekszitek az Atya akaratát, s nem nyertek ajándékul viszonzást, amikor a Sátán megkísért titeket? De ha szorongat titeket a Sátán, és ha üldöznek, és teszik az ő akaratát, én mondom: Ő szeretni fog titeket, és egyenlővé tesz titeket velem.

(POxy654 4) TamEv 4: ¹Jézus mondja: „Nem tétovázik majd az aggastyán az ő napjaiban megkérdezni egy hét napos gyermeket az élet helye felől, és élni fog.

²Mert sok első lesz utolsó,
³és ők egyedülivé lesznek.”

TamEv 48: Jézus mondja: „Ha ketten egy és ugyanazon házban megbékélnek egymással, (akkor) ők azt mondják majd a hegynek: ‘Menj odébb’, és az odébb fog menni.”

106: ¹Jézus mondja: „Amikor a kettőt eggyé teszik, akkor lesztek az ember fiai.

²És amikor azt mondjátok: ‘Hegy, menj odébb’, az odébb fog menni.”

Mk 12, 1-12: ¹Jézus ekkor példázatokban kezdett szólni hozzájuk: „Egy ember szőlőt ültetett, körülkerítette, borsajtót ásott, és őrtornyot épített. Azután bérbe adta munkásoknak, és idegenbe távozott. ²Majd amikor eljött az ideje, elküldött a munkásokhoz egy szolgát, hogy megkapja a részét a szőlő terméséből. ³De azok megfogták a szolgát, megverték, és elküldték üres kézzel. ⁴Ismét elküldött hozzájuk egy másik szolgát, ezt meg fejbe verték, és meggyalázták. ⁵Újból küldött egy szolgát ezt megölték, azután sok más szolgát is, akik közül némelyeket megverték, másokat megölték. ⁶Egyvalakije volt még, a szeretett fia. Utoljára őt küldte el hozzájuk, mert így szólt: Fiamat meg fogják becsülni. ⁷A munkások azonban ezt mondták maguk között: Ez az örökös, gyertek, öljük meg, és mienk lesz az örökség! ⁸Megragadták, megölték, és kidobták a szőlőn kívülre. ⁹Mit tesz hát majd a szőlő ura? Eljön, és elveszíti a munkásokat, azután másoknak adja a szőlőt. ¹⁰Ezt az írást sem olvastátok: Az a kő, amelyet az építők megvetettek, az lett a sarokkő. ¹¹az Úrtól lett ez, és csodálatos a mi szemünkben?” ¹²Ekkor szerették volna elfogni őt, de féltek a soka-ságtól. Rájöttek ugyanis, hogy róluk mondta a példázatot. Ezért otthagyták őt, és elmentek.

Mk 12, 13-17: ¹³Elküldtek hozzá a farizeusok és a Heródes-pártiak közül néhányat, hogy szóval csalják törbe. ¹⁴Odamentek tehát, és így szóltak hozzá: „Mester, tudjuk, hogy igaz vagy, és nem tartasz senkitől, mert nem veszed figyelembe az emberek tekintélyét, hanem az igazsághoz ragaszkodva tanítod az Isten útját. Szabad-e adót fizetni a császárnak, vagy nem? Fizessük-e, vagy ne fizessük?” ¹⁵Ő pedig ismervé képmutatásukat, ezt mondta nekik: „Mit kísértetek engem? Hozzatok nekem egy dénárt, hogy megnézzem.” ¹⁶Hoztak egyet, és akkor Jézus megkérdezte: „Kie ez a kép és ez a felirat?” Ők pedig így feleltek: „A császáré.” ¹⁷Ekkor Jézus ezt mondta nekik: „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és az Istennek, ami az Istené.” És igen elcsodálkoztak rajta.

Mk 12, 31: ³¹„A második ez: Szeresd felebarátodat, mint magadat. Nincsen más, ezeknél nagyobb parancsolat.”

TamEv 65-66: ¹Ő mondta: „Egy [uzsorsáknak] szőlőse volt. Kiadta azt szőlőmunkásoknak, hogy megműveljék, (és) megkapja tőlük a termést. ²Elküldte szolgáját, hogy a szőlőmunkások átadhassák neki a szőlő termését. ³Azok megragadták a szolgát, megverték, (és) majdhogy megölték. A szolga elment (vissza, és) megmondta urának. ⁴Ura ezt mondta: ‘Talán <ők> nem ismert<ék> fel.’ ⁵Másik szolgát küldött, (és) a szőlőmunkások megverték e másodikat is. ⁶Akkor az úr elküldte fiát, (és) mondta: ‘Talán fiamhoz tisztelettel viszonyulnak.’ ⁷(De) a szőlőmunkások tudván, hogy ő a szőlő örököse, megragadták és megölték.

⁸Akinek van füle, hallja!”

„Jézus mondja: Mutassátok meg nekem a követ, melyet az építők megvetettek. Az a szegletkő.”

TamEv 100: ¹Jézusnak egy aranypénzt mutattak, és mondták neki: „Cézár emberei adót követelnek tőlünk.”

²Ő mondta nekik: „Adjátok Cézárnak, ami a Cézaré. ³Adjátok Istennek, ami az Istené. ⁴És ami az enyém, adjátok nekem.”;

Peger2 3: ...odament hozzá, hogy kísértse, mondván: „Jézus Mester, tudjuk, hogy Istentől jöttél, mert tetteid tanúsítják, hogy minden profétánál nagyobb vagy. Mondd meg hát: Szabad-e a királyoknak megadni, ami uralkodásukhoz kijár nekik? Meg kell-e nekik adnunk, vagy nem?” De Jézus ismervén az ő gondolatukat, haragosan monda nekik: „Miért neveztek sátókkal Mesternek, amikor nem cselekszitek, amit mondok?”

TamEv 25: ¹Jézus mondja: „Szeresd testvéredet, mint életedet! ²Védeld meg őt, mint szemed fényét!”

Mk 12, 34: ³⁴Jézus pedig, amikor látta, hogy értelmesen felelt, ezt mondta neki: „Nem vagy messze az Isten országától.” És többé senki sem merte őt megkérdezni.

Mk 13, 21: ²¹„Ha valaki akkor ezt mondja nektek: Nézd, itt a Krisztus! - vagy: Nézd, ott van! Ne higgyétek!”

Mk 13, 28-29: ²⁸„Tanuljátok meg a fügefáról vett példázatot: amikor már zsendül az ága, és levelet hajt, tudjátok, hogy közel van a nyár. ²⁹Így ti is, amikor meglátjátok, hogy ezek történnek, tudjátok meg, hogy közel van ő, az ajtó előtt.” + **13, 22-23:** ²²„Mert hamis krisztusok és hamis próféták jelennek majd meg, jeleket és csodákat tesznek, hogy ha lehet, megtéveszték a választottakat. ²³Ti azonban vigyázzatok: előre megmondtam nektek mindent!” + **13, 6:** ⁶„Sokan jönnek majd az én nevemben, és azt mondják: Én vagyok! - és sokakat megtévesztenek.”

Mk 14, 12: ¹²A kovásztalan kenyerek első napján, amikor a húsvéti bárányt szokták áldozni, így szóltak hozzá tanítványai: „Hol akarod megenni a húsvéti vacsorát, hol készítjük el?”

Mk 14, 27-30: ²⁷És akkor így szólt hozzájuk Jézus: „Mindnyájan megbotráncoltok bennem, mert meg van írva: Megverem a pásztort, és elszélednek a juhok. ²⁸De miután feltámadtam, előttem megyek Galileába.” ²⁹Péter ezt mondta neki: „Ha mindenki meg is botráncozik, én akkor sem.” ³⁰Jézus így szólt hozzá: „Bizony, mondom néked: te még ma, ezen az éjszakán, mielőtt kétszer megszólal a kakas, háromszor tagadsz meg engem.”

TamEv 82: ¹Jézus mondja: „Aki közel van hozzám, közel van a tűzhöz.

²És aki távol van tőlem, távol van a királyságtól.” (Origen, In Jerem. hom. lat. 20.3)

TamEv 113: ¹Tanítványai mondták neki: „A királyság – mely napon fog eljönni?”

²„Nem a várt módon jön el. ³Nem mondják majd: ‘Nézd, itt!’, vagy ‘Nézd, ott!’ ⁴Hanem az Atya királysága a föld fölött terül el, és az emberek nem látják azt.”

ApocPet 2: „Tanuljátok meg a fügefáról vett példázatot: amikor zsendülni kezd, és ágakat hajt, közel van a világ vége.” És én, Péter. Válaszoltam neki, és mondtam: „Magyarázd meg nekem a fügefát hogyan értsük azt? Mert a fügefa az ő idejében szüntelen kihajt, és minden évben termést hoz az ő gazdájának. Mit jelent hát a fügefa példázata? Nem értjük.” És a Mester válaszolt, és azt mondta nekem. „Nem értitek, hogy a fügefa Izrael háza? Olyan, mint amikor egy gazda fügefát ültetett, és az nem hozott termést. Éveken át kereste rajta a gyümölcsöt, és miután nem talált, így szólt a kertgondozójához: ‘Vágjátok ki ezt a fügefát, hogy ne tegye a mi kertünket terméketlenné.’ És a kertgondozója ezt mondta Urának: ‘Takarítsuk meg ágait, ássuk fel körülötte a földet és öntözzük meg. Ha akkor sem hoz termést, azonnal kiirtjuk a kertből, és másikat ültetünk a helyébe.’ Nem értitek, hogy a fügefa Izrael háza? Bizony mondom néktek, hogy amikor ágai zsendülnek az utolsó napokban, alkrisztusok jönnek el, és hamis elvárásokat ébresztenek: ‘Én vagyok a Krisztus, aki eljövendő ebbe a világba.’

EbionEv 7: Ők azonban önkényesen eltorzítják (a maguk számára) az igazság rendjét, kiforgatják a mondat értelmét, amely mindenkinek világos, a helyes szórend alapján, s egyrészt úgy tesznek, mintha a tanítványok mondanák: „Hol akarod, hogy elkészítsük neked a húsvéti lakomát?”, másrészt pedig vele (ti. Jézussal) ezt mondatják: „Nemde vágyva vágytam elfogyasztani veletek ezt a húsvéti lakomát?” (Epiphanius, Haer. 30. 22. 4)

Fayyum-töredék:

01 Ahogy ő kivezette őket, mondta nekik: Mindnyájan

02 megbotráncoltok bennem az éjszaka folyamán

03 az írások szerint: „Megverem a

04 pásztort, és a juhokat szétszélesztem.”

05 Akkor Péter így szólt: „Ha mindenki meg is botráncozik, én akkor sem.”

06 Jézus így szólt: „Mielőtt a kakas kétszer, háromszor megszólal

07 még ma megtagadsz engem.”

Mk 14, 36: ³⁶És így szólt: „Abbá, Atyám! Minden lehetséges neked: vedd el tőlem ezt a poharat mindazáltal ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem amint te.”

Mk 14, 38: ³⁸„Virrasszatok és imádkozzatok, hogy kísértésbe ne esetek: a lélek ugyan kész, de a test erőtlén.”

Mk 14, 58: ⁵⁸„Mi hallottuk, amikor ezt mondtátok: Én lerombolom a kézzel alkotott templomot, és három nap alatt mást építek, olyat, amit nem emberi kéz alkotott.”

Mk 14, 65: ⁶⁵Akkor némelyek elkezdték őt köpdösni, arcát betakarni és ütlegelni őt, és ezt mondták neki: „Most prófétálj!” A szolgálk is arcul verték őt.

Mk 15, 1-5: ¹Korán reggel haladéktalanul határozatot hoztak a főpapok a vénekkel, az írástudókkal és az egész nagytanáccsal együtt. Azután Jézust megkötözve elvitték, és átadták Pilátusnak. ²Pilátus pedig megkérdezte tőle: „Te vagy a zsidók királya?” Ő így válaszolt neki: „Te mondd.” ³A főpapok hevesen vádolták őt. ⁴Pilátus ismét megkérdezte tőle: „Nem felelsz semmit? Nézd, mennyire vádolnak!” ⁵Jézus pedig többé semmit sem válaszolt, úgyhogy Pilátus nagyon elcsodálkozott.

Hippolytus, Refutation 5.8.11

Tertullian, De Baptismo 20.2; didasc. 2.8; AposConst 2.8.2

TamEv 71: Jézus mondja: „Le fogom [rombolni ezt a] házat, és senki nem tudja majd [újra] felépíteni azt.”

PétEv 3, 9: Egyesek pedig, akik ott voltak, szembeköpdösték, mások meg arcon ütötték, ismét mások náddal szurkálták, néhányan ostorral verték, mondván: „Ezzel a megtiszteltetéssel tiszteljük meg az Isten Fiát!”

AcPilate 3, 2: Ezután Pilátus ismét bement a praetoriumba, és négyszemközt beszélt Jézussal, és megkérdezte: „Te vagy a zsidók királya?” Jézus így válaszolt Pilátusnak: „Magadtól kérdezed ezt, vagy mások mondták ezt neked rólam?” Pilátus így felelt Jézusnak: „Zsidó vagyok én? A te néped és a főpapok adtak át téged nekem. Mit követtél el?” Jézus ezt válaszolta: „Az én királyságom nem e világból való. Ha ugyanis e világból való volna a királyságom, akkor szolgálaim küzdenének azért, hogy ne adjanak a zsidók kezére. Így hát az én királyságom nem innen való.” Pilátus ezután ezt kérdezte tőle: „Tehát király vagy? Jézus így felelt: Te mondd, hogy király vagyok. Azért születtem és jöttem, hogy mindenki, aki az igazságtól van, hallja a szavamat.” Mire Pilátus ezt jegyezte meg: „Mi az igazság?” Jézus így válaszolt neki: „Az igazság az égből van.” Mire Pilátus: „A földön nincs igazság?” Jézus ezt válaszolta: „Látod, hogyan ítélik el azokat, akik az igazságról szólnak, azok, akiknek hatalmuk van a földön.”

Mk 15, 6-15: ⁶Ünnepenként el szokott bocsátani nekik egy foglyot, akit ők kívántak. ⁷Barabbás is fogságban volt azokkal a lázadókkal együtt, akik a lázadás idején gyilkosságot követtek el. ⁸A sokaság tehát felmenve Pilátus elé, kérte tőle azt, amit mindig megtett nekik. ⁹Ő pedig megkérdezte tőlük: „Akarjátok, hogy elbocsássam nektek a zsidók királyát?” - ¹⁰mert tudta, hogy irigységből szolgáltatták ki Jézust a főpapok. ¹¹A főpapok azonban felbujtották a sokaságot, hogy inkább Barabbás elbocsátását követeljék. ¹²Pilátus ismét megszólalt, és ezt mondta nekik: „Mit tegyek akkor azzal, akit a zsidók királyának mondotok?” ¹³Azok ismét felkiáltottak: „Feszítsd meg!” ¹⁴Pilátus megkérdezte tőlük: „De mi rosszat tett?” Azok pedig még hangosabban kiáltottak: „Feszítsd meg!” ¹⁵Pilátus eleget akart tenni a sokaság kívánságának, és szabadon bocsátotta nekik Barabbást, Jézust pedig miután megostoroztatta, kiszolgáltatta, hogy megfeszítsék.

Mk 15, 7: ⁷Barabbás is fogságban volt azokkal a lázadókkal együtt, akik a lázadás idején gyilkosságot követtek el.

AcPilate 4, 4-5: Mire Pilátus ezt mondta nekik: „Fogjátok hát, és büntessétek meg, ahogyan akarjátok.” A zsidók így válaszolnak Pilátusnak: „Mi azt akarjuk, hogy feszítsessék keresztre.” Pilátus ezt válaszolja: „Nem érdemel keresztre feszítést.” A helytartó végignézett a körben álló zsidó tömegben, és észrevette, hogy a zsidók közül sokan sírnak, ezért így szólt: „Nem az egész sokaság akarja azt, hogy Jézus meghaljon.” A zsidók vénei azonban így feleltek: „Mi, az egész sokaság, azért jöttünk ide, hogy meghaljon.” Végül Pilátus ezt kérdezte a zsidóktól: „Miért kell meghalnia?” A zsidók így válaszoltak: „Mert azt mondta, hogy ő az Isten fia, és hogy király.”;

9, 4-5: Miután meghallotta Pilátus ezt a beszédet, megremült, majd megparancsolta a tömegnek, hogy legyenek csendben, mert még zajongtak, és ezt kérdezte tőlük: „Hát ő az, akit Heródes kerestetett?” A zsidók így feleltek: „Igen, Ő az.” Erre Pilátus vizet kért, megmosta kezét a nappal szemben, és ezt mondta: „Ártatlan vagyok ennek az igaznak a vérében, ti lássátok!” Ismét ezt kiabálták a zsidók: „Vére rajtunk és gyermekeinken!”

Ekkor megparancsolta Pilátus, hogy húzzák a függönyt a bírói emelvény elé, amelyen ült, és így szólt Jézushoz: „Néped bevádolt, mint királyt. Ezért elrendeltem, hogy korbácsoljanak meg a kegyes császárok törvénye szerint, utána pedig feszítsenek keresztre abban a kertben, amelyben elfogtak. Továbbá a két gonosztevő, Dysmos és Gestas is feszítsessék keresztre veled együtt.”

NazEv 20: Őt (ti. Barabbást) ... abban az evangéliumban, amelyet Hébrek szerintinek neveznek, „mesterük fiaként” értelmezik, akit lázadás és gyilkosság miatt ítélték el. (*Hieronymus, Comm. IV in Mt 27, 16*)

Mk 15, 16-20: ¹⁶A katonák elvitték őt a palota belsejébe, a helytartóságra, és összehívták az egész csapatot. ¹⁷Felöltöztették bíborba, tövisből font koronát tettek a fejére, ¹⁸és elkezdtek köszönteni: „Üdvözlégy, zsidók királya!” ¹⁹Nádszállal verték a fejét, leköpdösték, és térdhajtással hódoltak előtte. ²⁰Miután kigúnyolták, levették róla a bíborruhát, felöltöztették saját ruhájába, és kivitték, hogy megfeszítsék őt.

PétEv 2. 5-3. 9: Heródes pedig ezt mondta: „Pilátus, testvérem, mi akkor is eltemettük volna, ha senki sem kéri, mivel ránk virrad a szombat. Hiszen meg van írva a Törvényben: Ne nyugodjék le a nap egy kivégzetten.” És átadta Őt a népnek az ünnepük, a kovásztalanok ünnepe előtti napon.

Azok pedig megragadták az Urat, sietve lökdösték, és így beszéltek: „Vonszoljuk el az Isten Fiát, most, hogy hatalmunkban van!”

És bíborköpenyt adtak rá, és fölültették egy bírói székre, mondván: „Ítélj igazságosan, Izrael királya!”

S egy közülük töviskoszorút hozott, és az Úr fejére tette.

Egyesek pedig, akik ott voltak, szembeköpdösték, mások meg arcon ütötték, ismét mások náddal szurkálták, néhányan ostorral verték, mondván: „Ezzel a megtiszteltetéssel tiszteljük meg az Isten Fiát!”;

AcPilate 10, 1: Ezután kiment Jézus a praetoriumból és vele együtt a két gonosztevő. Amikor pedig a kijelölt helyre értek, megfosztották ruháitól, és egy lenvászonkendőt kötöttek köréje, és töviskoszorút tettek a fejére, majd keresztre feszítették. Jézus ekkor ezt mondta: Atyám, bocsáss meg nekik, nem tudják, mit cselekszenek. A katonák megosztottak ruháin. A nép pedig ott állt, és nézte őt. A főpapok és velük együtt a főemberek gúnyolták, mondván: Másokat megmentett, mentse meg most önmagát; ha Isten fia, jöjjön le a keresztről. A katonák pedig csúfolták: hozzáléptek és epével kevert ecetet adtak neki, miközben ezt mondták: Te vagy a zsidók királya, hát mentsd meg magad!

Mk 15, 22-32: ²²Elvitték őt a Golgota nevű helyre, ami ezt jelenti: Koponya-hely, ²³és mirhás bort adtak neki de ő nem fogadta el. ²⁴Ekkor keresztre feszítették, és megosztották a ruháin, sorsot vetve, hogy ki mit kapjon. ²⁵Kilenc óra volt, amikor megfeszítették. ²⁶Felirat is volt a kereszten az ellene emelt vádról, amely így szólt: A ZSIDÓK KIRÁLYA. ²⁷Vele együtt feszítették keresztre két rablót, egyet jobb, egyet pedig bal keze felől. ²⁸(És így teljesedett be az Írás, amely ezt mondja: „És bűnösök közé számlálták.”) ²⁹Az arra járók fejüket csóválva káromolták, és ezt mondták: „Nosza te, aki lerombolod a templomot, és felépítéd három nap alatt, ³⁰mentsd meg magadat, szállj le a keresztről!” ³¹Hasonlóan csúfolódtak a főpapok is maguk között az írástudókkal együtt, és így szóltak: „Másokat megmentett, de magát nem tudja megmenteni. ³²A Krisztus, az Izráel királya, szálljon le a keresztről, hogy lássuk, és higgyünk.” Azok is gyalázták, akik vele együtt voltak megfeszítve.

Mk 15, 33-39: ³³Amikor tizenkét óra lett, sötétség támadt az egész földön három óráig. ³⁴Három órakor Jézus hangosan felkiáltott: „Elói, elói, lámá sabaktáni!” - ami ezt jelenti: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?” ³⁵Néhányan az ott állók közül, akik meghallották, így szóltak: „Nézd, Illést hívja.” ³⁶Valaki elfutott, megtöltött egy szivacsot ecettel, nádszálla tűzte, inni adott neki, és így szólt: „Lássuk csak, eljön-e Illés, hogy levegye?” ³⁷Jézus azonban hangosan felkiáltva kilehelte lelkét. ³⁸Ekkor a templom kárpitja felülről az aljáig kettéhasadt. ³⁹Amikor a százados, aki vele szemben állt, látta, hogy így lehelte ki lelkét, ezt mondta: „Bizony, ez az ember Isten Fia volt!”

AcPilate 10, 1: Ezután kiment Jézus a praetoriumból és vele együtt a két gonosztevő. Amikor pedig a kijelölt helyre értek, megfosztották ruháitól, és egy lenvászonkendőt kötöttek köréje, és töviskoszorút tettek a fejére, majd keresztre feszítették. Jézus ekkor ezt mondta: Atyám, bocsáss meg nekik, nem tudják, mit cselekszenek. A katonák megosztották ruháin. A nép pedig ott állta, és nézte őt. A főpapok és velük együtt a főemberek gúnyolták, mondván: Másokat megmentett, mentse meg most önmagát; ha Isten fia, jöjjön le a keresztről. A katonák pedig csúfolták: hozzáléptek és epével kevert ecetet adtak neki, miközben ezt mondták: Te vagy a zsidók királya, hát mentsd meg magad!

PétEv 5. 15-20: Dél volt, és sötétség borította el egész Júdeát. Nyugtalanokdtek és aggódtak, hogy a nap lenyugszik, amíg még él; mert az áll az Írásban: „Ne nyugodjék le a nap egy kivégzett emberen.”

És egyikük így szólt: „Itassátok meg ecettel kevert epével!” Elkészítették az italt, és megitták vele.

És mindent beteljesítettek, és a bűnöket saját fejükre halmozták.

Sokan pedig lámpással jártak-keltek, abban a hiszemben, hogy éjszaka van, s fölbuktak.

Az Úr pedig fölkiáltott mondván: „Erőm, erőm, elhagytál engem!” – s miután így szólt, fölvétetett.

És abban az órában kettéhasadt a jeruzsálemi templom kárpitja.;

AcPilate 11, 1: Körülbelül a 6. óra volt, és sötétség támadt a földön egészen a kilencedik óráig, mert a nap elsötétedett, a templom kárpitja pedig közepén kettéhasadt. Jézus felkiáltott, és hangosan ezt mondta: „Atyám, baddach ephkid ruel”, ami ezt jelenti: „kezedbe ajánlom lelkemet”. Miután ezt mondta, kiadta lelkét. Amikor pedig a százados látta, mi történt, dicsőítette Istent, mondván: ez igaz ember volt. Az ott összeverődött kíváncsi tömeg a történetek láttán verte a mellét és szétoszlott.

Mk 15, 38: ³⁸Ekkor a templom kárpitja felülről az aljáig kettéhasadt.

Mk 15, 40-41: ⁴⁰Voltak ott asszonyok is, akik távolról figyelték, köztük a magdalai Mária, továbbá Mária, a kis Jakab és József anyja, valamint Salomé, ⁴¹akik követték őt, és szolgáltak neki, amikor Galileában volt, és sok más asszony is, akik vele mentek fel Jeruzsálembe.

Mk 15, 42-47: ⁴²Amikor beesteledett, mivel az előkészület napja, vagyis szombat előtti nap volt, ⁴³eljött arimátiai József, a nagytanács tekintélyes tagja, aki maga is várta az Isten országát bátran bement Pilátushoz, és elkérte Jézus testét. ⁴⁴Pilátus csodálkozott azon, hogy már meghalt, ezért hívatta a századost, és megkérdezte tőle, hogy meghalt-e már. ⁴⁵Amikor ezt megtudta a századostól, kiadta a holttestet Józsefnek. ⁴⁶Ő pedig gyolcsot vásárolt, levette őt, begöngyölte a gyolcsba, elhelyezte egy sziklába vágott sírboltba, és követ hengerített a sírbolt bejárata elé. ⁴⁷A magdalai Mária és Mária, a József anyja pedig figyelte, hova helyezték őt.

NazEv 21: Abban az evangéliumban pedig, amelyet héber betűkkel írtak, azt olvassuk, hogy nem a templom kárpitja hasadt ketté, hanem hogy a templom csodálatos nagyságú felsőküszöbje összeroskadt. (*Hieronymus, Epist. 120, 8, 2 ad Hedybiam*)

Abban az evangéliumban, amelyről ismételt említést teszünk, azt olvassuk, hogy a templom határtalanul nagy felsőküszöbje széthasadt és kettévált. (*Hieronymus, Comm. in Mt 27, 51*)

AcPilate 11, 2-3a: A százados pedig jelentette a történeteket a helytartónak, aki ezeket hallva feleségével együtt igen elszomorodott, és azon a napon nem ittak, nem ettek semmit. Ezután Pilátus hívatta a zsidókat, és ezt kérdezte tőlük: „Láttátok a történeteket?” Azok így válaszoltak: „Narfogyatkozás volt, a szokásos módon.”

Távolabb ott álltak az ismerősei és az asszonyok, akik vele együtt jöttek Galileából, és mindezt látták.

PétEv 2. 3-5: Ott volt József, Pilátus és az Úr barátja; mivel tudta, hogy arra készülnek, hogy keresztre feszítsék, elment Pilátushoz, s elkérte az Úr testét, hogy majd eltemesse.

És Pilátus elküldött Heródeshez, és elkérte tőle a testet. Heródes pedig ezt mondta: „Pilátus, testvérem, mi akkor is eltemettük volna, ha senki sem kéri, mivel ránk virrad a szombat. Hiszen meg van írva a Törvényben: Ne nyugodjék le a nap egy kivégzeten.” És átadta Őt a népnek az ünnepük, a kovásztalanok ünnepe előtti napon.;

6, 21-24: És akkor kihúzták az Úr kezéből a szögeket, és letették őt a földre, s megrengett az egész föld és nagy félelem támadt.

Akkor fölragyogott a nap, és úgy találták, hogy a kilencedik óra volt.

A zsidók pedig örvendeztek és odaadták Józsefnek az Ő testét, hogy eltemesse, mivelhogy látta, hogy mennyi jót tett.

Megfogván pedig az Urat, megmosta és gyolcsba burkolta, és bevitte a saját sírjába, amelyet József kertjének hívnak.;

AcPilate 11, 3b: Egy József nevű férfi pedig, aki Arimathia városából származó tanácstag volt, és maga is várta az Isten országát, odament Pilátushoz, és elkérte tőle Jézus testét. Majd levette a keresztről, tiszta vászonba burkolta és elhelyezte sziklába vágott sírboltjában, amelyben még soha senki sem feküdt.

Mk 16, 1-8: ¹Amikor elmúlt a szombat, a magdalai Mária és Mária, a Jakab anyja, valamint Salomé illatos keneteket vásároltak, hogy elmenjenek, és megkenjék Jézus testét. ²A hét első napján, korán reggel, napkeltekor, elmentek a sírbolthoz, ³és erről beszéltek egymás között: „Ki hengeríti el nekünk a követ a sírbolt bejáratáról?” ⁴Ekkor felnéztek, és látták, hogy a kő el van hengerítve. Pedig az igen nagy volt. ⁵És amikor bementek a sírboltba, látták, hogy egy fehér ruhába öltözött ifjú ül jobb felől, és megrettentek. ⁶De az így szólt hozzájuk: „Ne féljete! A názáreti Jézust keresitek, akit megfeszítettek? Feltámadt, nincsen itt. Íme, ez az a hely, ahova őt tették. ⁷De menjete el, mondjátok meg a tanítványainak és Péternek, hogy előtettek megy Galileába: ott meglátjátok őt, amint megmondta nektek.” ⁸Ekkor kijöttek, és elfutottak a sírbolttól, mert remegés és döbbenet fogta el őket és senkinek sem mondtak el semmit, mert féltek.

PétEv 9. 35-13. 57: A vasárnapra virradó éjszakán pedig, amikor a katonák fölváltva kettesével örködtek, nagy hang támadt az égből.

És látták, hogy az ég megnyílik, és két férfi jön le onnan, nagy fénybe borítva, és a sírhoz közelednek.

Az a sziklakő pedig, amelyiket a bejáratra tettek, magától elgördülve oldalra ment, és a sír kinyílt, és mind a két ifjú belépett.

Amikor ezt a katonák meglátták, felébresztették a centuriót és a véneket (mert ezek is ott voltak és örködtek), és miközben elbeszélték, hogy mit láttak, látják ám megint, hogy a sírból kijön három férfi, és az a kettő vezeti az egyet, és kereszi követi őket,

és a kettő feje az égig ér, azé pedig, akit vezetnek, az ég fölé;

és hangot hallottak az égből, amely így szólt: „Elvitted a hírt az alvóknak?”

és válasz hangzott a keresztfelől: „Igen!”

Ők tehát megvitaták egymás között, hogy elmennek, és Pilátusnak jelentik ezeket.

És még fontolgatták, amikor úgy tűnt, hogy ismét megnyílnak az egek, és egy ember lejön, és belép a sírba.

Ezt látván a centurió kíséretében lévők még az éjszaka elsiettek Pilátushoz, otthagynva a sírt, amelyet őriztek, s beszámoltak minderről, amit láttak; nagyon izgatottak voltak, és így szóltak: „Valóban Isten fia volt!”

Pilátus feleletül ezt mondta: „Én tiszta vagyok az Isten fiának a véréből; ti határozatok így!”

Akkor odajárulva mindnyájan könyörögtek neki és arra kérték, parancsolja meg a centuriónak és a katonáknak, hogy senkinek se mondják el, amit láttak:

„Jobb ugyanis nekünk, mondták, hogy a legsúlyosabb bűnben vagyunk elmarasztalva Isten színe előtt, semmint hogy a nép kezére kerüljünk, és megkövezzenek!”

Pilátus erre megparancsolta a centuriónak és a katonáknak, hogy ne beszéljenek semmiről sem.

Vasárnap hajnalban Mária Magdaléna, az Úr tanítványa – aki a zsidóktól való félelmében, mivel izzottak a haragtól, nem végezte el az Úr sírjánál azokat a cselekedeteket, amelyeket az asszonyok el szoktak végezni szereteteikért, amikor meghalnak – magához vette társnőit, és elment a sírhoz, ahová temették.

És féltek, hogy meglátják őket a zsidók, és így beszéltek: „Ha már nem sirathattunk és nem verhattuk a mellünket azon a napon, amikor keresztre feszítették, tegyük meg ezt legalább most a sírjánál!”

De ki gördíti el nekünk a követ, amelyet a sír bejáratára raktak, hogy bemenne leüljünk mellé, és elvégezzük, amit kell?

Hisz nagy volt a kő, és félünk, hogy valaki meglát minket. De még ha nem tudjuk is, legalább rakjuk le a bejáratnál, amit az emlékére hoztunk, sírjunk és verjük a mellünket, amíg haza nem megyünk!”

És odaérve a sírt nyitva találták; odamentek és benéztek, s egy ifjút látnak ott a sír közepén ülve, szép volt, ragyogó ruhát viselt, és így szólt hozzájuk:

„Miért jöttetek? Kit kerestek? Csak nem azt a keresztfeszítettet? Föltámadt és elment. De ha nem hiszitek, nézzetek be, és lássátok azt a helyet, ahol feküdt, hogy nincs ott. Feltámadt ugyanis, és elment oda, ahonnan küldetett.”

Ekkor az asszonyok rémületükben elfutottak.;

AcPilate 13, 1-3: Miközben még a zsinagógában ültek és csodálkoztak a Józseffel történeteken, odajöttek néhányan azon örök közül, akiket Pilátustól kértek a zsidók, hogy őrizzék Jézus sírját, nehogy tanítványai odamerészkedve ellopják a testét. Hírt hoztak a zsinagóga elöljáróinak, a papoknak és a lévítáknak, és elmondták, hogy mi történt: „hogyan lett nagy földrengés, és hogy láttuk, hogy angyal szállt le az égből, és elhengerítette a követ a sírbolt bejáratától, és leült rá, s olyan fényes volt, mint a hó és mint a villám. Mi pedig nagy rémületünkben úgy fekdüdtünk ott, mint a holtak. És hallottuk az angyal hangját, amikor ezt mondta azoknak az asszonyoknak, akik a sírnál tartózkodtak: Ne féljete! Tudom, hogy Jézust keressetek, akit keresztre feszítettek. Nincs itt. Feltámadt, ahogyan megjövendölte. Gyertek ide, és nézzétek meg azt a helyet, ahol az Úr feküdt. De azután tüstént induljatok, és jelentsétek tanítványainak, hogy feltámadt halottaiból, és Galileában van.”

Erre a zsidók megkérdezték: „Milyen asszonyokkal beszélt?” Az örök ezt válaszolták: „Nem tudjuk, milyen asszonyok voltak.” A zsidók tovább érdeklődtek: „Melyik órában történt?” Az örök ezt felelték: „Éjfélkor.” Mire a zsidók ezt kérdezték: „Miért nem fogtátok el őket?” Az örök így válaszoltak: „A félelemtől szinte halálra dermedtünk, és azt hittük, hogy nem fogjuk többé látni a nap fényét. Hogyan foghattuk volna el őket?” Mire a zsidók: „Él az Úr, és mi nem hiszünk nektek.” Az örök így szóltak: „Oly sok csodát láttatok ettől az embertől, és nem hittetek neki. Hát hogyan hihetnétek nekünk? Igaz, bölcsen esküdtetek, mondván, él az Úr. Mert bizony él az Úr.” Az örök még ezt is mondták: „Hallottuk ám, hogy azt, aki elkérte Jézus testét, bezártatok, és lepecsételtétek az ajtaját, amikor pedig kinyitottátok, nem találtátok ott. Adjátok át nekünk azt, akit bezártatok, mi pedig átadjuk nektek Jézust.” A zsidók így feleltek erre: „József visszament szülővárosába.” Mire az örök ezt mondták a zsidóknak: „Jézus pedig feltámadt, ahogyan az angyaltól hallottuk, és Galileában tartózkodik.”

A zsidók pedig, meghallva ezeket a szavakat, nagyon megrémültek, és így szóltak: „Ez a hír nem juthat az emberek fülébe, nehogy mindenki Jézus híve legyen.” A zsidók tanácsot tartottak, és nagy pénzösszeget vettek elő. Odaadták az öröknek ezzel az utasítással: „Mondjátok azt, hogy amikor az éjjel elaludtatok, eljöttek tanítványai és ellopták a testét. Ha pedig a helytartó fülébe jut a dolog, majd elintézzük, hogy ne essék bántódástok.” Azok pedig elfogadták a pénzt, és azt mondták, ahogyan kitanították őket.

Mk 16, 14-18: ¹⁴Végül pedig megjelent magának a tizenegynek is, amikor asztalnál ültek, és szemükre vetette hitelenségüket, keményszívűségüket, hogy nem hittek azoknak, akik látták őt, miután feltámadt. Így szólt hozzájuk: „Menjetek el szerte az egész világba, hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek. ¹⁶Aki hisz, és megkeresztelkedik, üdvözülni fog, aki pedig nem hisz, elkárhozik. ¹⁷Azokat pedig, akik hisznek, ezek a jelek követik: az én nevemben ördögöket űznek ki, új nyelveken szólnak, ¹⁸kígyókat vesznek kezükbe, és ha valami halálosat isznak, nem árt nekik, betegekre teszik rá a kezüket, és azok meggyógyulnak.”

AcPilate 14, 1: Egy Phinees nevű pap, Adas tanító és Angaios levita Jeruzsálembé érkeztek Galileából, és jelentették a zsinagóga előjáróinak, a papoknak és a levitáknak, hogy látták Jézust és tanítványait, amint ott ült a Mamilk hegyen, és ezt mondta tanítványainak: „Menjetek el az egész világba, és hirdessétek az egész teremtet világnak: aki hisz és megkeresztelkedik, üdvözülni fog, aki pedig nem hisz, elítéltetik. Azokat pedig, akik hisznek, ezek a csodajelek fogják kísérni: démonokat űznek ki a nevemben, nyelveken fognak beszélni, kígyókat emelnek fel, ha halálos mérget isznak, nem árt nekik, ha pedig betegekre teszik kezüket, meggyógyulnak.” Még beszélt tanítványaihoz, amikor láttuk, hogy felvételgetett az égbe.

Q (Lk = Mt ≠ Mk)

Lk 4, 5: ⁵Ezután felvitte az ördög, megmutatta neki egy szempillantás alatt a földkerekség minden országát.

Mt 4, 8: ⁸Majd magával vitte az ördög egy igen magas hegyre, megmutatta neki a világ minden országát és azok dicsőségét.

HébEv 3: Ha valakinek tetszik a Héberék szerinti evangélium, ott maga a Megváltó mondja: „Az imént megragadott engem az én anyám, a Szentlélek, egyetlen hajszálamnál fogva, s átvitt engem a nagy hegyre, a Táborra...” (*Origenes, Comm. In Joh. II, 12*) Ha pedig valaki elfogadja azt, hogy: „Az imént megragadott engem az én anyám, a Szentlélek, s átvitt engem a nagy Tábor hegyére...” és a többi, az megláthatja az ő anyját. (*Origenes, Hom. In Jer. XV, 4*)

Lk 4, 9: ⁹Ezután elvitte őt Jeruzsálembé, a templom párkányára állította, és ezt mondta neki: „Ha Isten Fia vagy, vedd le magadat innen...”

Mt 4, 5: ⁵Ezután magával vitte őt az ördög a szent városba, a templom párkányára állította.

NazEv 3: A zsidó evangéliumban nem szerepel, hogy a „szent városba”, hanem „Jeruzsálembé”. (*Cod. N.T. 566 ad Mt 4, 5*)

Lk 6, 20: ²⁰Ő pedig tanítványaira nézett, és így szólt: „Boldogok vagytok, szegények, mert tiétek az Isten országa.”

Lk 6, 21: ²¹„Boldogok vagytok, akik most éheztek, mert majd megelégtettek. Boldogok vagytok, akik most sírtok, mert nevetni fogtok.”

Lk 6, 22: ²²„Boldogok vagytok, amikor gyűlölnék titeket az emberek, és amikor kiközösítenek, gyaláznak benneteket, és kitörlik neveteket mint gonosz nevet, az Emberfiáért.”

LK 6, 27-28: ²⁷„Nektek azonban, akik hallgattok engem, ezt mondom: szeressétek ellenségeiteket, tegyetek jót azokkal, akik gyűlölnék titeket ²⁸áldjátok azokat, akik átkoznak, és imádkoztatok azokért, akik bántalmaznak titeket.”

Lk 6, 30: ³⁰„Mindenkinek, aki kér tőled, adj, és attól, aki elveszi a tiedet, ne követeld vissza.”

Lk 6, 31: ³¹„És amint szeretnétek, hogy az emberek veletek bánjanak, ti is úgy bánjatok velük.”

Mt 5, 3: ³„Boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyek országa.”

Mt 5, 6: ⁶„Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságra, mert ők megelégtettek.”

Mt 5, 11: ¹¹„Boldogok vagytok, ha énmíattam gyaláznak és üldöznek titeket, és mindenféle rosszat hazudnak rólatok.”

Mt 5, 44: ⁴⁴„Én pedig azt mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket, és imádkoztatok azokért, akik üldöznek titeket.”

Mt 5, 42: ⁴²„Aki kér tőled, annak adj, és aki kölcsön akar kérni tőled, attól ne fordulj el.”

Mt 7, 12: ¹²„Amit tehát szeretnétek, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is ugyanazt cselekedjétek velük, mert ez a törvény, és ezt tanítják a próféták.”

TamEv 54: Jézus mondja: „Boldogok a szegények. Mert tiétek az Isten országa.”

TamEv 69b: ²„Boldogok, akik szenvednek az éhségtől, mert annak gyomra, aki kívánja (azt), megelégtetik.”

TamEv 68: ¹Jézus mondja: „Boldogok vagytok, (bár)mikor gyűlölnék (és) üldöznek titeket.

²De ők (maguk) nem találnak majd helyet ott, ahol üldöztek titeket.”

POxy1224 2: És imádkozzatok ellenségeitekért. Mert, aki nincs ellened, melletted van. Aki ma távol van, holnap közel lesz hozzád...

TamEv 95: ¹[Jézus mondja:] „Ha pénzetek van, ne adjátok ki kamatra. ²Hanem olyanok adjátok [azt], akitől nem kapjátok (vissza).”

(POxy654 6) TamEv 6: ¹Tanítványai megkérdezték, (és) ezt mondták neki: „Akarod, hogy böjtöljünk? És hogyan imádkozunk és adjunk alamizsnát? És milyen étkezési előírásokat tartunk meg?”

²Jézus mondja: „Ne hazudjatok. ³És ne tegyétek, amit gyűlöltök.

⁴Mert minden lelepleződik <az igazság> látásában.

⁵Mert nincs rejtve semmi, ami ki ne jelentődne. ⁶És nincs semmi eltakarva, ami leleplezetlenül maradna;

Tób 4, 15: Amit magadnak nem szeretnél, azt másnak se tedd.

Lk 6, 35: ³⁵„Ti azonban szeressétek ellenségeiteket, tegyetek jót, és adjatok kölcsön, semmit sem várva érte: nagy lesz akkor a jutalmatok, és a Magasságos fiai lesztek, mert ő jóságos a hálátlanok és gonoszok iránt.”

Lk 6, 39: ³⁹Példázatot is mondott nekik: „A vak vezetheti-e a világtalant? Nem esnek-e mind a ketten verembe?”

Lk 6, 41-42: ⁴¹„Miért nézed a szálkát atyádfia szemében, a saját szemedben pedig nem veszed észre a gerendát? ⁴²Hogyan mondhatod atyádfiának: Atyámfia, hadd vegyem ki szemedből a szálkát! - mikor a saját szemedben nem látod a gerendát? Képmutató, előbb vedd ki a gerendát a saját szemedből, és akkor jól fogsz látni ahhoz, hogy kivehesd a szálkát atyádfia szeméből.”

Lk 6, 43-45: ⁴³„Nem jó fa az, amely rossz gyümölcsöt terem, és viszont nem rossz fa az, amely jó gyümölcsöt terem. ⁴⁴Mert minden fát a gyümölcseről lehet megismerni. Hiszen túskebokorról nem szednek fügét, csipkebokorról sem szüretelnek szőlőt. ⁴⁵A jó ember szíve jó kincseből hozza elő a jót, és a gonosz ember a gonoszból hozza elő a gonoszt. Mert amivel csordultig van a szív, azt szólja a száj.”

Mt 5, 44: ⁴⁴„Én pedig azt mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatok azokért, akik üldöznek titeket.”

Mt 15, 14: ¹⁴„Hagyjátok őket, világtalanok vak vezetői! Ha pedig vak vezet világtalant, mind a ketten gödörbe esnek.”

Mt 7, 1-5: ¹„Ne ítéljétek, hogy ne ítéltessetek! ²Mert amilyen ítélettel ítéltek, olyannal ítéltettek és amilyen mértékkel mérték, nektek is olyannal mérnek. ³Miért nézed a szálkát atyádfia szemében, a magad szemében pedig miért nem veszed észre még a gerendát sem? ⁴Vagy hogyan mondhatod akkor atyádfiának: Hadd vegyem ki szemedből a szálkát! - mikor a magad szemében ott a gerenda. ⁵Képmutató, vedd ki előbb saját szemedből a gerendát, és akkor majd jól fogsz látni ahhoz, hogy kivehesd atyádfia szeméből a szálkát.”

Mt 7, 16: ¹⁶„Gyümölcsseikről ismeritek meg őket. Túskebokorról szednek-e szőlőt, vagy bogáncskóróról fügét?”

12, 33-35: ³³„Ha jó a fa, jó a gyümölcse is, ha rossz a fa, rossz a gyümölcse is. Mert gyümölcseről lehet megismerni a fát. ³⁴Viperák fajzata! Hogyan szólhatnakót jót gonosz létekre? Mert amivel csordultig van a szív, azt szólja a száj. ³⁵A jó ember jó kincseből hoz elő jót, a gonosz ember gonosz kincseből hoz elő gonoszt.”

POxy1224 2: És imádkoztatok ellenségeitekért. Mert, aki nincs ellened, melletted van. Aki ma távol van, holnap közel lesz hozzád...

TamEv 34: Jézus mondja: „Ha egy vak vezet egy vakot, mindketten gödörbe esnek.”

(POxy1 1) TamEv 26: ¹Jézus mondja: „Észreveszed a szálkát, amely testvéred szemében van, de nem látod a gerendát, amely a te (saját) szemedben van. ²Amikor eltávolítod a gerendát a te (saját) szemedből, akkor fogsz (elégg) tisztán látni ahhoz, hogy eltávolítsd a szálkát testvéred szeméből.”

TamEv 45: ¹Jézus mondja: „Szőlőt nem szüretelnek tövisbokorról, sem fügét nem szednek bogáncsról, mert azok nem teremnek gyümölcsöt.

²Egy jó ember jót hoz elő kincseiből. Egy rossz ember gonoszt hoz (elő) rossz kincseiből, ami az ő szívében van, és gonoszt szól. ⁴Mert szíve telítettségéből hozza elő a gonoszt.”

43: ¹Tanítványai mondták neki: „Ki vagy te, hogy ezt mondod nekünk?”

²„Abból, amit mondok nektek, nem ismeritek fel, hogy ki vagyok?”

³De ti olyanokká lettetek, mint a zsidók! Szeretik a fát, (de) utálják gyümölcset. Vagy szeretik a gyümölcsöt, (de) utálják a fát.”

Lk 7, 24-25: ²⁴Amikor János követi elmentek, elkezdett beszélni a sokaságnak Jánosról: „Miért mentetek ki a pusztába? Szélingatta nádszálat látni? ²⁵Ugyan miért mentetek ki? Puha ruhákba öltözött embert látni? Hiszen, akik pompás öltözetben és bőségben élnek, azok a királyi palotákban vannak.”

Lk 7, 28: ²⁸„Mondom nektek, hogy asszonytól születettek közül nincs senki nagyobb Jánosnál, de aki a legkisebb az Isten országában, nagyobb nála.”

Lk 8, 16-17: ¹⁶„Aki lámpást gyújt, nem takarja le edénnyel, ágy alá sem rejti, hanem a lámpatartóra teszi, hogy akik bemennek, lássák a világosságot. ¹⁷Mert nincs olyan rejtett dolog, amely napvilágra ne kerülne, és nincs olyan titok, amely ki ne tudódna, és ismertté ne válna.”; **12, 2:** ²„Nincsen olyan rejtett dolog, amely le ne lepleződne, és olyan titok, amely ki ne tudódna.”

Lk 9, 58: ⁵⁸Jézus azonban így felelt: „A rókáknak barlangjuk van, és az égi madaraknak fészük, de az Emberfiának nincs hova fejét lehajtania.”

Mt 11, 7-8: ⁷Amikor azok elmentek, elkezdett Jézus beszélni a sokaságnak Jánosról: „Miért mentetek ki a pusztába? Szélingatta nádszálat látni? ⁸Ugyan miért mentetek ki? Puha ruhákba öltözött embert látni? Hiszen akik puha ruhákat viselnek, a királyok palotáiban vannak.”

Mt 11, 11: ¹¹„Bizony, mondom nektek: nem támadt asszonytól születettek között nagyobb Keresztelő Jánosnál de aki a legkisebb a mennyek országában, nagyobb nála.”

Mt 10, 26: ²⁶„Tehát ne rettenjétek meg tőlük! Mert nincs olyan rejtett dolog, amely le ne lepleződne, és olyan titok, amely ki ne tudódna.”

Mt 8, 20: ²⁰Jézus így válaszolt: „A rókáknak van barlangjuk és az égi madaraknak van fészük, de az Emberfiának nincs hova fejét lehajtania.”

TamEv 78: ¹Jézus mondja: „Miért mentetek ki vidékre? Hogy egy szélingatott nádat lássatok, ²és hogy egy embert lássatok puha ruhába öltözve [mint a ti] királyaitok és nagy embereitek? ³Azok puha ruhába öltöztek, de nem lesznek képesek felismerni az igazságot.”

TamEv 46: ¹Jézus mondja: „Ádámól Keresztelő Jánosig az asszonyok szülőttei között nincs senki, aki felülmúlja Keresztelő Jánost, úgyhogy szemét nem kell lesütnie.

²De én azt (is) mondtam: ‘Aki közületek kicsinnyé lesz, meglátja a királyságot és felülmúlja Jánost.’”

(POxy654 5) TamEv 5: ¹Jézus mondja: „Ismerjétek meg, ami a szemetek előtt van, és ami el van rejtve előletek, világossá lesz számotokra. ²Mert nincs rejtve semmi, ami ki ne nyilvánítatna.”,

6: ¹Tanítványai megkérdezték, (és) ezt mondták neki: „Akarod, hogy bőjtöljünk? És hogyan imádkozunk és adjunk alamizsnát? És milyen étkezési előírást tartunk meg?”

²Jézus mondja: „Ne hazudjatok. ³És ne tegyétek, amit gyűlöltök.

⁴Mert minden lelepleződik <az igazság> látásában.

⁵Mert nincs rejtve semmi, ami ki ne jelentődne. ⁶És nincs semmi eltakarva, ami leleplezetlenül maradna.

TamEv 86: ¹Jézus mondja: „[A rókáknak megvannak] az ő lyukaik, és a madaraknak megvannak az ők fészkeik. ²De az ember fiának nincs hova lehajtania fejét, (és) megpihenni.”

Lk 10, 2: ²Így szólt hozzájuk: „Az aratnivaló sok, de a munkás kevés, kérjétek tehát az aratás Urát, hogy küldjön munkásokat az aratásába.”

Lk 10, 3: ³„Menjete el! Íme, elküldelek titeket, mint bárányokat a farkasok közé.”

Lk 10, 7-8: ⁷„Maradjatok ugyanabban a házban, és azt egyétek, igyátok, amit adnak, mert méltó a munkás a maga bérére. Ne járjatok házról házra. ⁸Ha bementek egy városba, és befogadnak titeket, azt egyétek, amit elétek tesznek.”

Lk 10, 21: ²¹Abban az órában így ujjongott Jézus a Szentlélek által: „Magasztallak, Atyám, menny és föld Ura azért, hogy elrejtetted ezeket a bölcsék és értelmesek elől, és felfedted a gyermekeknek. Igen, Atyám, így láttad jónak.”

Mt 9, 37-38: ³⁷Ekkor így szólt tanítványaihoz: „Az aratnivaló sok, de a munkás kevés: ³⁸kérjétek tehát az aratás Urát, hogy küldjön munkásokat az aratásába.”

Mt 10, 16: ¹⁶„Íme, én elküldelek titeket, mint juhokat a farkasok közé: legyetek tehát okosak, mint a kígyók, és szelídek, mint a galambok.”

Mt 10, 10b-11: „méltó a munkás a kenyerére.” ¹¹Ha pedig egy városba vagy faluba mentek be, tudjátok meg, hogy ki méltó ott erre, és maradjatok annál, míg csak tovább nem mentek.”

Mt 11, 25: ²⁵Abban az időben megszólalt Jézus, és ezt mondta: „Magasztallak, Atyám, menny és föld Ura, mert elrejtetted ezeket a bölcsék és értelmesek elől, és felfedted a gyermekeknek.”

TamEv 73: Jézus mondja: „Az aratás bőséges, de kevés a munkás. De kérjétek az Urat, hogy küldjön munkásokat az aratásába.”

(POxy654 2) TamEv 39: Jézus mondja: „A farizeusok és az írástudók megkapták a tudás kulcsait, (de) elrejtették azokat. ²Sem ők maguk nem mentek be, sem azokat nem engedték be, akik kívántak (bemenni).

³Ti azonban legyetek okosak, mint a kígyók, és ártatlanok, mint a galambok!”

TamEv 14b: ⁴És ha valamely területre bementek, és helyről helyre vándoroltok, (és) ők befogadnak, (akkor) azt egyétek, amit elétek tesznek. Gyógyítsátok a köztük levő beteget!

⁵Mert ami bemegey szátokon, nem fog bemocskolni titeket. Sokkal inkább az mocskol be, ami kijön a szátokon.”

(POxy654 3) TamEv 4: ¹Jézus mondja: „Nem tétovázik majd az aggastyán az ő napjaiban megkérdezni egy hét napos gyermeket az élet helye felől, és élni fog.

²Mert sok első lesz utolsó, ³és ők egyedulívé lesznek.

Lk 11, 3: ³„A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk naponként.”

Mt 6, 11: ¹¹„mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma”

NazEv 5: Abban az evangéliumban, amelyet Héberék szerinti-nek neveznek, a „panis substantialis” (a léthez szükséges kenyér) helyett a „mahar”-t találtam, amely „holnapi”-t jelent; így az értelme ez: „A mi holnapi – vagyis eljövendő – kenyerünket add meg nekünk ma.” (*Hieronymus, Comm. in Mt 6, 11*)

A Máté szerinti evangéliumban így szerepel: „A holnapi kenyerünket add meg nekünk ma.” Vagyis, „azt a kenyeret, amelyet a te országodban adsz majd meg, add meg nekünk ma”. (*Hieronymus, Tract. de Ps. 135*)

Lk 11, 9-13: ⁹„Én is azt mondom nektek: kérjétek, és adatik, keressetek, és találtok, zörgessetek, és megnyitattik nektek. ¹⁰Mert mindaz, aki kér, kap aki keres, talál és aki zörget, annak megnyitattik. ¹¹Melyik apa az közületek, aki fiának kígyót ad, amikor az halat kér tőle, ¹²vagy amikor tojást kér, skorpiót ad neki? ¹³Ha tehát ti gonosz létekre tudtok gyermekeiteknek jó ajándékokat adni, mennyivel inkább ad mennyei Atyátok Szentlelket azoknak, akik kérik tőle?”

Mt 7, 7-11: ⁷„Kérjétek, és adatik nektek, keressetek, és találtok, zörgessetek, és megnyitattik nektek. ⁸Mert aki kér, mind kap, aki keres, talál, és a zörgetőnek megnyitattik. ⁹Ugyan ki az köztötetek, aki ha kenyeret kér a fia, követ ad neki, ¹⁰vagy ha halat kér, kígyót ad neki? ¹¹Ha tehát ti gonosz létekre tudtok jó ajándékokat adni gyermekeiteknek, mennyivel inkább ad jókat a ti mennyei Atyátok azoknak, akik kérik tőle?”

(POxy654 2)TamEv 2: ¹Jézus mondja: „Aki keres, ne hagyja abba a keresést, míg nem talál. ²És amikor találni fog, megdöbben. ³És amikor megdöbben, csodálkozni fog. ⁴És ő királlyá lesz a mindenség felett.”

92: ¹Jézus mondja: „Keressetek, és találni fogtok.

²De amely dolgok felől az elmúlt időben kérdeztetek engem, és amit nem mondtam el nektek ama napon, most el kívánom mondani nektek, de ti nem keressitek azokat.”

94: ¹Jézus [mondja]: „Aki keres, találni fog.

²[Aki kopogtat], annak megnyitattik.”

Lk 11, 33: ³³„Aki lámpást gyújt, nem teszi rejtett helyre, sem véka alá, hanem a lámpatartóra, hogy a belépők lássák a világosságot.”

Mt 5, 15: ¹⁵„A lámpást sem azért gyújtják meg, hogy a véka alá, hanem hogy a lámpatartóra tegyék, és akkor világít mindenkinek a házban.”

TamEv 33: ¹Jézus mondja: „Amit majd füleddel hallasz {a másik füllel} háztetődről hirdesd.

²Mert senki nem gyújt lámpást (és) teszi véka alá, sem nem teszi azt egy rejtett helyre. ³Hanem lámpatartóba teszi, úgyhogy mindenki, aki bejön vagy kimegy, látni fogja fényét.”

Lk 11, 34-36: ³⁴„A test lámpása a szem. Ha a szemed tiszta, az egész tested világos, de ha gonosz, a tested is sötét. ³⁵Vigyázz tehát, hogy a benned levő világosság sötétséggé ne legyen! ³⁶Ha tehát az egész tested világos, és nincsen benne egyetlen sötét rész sem, akkor olyan világos lesz az egész, mint amikor a lámpás megvilágít téged a fényével.”

Lk 11, 39-40: ³⁹Az Úr azonban ezt mondta neki: „Ti farizeusok a pohár és a tál külsejét megtisztítjátok, de belül telve vagytok rablásvággyal és gonoszszággal. ⁴⁰Esztelenek! Aki megalkotta a külsőt, nem az alkotta-e meg a belsőt is?”

Lk 12, 3: ³„Ezért tehát amit a sötétségben mondatok, azt a világosságban fogják hallani, és amit fülbe súgva mondatok a belső szobában, azt a háztetőkről fogják hirdetni.”

Mt 6, 22-23: ²²„A test lámpása a szem. Ezért ha a szemed tiszta, az egész tested világos lesz. ²³Ha pedig a szemed gonosz, az egész tested sötét lesz. Ha tehát a benned lévő világosság sötétség, milyen nagy akkor a sötétség!”

Mt 23, 25-26: ²⁵„Jaj nektek, képmutató írástudók és farizeusok, mert megtisztítjátok a pohár és a tál külsejét, belül pedig tele van rablásvággyal és féktelenség-gel. ²⁶Vak farizeus, tisztítsd meg először a pohár és a tál belsejét, hogy azután a külseje is tiszta legyen!”

Mt 10, 27: ²⁷„Amit a sötétségben mondok nektek, azt a világosságban mondjátok el, amit fülbe súgva hallotok, azt a háztetőkről hirdessétek.”

TamEv 24: ¹A tanítványai mondták: „Mutasd meg nekünk a helyet, ahol te vagy, mert szükséges nekünk keresnünk azt.”

²Ő mondta nekik: „Akinek van füle, hallja!

³A fény egy fényember belsejében van, és ő fénylik az egész világban. Ha ő nem világít, sötét-seg van.”

TamEv 89: ¹Jézus mondja: „Miért mossátok a serleg külsejét? ²Hát nem értitek, hogy aki a belsejét teremtette, az teremtette a külsejét is?”

(POxy1 8) TamEv 33: ¹Jézus mondja: „Amit majd füleddel hallasz {a másik fülel} háztetődről hirdesd.

²Mert senki nem gyújt lámpást (és) teszi véka alá, sem nem teszi azt egy rejtett helyre. ³Hanem lámpatartóba teszi, úgyhogy mindenki, aki bejön vagy ki-megy, látni fogja fényét.”

Lk 12, 22-31: ²²Tanítványaihoz pedig így szólt: „Ezért mondom nektek: ne aggódjatok életetekért, hogy mit egyetek, se testetekért, hogy mivel ruházkodjatok, ²³mert több az élet a tápláléknál, és a test a ruházatnál. ²⁴Nézzétek meg a hollókat: nem vetnek, nem is aratnak, nincsen kamrájuk, sem csűrük, Isten mégis eltartja őket. Mennyivel értékesebbek vagytok ti a madaraknál! ²⁵De aggodalmaskodásával ki tudná közületek akár egy arasznyival is meghosszabbítani életét? ²⁶Ha tehát a legcsekélyebbre sem vagytok képesek, miért aggódtok a többi miatt? ²⁷Nézzétek a liliomokat, miként növekednek: nem fáradoznak, nem is fonnak, de mondom nektek, hogy Salamon teljes dicsőségében sem öltözött úgy, mint ezek közül bármelyik. ²⁸Ha pedig a mező fűvét, amely ma van, és holnap a kemencébe vetik, az Isten így öltözteti, mennyivel inkább titeket, kicsinyhitűek! ²⁹Ti se kérdeztétek tehát, hogy mit egyetek, vagy mit igyatok, és ne nyugtalankodjatok. ³⁰Mert mindezeket a világ pogányai kérdezzétek. A ti Atyátok pedig tudja, hogy szükségetek van ezekre. ³¹Inkább keressétek az ő országát, és ráadásul ezek is megadatnak nektek.”

Lk 12, 33: ³³„Adjátok el vagyontokat, és adjátok alamizsnául, szerezzetek magatoknak el nem avuló erszényeket, kifoghatatlan kincset a mennyben, ahol a tolvaj nem férközhet hozzá, a moly sem emészti meg.”

Mt 6, 25-34: ²⁵„Ezért mondom nektek: ne aggódjatok életetekért, hogy mit egyetek, és mit igyatok, se testetekért, hogy mivel ruházkodjatok. Nem több-e az élet a tápláléknál, és a test a ruházatnál? ²⁶Nézzétek meg az égi madarakat: nem vetnek, nem is aratnak, csűrbe sem takarnak, és mennyei Atyátok eltartja őket. Nem vagytok-e ti sokkal értékesebbek náluk? ²⁷Aggodásával pedig ki tudná közületek meghosszabbítani életét csak egy arasznyival is? ²⁸Mit aggódtok a ruházatért is? Figyeljétek meg a mezei liliomokat, hogyan növekednek: nem fáradoznak, és nem fonnak, ²⁹de mondom nektek, hogy Salamon teljes dicsőségében sem öltözött úgy, mint ezek közül akár csak egy is. ³⁰Ha pedig a mező fűvét, amely ma van, és holnap a kemencébe vetik, így öltözteti az Isten, nem sokkal inkább titeket, kicsinyhitűek?” ³¹„Ne aggódjatok tehát, és ne mondjátok: Mit együnk? - vagy: Mit igyunk? - vagy: Mit öltünk magunkra? ³²Mind-ezt a pogányok kérdezzétek a ti mennyei Atyátok pedig tudja, hogy szükségetek van minderre. ³³De keressétek először az ő országát és igazságát, és ezek is mind ráadásul megadatnak nektek. ³⁴Ne aggódjatok tehát a holnapért, mert a holnap majd aggódik magáért: elég minden napnak a maga baja.”

Mt 6, 19-20: ¹⁹„Ne gyűjtsetek magatoknak kincseket a földön, ahol a moly és a rozsdá megemészti, és ahol a tolvajok kiásásák és ellopják, ²⁰hanem gyűjtsetek magatoknak kincseket a mennyben, ahol sem a moly, sem a rozsdá nem emészti meg, és ahol a tolvajok sem ássák ki, és nem lopják el.”

POxy655 1a: : „¹[Jézus mondja: Ne aggódjatok] reggeltől [későig, se] estétől reggel[ig], se a ti [ételetek] [miatt], amit enni [fogtok], [se] [öltözetetek] miatt, amit viselni [fogtok]. ²[Ti sokkal] jobbak [vagytok], mint a [liliomok], melyek [nem] szőnek és nem [fonnak]. ³Neked sincs ruhád, mit [magadra öltethnél]? ⁴Ki adhat hozzá a te termetedhez? Ő fogja ruhádat megadni.”

TamEv 36: Jézus mondja: „Ne aggódjatok reggeltől estig és estétől reggelig, hogy mit fogtok felöltöni.”

TamEv 76: ¹Jézus mondja: „Az atya királysága hasonlatos a kereskedőhöz, akinek áruai voltak és talált egy gyöngyöt. ²Az a kereskedő okos. Eladta javait, (és) megvásárolta magának egyedül a gyöngyöt.

³Ti is keressétek az ő kincsét, amely nem enyészik el, (és) amely ott van, ahová moly el nem ér, hogy megegye, és fereg meg nem emészti.”

Lk 12, 39-40: ³⁹„Azt pedig jegyezzétek meg, hogyha tudná a ház ura: melyik órában jön a tolvaj, nem hagyná, hogy betörjön a házába. ⁴⁰Ti is legyetek készen, mert abban az órában jön el az Emberfia, amikor nem is gondoltátok!”

Mt 24, 43-44: ⁴³„Azt pedig jegyezzétek meg: ha tudná a ház ura, hogy melyik órában jön a tolvaj, virrasztana, és nem hagyná betörni a házába. ⁴⁴Ezért legyetek ti is készen, mert abban az órában jön el az Emberfia, amelyekben nem is gondoltátok!”

TamEv 21: ¹Mária mondta Jézusnak: „Mihez hasonlítanak tanítványaid?”

²Ő mondta: „Szolgákhoz hasonlítanak, akikre egy olyan föld bízott, mely nem az övék. ³Amikor a föld tulajdonosai megérkeznek, ezt mondják majd: ‘Adjátok át nekünk földünket.’ ⁴(De) ők mezítelenek azok jelenlétében, úgy hogy átadják azt nekik, hogy átadják nekik földjüket.”

⁵Ezért mondom: „Amikor a ház urának tudomására jut, hogy tolvaj közeledik, őrségbe áll, még mielőtt az megérkezne, (és) nem engedi azt betörni házába, az ő birtokába, hogy elvigye javait.

⁶(De) ti álljatok őrséget a világ ellen! ⁷Nagy erővel övezzétek fel csipőötöket úgy, hogy a tolvajok ne találjanak utat hozzátok férközni.”

⁸„Mert a szükségések, amire ti vártok (vágyakozva), megtaláltnak.

⁹Kell lennie köztetek egy bölcs embernek! ¹⁰Amikor a termés megérett, eljött sietve sarlóval kezében, (és) learatta azt.

¹¹Akinek van füle a hallásra, hallja!.”

103: Jézus mondja: „Boldog az az ember, aki tudja, hogy (a háznak) mely részén jönnek be a rablók, úgyszólván fölkelhet, hogy összegyűjtse [birtokát] és felövezze ágyékát, mielőtt azok bejönnek.”

Lk 12, 49-53: ⁴⁹„Azért jöttem, hogy tüzet bocsássak a földre, és mennyire szeretném, ha már lángolna! ⁵⁰Keresztséggel kell azonban még megkereszteltetnem, és mennyire szorongok, míg ez végbe nem megy! ⁵¹Azt gondoljátok, azért jöttem, hogy békességet hozzak a földre? Nem - mondom nektek -, hanem inkább meghasonlást. ⁵²Mert mostantól fogva öten lesznek egy családban, akik meghasonlottak, három kettővel, és kettő hárommal. ⁵³Meghasonlik az apa a fiával, és a fiú az apjával, az anya a leányával, és a leány az anyjával, az anyós a menyével, és a meny az anyósával.”; **14, 25-27:** ²⁵Nagy sokaság ment vele, és ő feléjük fordulva így szólt: ²⁶„Ha valaki hozzám jön, de nem gyűlöli meg apját, anyját, feleségét, gyermekeit, testvéreit, sőt még a saját lelkét is, nem lehet az én tanítványom. ²⁷Ha valaki nem hordozza a maga keresztjét, és nem jön utánam, az nem lehet az én tanítványom.”

Lk 12, 54-56: ⁵⁴Azután szólt a sokasághoz is: „Amikor látjátok, hogy felhő támad nyugatról, mindjárt azt mondjátok, hogy eső jön és úgy lesz. ⁵⁵Amikor pedig azt halljátok, hogy a déli szél fúj, azt mondjátok, hogy hőség jön és úgy lesz. ⁵⁶Képmutatók, a föld és az ég jelenségeit felismeritek, e mostani időt miért nem tudjátok felismerni?”

Lk 13, 20-21: ²⁰Majd ismét szólt: „Míhez hasonlítsam az Isten országát? ²¹Hasonló a kovászhoz, amelyet fogott egy asszony, és belekevert három mérce lisztbe, míg végül az egész megkelt.”

Mt 10, 34-38: ³⁴„Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy békességet hozzak a földre. Nem azért jöttem, hogy békességet hozzak, hanem hogy kardot. ³⁵Azért jöttem, hogy szembeállítsam az embert apjával, a leányt anyjával, a menyét anyósával, ³⁶és így az embernek ellensége lesz a háza népe. ³⁷Aki jobban szereti apját vagy anyját, mint engem, az nem méltó hozzám aki jobban szereti fiát vagy leányát, mint engem, az nem méltó hozzám ³⁸és aki nem veszi fel keresztjét, és nem követ engem, nem méltó hozzám.”

Mt 16, 2-3: ²Ő azonban így válaszolt nekik: „(Amikor esteledik, ezt mondjátok: Szép idő lesz, mert vöröslök az ég! ³Reggel pedig: Ma zivatar lesz, mert vörös és borús az ég. Képmutatók! Az ég arcát meg tudjátok ítélni, az idők jeleit pedig nem tudjátok?)”

Mt 13, 33: ³³Más példázatot is mondott nekik: „Hasonló a mennyek országa a kovászhoz, amelyet fog az asszony, belekevert három mérce lisztbe, míg végül az egész megkelt.”

TamEv 10: Jézus mondja: „Tüzet dobtam a világra, és nézzétek, őrzöm azt, amíg lángol.”

16: ¹Jézus mondja: „Talán azt gondolják az emberek, hogy én azért jöttem, hogy békét dobjak a földre. ²De ők nem tudják, hogy én azért jöttem, hogy meghasonlást vessek a földre: tüzet, kardot, háborút.

³Mert öten lesznek egy házban: hárman kettő ellen lesznek, és ketten három ellen, apa fia ellen, és fiú apja ellen.

⁴És úgy állnak majd, mint akik magányosak.”

55: ¹Jézus mondja: „Aki nem gyűlöli apját és anyját, nem lehet az én tanítványom.

²És aki nem gyűlöli fivérét és nővérét, (és) hozzám hasonlóan nem veszi fel keresztjét, nem lesz méltó hozzám.”

101: ¹Aki nem gyűlöli [apját] és anyját, ahogy én, nem lesz képes az én [tanítványommá] válni. ²És aki [nem] szereti [apját és] anyját, ahogy én, nem lesz képes az én [tanítványommá] válni.

³Mert az én anyám [...]de az igazi [anyám] életet adott nekem.”

TamEv 91: ¹Ők mondták neki: „Mondd meg nekünk, ki vagy, hogy hiessünk benned.”

²Ő mondta nekik: „Megvizsgáljátok arcát az égnek és földnek, de azt, aki előtettek van, nem ismertétek fel, és nem tudjátok, hogyan vizsgáljátok ezt az alkalmat.”

TamEv 96: ¹Jézus [mondja]: „Az Atya királysága hasonlatos [egy] asszonyhoz. ²Vett egy kevés kovászt. Elrejtette azt a tésztaiban, (és) hatalmas kenyerekké változtatja azt.

³Akinek van füle, hallja!”

Lk 14, 15-24: ¹⁵Mikor pedig ezt az egyik vendég meghallotta, így szólt hozzá: „Boldog az, aki Isten országának vendége.” ¹⁶Ő pedig a következőképpen válaszolt: „Egy ember nagy vacsorát készített, és sok vendéget hívott meg. ¹⁷A vacsora órájában elküldte a szolgálját, hogy mondja meg a meghívottaknak: Jöjjetek, mert már minden készen van. ¹⁸De azok egytől egyig mentegetőzni kezdtek. Az első azt üzenté neki: Földet vettem, kénytelen vagyok kimenni, hogy megnezzem. Kérlek, ments ki engem! ¹⁹A másik azt mondta: Őt iga ökröt vettem, megyek és kipróbálok. Kérlek, ments ki engem! ²⁰Megint egy másik azt mondta: Most nősültem, azért nem mehetek. ²¹Amikor visszatért a szolga, jelentette mindezt urának. A ház ura megharagudott, és ezt mondta szolgáljának: Menj ki gyorsan a város útajaira és utcáira, és hozd be ide a szegényeket, a nyomorékokat, a sántákat és a vakokat. ²²A szolga aztán jelentette: Uram, megtörtént, amit parancsoltál, de még van hely. ²³Akkor az úr ezt mondta a szolgáljának: Menj el az utakra és a kerítésekhez, és kényszeríts bejönni mindenkit, hogy megteljen a házam. ²⁴Mert mondom nektek, hogy azok közül, akiket meghívtam, senki sem kóstolja meg a vacsorámat.”

Mt 22, 1-14: ¹Megszólalt erre Jézus, és ismét példázatokban beszélt hozzájuk: ²„Hasonló a mennyek országa egy királyhoz, aki menyegzőt készített a fiának. ³Elküldte szolgálta, hogy hívják össze a meghívottakat a menyegzőre, de azok nem akartak elmenni. ⁴Ekkor más szolgálta küldött, akikhez így szólt: Mondjátok meg a meghívottaknak: Íme, elkészítettem az ebédet, ökreim és hizott állataim levágva, és minden készen van: Jöjjetek a menyegzőre! ⁵De azok, mit sem törődve ezzel, elmentek: az egyik a földjére, a másik a kereskedésébe. ⁶A többiek pedig megragadták szolgálta, bántalmazták és megölték őket. ⁷Ekkor a király haragra gerjedt, elküldte seregeit, és elpusztította ezeket a gyilkosokat, városukat pedig felégette. ⁸Akkor ezt mondta szolgálta: A menyegző ugyan kész, de a meghívottak nem voltak rá méltók. ⁹Menjete tehát a keresztutakra, és akit csak találtok, hívjátok el a menyegzőre. ¹⁰Kimentek a szolgálta az utakra, összeszedtek mindenkit, akit csak találtak, gonoszokat és jókat egyaránt, és megtelt a lakodalmas ház vendégekkel. ¹¹Amikor a király bement, hogy megtekintse a vendégeket, meglátott ott egy embert, aki nem volt menyegzői ruhába öltözve ¹²így szólt hozzá: Barátom, hogyan jöhettél be ide, hiszen nincs menyegzői ruhád? Az pedig hallgatott. ¹³Akkor a király ezt mondta szolgálta: Kötözzétek meg kezét-lábát, és vessétek ki a külső sötétségre ott lesz majd sírás és fogcsikorgatás. ¹⁴Mert sokan vannak az elhívottak, de kevesen a választottak.”

TamEv 64: ¹Jézus mondja: „Egy embernek vendégei voltak. Amikor a vacsorával elkészült, elküldte szolgálta, hogy hívhatja a vendégeket. ²Elment az elsőhöz, (és) ezt mondta: ‘Uram meghív téged.’ ³Ő ezt mondta: ‘Pénzügyem van kereskedőkkel. Ma este jönnek hozzám: elmegyek, és utasításokat adok nekik. Kimentésem kérem a vacsoráról.’

⁴Elment egy másikhoz, (és) ezt mondta: ‘Uram meghívott téged.’ ⁵Ő ezt mondta: ‘Házat vettem, és egy napra oda hívtak. Nem lesz időm.’

⁶Elment egy másikhoz, (és) ezt mondta: ‘Uram meghív téged.’ ⁷Ő ezt mondta: ‘Barátom esküvője lesz, és én készítem az ételt. Nem fogok tudni eljönni. Kimentésem kérem a vacsoráról.’

⁸Elment egy másikhoz, (és) ezt mondta: ‘Uram meghív téged.’ ⁹Ő ezt mondta: ‘Egy falut vásároltam. Mivel a béreket fogom begyűjteni, nem tudok eljönni. Elnézést kérek.’

¹⁰A szolga elment. Ezt mondta az urának: ‘Akiiket meghívtál a vacsorára, kimentésüket kérték.’

¹¹Az ura így szólt szolgálta: ‘Menj ki az utcákra. Hozz (be) akit csak találsz, hogy részt vehessenek a vacsorán.’

¹²Kereskedők és üzletemberek nem mennek be [majd] Atyám helyeire.”

Lk 15, 3-7: ³Ő erre ezt a példázatot mondta nekik: ⁴„Ha valakinek közületek száz juha van, és elveszit közülük egyet, vajon nem hagyja-e ott a kilencvenkilencet a pusztában, és nem megy-e addig az elveszett után, amíg meg nem találja? ⁵És ha megtalálta, felveszi a vállára örömeiben, ⁶ hazamegy, összehívja barátait és szomszédait, majd így szól hozzájuk: Örüljeteek velem, mert megtaláltam az elveszett juhomat. ⁷Mondom nektek, hogy ugyanígy nagyobb öröm lesz a mennyben egyetlen megtérő bűnösön, mint kilencvenkilenc igaz miatt, akinek nincs szüksége megtérésre.”

Lk 16, 13: ¹³„Egy szolga sem szolgálhat két úrnak, mert vagy az egyiket gyűlöli, és a másikat szereti, vagy az egyikhez ragaszkodik, és a másikat pedig megveti. Nem szolgálhattok Istennek és a mammonnak.”

Lk 16, 17: ¹⁷„De hamarabb elmúlik az ég és a föld, mint hogy a törvényből egyetlen vessző is elveszne.”

Mt 18, 12-14: ¹²„Mit gondoltok? Ha egy embernek száz juha van, és eltéved közülük egy, nem hagyja-e ott a kilencvenkilencet a hegyekben, és nem megy-e el megkeresni az eltévedtet? ¹³Ha azután megtalálja, bizony mondom néktek, jobban örül neki, mint annak a kilencvenkilencnek, amelyik nem tévedt el. ¹⁴Ugyanígy a ti mennyei Atyátok sem akarja, hogy elveszen egy is e kicsinyek közül.”

Mt 6, 24: ²⁴„Senki sem szolgálhat két úrnak, mert vagy az egyiket gyűlöli, és a másikat szereti, vagy az egyikhez ragaszkodik, és a másikat megveti: nem szolgálhattok Istennek és a mammonnak.”

Mt 5, 18: ¹⁸„Mert bizony mondom néktek, hogy amíg az ég és a föld el nem múlik, egy ióta vagy egy vessző sem vész el a törvényből, míg minden be nem teljesedik.”

TamEv 107: ¹Jézus mondja: „A királyság hasonlatos egy pásztorhoz, akinek száz juha volt. ²Egy közülük, a legnagyobb, eltévedt. Otthagyta a kilencvenkilencet, (és) kereste az egyet, amíg megtalálta. ³A nagy erőfeszítés után ezt mondta a juhoknak: ‘Téged jobban szeretlek, mint a kilencvenkilencet.’”

TamEv 47: ¹Jézus mondja: „Egy embernek lehetetlen két lovat megülni, vagy két íjat feszíteni.

²És egy szolgának lehetetlen két urat szolgálni. Vagy tiszteli az egyiket, és gyalázza a másikat.”

³„Egy ember sem iszik óbort, és utána azonnal újbort kíván inni.

⁴És újbort nem tesznek régi tömlőkbe, nehogy szétrepessze; sem óbort nem tesznek (egy) új tömlőbe, nehogy tönkregtegye azt.

⁵Egy régi foltot nem varrnak új ruhára, mert szakadás keletkezik.”

TamEv 11: ¹Jézus mondja: „Ez az ég elmúlik, és az (ég) fölötté elmúlik.

²És a holtak nem élnek, és az élők nem fognak meghalni.

³És azokban a napokban, amikor azt ettétek, ami halott volt, élővé tettétek azt. Amikor világozásban vagytok, mit fogtok tenni?

⁴Amely napon egyek voltatok, kettővé lettétek. De amikor kettővé váltok, mit fogtok tenni?”

Lk 17, 3-4: ³„Vigyázzatok magatokra! Ha vétkezik ellened atyádfia, figyelmeztess, és ha megbánja, bocsáss meg neki. ⁴És ha naponta hétszer vétkezik ellened, és hétszer tér vissza hozzá ezt mondva: Megbántam - bocsáss meg neki.”

Mt 18, 15: ¹⁵„Ha vétkezik atyádfia, menj el hozzá, intsd meg négy szemközt: ha hallgat rád, megnyerted atyádfiát.”,

21-22: ²¹Akkor Péter odament hozzá, és ezt kérdezte tőle: „Uram, hányszor vétkezhet ellenem az én atyámfia úgy, hogy én megbocsássak neki? Még hétszer is?” ²²Jézus így válaszolt: „Nem azt mondom neked, hogy hétszer, hanem még hetvenszer hétszer is.”

NazEv 15: Ugyanebben a könyvben (ti. a Héberok szerinti evangéliumban) található: „Ha vétkezik szavával testvéred – mondotta Jézus –, és elégtételt szolgáltat neked, napjában hétszer is fogadd el őt.” Simon, a tanítvány így szólott hozzá: „Hétszer egy nap?” Az Úr válaszolt, és ezt mondotta neki: „Igen, én mondom neked, még hetvenszer hétszer is. Hiszen még a prófétáknál is, jöllehet ők a Szentlélekkel voltak fölkenve, megtalálható volt a bűnös beszéd.” (*Hieronymus, Contra Pelag. III, 2*)

A zsidó evangéliumban a hetvenszer hét után még a következő szerepel: „Hiszen még a prófétáknál is, jöllehet ők a Szentlélekkel voltak fölkenve, megtalálható volt a bűnös beszéd.” (*Cod. N.T. 566, 899 et 1424 ad Mt 18, 22*)

Lk 17, 34-35: ³⁴„Mondom nektek: azon az éjszakán ketten lesznek egy ágyban, az egyik felvétetik, a másik pedig ott hagyatik. ³⁵Két asszony örül ugyanott, az egyik felvétetik, a másik pedig ott hagyatik.”

Mt 24, 40-41: ⁴⁰„Akkor ketten lesznek a mezőn: az egyik felvétetik, a másik otthagytatik, ⁴¹két asszony örül a kézimalommal: az egyik felvétetik, a másik otthagytatik.”

TamEv 61a: ¹Jézus mondta: „Ketten nyugodnak majd egy ágyon. Az egyik meg fog halni, a másik élni fog.”

Lk 19, 11-27: ¹¹Amikor pedig ezeket hallották, még egy példázatot is mondott, mert közel volt Jeruzsálemhez, és azt gondolták, hogy azonnal meg fog jelenni az Isten országa. ¹²Igy szólt tehát: „Egy nemes ember távoli országba utazott, hogy királyi méltóságot szerezzon magának, s úgy térjen vissza. ¹³Hívatta tíz szolgáját, átadott nekik tíz minát, és azt mondta nekik: Kereskedjétek, amíg vissza nem jövök. ¹⁴Polgártársai azonban gyűlölték őt, ezért küldöttséget menesztettek utána, és azt üzenték: Nem akarjuk, hogy ez uralkodjék felettünk. ¹⁵Amikor pedig megszerezte a királyi méltóságot és visszatért, magához hívatta azokat a szolgákat, akiknek a pénzt adta, hogy megtudja: ki hogyan kereskedett. ¹⁶Megjelent az első, és azt mondta: Uram, minád tíz minát nyert. ¹⁷Az erre így szólt: Jól van, jó szolgám, mivel hű voltál a kevésen, legyen hatalmad tíz város fölött. ¹⁸Aztán jött a második, és jelentette: Uram, minád öt minát nyert. ¹⁹Ehhez pedig így szólt: Uralkodj te is öt városon. ²⁰Megérkezett a harmadik is, aki így beszélt: Uram, itt a minád. Egy kendőbe kötve őriztem. ²¹Félttem ugyanis tőled, mivel könyörtelen ember vagy: azt is behajtod, amit nem fektettél be, és learatod azt is, amit nem vetettél el. ²²Ekkor az így szólt hozzá: A saját szavaid alapján ítélek meg, gonosz szolga! Tudtad, hogy én könyörtelen ember vagyok, behajtom azt is, amit nem fektettem be, és learatom azt is, amit nem vetettem el? ²³Miért nem tetted hát a pénzemet a pénzváltók asztalára, hogy amikor megjövök, kamattal kapjam meg. ²⁴Az ott állóknak pedig ezt mondta: Vegyétek el tőle a minát, és adjátok annak, akinek tíz minája van. ²⁵Mire ezt mondták neki: Uram, annak tíz minája van!

Mt 25, 14-30: ¹⁴„Mert úgy van ez, mint amikor egy idegenbe készülő ember hívatta szolgálait, és átadta nekik vagyonát. ¹⁵Az egyiknek adott öt talentumot, a másiknak kettőt, a harmadiknak pedig egyet, kinek-kinek képessége szerint, és elment idegenbe. ¹⁶Az, aki az öt talentumot kapta, azonnal elindult, vállalkozásba fogott velük, és nyert másik ötöt. ¹⁷Ugyanígy az is, aki a kettőt kapta, nyert másik kettőt. ¹⁸Aki pedig az egyet kapta, elment, gödröt ásott a földbe, és elrejtette ura pénzét. ¹⁹Hosszú idő múlva aztán megjött ezeknek a szolgáknak az ura, és számadást tartott velük. ²⁰Eljött az, aki az öt talentumot kapta, odavitte a másik öt talentumot, és így szólt: Uram, öt talentumot adtál át nekem: nézd, másik öt talentumot nyertem. ²¹Ura így szólt hozzá: Jól van, jó és hű szolgám, a kevésen hű voltál, sokat bízok rád ezután, menj be urad ünnepi lakomájára! ²²Odament az is, aki a két talentumot kapta, és ezt mondta: Uram, két talentumot adtál át nekem: nézd, másik két talentumot nyertem. ²³Ura így szólt hozzá: Jól van, jó és hű szolgám, a kevésen hű voltál, sokat bízok rád ezután, menj be urad ünnepi lakomájára! ²⁴Odament hozzá az is, aki az egy talentumot kapta, és ezt mondta: Uram, tudtam, hogy kérlelhetetlen ember vagy, aki ott is aratsz, ahol nem vetettél, és onnan is gyűjtesz, ahová nem szórtál. ²⁵Félelmemben elmentem tehát, és elástam a talentumodat a földbe: nézd, itt van, ami a tied. ²⁶Ura így válaszolt neki: Te, gonosz és rest szolga, tudtad, hogy ott is aratok, ahol nem vetettem, és onnan is gyűjtök, ahova nem szórtam? ²⁷Ezért el kellett volna vinned a pénzemet a pénzváltókhoz, és amikor megjöttem, kamattal kaptam volna vissza azt, ami az enyém.

NazEv 18: A ránk maradt, héber betűkkel írott evangélium nem arra zúdítja a szidalmakat, aki a <talentumot> elrejtette, hanem arra, aki azt dőzsölve felélte. Az <úrak> ugyanis három szolgálja volt; az egyik, aki urának vagyonát szajhákkal és fuvoláslányokkal elpazarolta, a másik, aki megsokszorozta a nyereséget, a harmadik pedig, aki a talentumot elásta, következésképpen az egyik elismerésben részesül a másik csak szidalomban, a harmadikat viszont börtönbe zárják. Feltételezem, hogy Máté szerint a semmit nem szerzett elleni példabeszéd után elmondott fenyegetés nem rá vonatkozik, vagyis arra, aki a pénzt elásta, hanem az előbbire, aki lakomákon dorbézolt, és korpelyekkel ivott együtt. (*Eusebius, Theophania IV, 22 ad Mt 25, 14 skk.*)

²⁶De ő így válaszolt: Mondom nektek, hogy akinek van, annak adatik, akinek pedig nincs, attól még az is elvétetik, amije van. ²⁷Ellenségeimet pedig, akik nem akarták, hogy királlyá legyek lettük, hozzátok ide, és vágjátok le itt előttem.”

²⁸Vegyétek el tőle a talentumot, és adjátok annak, akinek tíz talentuma van! ²⁹Mert mindenkinek, akinek van, adatik, és bővelkedni fog, attól pedig, akinek nincs, még az is elvétetik, amije van. ³⁰A haszontalan szolgát pedig vessétek ki a külső sötétség-re: ott lesz majd sírás és fogcsikorgatás.”

Máté evangéliuma

Mt 1, 18–25: ¹⁸Jézus Krisztus születése pedig így történt. Anyja, Mária jegyese volt Józsefnek, de mielőtt egybekeltek volna, kitűnt, hogy áldott állapotban van a Szentlélektől. ¹⁹Férje, József igaz ember volt, és nem akarta őt megszégyeníteni, ezért elhatározta, hogy titokban bocsátja el. ²⁰Amikor azonban ezt végiggondolta magában, íme, az Úr angyala megjelent neki álmában, és ezt mondta: „József, Dávid fia, ne félj magadhoz venni feleségedet, Máriát, mert ami benne fogant, az a Szentlélektől van. ²¹Fiút fog szülni, akit nevezd el Jézusnak, mert ő szabadítja meg népét bűneiből.” ²²Mindez pedig azért történt, hogy beteljesedjék, amit az Úr mondott a próféta által: ²³„Íme, a szűz fogan méhében, fiút szül, akit Immánuelnek neveznek” - ami azt jelenti: Velünk az Isten. ²⁴József pedig, amikor felébredt álmából, úgy cselekedett, ahogyan az Úr angyala parancsolta neki: magához vette feleségét, ²⁵de nem érintette addig, amíg meg nem szülte fiát, akit Jézusnak nevezett el.

JkProt 14,1–2: József nagyon megijedt. Nem zaklatta tovább Máriát, csak magában latolgatta, mit tegyen vele.

– Ha hallgatok a vétkéről – töprengett –, még majd megvádolnak, hogy lábbal tapostam az Úr törvényét. Ha viszont kinyilvánítom Izrael fiai előtt, milyen állapotban van...? Meglehet, egy angyal magzatát hordozza, s félek, akkor meg az lesz a vád ellenem, hogy ártatlan vért szolgáltattam ki a halálos ítéletnek... Mit tegyek hát vele...? Feltűnés nélkül fogok tőle elválni!

Így esteledett rá. És íme, álmában megjelent neki az Úr angyala:

– A leány miatt ne aggódj – nyugtatta meg. A magzat, melyet hordoz, a Szentlélektől való! Mária fiút fog szülni neked, s te Jézusnak nevezed majd el, mert ő lesz az, aki népét megváltja bűneitől!

Mt 2, 1-12: ¹Amikor Jézus megszületett a júdeai Betlehemben Heródes király idejében, íme, bölcsek érkeztek napkeletről Jeruzsálembe, ²és ezt kérdezték: „Hol van a zsidók királya, aki most született? Mert láttuk az ő csillagát, amikor feltűnt, és eljöttünk, hogy imádjuk őt.” ³Amikor ezt Heródes király meghallotta, nyugtalanság fogta el, és vele együtt az egész Jeruzsálemet. ⁴Összehívatta a nép valamennyi főpapját és írástudóját, és megkérdezte tőlük, hol kell megszületnie a Krisztusnak. ⁵Azok ezt mondták neki: „A júdeai Betlehemben, mert így írta meg a próféta: ⁶Te pedig Betlehem, Júda földje, semmiképpen sem vagy a legjelentéktelebb Júda fejedelmi városai között, mert fejedelem származik belőled, aki legeltetni fogja népem, Izráelt.” ⁷Ekkor Heródes titokban hívatta a bölcseket, pontosan megkérdezte tőlük a csillag feltűnésének idejét, ⁸majd elküldte őket Betlehembe, és ezt mondta: „Menjete el, szerezzetek pontos értesítéseket a gyermekről mihelyt pedig megtaláljátok, adjátok tudtomra, hogy én is elmenjek, és imádjam őt!” ⁹Miután meghallgatták a királyt, elindultak, és íme, a csillag, amelyet láttak feltűnésekor, előttük ment, amíg meg nem érkeztek, és akkor megállt a fölött a hely fölött, ahol a gyermek volt. ¹⁰Amikor meglátták a csillagot, igen nagy volt az örömük. ¹¹Bementek a házba, meglátták a gyermeket anyjával, Máriával, és leborulva imádták őt. Kinyitották kincsesházait, és ajándékokat adtak neki: aranyat, tömjént és mirhát. ¹²Mivel azonban kijelentést kaptak álomban, hogy ne menjenek vissza Heródeshez, más úton tértek vissza hazájukba.

Mt 2, 13: ¹³Miután eltávoztak, íme, az Úr anygala megjelent Józsefnek álmában, és így szólt: „Kelj fel, vedd a gyermeket és anyját, menekülj Egyiptomba, és maradj ott, amíg nem szólok neked, mert Heródes halálra fogja kerestetni a gyermeket.”

JkProt 21,1-4: József javában készülődött, hogy majd útra kelnek Júdeába, s lám, épp akkor nagy nyugtalanság támadt a júdeai Betlehemben, mert mágusok érkeztek, akik váltig ezt kérdezték:

– Hol van a zsidók királya? Láttuk a csillagot keleten, azért jöttünk, hogy bemutassuk előtte hódolatunkat!

Mikor Heródes ennek hírére vette, félelem fogta el. Nyomban szolgákat küldött ki a mágusokért, egy-egyszersmind pedig magához rendelte a főpapokat, s faggatóra fogta őket a praetoriumban:

– Mi van megírva a Felkentéről? Hol is születik?

A főpapok felvilágosították:

– A júdeai Betlehemben. Így van megírva.

Heródes elbocsátotta őket, s most már a mágusokat kezdte faggatni:

– Miféle jelét láttatok annak – kérdezte –, hogy király született?

– Láttunk egy csillagot – magyarázták a mágusok.

– Feltűnően nagy volt, úgy ragyogott fel a többi csillag között, hogy mindet elhomályosította – más csillagot látni sem lehetett mellette. Így tudtuk meg, hogy Izraelnek királya született, s azért is jöttünk, hogy hódolatunkat bemutassuk előtte.

– Akkor hát menjetek és keressétek meg – mondta Heródes –, s ha rátaláltok, adjátok hírül nekem, hogy magam is odamehessek és bemutathassam előtte hódolatomat!

A mágusok távoztak tőle, s íme, az a csillag, melyet keleten láttak, elvezette őket a barlanghoz, ott állapotott meg a Gyermekek feje fölött. Mikor a mágusok megpillantották bent anyjával, Máriával, kivették tarisznyájukból ajándékaikat, aranyat, tömjént, mirhát. S mert az anygaltól utasítást kaptak, hogy ne menjenek Júdea felé, más úton tértek vissza szülőföldjükre.

PCairo 10735: Isten anygala így szólt: 'József [vedd a feleséged, Máriát, és menekülj Egyiptomba]...

Mt 2, 15: ¹⁵Ott volt Heródes haláláig, hogy beteljesedjék az, amit az Úr mondott a próféta által: „Egyiptomból hívtam el fiamat.”

Mt 2, 16-18: ¹⁶Amikor Heródes látta, hogy a bölcsék túljártak az eszén, nagy haragra lobbant, elküldte embereit, és megöletett Betlehemben és annak egész környékén minden kétesztendő és ennél fiatalabb fiúgyermeket, annak az időpontnak megfelelően, amelyet pontosan megtudott a bölcséktől. ¹⁷Ekkor teljesedett be az, amit Jeremiás prófétált: ¹⁸„Hang hallatszott Rámában, nagy sirás és jajgatás. Ráhel siratta gyermekeit, és nem akart megvisszatalálódni, hogy már nincsenek.”

Mt 2, 23: ²³és amikor odaért, abban a városban telepedett le, amelyet Názáretnek neveztek, hogy beteljesedjék, amit a próféták mondtak: názáretinek fogják őt nevezni.

NazEv 1: Máté, akit egyúttal Lévinek is neveznek, a vámszedőből lett apostol volt az első, aki Krisztus evangéliumát Judeában héber nyelven összeállította azoknak, akik a körülmélték közül tértek meg a hitre; hogy ezt utána valaki görögre is lefordította, ez nem teljesen bizonyos. A héber szöveget azonban máig is megőrizte a Pamphylos révén nagy hozzáértéssel alapított caesareai könyvtár. Nekem engedélyem volt arra, hogy a nazoreusok birtokában lévő iratokat is lemásoljam e művemhez, Beröában (=Aleppo), Szíria egyik városában, ahol a nazoreusok élnek. Benne különösen figyelemreméltó, hogy mindenütt, ahol az evangélista – akár saját nevében, akár pedig a megváltó Úr szájába adva – hivatkozik az ószövetségi Írás tanúságára –, nem a Septuaginta fordítóinak tekintélyét követi, hanem a héber szövegeket; ezek közül való e kettő: „Egyiptomból hívtam el az én fiamat” és „minthogy názáretinek (nazoreusnak) nevezik őt”. (*Hieronymus, De vir. ill. 3*)

JkProt 22,1–2: Heródes, aki hamarosan belátta, hogy a mágusok becsapták, féktelen dühében elküldte a fogdmegjeit azzal a paranccsal, hogy két évtől lefelé mészárolják le az összes gyermeket. A hír, hogy a gyermeket felkoncolják, megrémítette Máriát: felkapta hát a kisfiát, bepólyázta és egy marhaistállóban, a jászolba rejtette.

NazEv 1: Máté, akit egyúttal Lévinek is neveznek, a vámszedőből lett apostol volt az első, aki Krisztus evangéliumát Judeában héber nyelven összeállította azoknak, akik a körülmélték közül tértek meg a hitre; hogy ezt utána valaki görögre is lefordította, ez nem teljesen bizonyos. A héber szöveget azonban máig is megőrizte a Pamphylos révén nagy hozzáértéssel alapított caesareai könyvtár. Nekem engedélyem volt arra, hogy a nazoreusok birtokában lévő iratokat is lemásoljam e művemhez, Beröában (=Aleppo), Szíria egyik városában, ahol a nazoreusok élnek. Benne különösen figyelemreméltó, hogy mindenütt, ahol az evangélista – akár saját nevében, akár pedig a megváltó Úr szájába adva – hivatkozik az ószövetségi Írás tanúságára –, nem a Septuaginta fordítóinak tekintélyét követi, hanem a héber szövegeket; ezek közül való e kettő: „Egyiptomból hívtam el az én fiamat” és „minthogy názáretinek (nazoreusnak) nevezik őt”. (*Hieronymus, De vir. ill. 3*)

Mt 5, 10: ¹⁰„Boldogok, akiket az igazságért üldöznek, mert övék a mennyek országa.”

Mt 5, 14: ¹⁴„Ti vagytok a világ világossága. Nem rejthető el a hegyen épült város.”

Mt 5, 17: ¹⁷„Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy érvénytelessé tegyem a törvényt vagy a próféták tanítását. Nem azért jöttem, hogy érvénytelessé tegyem, hanem hogy betöltsen azokat.”

Mt 5, 22: ²²„Én pedig azt mondom nektek, hogy aki haragszik atyjafiára, méltó arra, hogy ítélkezzenek felette, aki pedig azt mondja atyjafiának: Ostoba! - méltó a főtörvényszéki eljárásra aki pedig azt mondja: Bolond! - méltó a gyehenna tüze.”

Mt 6, 2-4: ²„Amikor tehát adományt adsz, ne kürtöltesd magad előtt, ahogyan a képmutatók teszik a zsinagógákban és az utcákon, hogy dicsérjék őket az emberek. Bizony, mondom nektek: megkapták jutalmukat. ³Te pedig amikor adományt adsz, ne tudja a bal kezéd, mit tesz a jobb, ⁴hogy adakozásod titokban történjék, a te Atyád pedig, aki látja, ami titokban történik, megfizet neked.”

Mt 6, 3: ³„Te pedig amikor adományt adsz, ne tudja a bal kezéd, mit tesz a jobb.”

TamEv 69a: ¹Jézus mondja: „Boldogok, akiket üldöznek szívükben. Ők azok, akik igazán megismerték az Atyát.”

(POxy1 7) TamEv 32: Jézus mondja: „Egy magas hegyre épített (és) megerősített város nem eshet el, és nem rejthető el.”

EbionEv 6: Azt állítják, hogy nem az Atyaistentől született ő, hanem teremtetett, mint az arkangyalok egyike, csak hogy hatalmasabb náluk, uralkodik az angyalokon és mindenben, amit a Mindenható létrehozott, eljövén és tanítván, miként azt az általuk evangéliumnak nevezett irat tanúsítja: „Azért jöttem, hogy eltöröljem a (véres) áldozatokat, s ha ti nem hagytok fel az öléssel, nem távozik el tőletek a harag.” (*Epiphanius, Haer. 30. 16. 4-5*)

NazEv 4: Az „eiké” (= ok nélkül) hiányzik a zsidó evangéliumból és némely más példányból is. (*Cod. N.T. 566 ad Mt 4, 5*)

(POxy654 6) TamEv 6: ¹Tanítványai megkérdezték, (és) ezt mondták neki: „Akarod, hogy böjtöljünk? És hogyan imádkozunk és adjunk alamizsnát? És milyen étkezési előírásokat tartunk meg?”

²Jézus mondja: „Ne hazudjatok. ³És ne tegyétek, amit gyűlöltök.

⁴Mert minden lelepleződik <az igazság> látásában.

⁵Mert nincs rejtve semmi, ami ki ne jelentődne. ⁶És nincs semmi eltakarva, ami leleplezetlenül maradna.,

14: ¹Jézus ezt mondta nekik: „Ha böjtöltök, magatoknak szereztek bünt. ²És ha imádkoztok, ítéletben lesz részetek. ³És ha alamizsnát adtok, rosszat tesztek lelketeknek.

⁴És ha valamely területre bementek, és helyről helyre vándoroltok, (és) ők befogadnak, (akkor) azt egyétek, amit elétek tesznek. Gyógyítsátok a köztük levő beteget!

⁵Mert ami bemegy szátokon, nem fog bemocskolni titeket. Sokkal inkább az mocskol be, ami kijön a szátokon.”

TamEv 62: ¹Jézus mondja: „Titkaimat azoknak mondom el, akik [méltók] az [én] titkaimra.”

²Amit jobb kezéd tesz, ne tudja bal kezéd, hogy az mit tesz.

Mt 7, 6: ⁶„Ne adjátok oda a kutyáknak azt, ami szent, gyöngyeiteket se dobjátok oda a disznók elé, nehogy lábukkal széttapossák azokat, majd megfordulva széttépjenek titeket.”

Mt 11, 30: ³⁰„Mert az én igám boldogító, és az én terhem könnyű.”

Mt 13, 24-30: ²⁴Más példázatot is mondott nekik: „Hasonló a mennyek országa ahhoz az emberhez, aki jó magot vetett a szántóföldjébe. ²⁵De amíg az emberek aludtak, eljött az ellensége, konkolyt vetett a búza közé, és elment. ²⁶Amikor a zöld vetés szárba szökött, és már magot hozott, megmutatkozott a konkoly is. ²⁷A szolgák ekkor odamentek a gazdához, és azt kérdezték tőle: Uram, ugye jó magot vetettél a földedbe? Honnan van akkor benne a konkoly? ²⁸Ellenség tette ezt! - felelte nekik. A szolgák erre megkérdezték: Akarod-e, hogy kimenjünk, és összeszedjük a konkolyt? ²⁹Ő azonban így válaszolt: Nem, mert amíg a konkolyt szednétek, kiszagatnátok vele együtt a búzát is. ³⁰Hadd nőjön együtt mind a kettő az aratásig, és az aratás idején megmondom az aratóknak: Szedjétek össze először a konkolyt, kössétek kévébe, és égessétek el, a búzát pedig takarítsátok be csűrömbe.”

Mt 13, 44: ⁴⁴„Hasonló a mennyek országa a szántóföldben elrejtett kincshez, amelyet az ember, miután megtalált, elrejt, örömeiben elmegy, eladja mindenét, amije van, és megveszi azt a szántóföldet.”

Mt 13, 45-46: ⁴⁵„Hasonló a mennyek országa a kereskedőhöz is, aki szép gyöngyöket keres. ⁴⁶Amikor egy nagyértékű gyöngyre talál, elmegy, eladja mindenét, amije van, és megvásárolja azt.”

Mt 13, 47-50: ⁴⁷„Hasonló a mennyek országa a tengerbe kivetett kerítőhálóhoz is, amely mindenféle halfajtát összegyűjt. ⁴⁸Amikor megtelik, kivonják a partra, és leülve a jókat edényekbe gyűjtik, a hitványakat pedig kidobják. ⁴⁹Így lesz a világ végén is: eljönnek az angyalok, és kiválogatják a gonoszokat az igazak közül, ⁵⁰és a tüzes kemencébe dobják őket, ott lesz majd sírás és fogcsikorgatás.”

TamEv 93: ¹„Azt, ami szent, ne adjátok a kutyáknak, nehogy a trágyadombra vessék azokat.

²Ne dobjatok gyöngyöket a disznóknak, nehogy [sárba] fordítsák [azokat].”

TamEv 90: ¹Jézus mondja: „Jöjjetek hozzám, mert igám kedves, és uralmam szelíd. ²És nyugalmat fogtok találni magatoknak.”

TamEv 57: ¹Jézus mondja: „Az Atya királysága hasonlatos egy emberhez, akinek (jó) vetőmagja volt. ²Éjszaka eljött az ellensége, és gyomot vetett a jó mag közé. ³Az ember nem engedte (szolgáinak) kihúzni a gyomot. Ezt mondta nekik: ‘Nehogy elmenjétek, hogy kihúzzátok a gyomot, és kihúzzátok vele együtt a búzát is.’

⁴Mert az aratás napján nyilvánvalóvá lesz a gyom, és kihúzzák (és) elégetik.”

TamEv 109: ¹Jézus mondja: „A királyság hasonlatos egy olyan emberhez, akinek a földjében kincs van, [amelyről] ő nem tud. ²És [miután] meghalt, az ő [fiára] hagyta. (De) fia sem tudott (róla). Fogta a földet, és eladta. ³És aki megvette azt, eljött, és szántás közben [megtalálta] a kincset. Elkezdett pénzt kölcsönözni kamatra, akinek csak akart.”

TamEv 76: ¹Jézus mondja: „Az atya királysága hasonlatos a kereskedőhöz, akinek áruai voltak és talált egy gyöngyöt. ²Az a kereskedő okos. Eladta javait, (és) megvásárolta magának egyedül a gyöngyöt.

³Ti is keressétek az ő kincsét, amely nem enyészik el, (és) amely ott van, ahová moly el nem ér, hogy megegye, és féreg meg nem emészti.”

TamEv 8: ¹És ő mondja: „Olyan az ember, mint egy okos halász, aki kivetí hálóját a tengerbe és kiemeli azt a tengerből telve apró hallal. ²Az okos halász talált köztük egy nagy, jó halat. ³Az összes apró halat visszadobja a tengerbe, (és) nehézség nélkül a nagy halat választja.

⁴Akinek van füle, hallja!”

Mt 15, 13: ¹³Ő pedig így válaszolt: „Minden palán-tát, amelyet nem az én mennyei Atyám ültetett, ki fognak gyomlálni.”

Mt 18-20: ²⁰„Mert ahol ketten vagy hárman össze-gyűlnek az én nevemben: ott vagyok közöttük.”

Mt 23, 13: ¹³„Jaj nektek, képmutató írástudók és farizeusok, mert bezárjátok a mennyek országát az emberek előtt: ti magatok nem mentek be, és azo-
kat sem engeditek be, akik be akarnak menni.”

Mt 27, 16: ¹⁶Volt pedig akkor egy nevezetes fog-lyuk, akit Barabbásnak hívtak.

Mt 27, 24-25: ²⁴Amikor Pilátus látta, hogy nem ér el semmit, sőt a forrongás még nagyobb lesz, vizet hozatott, megmosta kezét a sokaság szeme láttára, és így szólt: „Ártatlan vagyok ennek az igaz em-bernek a véréért. Ám ti lássátok!” ²⁵Az egész nép így kiáltott: „Szálljon ránk és gyermekeinkre az ő vére!”

TamEv 40: ¹Jézus mondja: „Egy borszólót ültettek az Atya (szőlősn) kívül. ²És mivel nincs gondozva, kitépetik majd gyökerestől (és) megsemmisül.”

(POxy1 5) TamEv 30: ¹Jézus mondja: „Ahol há-rom Isten van, azok istenek. ²Ahol kettő van vagy egy, én velem vagyok.”

(POxy655 2) TamEv 39: ¹Jézus mondja: „A fari-zeusok és az írástudók megkapták a tudás kulcsait, (de) elrejtették azokat. ²Sem ők maguk nem men-tek be, sem azokat nem engedték be, akik kívántak (bemenni).

³Ti azonban legyetek okosak, mint a kígyók, és ártatlanok, mint a galambok!”

102: Jézus mondja: „Jaj nektek, a farizeusoknak, mert olyanok, mint a kutya, mely a barmok jászo-lában alszik, mert sem az nem eszik, sem a barmo-
kat nem [engedi] enni.”

NazEv 20: Őt (ti. Brabbást) ... abban az evangé-
liumban, amelyet Héberék szerintinek neveznek,
„mesterük fiaként” értelmezik, akit lázadás és gyil-
kosság miatt ítéltek el. (*Hieronymus, Comm. IV in
Mt 27, 16*)

PétEv 1. 1-2: ... a zsidók közül pedig senki sem mosott kezet, Heródes sem, és egyik sem az Ő bírái közül. S miután nem akartak kezet mosni, Pilátus felállt.

És akkor Heródes király megparancsolta, hogy vi-
gyék el az Urat, mondván nekik: „Tegyétek azt,
amit parancsoltam nektek, hogy vele tegyétek!”;

AcPilate 9, 4-5: Miután meghallotta Pilátus ezt a beszédet, megrémült, majd megparancsolta a tö-
megnek, hogy legyenek csendben, mert még za-
jongtak, és ezt kérdezte tőlük: „Hát ő az, akit He-
ródes keresztetett?” A zsidók így feleltek: „Igen, Ő
az.” Erre Pilátus vizet kért, megmosta kezét a nap-
pal szemben, és ezt mondta: „Ártatlan vagyok en-
nek az igaznak a vérében, ti lássátok!” Ismét ezt
kiabálták a zsidók: „Vére rajtunk és gyermekein-
ken!”

Ekkor megparancsolta Pilátus, hogy húzzák a füg-
gönyt a bírói emelvény elé, amelyen ült, és így
szólt Jézushoz: „Néped bevádolt, mint királyt.
Ezért elrendeltem, hogy korbácsoljanak meg a ke-
gyes császárok törvénye szerint, utána pedig feszít-
senek keresztre abban a kertben, amelyben elfog-
tak. Továbbá a két gonosztevő, Dysmos és Gestas
is feszítették keresztre veled együtt.”

Mt 27, 62-66: ⁶²Másnap, a péntekre következő napon, összegyűltek a főpapok és a farizeusok Pilátusnál, ⁶³és így szóltak: „Uram, eszünkbe jutott, hogy ez a család még életében ezt mondta: Három nap múlva feltámadok! ⁶⁴Ezért parancsold meg, hogy őrizzék a sírt a harmadik napig, nehogy tanítványai odamenjenek és ellopják őt, aztán azt mondják a népnek: Feltámadt a halottak közül! Ez az utóbbi család rosszabb lenne az előzőnél.” ⁶⁵Pilátus azonban ezt válaszolta: „Van őrségetek, menjetek, őriztessétek ti, ahogyan tudjátok.” ⁶⁶Erre ők elmentek, lepecsételték a követ, és őrséggel őriztették a sírt.

PétEv 8. 28-9. 34: Összegyűltek pedig egymás közt az írástudók és a farizeusok és a vének, mert hallották, hogy zúgolódik az egész nép és a mellét veri, mondván, „ha ezek a nagy jelek történtek halálára, lássátok, hogy mennyire igaz ember volt”.

Ekkor félelem fogta el a véneket, és elmentek Pilátushoz, kérelték és így szóltak:

„Adjál katonákat, hogy a sírját őrizzük három napig, nehogy tanítványai eljöjjenek és ellopják őt, és a nép azt higgye, hogy feltámadt halottaiból, és gonosz dolgokat műveljenek velünk.”

Pilátus pedig katonákkal együtt odaadta nekik Petronius centuriót, hogy őrizzék a sírt. Velük együtt mentek a sírhoz a vének és az írástudók.

És mindnyájan, akik ott voltak, a centurióval meg a katonákkal együtt egy nagy sziklakövet görgettek oda, és a sír bejáratára helyezték.

És hét pecsétet tettek rá, és ott sátart verve őrt álltak.

Amikor szombat hajnala pirkadt, tömeg nép érkezett Jeruzsálemből és a környékről, hogy megnézzék a lepecsételt sírt.

Lukács evangéliuma

Lk 1, 5-7: ⁵Heródesnek, Júdea királyának idejében élt egy pap, név szerint Zakariás, az Abijá csoportjából felesége pedig Áron leányai közül való volt, és a neve Erzsébet. ⁶Igazak voltak mindketten az Isten előtt, és feddhetetlenül éltek az Úr minden parancsolata és rendelése szerint. ⁷Nem volt gyermekük, mert Erzsébet meddő volt, és már mindketten előrehaladott korúak voltak.

Lk 1, 8-11: ⁸Történt pedig egyszer, hogy amikor csoportjának beosztása szerint papi szolgálatot végzett az Isten előtt, ⁹a papi szolgálat szokott módja szerint, sorsolással őt jelölték ki arra, hogy bemessen az Úr templomába, és bemutassa a füstölőáldozatot. ¹⁰A nép egész sokasága pedig kint imádkozott a füstölőáldozat órájában. ¹¹Ekkor megjelent neki az ÚR angyala, és megállt a füstölőáldozati oltár mellett jobb felől.

EbionEv 3: Az általuk használt evangélium így kezdődik: „Történt, hogy Heródesnek, Júdea királyának uralkodása alatt »Kajafás főpap idejében« eljött »egy bizonyos« János »nevű«, aki a megtérés kerestségével keresztelt a Jordán folyóban, s akit Áronnak, a papnak családjából valónak mondtak, Zakariás és Erzsébet gyermeke; és kimentek hozzá mindnyájan.” (*Epiphanius, Haer. 30. 13. 6*)

JkProt 8,3: A főpap tehát felöltötte a tizenkét csengővel ékesített palástot, s bement a szentek szentjébe, hogy imádkozzék a leányért. S lám, elébe állt az Úr angyala:

– Zakariás, Zakariás – szólította meg –, menj ki és hívd gyűlésbe a nép özvegy férjait. Mindegyikük hozzon magával botot, s amelyiküknek az Úristen jelet mutat, annak legyen felesége a leány!

Lk 1, 20: ²⁰„De íme, amiért nem hittél szavaimnak, amelyek pedig be fognak teljesedni a maguk idejében, most megnémulsz, és egészen addig nem tudsz megszólalni, amíg mindezek végebe nem mennek.”

Lk 1, 21: ²¹A nép várta Zakariást, és csodálkozott, hogy kékis a templomban.

Lk 1, 26-38: ²⁶A hatodik hónapban pedig elküldte Isten Gábriel angyalt Galílea egyik városába, Názáretbe, ²⁷egy szűzhöz, aki a Dávid házából származó férfinak, Józsefnek volt a jegyese. A szűznek pedig Mária volt a neve. ²⁸Az angyal belépve hozzá így szólt: „Üdvözlégy, kegyelembe fogadott, az Úr veled van!” ²⁹Mária megdöbben ezekre a szavakra, és fontolgatta, mit jelenthet ez a köszöntés. ³⁰Az angyal ezt mondta neki: „Ne félj, Mária, mert kegyelmet találtál az Istennél!” ³¹Íme, fogansz méhedben, és fiút szülsz, akit nevezz Jézusnak. ³²Nagy lesz ő, és a Magasságos Fiának mondják majd az Úr Isten neki adja atyjának, Dávidnak a trónját, ³³ő pedig uralkodik a Jákób házában örökké, és uralkodásának nem lesz vége.” ³⁴Mária megkérdezte az angyalt: „Hogyan lehetséges ez, mikor én férfit nem ismerek?” ³⁵Az angyal így válaszolt neki: „A Szentlélek száll reád, és a Magasságos ereje árnyékol be téged, ezért a születendőt is Szentnek nevezik majd, Isten Fiának. ³⁶Íme, a te rokonod, Erzsébet is fiút fogant öregségére, és már a hatodik hónapjában van az, akit meddőnek mondanak, ³⁷mert az Istennek semmi sem lehetetlen.” ³⁸Ekkor így szólt Mária: „Íme, az Úr szolgálóleánya: történjék velem a te beszéded szerint!” S ekkor eltávozott tőle az angyal.

Lk 1, 36: ³⁶Íme, a te rokonod, Erzsébet is fiút fogant öregségére, és már a hatodik hónapjában van az, akit meddőnek mondanak.

JkProt 10,2: Aztán mindannyiukat bevitték az Úr templomába. Ahol a főpap kiadta nekik az utasítást:

– Húzzatok sorsot egymás között, melyiktek fonja az arany- és az aszbesztfonalat, melyiktek lent, a selymet, a kék, a skarlátvörös és a mélybíbor színt!

Máriának a sorshúzás a skarlátvöröst és a mélybíbor juttatta: fogta hát az anyagot és hazament. (Akkor történt ez, amikor Zakariás megnémult, és tisztében Sámuel helyettesítette, míg csak Zakariás hangja vissza nem tért.) Mária hozzálátott a fonáshoz: a skarlátvörössel kezdte.

JkProt (23,1–)24,2 Telt-múlt az idő, Zakariás csak nem jött: már mindannyian rosszat sejtettek. Akkor egyikük bemelegszkedett a szentélybe, s ott pillantotta meg vérbefagyott holttestét az Úr oltára mellett. Közben hang hallatszott:

– Zakariást meggyilkolták. És a vére kitörölhetetlenül idetapad, míg csak el nem jön a bosszúálló!

JkProt 11,1–3: Egyszer – éppen fogta a korsót, ki ment a házból, hogy vizet merítsen – egy hang eképpen köszöntötte:

– Üdvöz légy, kegyelemmel teljes! Az Úr veled van, áldott vagy te az asszonyok között!

Mária körülnézett, jobbra is, balra is, honnan jön a hang, aztán minden ízében reszketve ment vissza szobájába. Letette a korsót, elővette a mélybíbor anyagot, és újra a székére ült, hogy a bíbor is megfonia. És lám, egyszer csak elébeállt az Úr angyala.

– Ne félj, Mária – bátorította –, mert kegyelmet találtál a mindenség Ura előtt: foganni fogsz az Ő Igéjétől!

Az angyali szó hallatára Mária zavarba esett: – Én? – kérdezte. – Foganni fogok az Úrtól, az élő Istentől...? Ahogyan a többi asszony a születésig eljut?!

De az előtte álló angyal felvilágosította:

– Nem úgy, Mária. Isten ereje árnyékol majd be, szent szülöttestet tehát a Magasságos fiának fogják hívni. Add neki a 'Jézus' nevet, mert Ő lesz az, aki népét megváltja bűneitől!

És Mária engedelmesen mondta:

– Szolgálóleánya vagyok az Úrnak: íme, itt állok előtte. Legyen nekem a te szavaid szerint.

Pcairo 10735: ... mondta a szűznek: „Íme, a te rokonod [Erzsébet] szintén fogant, [és ő] a hatodik hónapban van...”

Lk 1, 39-56: ³⁹Azokban a napokban útra kelt Mária, és sietve elment a hegyvidékre, Júda egyik városába. ⁴⁰Bement Zakariás házába, és köszöntötte Erzsébetet. ⁴¹Amikor Erzsébet meghallotta Mária köszöntését, megmozdult a magzat a méhében. Megtelt Erzsébet Szentlélekkel, ⁴²és hangos szóval kiáltotta: „Áldott vagy te az asszonyok között, és áldott a te méhed gyümölcse! ⁴³Hogyan is lehetséges ez, hogy az én Uram anyja jön el énhozzám? ⁴⁴Mert íme, amint felfogta fülem köszöntésed hangját, ujjongva mozdult meg a magzat méhemben. ⁴⁵Boldog, aki hitt, mert beteljesedik mindaz, amit az Úr mondott neki.” ⁴⁶Mária pedig ezt mondta: „Magasztalja lelkem az Urat, ⁴⁷és az én lelkem ujjong Isten, az én Megtartóm előtt, ⁴⁸mert rátekintett szolgálóleánya megalázott voltára: és íme, mostantól fogva boldognak mond engem minden nemzedék, ⁴⁹mert nagy dolgokat tett velem a Hatalmas, és szent az ő neve, ⁵⁰irgalma megmarad nemzedékről nemzedékre az őt félőkön. ⁵¹Hatalmas dolgot cselekedett karjával, szétszórta a szívük szándékában felfuvalkodottakat. ⁵²Hatalmasokat döntött le trónjukról, és megalázottakat emelt fel. ⁵³Éhezőket látott el javakkal, és bővelkedőket küldött el üres kézzel. ⁵⁴Felkarolta szolgáját, Izráelt, hogy megemlékezzék irtalmáról, ⁵⁵amint kijelentette atyáinknak, Ábrahámnak és az ő utódjának mindörökké.” ⁵⁶Mária Erzsébettel maradt három hónapig, azután visszatért otthonába.

Lk 1, 80: ⁸⁰A kisgyermek pedig növekedett, és erősödött lélekben, és a pusztában élt egészen addig a napig, amelyen szolgálatba lépett Izráelben.

JkProt 12,2–3: Máriát boldoggá tették szavai; így ment el unokanővérehez, Erzsébethez, s kopogtatott az ajtón. Erzsébet a kopogtatásra eldobta a skarlátszín fonallal telő orsót, és odaszaladt az ajtóhoz, kinyitotta neki, és áldó szándékkal köszöntötte:

– Hát lehetséges ez? Az én Uram anyja látogat el hozzám...?! Mert lám, méhemben tánra perdült a magzat, és megáldott téged!

Mária azonban elfelejtkezett arról a szent titokról, melyet Gábiel angyal a tudomására hozott. Az égre szegezte tekintetét, úgy rebegte:

– Ugyan ki vagyok én, hogy íme, a föld összes asszonyai ilyen dicséretekkel halmoznak el?!

Három hónapig időzött Erzsébetnél, közben napról napra gömbölyödött a hasa; ezért aztán félelmében hazament, s többé nem mutatkozott Izrael fiai előtt. Éppen tizenhat éves volt, mikor ez a szent titok beteljesült rajta.

TamBesz 19, 5b: Jézus pedig szépen haladt előre bölcsességben, életkorban és kegyelemben. Ővé a dicsőség örökkön-örökké! Ámen.

Lk 2, 1-6: ¹Történt pedig azokban a napokban, hogy Augustus császár rendeletet adott ki: írják össze az egész földet. ²Ez az első összeírás akkor történt, amikor Szíriában Círenius volt a helytartó. ³Elment tehát mindenki a maga városába, hogy összeírják. ⁴Felment József is a galileai Názáretből Júdeába, a Dávid városába, amelyet Betlehemnek neveznek, mert Dávid házából és nemzetségéből való volt, ⁵hogy összeírják jegyesével, Máriával együtt, aki áldott állapotban volt. ⁶És történt, hogy amíg ott voltak, eljött szülésének ideje.

JkProt 17,1-3: Akkortájt Augustus császár rendeletet adott ki, hogy írják össze a júdeai Betlehem lakosait. József töprengőbe esett:

– A fiaimat még csak összeíratom – de mitévő legyenek a leánnyal? Milyen címen írassam össze őt? Mint a feleségemet? Ezt restellném. Talán mint saját leányomat? Hiszen Izrael fiai tudják, hogy nem leányom...! Ha az összeírásra felvirrad az Úr napja, majd elvállik, mi az ő akarata!

Felnyergelte a szamarat, Máriát a hátára ültette; egyik fia vezette az állatot, Sámuel mögötte ment. Jó három mérföldet megtettek már – egyszer csak József hátrapillantott, és észrevette, hogy Mária arca gondterhelt.

– Biztosan a terhesség kínozza – vélekedett, de amikor később újra hátrapillantott, és mosolyogni látta, faggatni kezdte őt: – Mi van veled, Mária? Nézem az arcodat: hol mosolyogsz, hol gondterhelt vagy!

– Csak azért, József – válaszolta Mária –, mert két népet látok lelki szemeimmel, az egyik sír és jajgat, a másik meg boldog és önfeledten örül.

Az út felénél jártak, mikor Mária megszólalt:

– József, vegyél le a számról. Sürget itt bennem a gyermek: világra szeretne jönni.

József levette őt, de tanácstalan volt:

– Hová vigyelek? Hol találok védett helyet, hol szülhesz? A vidék lakatlan...!

Lk 2, 7: ⁷és megszülte elsőszülött fiát. Bepólyálta, és a jászolba fektette, mivel a szálláson nem volt számukra hely.

JkProt 22,2: A hír, hogy a gyermeket felkoncolják, megrémítette Máriát: felkapta hát a kislfiát, bepólyázta és egy marhaistállóban, a jászolba rejtette.

Lk 2, 19: ¹⁹Mária pedig mindezeket a dolgokat megőrizte, és forgatta a szívében.

TamBesz 11, 2c: ...édesanyja megcsókolta őt, s megőrizte magában azokat a rejtélyes dolgokat, amelyeket szeme láttára cselekedett.

Lk 2, 26: ²⁶Azt a kijelentést kapta a Szentlélektől, hogy nem hal meg addig, amíg meg nem látja az Úr Krisztusát.

JkProt 24,4: A harmadik nap elteltével a papok tanácskozni kezdtek, kit állítsanak Zakariás helyére. És választásuk Simeonra esett, neki ugyanis a Szentlélek jó előre kinyilvánította, hogy nem hal meg addig, amíg testi valójában nem látja a Felkentet.

Lk 2, 46-52: ⁴⁶Három nap múlva találták meg a templomban, amint a tanítómesterek körében ült, hallgatta és kérdezte őket, ⁴⁷és mindenki, aki hallotta, csodálkozott értelmén és feleletein. ⁴⁸Amikor szülei meglátták, megdöbbentek, anyja pedig így szólt hozzá: „Gyermelem, miért tetted ezt velünk? Íme, apád és én nagy bánattal kerestünk téged.” ⁴⁹Mire ő így válaszolt: „Miért kerestetek engem? Nem tudjátok, hogy az én Atyám házában kell lennem?” ⁵⁰Ők azonban a nekik adott választ nem értették. ⁵¹Jézus ezután elindult velük, elment Názáretbe, és engedelmeskedett nekik. Anyja mindezeket a szavakat megőrizte szívében, ⁵²Jézus pedig gyarapodott bölcsességben, testben, Isten és emberek előtt való kedvességben.

TamBesz 19, 1-5: Amikor pedig tizenkét éves volt, a szülei szokás szerint Jeruzsálembe mentek a pászka ünnepére, útítársaikkal együtt. A pászka elmúltával aztán hazafelé indultak. Miután szülei elindultak haza, a gyermek Jézus visszatért Jeruzsálembe. A szülei azonban úgy vélték, hogy az útítársak között van.

Miután már egynapi járóföldet megtettek, keresni kezdték őt rokonaik között, de mivel nem találták, aggódva visszamentek, hogy megkeressék. Három nap múlva meg is találták, amint ott ült a templomban az írástudók között. A Törvényt hallgatta, és kérdezgette őket. Mindnyájan figyeltek rá, és csodálkoztak, hogy gyermek létére elnémitotta a véneket és a nép tanítóit, megmagyarázva a Törvény fő pontjait és a próféták példázatait.

Ekkor Mária, az édesanyja hozzá lépve ezt mondta neki: – Miért tetted ezt velünk, fiam? Íme fájdalommal kerestünk téged. – Jézus így válaszolt nekik: – Miért kerestek engem? Nem tudjátok, hogy az én Atyám dolgaiban kell lennem?

Az írástudók és a farizeusok ezt mondták: – Te vagy az édesanyja ennek a gyermeknek? – Ő azt felelte: – Én vagyok. – Akkor azt mondták neki: – Boldog vagy te az asszonyok között, hogy így megáldotta Isten méhed gyümölcsét! Ilyen dicsőséget, ilyen erényt és bölcsességet ugyanis sohasem láttunk, sem nem hallottunk.

Ekkor Jézus felkelt, követte az édesanyját, és engedelmeskedett szüleinek. Édesanyja pedig gondosan megőrizte szívében mindezeket az eseményeket. Jézus pedig szépen haladt előre bölcsességben, életkorban és kegyelemben. Övé a dicsőség örökön-örökké! Ámen.

Lk 6, 46: ⁴⁶„Miért mondjátok nekem: Uram, Uram, ha nem teszitek, amit mondom?”

Lk 11, 27-28: ²⁷Amikor ezt mondta, a sokaságból egy asszony felemelte szavát, és így szólt hozzá: „Boldog az az anyaméh, amely téged hordozott, és boldogok azok az emlékek, amelyek tápláltak!” ²⁸Erre ő így felelt: „De még boldogabbak azok, akik hallgatják az Isten beszédét, és megtartják.”

Peger2 3: ¹Miért neveztek szátokkal Mesternek, amikor nem cselekszitek, amit mondom?”

TamEv 79: ¹Egy asszony a sokaságból mondta neki: „Üdv az anyaméhnek, mely téged hordott, és az emlékeknek, melyek téged tápláltak.”

²Ő mondta [neki]: „Üdv azoknak, akik meghalották az Atya szavát, (és) igazán megőrizték azt.

³Mert lesznek napok, amikor ezt mondjátok majd: ‘Üdv az anyaméhnek, mely nem fogant, és az emlékeknek, melyek nem adtak tejet.’”

Lk 12, 13-14: ¹³Ekkor így szólott hozzá valaki a sokaságból: „Mester, mondd meg a testvéremnek, hogy ossza meg velem az örökséget!” ¹⁴De ő így válaszolt: „Ember, ki tett engem bíróvá vagy osztóvá köztetek?”

Lk 12, 16-21: ¹⁶Aztán példázatot mondott nekik: „Egy gazdag embernek bő termést hozott a földje, ¹⁷ekkor így gondolkozott magában: Mit tegyek? Nincs hova betakarítanom a termésemet. ¹⁸Majd így szólott: Ezt teszem: lebontom a csüremeimet, nagyobbakat építek, oda takarítom be minden gabonámat és javamat, ¹⁹és ezt mondom a lelkemnek: Én lelkem, sok javad van sok évre félretéve, pihenj, egyél, igyál, vigadozzál! ²⁰Isten azonban azt mondta neki: Bolond, még ez éjjel elkéri tőled a lelkedet, kié lesz akkor mindaz, amit felhalmoztál? ²¹Így jár az, aki magának gyűjt, és nem Isten szerint gazdag.”

Lk 17, 4: ⁴„És ha naponta hétszer vétkezik ellened, és hétszer tér vissza hozzád ezt mondva: Megbántam – bocsáss meg neki.”

Lk 17, 21: ²¹„Azt sem mondhatják: Íme, itt, vagy íme, ott van! – Mert az Isten országa közöttetek van!”

TamEv 72: ¹Egy [ember mondta] neki: „Mondd testvéremnek, hogy meg kell osztaniuk velem atyám vagyonát.”

²Ő mondta neki: „Ember, ki tett engem osztóvá?”

³Tanítványaihoz fordult, (és) így szólott: „Avagy osztó vagyok én?”

TamEv 63: ¹Jézus mondja: „Volt egy gazdag ember, akinek sok vagyona volt. ²Azt mondta: Felhasználom vagyonomat, úgyhogy vehetek, arathatok, ültethetek, (és) megtölthetem terménnyel csűrjeimet, úgyhogy nem fogok semmiben hiányt szenvedni. ³Ekképpen gondolkodott szívében. És azon éjjel meghalt.

⁴Akinek van füle, hallja!”

NazEv 15: Ugyanebben a könyvben (ti. a Héberék szerinti evangéliumban) található: „Ha vétkezik szavával testvéred – mondotta Jézus –, és elégtételt szolgáltat neked, napjában hétszer is fogadd el őt.” Simon, a tanítvány így szólott hozzá: „Hétszer egy nap?” Az Úr válaszolt, és ezt mondotta neki: „Igen, én mondom neked, még hetvenszer hétszer is. Hiszen még a prófétáknál is, jóllehet ők a Szentlélekkel voltak fölkenve, megtalálható volt a bűnös beszéd.” (*Hieronymus, Contra Pelag. III, 2*)

A zsidó evangéliumban a hetvenszer hét után még a következő szerepel: „Hiszen még a prófétáknál is, jóllehet ők a Szentlélekkel voltak fölkenve, megtalálható volt a bűnös beszéd.” (*Cod. N.T. 566, 899 et 1424 ad Mt 18, 22*)

(POxy654 3) TamEv 3: ¹Jézus mondja: „Ha azok, akik titeket vezetnek, azt mondják nektek: ‘Nézzétek, a királyság a mennyben van!’, akkor az ég madarai megelőznek titeket.

²Ha azt mondják nektek: ‘A tengerben van’, akkor a halak előznek meg titeket.

³A királyság azonban bennetek és rajtatok kívül van.”

⁴”Amikor megismeritek önmagatokat, akkor megismertettek, és fölismertek, hogy az élő Atya gyermekei vagytok. ⁵De ha nem ismeritek meg önmagatokat, akkor szegénységben vagytok, és ti vagytok a szegénység.”

Lk 22, 43-44: ⁴³Ekkor angyal jelent meg neki a mennyből, és erősítette őt. ⁴⁴Halálos gyötrődésében még kitartóbban imádkozott, és verejtéke olyan volt, mint a földre hulló nagy vércseppek.

Lk 23, 34: ³⁴Jézus pedig így könyörgött: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek.” Azután sorsvetéssel osztozkodtak ruháin.

Lk 23, 39-43: ³⁹A megfeszített gonosztevők közül az egyik így káromolta őt: „Nem te vagy a Krisztus? Mentsd meg magadat és minket is.” ⁴⁰De a másik megróttta, ezt mondván neki: „Nem féled az Istent? Hiszen te is ugyanazon ítélet alatt vagy!” ⁴¹Mi ugyan jogosan, mert tetteink méltó büntetését kapjuk, de ő semmi rosszat sem követett el.” ⁴²Majd így szólt: „Jézus, emlékezzél meg rólam, amikor eljössz királyságodba.” ⁴³Erre ő így felelt neki: „Bizony, mondom néked, ma velem leszel a paradicsomban.”

NazEv 32: Megjelent pedig a mennyből egy angyal, és megerősítette őt. De azt, hogy az angyal imádságos gyötrődése közepette erősítette meg Krisztust, a Nazoreusok evangéliuma közli. (*Hist. Pass. Dom. f. 32r*)

AcPilate 10, 1b: Jézus ekkor ezt mondta: Atyám, bocsáss meg nekik, nem tudják, mit cselekszenek. A katonák megosztottak ruháin;

NazEv 24: Miként pedig a Nazoreusok evangéliumában található: Az Úrnak erre a szavára <Atyám, bocsásd meg nekik...> sok ezer zsidó hitt, akik ott állottak a kereszt körül. (*Haimo Halberstatensis, Comm. in Is. 53, 2*);

NazEv 35: <Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, hogy mit cselekszenek.> és ismeretes, hogy a Nazoreusok evangéliumában olvasható: Krisztus erényre buzdító beszédét követően nyolcezeren tértek meg a hitre; nevezetesen háromezren pünkösdkor, ahogy ez az Apostolok Cselekedetei 2. fejezetében áll, és később még ötezeren, akikről az Apostolok Cselekedeteinek 10. (?) fejezete tesz említést. (*Hist. Pass. Dom. f. 55r*)

PétEv 4. 10-14: És hoztak két gonosztevőt és az Urat keresztre feszítették közöttük. Ő pedig hallgatott, mintha nem érezne semmi kint.

És amikor felállították a keresztet, felírták rá: „Ez itt Izrael királya.”

És ruháit letették eléje a földre, megosztottak rajtuk és sorsot vetettek rájuk.

Az egyik gonosztevő pedig megfeddte őket, mondván: „Mi azokért a gonoszságokért szenvedünk így, amelyeket elkövettünk; ez azonban, aki az emberek üdvözítője lett, milyen jogtalanságot követett el ellenetek?”

És feldühödtek Rá és megparancsolták, ne törjék össze lábszárcsontjait, hogy kinszenvedés közepete haljon meg;

AcPilate 10, 2: Az egyik keresztrefeszített gonosztevő így szólt hozzá: „Ha te vagy a Krisztus, mentsd meg magad, és minket is.” Erre szemrehányóan közbeszólt Dysmas: „Hát nem félsz az Istentől, hogy ugyanolyan ítéletben részesülsz? Mi bizony jogosan, mert méltó a büntetésünk ahhoz, amit elkövettünk. De ez semmiféle rosszat nem tett.” Majd ezt mondta Jézusnak: „Emlékezzél meg rólam, Uram, a te királyságodban.” Jézus pedig így válaszolt neki: „Bizony, bizony mondom neked: még ma velem leszel a Paradicsomban.”

Lk 23, 46-48: ⁴⁶Ekkor Jézus hangosan felkiáltott: „Atyám, a te kezedbe teszem le az én lelkemet!” És ezt mondva meghalt. ⁴⁷Amikor a százados látta, ami történt, dicsőítette Istent, és így szólt: „Ez az ember valóban igaz volt.” ⁴⁸És az egész sokaság, amely erre a látványra verődött össze, amikor látta a történeteket, mellét verve hazatért.

Lk 23, 48: ⁴⁸És az egész sokaság, amely erre a látványra verődött össze, amikor látta a történeteket, mellét verve hazatért.

Lk 24, 30-31: ³⁰És amikor asztalhoz telepedett velük, vette a kenyeret, megáldotta, megtörte és nekik adta. ³¹Erre megnyílt a szemük, és felismerték, ő azonban eltűnt előlük.

AcPilate 11, 1: Körülbelül a 6. óra volt, és sötétség támadt a földön egészen a kilencedik óráig, mert a nap elsötétedett, a templom kárpítja pedig közben ketté hasadt. Jézus felkiáltott, és hangosan ezt mondta: „Atyám, baddach ephkid ruel”, ami ezt jelenti: kezedbe ajánlom lelkemet. Miután ezt mondta, kiadta lelkét. Amikor pedig a százados látta, mi történt, dicsőítette Istent, mondván: „ez igaz ember volt”. Az ott összeverődött kíváncsi tömeg a történetek láttán verte a mellét és zétozslott.

PétEv 7. 25: Akkor a zsidók, a vének is meg a papok is megértették, hogy milyen rosszat tettek önmaguknak; elkezdték a mellüket verni, és így szóltak: „Jaj, a mi bűneinknek! Elközelgett az ítélet, és Jeruzsálem vége!”

HébEv 7: Az az evangélium is, amelyet Hébrek szerintinek neveznek, s amelyet én nemrégiben fordítottam le görögre és latinra, s amelyet Adamantius (=Origenes) is gyakorta használt, a Megváltó feltámadása utánra vonatkozóan ezt idézi: „Az Úr pedig, miután odaadta a gyölcsöt a főpap szolgájának, elment Jakabhoz, és megjelent neki”; Jakab ugyanis megesküdü, hogy nem eszik kenyeret attól az órától fogva, hogy kiitta az Úr kelyhét, mindaddig, amíg meg nem látja őt föltámadva a halottak közül; majd ugyanott, valamivel később: „Hozzatok – mondja az Úr – asztalt és kenyeret”, de nyomban hozzáteszi; vette a kenyeret, megáldotta, és Jakabnak, az Igaznak adta, mondván: „Testvérem, edd a te kenyeredet, mert föltámadott az Emberfia a halottak közül.” (*Hieronimos, De vir. Ill. 2*)

János evangéliuma

Jn 1, 9: ⁹Az Ige volt az igazi világosság, amely megvilágosít minden embert: ő jött el a világba.

Jn 1, 14: ¹⁴Az Ige testté lett, közöttünk lakott, és láttuk az ő dicsőségét, mint az Atya egyszülöttjének dicsőségét, telve kegyelemmel és igazsággal.

(POxy655 24) TamEv 24: ¹A tanítványai mondták: „Mutasd meg nekünk a helyet, ahol te vagy, mert szükséges nekünk keresnünk azt.”

²Ő mondta nekik: „Akinek van füle, hallja!

³A fény egy fényember belsejében van, és ő fénylik az egész világban. Ha ő nem világít, sötétség van.”

(POxy1 28) TamEv 28: ¹Jézus mondja: „A világ közepén álltam, és testben jelentem meg nekik. ²Mindnyájukat részegen találtam. Egyet sem találtam szomszjasnak közöttük. ³És fáj a lelkem az emberek fiáiért, mert vakok szívükben, és nem látnak; mert üresen jöttek a világba, (és) azt keresik, hogy üresen is távozzanak a világból. ⁴Most azonban részegek. ⁵(De) amikor lerázzák borukat, megváltoztatják gondolkodásukat.”

Jn 4, 13-15: ¹³Jézus így válaszolt neki: „Aki ebből a vízből iszik, ismét megszomjazik, ¹⁴de aki abból a vízből iszik, amelyet én adok neki, soha többé meg nem szomjazik, mert örök életre buzgó víz forrásává lesz benne.” ¹⁵Az asszony erre ezt mondta: „Uram, add nekem azt a vizet, hogy ne szomjazzam meg, és ne kelljen idejárnom meríteni.”

Jn 7, 32-36: ³²Meghallották a farizeusok, hogy a sokaság ezeket suttozza róla, és szolgákat küldtek a főpapok és a farizeusok, hogy fogják el őt. ³³Jézus ekkor így szólt: „Még egy kis ideig veletek vagyok, de elmegyek ahhoz, aki elküldött engem. ³⁴Kerestek majd engem, de nem találtok meg, mert ahol én vagyok, oda ti nem jöhettek.” ³⁵A zsidók erre így beszéltek egymás között: „Hova akar menni, hogy nem találjuk meg? Talán a görögök között lévő szórványba készül, és a görögöket akarja tanítani? ³⁶Miféle beszéd ez: Kerestek majd engem, de nem találtok, mert ahol én vagyok, oda ti nem jöhettek?”

Jn 8, 12: ¹²Jézus ismét megszólalt, és ezt mondta nekik: „Én vagyok a világ világossága: aki engem követ, nem jár sötétségben, hanem övé lesz az élet világossága.”;

9, 5: ⁵Amíg a világban vagyok, a világ világossága vagyok.” ⁶Ezt mondta, és a földre köpött, sarat csinált a nyállal, és rákente a sarat a vakon született ember szemeire

Jn 18, 31: ³¹Pilátus erre ezt mondta nekik: „Vegyétek át ti, és ítéljétek el a ti törvényetek szerint!” A zsidók így feleltek: „Nekünk senkit sincs jogunk megölni!”

TamEv 13: ¹Jézus mondta a tanítványainak: „Hasonlítsatok engem, és mondjátok meg, kihez vagyok hasonló?”

²Simon Péter mondta neki: „Egy igaz küldöttőhöz hasonlítasz.”

³Máté mondta neki: „Egy (különösen) bölcs filozófushoz hasonlítasz.”

⁴Tamás ezt mondta neki: „Mester, az én szám nem bírná elviselni, hogy kimondja, kire hasonlítasz.”

⁵Jézus így szólt: „Nem vagyok a mestered. Mert ittál, és megmámorosodtál a buzgó forrásnál, melyet én mértem ki.”

⁶És fogta őt, (és) félrevonta, (és) három szót mondott neki.

⁷De amikor Tamás visszatért társaihoz, azok megkérdezték tőle: „Mit mondott neked Jézus?”

⁸Tamás ezt mondta nekik: „Ha egyet is megmondok azokból a szavakból, amelyeket ő nekem mondott, köveket ragadtok, és rám dobjátok, és tűz jön ki a kövekből (és) megéget titeket.”

(POxy655 38) TamEv 38: ¹Jézus mondja: „Sokszor kívántatok e szavakat hallani, ezeket, melyeket én mondok nektek, és amelyeket senki mástól nem hallhattok.

²Lesznek majd napok, amikor keresni fogtok engem, (és) nem fogtok megtalálni.”

TamEv 77: ¹Jézus mondja: „Én vagyok a fény, mely minde- nek fölött van. Én vagyok a Mindenség. A Mindenség belőlem jött ki. És hozzám jött a Mindenség.”

²„Hasíts el egy darab fát – én ott vagyok.

³Emeld föl a követ, és engem megtalálász ott.”

AcPilate 4, 4: Mire Pilátus ezt mondta nekik: „Fogjátok hát, és büntessétek meg, ahogyan akarjátok.” A zsidók így válaszolnak Pilátusnak: „Mi azt akarjuk, hogy feszíttessék keresztre.” Pilátus ezt válaszolja: „Nem érdemel keresztre feszítést.”

Jn 18, 33-38: ³³Pilátus azután ismét bement a helytartóságra, behívatta Jézust, és megkérdezte tőle: „Te vagy a zsidók királya?” ³⁴Jézus viszont ezt kérdezte tőle: „Magadtól mondod-e ezt, vagy mások mondták neked rólam?,” ³⁵Pilátus erre így szólt: „Hát zsidó vagyok én? A te néped és a főpapok adtak át nekem téged: Mit tettél?” ³⁶Jézus így felelt: „Az én országom nem e világból való: ha ebből a világból való volna az én országom, az én szolgálaim harcolnának, hogy ne szolgáltatassanak ki a zsidóknak. De az én országom nem innen való.” ³⁷Pilátus ezt mondta neki: „Akkor mégis király vagy te?” Jézus így válaszolt: „Te mondd, hogy király vagyok. Én azért születtem, és azért jöttem a világba, hogy bizonysgot tegyek az igazságról: mindenki, aki az igazságból való, hallgat az én szavamra.” ³⁸Pilátus így szólt hozzá: „Mi az igazság?” Miután ezt mondta, ismét kiment a zsidókhoz, és így szólt hozzájuk: „Én nem találok benne semmiféle bűnt.”

Jn 19, 12: ¹²Ettől fogva Pilátus igyekezett őt szabadon bocsátani, de a zsidók így kiáltottak: „Ha ezt szabadon bocsátod, nem vagy a császár barátja: aki királlyá teszi magát, az ellene szegül a császárnak.”

Jn 19, 20: ²⁰A zsidók közül sokan olvasták ezt a feliratot, amely héberül, latinul és görögül volt írva, ugyanis közel volt a városhoz az a hely, ahol megfeszítették Jézust.

Jn 20, 5: ⁵Előrehajolt, és látta, hogy ott fekszenek a lepedők, de mégsem ment be.,

11-12: ¹¹Mária pedig a sírbolton kívül állt és sírt. Amint ott sírt, behajolt a sírboltba, ¹²és látta, hogy két angyal ül ott fehérben, ahol előbb Jézus teste feküdt az egyik fejtől, a másik meg lábtól.

Jn 20, 29: ²⁹Jézus így szólt hozzá: „Mivel látsz engem, hiszel: boldogok, akik nem látnak és hisznek.”

AcPilate 3, 2: Ezután Pilátus ismét bement a praetoriumba, és négyszemközt beszélt Jézussal, és megkérdezte: „Te vagy a zsidók királya?” Jézus így válaszolt Pilátusnak: „Magadtól kérdezed ezt, vagy mások mondták ezt neked rólam?” Pilátus így felelt Jézusnak: „Zsidó vagyok én? A te néped és a főpapok adtak át téged nekem. Mit követtél el?” Jézus ezt válaszolta: „Az én királyságom nem e világból való. Ha ugyanis e világból való volna a királyságom, akkor szolgálaim küzdenének azért, hogy ne adjanak a zsidók kezére. Így hát az én királyságom nem innen való.” Pilátus ezután ezt kérdezte tőle: „Tehát király vagy?” Jézus így felelt: „Te mondd, hogy király vagyok. Azért születtem és jöttem, hogy mindenki, aki az igazságtól van, hallja a szavam.” Mire Pilátus ezt jegyezte meg: „Mi az igazság?” Jézus így válaszolt neki: „Az igazság az égből van.” Mire Pilátus: „A földön nincs igazság?” Jézus ezt válaszolta: „Látod, hogyan ítélik el azokat, akik az igazságról szólnak, azok, akiknek hatalmuk van a földön.”

AcPilate 9, 1b: Mások ezt mondták: „Nem vagy a császár barátja, ha ezt szabadon engeded, hiszen azt állította, hogy az Isten fia, és hogy király. Tehát őt akarod királlyul, nem a Caesart?”

AcPilate 10, 1b: Az ítélethirdetés után Pilátus megparancsolta, hogy írják fel vétkét egy táblára, latin és héber nyelven – ahogyan a zsidók mondták, tudniillik, hogy a zsidók királya.

PétEv 13, 55: És odaérve a sírt nyitva találták; odamentek és benéztek, s egy ifjút látnak ott a sír közepén ülve, szép volt, ragyogó ruhát viselt...

JkApok 8,3: Boldogok lesznek, kik nem láttak, de hittek.

BERNARD FÉLIX

ESSZÉ A SZÉPSÉGRŐL

Élő fény

A szépség fogalma és a szépség-kereső hajlam kétségtelenül az emberi lét megkülönböztető jegyei. Akárcsak a nevetés, a széperzés is emberi sajátosság. De szemlélhető-e a szépség huzamosabb ideig anélkül, hogy kimerítene? Átadhadjuk-e magunkat az elragadtatásnak egy festmény, egy műtárgy előtt úgy, hogy akár egy perc múltán már ne éreznénk késztetést a továbblépésre, hogy egy újabbat vegyünk szemügyre? Amikor ez vagy az a tárgy magára vonja tekintetünket, a szépség érzete leggyakrabban azonnal eláraszt, akár egy hirtelen, örömteli ébredés. De mi történik ezután? Nem kellene-e a dolgokban, a tájban, a műalkotásokban észlelt szépet megkülönböztetnünk attól a szépségtől, amelyet egy emberi lényben lelhetünk fel? Utóbbi esetben már valóban mélyebb, tartósabb érzés ébred bennünk.

Hallgassuk Baudelaire-t! „Egy villanás... aztán az éj... Múlékony szépség / Melynek megpillantásától újjászülettem hirtelen.”

A költő azt sugallja, hogy egyetlen tekintet, egyszerre tudatosította benne az útját keresztező gyászruhás nő szépségét, és ugyanabban a pillanatban meg is változtatta, mintegy újjászületésre készítette őt.

Milyen tekintetről is van szó tulajdonképpen? A francia nyelv időnként már-már kételyeket ébresztő, kettős értelmezésre is képes. Vajon a szép járókelő futó mosollyal kísért tekintetének villanása torpantja-e meg a szembejövőt, mielőtt leszálna az éj, ahol útjaik szétválnak? Vagy éppen az elhaladóra vetett tekintet ébresztett meghökkenést és felvillanó fényt? Mennyire szép ez így! A másik tekintet felfedése, kábulata, váratlan öröme...

A lényeg az, ami a két lény között felszínre tör, *hic et nunc*, amit egyikük hirtelen felfed, ráérezve a másik személyiségének mélyére. Pierre de Nolhacnak a királyi udvarban történt találkozását megörökítő verssorai jutnak eszembe, amelyekből sugárzik egy kecses fiatal udvarhölgy szerelme fölötti öröme: „És a Louvre magas arany-mennyezete alatt / Egy mosoly villanása több büszke szívet is megremegetett.”

A villanást követő éjszaka nem tűnik el az elhaladó személlyel együtt. Új eszméltre ébreszt, új érzésekre, újjáéledésre. Akárcsak a szamaritánus nő esetében, aki Jákób kútjából éppen vizet mer, amikor tekintete egy ismeretlen pillantásával találkozik; a galileai megjelenése és szavai lelke mélyéig felkavarják. Az ilyen pillanatokból fakadó kegyelem nem lehet mulékony. Aki részesül benne, örökké

táplálkozik belőle, kiárasztva azt környezetére is. Bizonyos találkozások szépsége is hasonló módon születik, minthogy az érdeklődés és a szeretet tartósan tovább sugárzik a tekintetből, a mosolyból, akárcsak az örömet fakasztó, rövid szavakból.

A thing of beauty is a joy for ever (a szépség tárgya mindenkoron az öröm forrása) – állítja John Keats angol költő (*Endymion*, 1818).

Dosztojevszkij hasonló, kissé fellengős megfogalmazásában *a világot a szépség fogja megmenteni*.

Benne egyesül és csúcsosodik ki a három nagy plátóni „eszme”, az igaz, a jó és a szép.

„Az ember arra tekint, ami szembeötlő, Isten azonban a szívet nézi.”

Isten látásával összehasonlítva tehát a miénk kevésbé hatékony, nem elég éles – nem elég igaz?

Egyébként a másik ember arcát figyelve valóban nem annak vonásai a lényegesebbek; egy hirtelen mosoly, amelyben valakinek egész lénye megnyilvánul – ez az, ami feledhetetlen marad. És minthogy Istenről kezdtünk beszélni, nem kellene-e alkalmanként rákérdezni a liturgikus aktusok szépségére, amelyeket együttesen teszünk meg Előtte? Igaz, lényegében cserélünk azzal, aki a szertartást vezeti; bizonyos mértékig kiszolgáltatja magát nekünk. Mégis, ezek a cselekvések leginkább egyféle szemtől-szembe helyzetre nyitnak lehetőséget hívek és Isten között, ahol újabb szépség-szikra pattanhat ki.

Tovább haladva elmondhatjuk, hogy látszólagos kétértelműsége ellenére a francia nyelv nagyon is pontos; hol van a lényeg? Mi tartalmazza a szépséget? Hová vezet? Hadd idézzük itt az akadémikus François Cheng szavait: „Az igazi szépség Teremtés-lendület a szépség felé és ennek a lendületnek a megújulása; az igazi élet Teremtés-lendület az élet felé, és ennek a lendületnek a megújulása...”

Egy egész örökkévalóságot sem alkothatunk másból, mint ezekből a kiemelkedő pillanatokból, ahonnan az élet legteljesebb elragadó ereje fakad...”

Sem egyik, sem másik nézőpont nem igazi ismérve a szépségnek. Az ugyanis abban rejlik, ami e jelenet során a kettő között létrejön, vagy ami Isten és közöttünk teremtődik meg a szertartás pillanataiban. Abban a *négyszemköztiben* található, amelyet a kínai bölcsélet így nevez: kétoldalú, előre megsejtett nyitás, közeledés, hallgatólagos megegyezés – még ha ki nem mondottan is. És az összhang még mélyebb, amikor valaki megtévesztett vagy szenvedő, és ha felébred a rokonszenvünk iránta.

Bizonyára tudjuk, Baudelaire szonettje ezzel a kijelentéssel, ezzel a meglepő bizonyossággal zárul: „Ó te, kit szerethettem volna, ó te, ki tudtad ezt.”

Előzőleg, kissé romantikus hangsúllyal, mintha azt sugallná a költő, hogy sajnálja a futó találkozást: „Nem láthatlak újra, csak az örökkévalóságban?”

És ha az emlék, a maga állhatatosságában megteremti ezt az örök kegyelmet, amely után a költő sóvárog?

„Egy boldog emlék, itt a földön talán / Valóságosabb, mint maga a boldogság...” (A. de Musset).

Ismerjük el, hogy az emberi találkozások szépsége, amelyről itt beszélünk, eléggé eltérő attól a szépségtől, amelyet akkor tapasztalunk, amikor egy-egy festményt, például a *Giocondát* szemléljük – hogy csak a legáltalánosabb példánál maradjunk. Más természetű, minthogy a szemlélődés során az alkotóval vagy a festménnyel való gondolati párbeszéd jószerével elenyésző. További, ugyancsak csodált műalkotások például gyakran nem a szépségről, hanem a fájdalomról szólnak – például Michelangelo *Pietája*. A művész a szenvedőkkel való találkozást hozza elénk. A műalkotás a szépséget itt csupán közvetve, a benne rejlő rokonszeny-érzésben juttatja kifejezésre.

De hagyjuk most a *Giocondát*, és forduljunk a János evangéliumában leírt, Jézus utolsó beszélgetéseiről szóló jelenet felé. Az itt megjelenő feszültséget, az innen áradó természetfeletti szépséget a művészek az Utolsó vacsora ábrázolása révén próbálták megfesteni. Nem volt könnyű ezt megjeleníteniük. Mert hát – paradox módon – milyen érzelem is árad ezekből az utolsó beszélgetésekből?! Öröm, amely Jézus és az Atya közötti teljes egyetértésből fakad, öröm, amelyet tanítványaival is meg akar osztani (Jn 17,13). *Utolsó* találkozás, de milyen tömörségű! „Ó, ti, kiket annyira szerettem, ó, most meg kell tudnotok ezt.”

Tünékeny szépség, egy olyan ember végső szépsége, aki meghal, és aki tudatában van ennek. Jézus utolsó imája ragyogó fényességű: nemcsak az afeletti szomorúság szólal meg benne, hogy mindent el kell hagynia, hanem a tökéletes öröm is, amelyet ki akar árasztani tanítványaira. Neki itt kétségtelenül sikerült ez, legalábbis áttételesen, minthogy mi *ebben* a világban valljuk magunkat keresztényeknek, következésképpen számunkra nagyon is távoliak még mind a halálra ítélt utolsó percei, mind a feltámadás által megvilágosodott tanítványok első lépései.

Életbevágó váltás, ahol a tettek, tekintetek, mosolyok ugyanakkora erővel bírnak mint a szavak. Kegyelmi jelenet, az örök élet felé ívelő lendület, természetfeletti szépség, amely magában hordozza mindazt, ami be fog következni a földön. Látszólag rövid találkozás, amely akár *tünékeny* is lehet, de valójában fényben fürdik, és magában foglalja a Királyság örökkévalóságát.

„Az ördög szépsége”

Minthogy a szépség magára irányítja a figyelmet, megragadja a tekintetet és meghatja a szemlélőt, nem kellene-e óvakodni azoktól a felkavaró érzésektől, amelyeket ébreszteni képes? Nem lehetséges, hogy a bennünket fogva tartó, múlékony szépség csupán hazugság, ámitás? És az ember nem hajlamos-e szeretni

ezt a hazugságot, engedni ennek a csalásnak? Ismét Baudelaire-t idézve: „Álarc avagy díszlet, üdvözöllek! Imádom szépségedet.”

Amint a költő mondja, lehet, hogy csak futó észlelésről van szó, amely megnyílik az ismeretlen, végtelen és hön óhajtott értékek felé, még ha azok negatívak is: „Hogy égből vagy pokolból érkezel, mit számít, / Ó, szépség! hatalmas, félelmetes, ártatlan szörnyeteg! / Ha szemed, mosolyod, lépésed megnyitja előttem / Ajtaját az áhított és sosem ismert végtelennek?”

A „népi bölcsesség” figyelmeztet. Mindenekelőtt „az ördögi szépséget” emeli ki, az ifjúsággal járó ragyogást, a vonzó frissességet („ó, te, legbölcsebb és legszebb az angyalok között”), ezt a hamis látszatot, amelynek sosem lenne szabad engednünk.

Hány és hány színházat töltenek meg ezek az ifjú, élvonalbeli szereplők, akiknek elragadó ártatlansága, elbűvölő kelleme mögül aztán egy napon előbukkan a lelki sivárság, a varázs veszedelmessége és nem egyszer még vonásaik semmitmondása is!

Egyáltalán nem *egyszerű* tehát az a figyelem, amelyet a szépség iránt tanúsítunk.

Mit keres Arnolphe Ágnesben, abbéli vágyától hajtva, hogy mélységesen megindítsa, kedvesévé, asszonyává tegye őt? Van-e más bölcsessége a lánynak, mint az az ártatlanság, amely látszólag védelmezi; vagy van-e más szépsége, mint gyanakvó tartózkodása?

Továbbmelve, gondoljunk Athalie Joas iránti vonzalmára, a ragyogásra, amely vonzza és nyugtalanítja is egyben, vagy Phedrának a zabolátlan, ifjú Hypolit iránti vonzalmára. Athéné királynő nem tudja levenni tekintetét Thézeusz fiának arcáról; ifjúságától elragadtatva, tetszelegve forog körülötte, képzeletében lepergeti maga előtt egész együtt leélt életüket, megpróbálván feléje sugározni az őt elborító érzelmeket:

„Mennyi gondot okozott nekem ez a bájos fő! / [...] / És Phedra, veled alászállván a labirintusba, / Együtt találunk rá, vagy veszítjük el.”

Az ifjúság nyugtalanító szépsége nemcsak az abban való részesedés vágyát ébreszti fel, hanem az erőszakét is, nemcsak a cseréét, hanem a birtoklásét, nemcsak a fényét, hanem az önző élvezetbe való pokoli alászállást is. Az érzelem eltévelyedése ez, holott előzőleg a szépség az emelkedettség megértése, a lét újjászületése, két lény egyesülése felé vezetett.

Nyugtalanágunkat csak növeli annak ismerete, hogy a serdülőkor néha éppen az az életkor, amely tudatában van önnön hatalmának, és élni is tud vele. Az ártatlanság így olyan, mint egy szándékosan vagy félig tudatosan emelt korlát, amely megkétszerezi a másik félben ébresztett vonzalmat. A rontás megpróbál megtéveszteni bennünket, magával ragadni a bűn mélységeibe. Nézzük például Heródest, akit elbűvöl Salomé tánca: a fiatal hercegnő jól tudja (vagy legalábbis nagyon jól sejt), mely érzelem fogja arra készíteni a királyt, hogy teljesítse anyja

kívánságát. A király, aki nem is próbál ellenállni, rövidesen elbukik a gyilkosság felé vezető úton.

Sötét kívánság vagy féltékenység? A két érzés ellenállhatatlanul a rossz irányában sodor, el egészen a gyilkosságig. Akárcsak Saul esetében. Egyrészt elbűvölik Dávid képességei, kelleme, ifjúi hárfás tehetsége, ügyessége és harcias bátorsága, másrészt meg van győződve arról, hogy fel akarja őt váltani a trónon, el szeretné távolítani udvarától, meg akar szabadulni lehetséges riválisától. Micsoda fordulat! A szépség felébresztheti a perverzítást. Dosztojevszkijel együtt megidéztük a szépséget a világ üdvözlésének forrásaként, és íme, közben megzavarja, zaklatja, képes tönkretenni a világot!

A szépség felvillanására a legelvetemültebb gyilkosok is érzékenyek. Heródes példája a mi korunkban is többször megismétlődött, ami eléggé bizonyítja a tényt, hogy a gyilkosok imádják a szépséget és gyűjtik is művészi megnyilvánulásait – gondoljunk csak Goeringre!

A szépség felvillanása? És ha ez a *kénkő villogása*?

Racine tudta, hogy hősei milyen féltékenység-viharokat élnek át, amikor szemben találják magukat az ifjúság szépségével: Phedra vagy Athalie, amint múlik felettük az idő, érzik, hogy kicsúszik kezükből a világ és az élet feletti hatalom. Hyppolit az ördög szépségének fényében fürdik!

A szépségnek két arca van: vagy pozitív vagy veszélyes. Mint a legtöbb emberi kvalitás, a szépség is jobbá vagy rosszabbá tehet. E két ellentétes aspektus szétválasztása aszerint történik, hogy ezek az önzés vagy a szeretet oldalára állnak. Az egyik oldalon ott a vágy, hogy anélkül szerezzon magának, hogy adna; az arra való hajlam, hogy a személyes élvezet és birtoklás oka az „ördög”, aki segítője a legörültebb vágyak megvalósulásának (gondoljunk Faustra). A másik oldalon ott a mások érdekét szem előtt tartó nagylelkűség és a szeretet, amely szépségének ragyogásában nyilvánul meg előttünk.

A szépség szemlélése, *papsághoz* méltó keresése – ahogyan a kortárs gondolkodó, Dominique Ponnau, az École du Louvre egykori igazgatója szeretné sugallni – történhet-e anélkül, hogy egyúttal figyelmeztetne néhány félelmetes veszélyre? A szépséggel szembesülve megfontoltan, önmagunkon is túllépve kell eljutnunk oda, hogy az egyén igazi „szeretetkultuszban” teljesedjék ki, és a fény felé, az örökkévalóság felé forduljon, amelyben öntudatlanul bár, de elmerülni szeretne.

Az emberi nagyság az a képesség, hogy megtaláljuk a szépségben, ami végül a találkozás és az átadás csúcspontjaira vezethet. Az embert így nem az önző elégedettség fogja vonzani, hanem a két társ együttes felemelkedése. A szépség megkülönböztető kritériuma éppen ez a kibontakozó kölcsönösség, a képesség és ellen-képesség, ahonnan ez a rendkívüli öröm születik („villanás az éjben”);

amelyről csak a misztikusok tudnak beszélni, és amely Istenhez közelíti őket, előidézően újjászületésüket.

Itt mutatkozik meg a Kegyelem. Ebben a kölcsönhatásban cselekvő módon jelenik meg Isten Szelleme, és itt tűnik fel az örökkévalóság is.

A szépség hívása

Megtörténik, hogy egy járókelő, megpillantván egy elhaladó nő szépségét, zavarba jön, esetleg meghatódik. Egy másik talán már közömbösen halad el mellette, vagy észre sem veszi; egyéb gondolatok foglalkoztatják, nem is gondol a véletlen találkozásra, semmi fogékonytságot nem mutat a felkínálkozó alkalom iránt.

A szépség nem mindenkinek egyformán nyilatkozik meg. És nem lehet jótekingony hatással azokra, akik gyanakvóak vele szemben, akik nem készek, nem nyitottak, akik álarcuk mögé rejtőznek. Semmiféle szépség nem ébresztheti fel a kimondhatatlan örömet, ha a szív nem nyitott az együttérzésre. A szépérzék a szeretettel teljeseedik ki. Különböben sem vagyunk képesek szeretni azt, amit valamiképpen nem találunk szépnek úgy, ahogy van, aminek a lelki szépsége nem múlja felül a fizikait.

„A kellem/kegyelem (*grâce*) az, ami a szépség mögül előtűnik, és a jóság az, ami átlátszik a kellemen/kegyelmen. Mert a szépség egy olyan életelv végtelen nagylelkűsége, amely önmagát adja. A *grâce* szó kettős értelme egy és ugyanaz.” (H. Bergson, *A gondolat és a mozdulat*).

Amint François Cheng a kínai festészetet elemző egyik legszebb könyvének címében mondja, *Minden szépség egyedi*, de üzenetét felfogni, kiterjedését, mélységét pusztán látással megragadni képtelenség. („Ó, te, kit szerethettem volna!”). Bármilyen virágokból, levelekből, madarakból összeállított díszítés, bármely virágzó faág, amely meghajlik a rászálló rovar súlyától vagy a szellő érintésétől, szemünkben talán csak a természet néhány elemének véletlenszerűen összeálló együttese. És ha a művész ennél jóval többet akart kifejezni, az évszakot, az órát, a pillanatnak azt a mély megfelelését, amely a lények és a dolgok között csak az ő tehetsége előtt nyilvánult meg?

Minden szépség egyedi. Abban rejlik, ami a látott dolgok között van, túl azon az egyszerű ábrázoláson, amely tekintetünket első pillantásra megragadja. Abban a fuvallatban, amely a lények és a dolgok között leng, a festő által útjára bocsátott megszólításban, hogy egy gazdagabb látványt, egy költőibb gondolatot ébresszen bennünk.

Továbbra is a keleti világ példáinál maradvá: örömet lelhetünk annak a képnek a szemlélésében, amelyen egy tibeti láma egy fiatal lány pulzusát méri. Banális jelenet – gondolhatnánk első látásra. De nézzük csak meg jobban!

Félénken, vonakodva, a lányka végül is odanyújtja alsókarját. Tartózkodó, mégis kecses ez a számára kétségkívül szokatlan mozdulat, amely ugyanakkor bizalomról tanúskodik, erről árulkodik félénk mosolya. Semmiféle szó le nem írhatja sem magatartását, sem szépségét.

A láma arca úgyszintén, megragadó szépségtől ragyog. Legjobb tudásával figyelni kis páciensét, orvosi feladata ez nyilván: megérteni, mi bántja a fiatal beteget. Ugyanakkor bizalmat is kelt benne visszafogottan barátságos, őszinte és bátorító mosolyával, mintegy segítve, hogy amaz eltúrje ezt a kis vizsgálatot.

A szépség nem az egyik vagy a másik szereplőben rejlik. Kettejük *között* él, gesztusaik összhangjában, gondolataik mélységében, a köztük kiteljesedő egyetértésben, a láma tiszteletteljes és néma kérdésében és az erre adott válaszbán. És szinte kívánjuk, hogy hosszan tartson e pillanat, amelyben felvillant előttünk a szépség!

A szépségnek, a magasabbrendű találkozásra való felhívásnak, a ritkán látottira, a nem-banalísrá való nyitásnak ugyanis gyakori velejárója ez: lehet, hogy a hívás nem szavakban jut kifejezésre, csupán egy pillantásban rejlik, egy halvány, futó mosolyban, egy egészen egyszerű szóban.

Egy elhaladó nő rám mosolygott. A körülmények függvényében, két válasz lehetséges, jelezve, hogy valami jobban megérintett, mint az egyszerű fizikai szépség. Íme a reakciók:

- ó, milyen boldogság...
- ó, milyen öröm.

Milyen boldogság! Észrevettem ezt a mosolyt, kedvességét, rám vonatkozó jelentőségét: szemében nem vagyok akárki, számítok valakinek, kétségkívül szeret engem, vagy legalábbis kész erre, a világ legboldogabb emberévé tett. Olyan

esélyt adott nekem, amelyet senki másnak. Micsoda szerencse, milyen elégedettség!

Milyen öröm! Szállni tudnék, könnyedén, hiszen kettőnk életében valami nagyszerű és soha nem látott dolog fog bekövetkezni. Együtt fogjuk azt felépíteni. Még nem tudom, hogy mit, nem is számít, a lényeg az, hogy számunkra fontos. Pillanatnyilag képtelen lennék kitalálni, miről is van szó, de máris ünnepelek, válaszolok erre a mosolyra, jelezni akarom szédületesem, örömeimet.

Az utóbbi esetben érett vagyok egy tetre, bár nem nagyon tudom, hogy mi is az, így előbb ebben a válasz-mosolyban nyilvánul meg az öröm. Itt érhető tetten az a szépség irányában mozduló lendület, amelyről annyit beszélt F. Cheng; az a nagylelkű kegyelem, amely adásra, önátadásra készítet. A jóságtól meghatott lény erre az első mosolyra a másik emberben fellelhető jószág keresésével válaszol. Összhang születik, ragyogó világosságban, kitörő örömben, és általa jobban megismerjük a másikat, ki sem mondott kívánságát, azt, ahová velem együtt juthat el, még akkor is, ha – akárcsak nálam – ez nála is megérezés csupán.

Mint mondtuk, a találkozásban rejülő szépséget van aki felfogja, van aki nem. Egyesek nem látnak nagy dolgot abban, ha másvalakinek az élete ettől megváltozik. Ismétlem, lehet, hogy a fizikai szépségnek semmi része nincs ebben, gondoljunk csak a régi ír mondabeli Dairé fiára, Lugaidra. Egy borzalmas és visszataszító boszorkány jelenik meg előtte és szerelmének szólítja. Lugaid hirtelen mást lát benne, mint a fivérei, akik a jelenségtől futásnak erednek. Amikor Lugaid leveti magát az öregasszony szárnalmas fekhelyére, utóbbi felajánlja neki az Írország feletti hatalmat, és elbűvölő királynővé változik. (Ha úgy tetszik, ebben akár *A szép és a bestia* témájának fordítottját is láthatjuk.)

Ugyancsak kelta területen él a Burne-Jones által megrajzolt, Cophetua királyról szóló legenda. Hőse egy rosszul öltözött és semmitmondó vonásokat viselő koldusasszony előtt térdel, és elragadtatva bámulja őt. Nem a királylányt, hanem őt szereti meg úgy, amilyen. És királynéjává teszi.

Meg kell említenünk egy másik meg-rázó – és keresztény szemmel nézve még valóságosabb, igazabb – találkozást. Jézust két gonosztevő között feszítették a keresztre. Egyikük (Lk 23,40–42) bevallja gáztet-

teit, és elismeri, hogy a mellette szenvedő ártatlan, nem érdemli hát meg a kíno-
kat. A bukott ember illetően megnyilvánulása maga a szépség – és Jézus nyomban
meg is ígéri az egyetlen dolgot, amit ígérhet neki, és ami a haldoklót örömmel
árasztja el: várni foglak a mennyországban. Több festményen is megjelenik ez a
végtelenül fájdalmas jelenet a három, szenvedéstől eltorzult, legszörnyűbb halál-
tusáját vívó emberalakkal. Azonban Jézus és a „jó lator” között ezzel párhuzamo-
san megteremtődik egy villanásnyi, meghökkentő szépségű kapcsolat.

Ez a boldogtalan, aki valószínűleg örökké nyomorban, ocsmányságban
vagy éppen bűnben élt, élete utolsó perceiben rájött, hogy az életben más értékek
is vannak, mint azok, amelyekhez mindedig ragaszkodott. Átéli a Bölccsel való
rövid párbeszéd káprázatát. Vakító világossággal tárul fel előtte ekkor a meggyő-
ződés Isten feltétel nélküli szeretetéről. Utolsó órája fénnel telik meg, beara-
nyozza e felismerés szépsége. Legvégső óráján adatik meg számára a találkozá-
sok legszebbike. Egy nagyon rövid párbeszéd, Jézus egyszerű tekintete: és máris
előttünk a jelenet, hogy a halál pillanatában felfogjuk a fenntartás nélkül áradó
szeretet teljes megértésének felragyogó szépségét.

Ezekben a kegyelmi pillanatokban Jézus tökéletes jósága utat nyit a „jó la-
tor” számára az örökkévalóság felé. Ennek az embernek a legszörnyűbb kínja sem
árnyékolhatja be a haláltusája utolsó pillanatait elárasztó szépséget. Minthogy a
Jézus iránt hirtelen ébredő szeretete már önmagában szépség-momentum.

Minden kegyelmi találkozásnak „saját” szépsége van. Minden találkozás
felhívás arra, hogy a szépséget ott is felleljük, ahol nem feltétlenül találunk rá, ha
szemünk elhomályosult, ha fülünk nem képes meghallani. Egy ilyen találkozás-
nak mindennemű önző hajlamtól mentesnek kell lennie. Másokra kell állhatato-
san figyelniük – és ez bizonyára nem könnyű! –, akkor is, ha szemünk láttára ér
véget élete; és követniük azt, ami idelent egyedül fontos: felebarátunkban meg-
találni Istent.

„Semmiféle külső kegyelem nem teljes, ha a benső szépség nem eleveníti
meg. A lélek szépsége titokzatos fénnel árasztja el a test szépségét” – írja Victor
Hugo.

Ajánlás

Az emberi tevékenységek között az egyetlen igazi az, ahol Jézus előttünk
jár és vezet. Vagyis a találkozás lényege, a nem remélt, váratlan, kimondhatatlan
felismerés, a titkos szépség, amit magában foglal. Innen ered annak a lelkesedése,
aki példaképe nyomdokain halad.

„A titkos ragyogás vésődjék
szemeibe,
ajkaira,

Az igaz életre
 újjászületünk
 a végtelenségig.”

(Az alábbi versek az Albin Michel kiadásában megjelent François Cheng *Livre du vide médian – Az üres közép könyve* című kötetéből valók).

Abból, ami két lény között akár egyetlen tekintet révén létrejön, felfogható-e a teljes valóság? Minden elmosódik, minden eltűnik? Hogyan tudhatjuk ezt helyesen?

„Légy elég alázatos, hogy a megfoghatatlant meghalld
 a kimondhatatlant felfedd, a hallatlannal összeforj
 És végül megjelenj
 a hajnal áttetsző derengésében
 És mondhasd magadról, napnál világosabban, »ím itt vagyok«.”

Ami a találkozásban létrejön, a szépségben, amely két lény között megnyilvánul, az érezhető cinkosságban, egy költői jelenség együttes megértésében – ami ilyenkor történik tehát, az végtelenül nagyobb a szereplőknél. Még ha a pillanat szépségét ismeretlen mélységek rejtik is, a kegyelem annál maradandóbb.

Légy lemondó, hogy bőséges ajándékot kapj, nem remélt ajándékot, a szeretetteljes élet jegyét!

„A fényről, melyet árasztasz
 Nem is tudsz
 De az általad csodált
 Csillagoknál is jobb
 Szállása vagy a halvány fénynek,
 Tefeléd szállnak az éji lepkék,
 Amerre
 Egy egészen távoli szívdobogás
 Mutatja az utat,
 Kelj szárnyra
 Szálljon éneked.”

FARKAS JÚLIA FORDÍTÁSA

B. KIS ATTILA

ADAM FRANCK (1639–1717) PÁLYAKÉPE

A vele kapcsolatos gyér publikációk arányait tekintetbe véve ifj. Adam Franck ma is leginkább az 1667-ben írt leveléről és az abban foglaltak alapján ismert, jóllehet – különösen a frissen előkerült források tükrében – több volt „rengát” erdélyi unitárius vándordiaknál. Életútja fordulatokban gazdag, egész Európán átívelő 17. századi „karrierregény”, amelyben jelentős helyet foglal el, hogy évtizedeken keresztül összekötő szerepet játszott a nyugati protestáns államok, különösen a tengeri hatalmak, Hollandia és Anglia, valamint Erdély és Magyarország között. Alakja feltűnik a korabeli Európa arculatát leginkább meghatározó döntéshozók, az angol kabinetet irányító triumvirátus, Marlborough herceg, Sidney Godolphin és Robert Harley, illetve a holland grand pensioner, Anthonie Heinsius, és az Amszterdamot irányító nagyhatalmú régensek, Nicolaas Witsen vagy Willem Buys mellett. Befolyásos kapcsolatai voltak a berlini udvarban (és talán Portugáliában is), de Erdély nyugat-európai ágenseként is működött, mindig aktívan, időnként – különösen a Rákóczi-szabadságharc idején – hatásosan képviselve a tengeri hatalmak döntéshozói előtt a „magyar ügyet”. Fontos szerepe volt európai hírű irodalmi művek publikálásában (az erdélyi könyvkiadás egyik követe szeretett volna lenni a korabeli könyvpiar holland fővárosában), amszterdami és londoni háza pedig felekezeti hovatartozásra és társadalmi rangra való tekintet nélkül volt a Nyugatra tartó erdélyi fiatalok egyik állandó zarándokhelye, akik közül többen valószínűleg az ő közbenjárására kaptak ösztöndíjat németalföldi mecénásoktól.

Ifj. Adam Franck 1639 áprilisa és szeptembere között született Kolozsváron.¹ Sziléziai származású apja, id. Adam Franck jól ismert alakja az erdélyi unitárius egyháztörténetnek. A rakóvi akadémia rektora volt, akit 1633-ban választottak Joachim Stegmann helyére a kolozsvári szász unitárius egyház prédikátorának.²

-
- 1 Amikor Franck a leideni egyetemre iratkozott be 1660. augusztus 28-án, 21 évesnek vallotta magát, az 1669. április 4-én megkötött házassági bejegyzése szerint akkor 29 éves volt. Így 1639 áprilisa és szeptembere között szülehetett. *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521–1700*, szerk: Szabó Miklós, Tonk Sándor, 1992. 3. (14.) R. Lambour, *De familie en vrienden van Daniel Zwicker (1612–1678) in Amsterdam*=Doopsgezinde Bijdragen, 1999. 116.
 - 2 Az apja életútját ismertető fontosabb források: *Fasciculus rerum scholasticarum Collegii Claudiopolitani Unitariorum 1626–1696*, II. kötet 104., J. Sandius, *Bibliotheca antitrinitariorum*, 1967. 229–230 KÉNOSI–Uzoni, *Unitario-Ecclesiastica Historia Transylvanica*, szerk: Káldos J., Latzkovits M. 2002.128. Anyjáról az időskori Adam Franck titkára, Lodewijk Van Saan úti-

Hozzá írta 1638-ban Jan Stoiński azt a levelet, amely alapján a holland kálvinista ortodoxia Németalföldön megindította a szociniánusok elleni kampányát, és felújította a remonstránsok elleni támadásait, Erdélyben pedig a dési komplánáció során a helyi unitáriusok ellen szolgáltatott érveket.³ Anyja kolozsvári szász családból származott, akinek Werner nevű fivére még 1705-ben is ebben a városban élt, akinek két lánya – egy holland úti napló szerzője szerint – a korban „a város leggyönyörűbb hölgyei” közé számított. Híresebb kolozsvári rokona volt még az unitárius egyház korabeli szász prédikátora, Stephanus Pauli, akihez minden bizonnyal az 1667-es levelét is címezte, és aki itthon hagyott ingóságainak és könyvtárának volt a kurátora. Életének első húsz évét Kolozsváron töltötte, erről az időszakról azonban a későbbiekhez képest alig tudunk valamit. 1655-ben meghalt az édesapja, aki szép könyvtárat hagyott maga után, benne hollandiai szerzők műveivel. Húszéves korában részben a saját, részben az unitárius egyház költségén Szentiványi Márkos Dániel és Rázmán Péter társaságában hollandiai peregrinációra indul, mindhárman 1660. augusztus 28-án iratkoztak be a leideni egyetemre.⁴ Tanulmányútjuk kezdete egybeesik egy olyan jelentős eseménysorral, amely minden bizonnyal szerepet játszott abban, hogy Adam Franck élete új fordulatot vegyen. Az 1658-as lengyel diéta kodifikáltan is a lengyel szociniánusokra hárította a kollektív felelősséget a lengyel állam 1657-es átmeneti megroppanásáért, ami a konverzióra nem hajló lengyel szociniánusok több ezres tömegének évekig tartó európai exodusához vezetett. A diaszpóra központjává átmenetileg a lengyel határhoz közel fekvő sziléziai Kreuzburg vált, 1661 júniusában innen írták segélykérő levelüket a lengyel vezetők a holland remonstránsokhoz, amely – elsősorban az odeweteringi remonstráns prédikátornak, Johannes Naeranusnak (1608–1679) köszönhetően – többéves gyümölcsöző kapcsolatot indított el közöttük. Az újabban előkerült források sugallata szerint Adam Franck élete az 1660-as években szorosan összefonódott ezzel a történelmi eseménysorral. Franck 1662 tavaszán már nem Leidenben, hanem Amszterdamban élt, és tagja lett az amszterdami remonstráns „broederschaapnak”.⁵ Ugyanezen év december 10-én pedig több száz kilométeres keleti utazásra vállalkozva beiratkozott az odera-frankfurti egyetemre. Az nem meglepő, hogy egy 17. századi vándordíák útba ejti tanulmányai során Frankfurt an der Odert. 1667. okt. 10-én így tettek útítársai is, csakhogy ezt

naplójában olvashatunk adatokat: „Adam Francke apja kolozsvári pap volt, aki feleségül vett egy Werner nevű hajadont Erdélyben, akinek a bátyja még mindig él, 1705-ben a kolozsvári városi tanács tagja volt. Két lánya van, akik a város leggyönyörűbb hölgyei” Lodewijck van Saan, *Reise na Wenen*, Országos Széchényi Könyvtár, Oct. Holl. 1 95v.

3 Miklós Ödön, *Statorius János lengyel szociniánus lelkész levele Frank Ádám kolozsvári unitárius lelkészhez 1638-ból*=Keresztény Magvető 52. 68-84.

4 *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521-1700*, szerk: Szabó Miklós, Tonk Sándor 1992. 3. (14); 42. (402); 234. (2367).

5 Lambour, *De familie*, 116.

hazafelé tartva – ésszerűen –, a hosszú peregrináció egyik utolsó állomásaként tették meg. Adam Franck azonban egy nehezen magyarázható, anyagilag költséges „cikkcakkot” tett vándorévei során: 1662 telén Amszterdamból megérkezett Kelet-Németországba, 1663 őszén pedig már újra Hollandiában volt. A korban ésszerűtlennek tűnő kitérőre két magyarázatot adhatunk: Adam Franck kétévnyi peregrináció után, 1662 késő őszén vagy hazaindult, de valamiért félúton mégis visszafordult, vagy egy határozott céllal, és eleve a visszatérés szándékával indult hosszú kirándulásra kelet felé. Egy anyagi nehézséggel küzdő polgárdiák egyiket sem tehetett volna meg támogatók nélkül, ezúttal azonban a segítő mentorok már nem az erdélyiek lehettek.⁶ Akármilyen volt is az eredeti motiváció, odera-frankfurti kalandja során Adam Franck felvehette a kapcsolatot a lengyel menekültekkel, s hogy meg is tette, az abból tudható, hogy – Goosen van Nijendaal friedrichstadti remonstráns prédikátor album amicorumának bejegyzése szerint – 1663 augusztusában Franck már a schleswig-holsteini hollandok lakta kisvárosban, Friedrichstadtban tartózkodott, ahol akkoriban a lengyel szociniánusok nevében Stanislas Lubieniecki (1624–1675) folytatott tárgyalásokat a remonstráns egyházzal való egyesülésről és a menekültek kompakt letelepítéséről. A kísérlet végül politikai okokból nem sikerült, és októberre világossá vált, hogy a szociniánusok nem maradhatnak ott tovább.⁷ A tárgyalásokat folytató dantzigiakat ugyanakkor befogadták a remonstráns egyházba, és mindannyian – Adam Franckkal – Amszterdamba utaztak, ahol végül véget ért több évig tartó zaklatott bolyongásuk.⁸ A kolozsvári teológushallgató odera-frankfurti és friedrichstadti kirándulása alatt elnyerhette Lubieniecki bizalmát azzal, hogy személyes jelenlétével próbálta elősegíteni a lengyel szociniánusok és a holland remonstránsok közeledését, ami abból sejthető, hogy kapcsolata Lubienieckivel és a szociniánusok más korabeli fontos döntéshozóival még évekig dokumentálhatóan fennmaradt.

Minderre az is bizonyíték, hogy a lengyelek nagy volumenű amszterdami publikációs terveiket is Franck segítségével valósították meg az 1660-as években. A kreuzburgi zsinat 1663 nyarán nemcsak Lubieniecki friedrichstadti tárgyalásait hagyta jóvá, hanem határozott arról is, hogy az ellenük folyó politikai

6 1667-es levelében Franck éppen arra hivatkozva hárítja el a kolozsvári elöljárók hazahívását, hogy a részére erre a célra küldött pénz nem volt elegendő, s hogy annak előteremtése nagy nehézséget okoz számára. Wittman Tibor írja a Németalföldről szóló monográfiájában, hogy a jelentős pénzbeáramlás miatt a 16–17. századi Hollandiában állandó infláció volt, amely elértékelleníthette azt a csekély támogatást is, amelyet az erdélyiek biztosítani tudtak. Wittman Tibor, *Németalföld aranykora*, 1980. 153.

7 E. M. Wilbur, *A History of Unitarianism*, 1946. 502. Adam Franck Augustinus *Vallomásaiból* idéz Goosen van Nijendaal albumába Friedrichstadtban 1663. augusztus 26-án. Közli: R. Lambour, *Aanvullingen op het onderzoek naar het Amsterdamse milieu van Daniel Zwicker (1612–1678)*, Doopsgezinde Bijdragen, 2000. 55.

8 Lambour *De Familie*, 118.

kampányt az egy évszázad alatt felhalmozódott szociniánus irodalom európai terjesztésével próbálják ellensúlyozni. Az ambiciózus koncepció megvalósításával a zsinat Samuel Przypkowski (1592–1670) bízta meg, aki legkorábban 1664. június 20-án keltezett, Johannes Naeranusnak címzett levélében utal Franckra: „A szerző akaratából Julius Celsus könyveinek szerkesztésére a jeles Franckot válaszd ki: kérlek, a nevemben gyakorolj rá ez ügyben újból és újból nyomást”.⁹ Az 1665. március 2-án keltezett levélből pedig világosan kiderül, hogy Adam Franck ekkor már gőzerővel a kreuzburgi zsinat által kítűzött feladat végrehajtásán dolgozik: „Amint hallom, a mi Adam Franckunk az elhunyt Jonas Schlichtingius műveinek szerkesztésével foglalatoskodik nálatok.” A folytatásból azt is megtudhatjuk, hogy a kiadás fő szervezője, Przypkowski közvetlenül Franckkal is levelezett: „Egy igen hosszú levelet írtam neki, és kértem, készítsen egy másolatot, hogy te is elolvashasd, amit, ha nem esik nehezedre, szeretném, ha még egyszer te is kérnél tőle.”¹⁰ Mindezt megerősíti Franck 1667-es levele, amelyben egyik utalása révén az erdélyiekkel is tudatja a *Bibliotheca Fratrum Polonorum* első két kötetének megszületésében játszott szerepét.

„Ezért is van úgy, hogy életem fenntartásáért és tanulmányaim folytatásáért nem fecséréltem időt alváásra, és nem kíméltem magam a munkában, sőt éjjel-nappal izzadtam, egy negyedórát sem engedtem elillanni, sokszor éjjeli álmomat is megraboltam (melynek tanúja Crelliusnak és Schlichtingiusnak ama minap ki-nyomtatott két vaskos kötete, amelyeket én előbb sorba rendeztem, és az elsőt le is jegyeztem), mellyel egy »hozzám igen ragaszkodó, hűséges vendéget«, egy »házi« betegséget sikerült szereznem, ami miatt képtelen vagyok hangosan beszélni és prédikációt tartani, és ami engem lassú sorvadással emészt.”

Jelentősége ellenére a kiadás történetét ma is meglehetősen homály fedi, mivel a szocinianizmust betiltó törvények és a holland hatóságok miatt a munkálatok és a terjesztés állandó szigorú konspiráció mellett zajlott.¹¹ A rejtélyes ügy ugyanak-

9 „...abs te ornatissimus noster Francus in editione librorum Julii Celsi de auctoris mente expiscetur: a per me ipsi negraveris etiam atque etiam peto.” Universiteits-Bibliotheek van Amsterdam (UBA), Kézirattár (Mss), N78c. A levél előző mondataiból kiderül, hogy itt Przypkowski saját, Julius Celsus álnéven megírt művéről van szó, *Cogitationes ad initium evangelii Matthei*-ről, amely 1692-ben meg is jelent a *Bibliotheca* sorozatán belül ('P' kötet 1–35.). J. Vercruyse, *Bibliotheca Fratrum Polonorum, Tables et Index*=Tijdschrift voor de studie van de Verlichting, 1977. 386.

10 „Adamus noster Francus apud vos ut audio operis posthumi Jonae Schlichtingii editioni praeeest. Dedi ad hunc bene longae epistolam. Cujus ut tibi legendae copiam faceret petii. Nisi grave est, id uti ab ipso ultro requiras velim” UBA Mss. N78e.

11 Egy 1653-ban hozott németalföldi törvény betiltott mindenféle szociniánus vagy antitrinitárius gyülekezést, és figyelmeztette annak résztvevőit, hogy blaszfémia és „csendháborítás” miatt

kor az évszázadok során több nyugat-európai könyvtörténészt ihletett különféle hipotézis felállítására, amelyek számos ellentmondást hordoztak magukban, és kimaradt belőlük Adam Franck szerepe.¹²

Nem tartom valószínűnek, hogy Franck a brandenburgi utazása előtt tipográfusi tevékenységet végzett volna. Az egyetlen kiadó, aki számára a források szerint dolgozott, Frans Kuyper (1629–1691), ugyanis csak 1663-ban kezdte meg üzleti tevékenységét (1663 és 1673 között volt bejegyezve a könyvkiadók céhébe)¹³, Franck pedig 1662 késő ősztől 1663 végéig nem volt Amszterdamban. Przyckowski 1664 júniusi levele szerint nyomást kell gyakorolni rá, hogy a *Bibliotheca* szerkesztési munkáit elvállalja. Nem szerkesztői tapasztalata, inkább a brandenburgi utazás során bizonyított empátiája és hollandiai kapcsolatrendszere kelthetett olyan bizalmat a lengyel vezetőkben, hogy nagy volumenű publikációs terveiket Franck közreműködésével akarják megvalósítani. Franck kívülállását bizonyítja, hogy nem is akart könnyen kötélnek állni. Sejthetően azért, mert Erdélyből négy vagy öt éve útra kelt, és bizonyára szeretett volna visszatérni az addig alaposan elhanyagolt teológiai tanulmányaihoz: 1665 novemberében meg is kapta az első „dorgáló” levelet kolozsvári elöljáróitól. Végül az anyagi nehézségeire való tekintettel mégis elvállalta a feladatot, amely döntéséhez az is hozzájárulhatott, hogy peregrinus társai, Szentiványi Márkos Dániel és Rázmán Péter – mint arra 1667-es levelében is hivatkozik – hasonló okokból áthajóztak Angliába. Franck évtizedekkel későbbi titkára, Lodewijck van Saan – nyilvánvalóan az

törvényszék elé idézhetik őket. Az antitrinitárius könyvekkel kereskedők 1000 gulden, a nyomdászok 3000 gulden büntetésre számíthattak. J. Israel, *The Dutch Republic, Its Rise, Greatness, and Fall 1477–1806*, 1995. 909–916.

- 12 Az egyik irányzat szerint a *Bibliothecát* a remonstráns, ám titokban a szocinianizmussal kacérkodó Blaeu-k nyomtatták ki először, a kiadás kezdeményezője pedig a Remonstráns Szeminárium későbbi vezetője, Étienne de Courcelles (1596–1659) volt. Ezt az elméletet cáfolja, hogy Curcellaeus, ahogy azt Ruarral folytatott levelezése mutatja, csak 1640-41-ben bízta a Blaeu-kat szociniánus szövegek kiadására, ráadásul hét évvel Wiszowaty Amszterdamba érkezése előtt, 1659-ben meghalt, és a Blaeu-k által alkalmazott nyomdai kidolgozás sem azonos a *Bibliotheca* tipográfijával. Az ún. „holland hagyomány” szerint a *Bibliotheca* kiadója Frans Kuyper volt, aki nagybátyjától, Daniel de Breentől kapott biztatást és szakmai támogatást a szerkesztést illetően, halála után pedig Wiszowaty folytatta a munkát, aminek költségeit Samuel Przyckowski fedezte. Némi kronológiai probléma azonban itt is felmerül, hiszen Kreuzburgban csak 1663 nyarán határoznak a Schlichtingius-mű megjelenetéséről, Sandius szerint 1665-ben meg is jelenik, Brenius viszont 1664-ben meghalt, Wiszowaty pedig csak 1666-ban költözik Amszterdamba Mannheimből. A magyar művelődéstörténészek azonban már korábban utaltak Franck szerepére. J. Vercruyse, „*Bibliotheca Fratrum Polonorum*”, *Histoire et Bibliographie*=Odrodzenie e Reformacja w Polsce, (21), 1976. 197–212.; Káldos J., *Ungarländische Antitrinitarier II, György Enyedi*, *Bibliotheca Dissidentium XV*, 1993. 81.
- 13 P. Visser, *Blasphemous and pernicious: the role of printers and booksellers in the spread of dissident religious and philosophical ideas in the Netherlands in the second half of the seventeenth century*=Quaerendo, 1996. 318.

idős Adam Franck saját közlésén alapuló – életrajzi megjegyzése szerint Franck „felhagyott a Hollandiában folytatott tanulmányaival”¹⁴, ami egyértelműen alátámasztja, hogy – a *Bibliotheca*, a könyvnyomtatás, a lengyelek ügyeinek rendezése miatt – letért arról az útról, amelyet az erdélyiek neki szántak.

Franck szerepét a *Bibliotheca* kivitelezésében Przytkowski 1665. július 6-án Naeranushoz írt levele mutatja meg a legárnyaltabban.¹⁵ A forrás azért is különösen érdekes, mert rávilágít a témával kapcsolatos egyik alapkérdésre, nevezetesen, hogy a hollandok részéről kik állhattak anyagilag a rendkívül költséges *Bibliotheca*-projekt mögött. Przytkowski levele tartalmaz egy rövid kivonatot Francknak két – Stanisław Lubienieckihez küldött – üzenetéből, amely rávilágít arra, hogy 1665 elején az idősebb lengyel szociniánus vezetők és holland szimpatizánsaik viszonya korántsem volt mentes a félreértésektől.

Kivonat

Adam Francknak a nemes Stanisław Lubienieckihez írott, március 21-én keltezett leveléből:

„Ami azt illeti, amit a szerző saját kézírata alapján a *filii metaphoricus*ról betoldottunk, korábban megbeszéléseket folytattam róluk Poelmburg és Pontanus úrral, akik értetlenkedvén abból semmit fel nem fogtak. Ráadásul arról velük beszélni, és hasonlóképpen jelezni nekik, hogy Slichtingius a Kommentárjaiban ilyeneket vetett papírra, aligha biztonságos dolog. Hogy erről Naeranus úrral beszéljek, a barátaink semmiképpen nem engedték, hogy mi okból, magam sem tudom.”

Franck levele április 21-én:

„A nemes Schlichtingius írásai mégis igen nagy tetszést arattak nálunk: azért pedig, mert a kegyes emlékezetű szerző szövegeiből nem akarnak semmit elhagyni vagy azokhoz hozzárakni; még azon három vagy négy hely közül sem akarnak egyetlen egy ívet sem visszautasítani, amelyeket a nemes Przytkowski kihagyni látott volna jónak.

Naeranus úr és mások is, akikkel erről tanácskoztam, úgy ítélik meg, hogy semmilyen okból nem szükséges azokat kihagyni. Ő [Naeranus úr] velünk együtt egyenesen durva zsarnokságnak tartja más szövegét megváltoztatni, vagy abból kihagyni részeket, különösen egy olyan férfiú esetében, mint Slichtingius volt, akinek szellemi erejét, műveltségét és meggyőződését joggal csodálja az egész literátus világ. Ezért ómaga nem szeretné, ha a Kommentárját bármiféle cenzúrának vetnék alá.”¹⁶

14 van Saan, i. m. 92v.

15 UBA, Mss., N78g.

16 UBA, N78k-hoz csatolva, valójában az N78g levelet egészíti ki.

A levélrészlet pontosabb megértéséhez fontos lejegyezni azt a szövegkörnyezetet, ahová Przyrkowski Adam Franck fenti szavait beilleszteni szánta.

„Kértem tőle [ti. Lubienieckitől], mivel a kegyes emlékezetű Jonas Schlichtingius gyermekeivel vérrokonságban van, adja oda a művet, hogy ama baljóslatú metafora említésének elhagyásáról kialakult véleményről tanácskozzunk. Azt mondta, hogy ne a rosszból ítéljek, ne veszítsem el a bizalmamat. De az, aki a szerkesztői munkálatokat végzi, nem egyszer bizonyosan állította, hogy közületek a legkiválóbbak, te magad is, értetlenkedvén semmit azokból a *metaphoricus filius*ról szóló szavakból megérteni nem tudtok. Amit hogy jobban megérts, idézem Adam Franck két, saját maga által írt levelének szavait. [*Ide szánta beszúrni a két levelet Przyrkowski.*] Ezekből láthatod, milyen méltatlan helyzetben érezte magát, aki világosan megérthette magának Adam Francknak a szavaiból, hogy eddig a dologról nem beszéltek Poelymburgus úrral és Pontanus úrral (a harmadik levélben Galenus úr is bele van keverve), hacsaknem esetleg futólag elintézve (és úgymond) elméletileg; hogy nem mondták nekik, hogy Slichtingius a Kommentárjaiban ilyeneket vetett papírra; és hogy nem biztonságos nekik ezt a sietve elkészítendő kiadás szempontjából elmondani. Sőt Adam Franck nem tanácskozhatótt veled sem erről a dologról, mivel nem tudom, milyen barátok ezt megtiltották neki. Hogy zsarnokságnak ítéled más szövegéből a szerző akarata ellenére elhagyni vagy hozzátenni, én is ugyanezt állítom. Én is éreztem ezt a Slichtingius-szöveg esetében, még mielőtt ezt a hatalmas tévedést beláttam volna. Íme egy példa, milyen könnyen szokott megtévedni a magunkfajta.”¹⁷

Az idézet rávilágít arra, hogy a bizalom a hollandok és a lengyelek között korántsem volt magától értetődő. A remonstráns vezetők részben politikai, részben teológiai okokból megosztottak voltak a bajba jutott lengyelországi szociniánusok anyagi támogatását, a velük való (a lengyelek intenciói szerint az egyesülést is magában foglaló) együttműködést illetően. Franck 1667-es leveléből kiderül, hogy a Hollandiában 1662 és 1665 között összegyűlt jelentős összegű segélynek csak az egyhetedét adták a remonstráns egyház tagjai, és ehhez a támogatáshoz is azt szabták feltételként, hogy a száműzött szociniánusok megszakítják velük a kapcsolatukat, és többet nem fordulnak hozzájuk. Levele szerint Franck az egyre elzárkózóbb magatartás miatt – amit egyébként a magyar unitáriusok felé is éreztettek – kisebb vitába is keveredett az amszterdami remonstráns broederschaap prédikátorával, Isaac Pontanusszal (1625–1710), aki Arnold Poelenburg halála után (1666) egyúttal a Remonstráns Szemináriumot irányította, tehát a legbefolyásosabb remonstráns vezetőként tarthatjuk számon. Lubienieckihez írott feljegyzése szerint (1665. márc. 21.) Franck a *Bibliotheca* szerkesztése közben egy

17 UBA, Mss., N78g.

kényes probléma elé került: Schlichtingius nyílt utalásai a Fiú istenségének tagadására („filius metaphoricus”) teológiai szempontból kényessé, politikai szempontból rendkívül kockázatosra tették a kiadvány megjelentetését. Franck erről szeretett volna értekezni Poelenburggal és Pontanusszal, amit minden bizonnyal azért érez szükségesnek, mert a remonstráns egyház anyagilag hozzájárult a kiadvány megjelentetéséhez. Poelenburg és Pontanus értetlenkedés mögé rejtve fejezték ki aggodalmukat és egyet-nem-értésüket. Az óvatosságra intó „barátok” mögött talán a kollegiánsokat kell értenünk (például Franck az 1685-ös levélben is „nostri amici”-nek hívja őket, amely elterjedt megnevezésük volt), akik még az 1650-es évekből ismerték Pontanus nyitottságának korlátait.¹⁸ Galenus Abrahamus de Haan (1622–1706) a szakirodalom szerint sohasem vallott szociniánus nézeteket, de éppen túl volt egy kockázatos peren, amely során – 1663-ban – éppen ezzel vádolták.¹⁹ Így elkötelezett toleranciája ellenére politikai megfontolásokból elképzelhetően ő is kételyeit fejezte ki Franck előtt. A minderről értesülő Przyckowski ezek után hajlott az öncenzúra felé. A kritikus helyzetben azonban Franck az intések ellenére mégis beszél Naeranusszal, aki felháborodottan utasítja el a szöveg megcsonkítását. Az érdekes mindebben, hogy nem Galenus vagy Pontanus, hanem Naeranus szava a döntő. Az általam feltételezett szerepének a megvilágításához egy analógiával szeretnék élni. A lengyel száműzöttek számára összegyűjtött 12 000 tallér sorsáról Przyckowski úgy rendelkezett, hogy abból 1000 tallér maradjon Hollandiában, és annak Naeranus legyen a kurátora, ő ossza szét a Hollandiába menekülők között.²⁰ A *Bibliotheca*-sorozatra bizonyosan különített el pénzt a kreuzburgi zsinat, ugyanakkor szükség volt holland mecénásokra is – akik tehetősebb remonstránsok, de ismét főleg kollegiánsok (Piet Visser szerint például Jan Hartigvelt és Abraham Lemmerman) lehettek.²¹ Naeranus szerepe minden bizonnyal ugyanaz volt, mint a segélygyűjtés esetén: egyrészt agitálhatott a támogatás mellett, másrészt a vele többéves „munkakapcsolatban”

18 A „vrijheid van spreken” miatt az 1650-es években Pontanus heves vitában állt a kollegiánsokkal. A kollegiáns ügyet Franck egyik barátja, Klinkhamer képviselte (l. 41. jegyzet), aki 1655-ben vitairatot jelentetett meg a szabad profécia védelmében, *Vrijheijt van spreecken* címmel. A. C. Fix, *Prophecy and Reason, The Dutch Collegiants in the Early Enlightenment*, 1990. 178–180.

19 Legnagyobb ellenfele, a konzervatív mennonita Samuel Apostool 1663-ban szocinianizmus vádjával a hágai bíróság elé idézte Galenust. Fix, i. m. 104.

20 Az összegyűjtött 12 000 imperiál sorsát 1665. június 1-én kelt levelében tisztázza Przyckowski Naeranusszal. A levél szerint 1000 tallért Hollandiában hagytak, 3300 tallért a szilézaiaknak, 1833 1/3 tallért az erdélyieknek szántak (Franck levele szerint 1866 és fél imperiált, amelyhez 200 imp. átváltási nyereség is társult), 2566 2/3 tallért Hamburgba küldtek Lubienieckinek (a mannheimiek és a marchiaiak számára), a maradék 3300 tallér pedig Poroszországba került. UBA. Mss. N78f

21 Visser, i.m. 321–322.

lévő Przypkowski ráruházhatta a pénz fölötti rendelkezés jogát. Naeranus a kiugrott remonstánst, Kuypert bízta meg a kiadással, de ő üzleti vállalkozásként csak a munkát szervezte, tartalmi kérdéseket illetően nem volt beleszólása.²² Naeranus azonban nem tudott folyamatosan jelen lenni a munkálatoknál, hiszen nem Amszterdamban, hanem Oudeweteringben szolgált remonstráns prédikátorként. Ezért Franck a problémákkal előbb Pontanust és Poelenburgot, valamint Galenust kereste meg. A kudarcok után a barátok talán attól tarthattak, hogy a döntési joggal bíró Naeranus végleg leállítja a munkálatokat, ezért beszélük le a szerkesztőt, hogy Naeranus egyáltalán beavassa a kérdésbe. A titkolózást Adam Franck ennek ellenére nem tartja célravezetőnek. A hollandok bizalmatlanságáról értesülve Przypkowski az öncenzúra mellett döntött: a távolból érthetően nem tudhatta megítélni, hogy a hollandok támogatása mennyire a száműzöttek iránti pusztá szolidaritás, és ez utóbbival semmiképp nem akarhatott visszaélni. Időközben Franck mégis felfedi Naeranus előtt az inkriminált részeket, és ő a *respublica litterae* nevében felháborodottan kéri számon Przypkowskin a szövegcsönkítésre irányuló kísérleteket. A lengyel vezető pedig – megkönnyebbülten vállalva magára a tévedés ódiúmát – bocsánatot kér az „enormus lapsusért”.

A levéltöredékekből látszik, hogy Franck nem egyszerűen felbérelt másoló és szerkesztő, hanem *közvetítő* is volt a kiadvány holland és lengyel szervezői között, amely sokszor döntő jelentőségűnek bizonyult fontos tartalmi kérdéseket illetően is. Ebből gondolhatjuk, hogy Franck egy időben nélkülözhetetlen volt Amszterdamban a lengyelek számára, és ez a periódus legalább 1668-ig eltartott. Az 1667-es levél zárójeles utalása, hogy Lubieniecki „igaz képmását ércebe véssik” Amszterdamban [„veram effigiem a nobis aeri incisam”], nem egy laudatív metafora. Franck nyilvánvalóan Lubieniecki nyomdai előkészítés alatt álló művére, a *Theatrum cometicum*ra utal (megjelent 1668-ban), amelyben valóban ott van a Lubienieckiről készült rézkarc, és amelynek munkálataiban ő is részt vett, valószínűleg éppen a levélírás idején. Hogy Lubienieckinek mennyire szüksége volt Franckra – aki Naeranus mellett a lengyel vezetők fő bizalmasa volt (azzal az előnnyel, hogy ő Amszterdamban élt) –, az abból látszik, hogy amikor elszámolási gondok miatt teljesen elmergesedik a viszonya a kiadó Kuyperral, újból égetően szüksége lesz arra, hogy ügyeit Amszterdamban valaki megbízhatóan

22 Piet Visser cikkében Kuypert és Lubieniecki elmergesedő viszonyát mutatja be az 1668-ban megjelent Lubieniecki-mű, a *Theatrum Cometicum* kapcsán. A Lubieniecki védelmében Kuypert ellen kikelő Naeranus egy „pénzsajtoló”-nak hívja Kuypert, aki, „bár azt hittük, kezünkben tudjuk tartani, valójában olyan, mint az angolna farka (een ael bij de staert)”, azaz agyafűrt, megbízhatatlan karakter, aki kicsúszik az ember kezéből. Úgy vélem, a fenti, Adam Franckal kapcsolatban idézett Przypkowski-levelek tükrében a mondat első fele árulkodó („bár azt hittük, a kezünkben tudjuk tartani”): mindez megerősíti, hogy Frans Kuypert nem Daniel de Breen ösztönözte a *Bibliotheca* kiadására, hanem Naeranus bízta meg vele.

képviselje.²³ Lubieniecki 1667. október 10-én (tehát nem sokkal Franck erdélyi botránya után) azt írja Hamburgból az angliai Royal Society szervezőjének és titkárának, Henry Oldenburgnak, hogy a *Theatrum Cometicum*mal kapcsolatos minden információt megkaphat Adam Francktól, aki Pieter de Han házában él a Singelen.²⁴

A lengyel–holland disszidens kapcsolatok felpozíciójának köszönhetően tehát Adam Franck egyre jobban beilleszkedik Hollandia liberálisabb, nonkonformista eszmék iránt érdeklődő szellemi elitjébe, és bizonytalanná válik hazatérése. A mind türelmetlenebb otthoniak – 1665 novembere és 1666 novembere között – négy elmarasztaló levélben sürgették minél előbbi hazatérését. 1667. február 15-én Franck tollat ragadott, hogy megmagyarázza kolozsvári előljárói számára, miért késlekedik visszamenni. A latin nyelvű levélből a 19. században hosszú magyar nyelvű szemelvényeket közölt a *Keresztény Magvető* Benczédy Gergely fordításában.²⁵ Az eredeti kézirat azonban sokáig elveszettnek tűnt, s csak újbóli felbukkanása 1998-ban (Molnár-Bodrogi Lehelnek köszönhetően) adott lehetőséget a fordítás kiegészítésére és pontosítására, illetve a szöveg alaposabb elemzésére.²⁶ Franck volt az egyetlen unitárius peregrinus, aki végül nem tért haza külföldi tanulmányútjáról (társai 1668-ban visszajöttek), s a tanítatá-

23 A Piet Visser 1995-ös cikke szerint a *Bibliothecából* is szépen gyarapodó Kuypert e kiadvánnyal még nagyobb extra profitra próbált szert tenni: bár a határidőket nem tartotta be, a bonyolult illusztrációkat nem pontosan nyomtatta ki, és eleve aránytalanul magas költségeket számolt fel, a *Theatrum* elkészültével további költségekkel fejezte meg a Lubienieckinek benyújtott számlákat. Lubieniecki azért kérte kétségbeesetten a Kuypert „angolnafarokként” tipologizáló Naeranust és a kollegiáns Joachim Oudaant, hogy járjanak közben az érdekében, mivel nem citálhatta Kuypert végső esetben a magisztrátus elé – éppen a frissen megjelent és a hatóságok által azonnal betiltott *Bibliotheca* miatt. (Visser, 320–321.) 1670. december 22-én mindenestre Lubieniecki egy „*Memorialie*”-t készített Adam Franck számára a *Theatrum Cometicum* példányainak elszámolásáról. (*Memorialie D. Adamo Francko missam circa rationes exemplarium Theatri Cometici conferandas cum Bibliopolis Batavis*, UBA. Mss. A^r 53¹) A *Memorialie*-ből világosan kiolvasható, hogy Kuyperral Lubieniecki az elkészült példányszámok sorsát és értékét illetően évekkal később sem tudott megegyezni. Lubieniecki néhol emlékezetből próbálja a neki felszámított példányok valódi sorsát tisztázni. Az iratból kikövetkeztethető, hogy az elmérgesedő konfliktusban Lubieniecki megbízásából Franck végzett konkrét egyeztetéseket Kuyperral. Mindemellet „Jacob de Le Boer” aláírással az amszterdami egyetemi remonstráns könyvtárban található egy elszámolás Lubieniecki számára, amely szerint 1667. július 12-én 290 imperiál „*fait payer au T[ransylvanus] Adamus Franckus en Amsterdam a [...] benefice*. (UBA. Mss. Lubieniecki *Personalia*, A^r 54⁴³.)

24 *The correspondence of Henry Oldenburg, vol. III, 1666-1667*, szerk: A. R. Hall – M. B. Hall 1966. 512–3. 676. sz. levél.

25 Benczédy Gergely, *If. Franck Ádám levele Amsterdamból, 1667. febr. 15.*, *Keresztény Magvető*, 1888, 28-38. A levél levéltári jelzete: Kolozsvári Unitárius Püspöki Levéltár, Fasc XLI 6.

26 Az eredeti latin szöveg és a holland fordítása 1999-ben jelent Hollandiában. *Transcriptie van de brief van Adam Francke, geschreven in Amsterdam, 15 februari 1667*=Doopsgezinde Bijd-

sért komoly anyagi áldozatokat hozó otthoni egyház ezt nem nézte jó szemmel. Franck levele legnagyobb terjedelemben az ebből kibontakozó konfliktusról szól. Bizonyos, hogy a levelében rokonát, az unitárius egyház szász prédikátorát, Stephanus Paulit szólítja meg közvetlenül, de abból, hogy nem közös anyanyelvükön, hanem latinul fogalmazta meg, arra következtethetünk, hogy levelét valójában az egész kolozsvári gyülekezetnek szánta, a szász és a magyar unitárius egyháznak egyaránt.²⁷ A levélben Franck az intézményrendszer merevségével (tekintélytisztelést, a laikusok marginalizálása), konfesszionalizmussal („dordrechi szellem”), az anabaptista hagyományok semmibevételével (gyermekkeresztség, eskütétel) és morális érzéketlenséggel (katonáskodás, hivatalviselés, bíróság igénybevétele) vádolja az erdélyieket. A levél kontrasztként és az erdélyiek számára példaképként a „jóságos Hollandiát” és „annak kivételes és a keresztyény valláshoz illő szokásait” említi, amelyet „jobban megkedvelt”, mint a hazáját és az otthoni erkölcöket.

A néhol konfrontatív hangvételű, de csak az általánosságok szintjén maradó szöveg nyílt és rejtett utalásaival sokat elárul arról a miliőről, amelyben ezekben az években Franck mozgott. Érveiből kitetszik, hogy Amszterdamban megismerkedett az anabaptizmus legmérsékeltebb szárnyával, a holland mennonitákkal, akik nem azt a plebejus-maximalista irányzatot képviselték, akikkel a lengyel antitrinitáriusok konfrontálódtak a 16. század közepén. E városi anabaptisták purizmusa nem terjedt ki a vagyonközösség meghirdetésére, az igen közeli Münster tragédiájából okulva nem vonultak ki kompakt módon a társadalomból, sőt nem egy tagjuk jelentős magánvagyonra tett szert prosperáló üzleti vállalkozásokból.²⁸ Franck leveléből kikövetkeztethetjük, hogy maga is kapcsolatban állt gazdag mennonita vállalkozókkal.²⁹ Ráadásul – ahogy az leveléből kiderül – az

ragen, 1999., 202–212., rövid életrajzi bevezetővel (B. Kis A., *Een brief van Adam Francke uit 1667*=Doopsgezinde Bijdragen, 1999. 196–201).

27 Adam Franck és Pauli rokonságáról I. Sandius: „Stephanus Pauli, Hungarus, gener Adami Franci, Pastor Claudiopoli” (*Bibliotheca antitrinitariorum*, 1967. 168). A levélben ugyanakkor találunk egy disputáló részt egy örökség (három gyűrű) hovatartozásáról, amely kétségtelen jelzi a feladó és a címzett rokoni összetartozását.

28 Elég csak a világi és világhírnévre szert tett híres kortárs mennonita festőre, Rembrandtra (1606–1669) gondolnunk.

29 Az 1667-es levélben megemlített kolozsvári intrikusok vádjá szerint Adam Franck Németalföldön a „kalmár szellem”-nek (*animus ad mercaturam*) hódol. A házasságkötés idején valóban, a városi bejegyzés szerint mint kereskedő (*koopman*) élt Amszterdamban, a Singelen. (Lambour, *De familie*, 116.) Ő maga így fogalmaz: *librarum rationem habere*, másutt *mercatorum libros currando*, amely nem közvetlen kereskedelemre, inkább könyvelői foglalkozásra utal. A szállásadója kiléte szinte bizonyosan megállapítható: a mennonita eredetű gazdag kereskedő, Pieter de Haan. (ld. 24. jegyzet). Egy érdekes adat 1671-ből fényt vet Franck további mennonita kapcsolataira. Franch és Dieuwertje Verwout első gyermeke születésekor 1671. január 3-án meghalt, akit a Westerkerk M 94-es sírjába temettek. Ez nem a Verwout család kriptája, hanem

anabaptizmus e mérsékelt irányzatának eszmei világa még egy további szűrőn keresztül jutott el hozzánk.

A fennmaradt egyházi regiszterből tudjuk, hogy Adam Franck 1662. március 5-én az amszterdami remonstráns broederschaap tagjainak sorába lépett. A holland társadalom felső rétegeibe is beágyazódott, teológiailag liberális vallási közösség az erdélyi unitáriusokkal és a lengyel szociniánusokkal egyaránt szoros kapcsolatokat tartott fenn.³⁰ A „spiritus ille Dordracenus” elsődleges konnotációit tekintve Franck levele is remonstráns alapról indul, további érveit mégsem tőlük meríti, sőt kritikája több helyen ellenük irányul. A remonstráns vezérkar taktikája nagyon hasonló volt a 16. század végi erdélyi unitáriusokéhoz: miközben külön egyház alapítására törekedve és intenzív toleranciairodalmat folytatva igyekeztek az államhatalom képviselőit rávenni arra, hogy minél inkább mondjanak le az egyetlen, jól definiált államegyház koncepciójáról, óvatosan elzárkóztak a túlságosan provokatív eszmék – legalábbis nyilvános vagy hivatalos – felvállalásától. Ez azonban azt eredményezte, hogy a remonstráns egyházban is jelenlévő radikális nézetek képviselői az egyház sikeres legitimizációja után (1630-as évek) keresték az alkalmat arra, hogy – amennyire lehetséges – leváljanak, vagy legalábbis alternatív fórumokat létesítsenek. Ennek a folyamatnak volt az eredménye, hogy a 17. század közepén Hollandiában gombamód el kezdtek szaporodni a tagjaikat a remonstráns és a megmerevedő mennonita egyházi csoportok radikálisabb elemeiből verbuváló „kollégiumok”, Franck kifejezését használva „collegium privatum”-ok. Az 1667-es levél tanúsága szerint Franck az ő nézőpontjukból fogalmazza meg néhol éles hangvételő kritikáját.

A kollégiánsok megalkuvás nélkül, következetesen igyekeztek megvalósítani azt, amit irodalmi szinten a 16. századi humanisták (Erasmus, Dirk Volckertsz. Coornhert stb.) és az 1620-as években megjelent publikációikban a remonstráns szellemi vezetők – mindenekelőtt Simon Episcopus (*Vrije Godes-dienst*, 1627.) – meghirdettek: mindenkinek egyéni joga van a Szentírást értelmezni. A „rijnsburgiak” (ahogy Hollandia-szerte nevezték őket) a közösségen belül megszüntettek mindenféle hivatásos ordinációt, egyenlősítették a „prófétálás”, a nyilvános beszéd lehetőségét, odáig elmenve, hogy lemondtak arról, hogy egyházként defini-

egy amszterdami mennonitáé, Frederick Franckené (1611–1675), aki vagyonos ember volt, és életrajza szerint élete legnagyobb részében szintén könyvelő (*boekhouder*) volt Amszterdamban (Lambour, i. m. 116.). 1672-ben azonban Antoinette de Bourignonnal (1616–1680), a híres misztikával Holsteinbe telepedett át, és vagyonáról lemondva aszkétikus életet élt. Francken még elutazása előtt felajánlhatta Adam Francknak a temetésre családi sírboltját. (A. von der Linde, *Antoinette Bouignon. Das Licht der Welt*, 1895. 93–96.; FIX, i. m. 21,51,66,73.; *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, szerk. P. C. Molhuysen és Fr. K. H. Kossmann, 1937. 268–269.)

30 Vári A., *Kapcsolatok az erdélyi unitáriusok és a holland remonstránsok között*, Keresztény Magvető, 1932., 109–120; 167–183.

álják magukat.³¹ A kollegiánsok nézeteinek jellemzését itt érdemes összekötnünk egy, a Franck-levél által felvetett filológiai probléma megoldásával.

A dantzigi szocinánus teológus-orvos, Daniel Zwicker (1612–1678) viselt dolgaira térve Adam Franck a következő botrányos esetet említi:

„Nem mellőzhetem hallgatással ezúttal, hogy Zwicker, akit öt hónapja nem láttam, sokak előtt népszerűtlenné és gyanússá vált, mégpedig két okból: az első, hogy Galenus ellen írva őt epébe mártott tollal festette le úgy, hogy a legutolsó bolondot sem lehetne rútabbul lefesteni. [Művéhez] egy katalógust mellékelte ugyanis, amelyben, ha jól emlékszem, 27 gúnynevet aggatott rá. Torz, rosszindulatú, hamisan szóló, hiú, képmutató embernek nevezi, a jó ügyek felforgatójának, hogy inkább hallgassak az általa kitalált többi elnevezésről, amelyekkel ezt a híresen becsületes, páratlan férfit megbélyegezte.”

A kollegiánsok magnetikus hatású szellemi vezetőjének, Galenus Abraham de Haannak az említése, az említett szövegszerkezet és a felsorolt jelzők egyértelműen azonosíthatóvá teszik Adam Franck hivatkozását: Zwicker *De Noch Staende en Triumpherende Sichtbare Kercke Christi ... Het Bedroeft Verval der Tegensprecker, Namelijck Dr. Galenus Abrams, en David Spruyt* 1660. [Krisztus még létező és győzedelmes látható egyházáról] című művéről van szó. Ebben Zwicker lapról lapra haladva kommentálja Galenus *Nadere verklaringe van de XIX Artikelen*, 1659. [A 19 cikkely további kifejtése] című pamfletjét. A Galenus ellen irányuló vitairathoz Zwicker a 239. oldaltól kezdődően egy „katalógust” [register] mellékelte, amelyben 28 pontba foglalva összegzi Galenus érvelésének gyengeségeit. Galenus botrányt kavarázó műveiben (*Bedenckingen over den Toestant der Sichtbare Kercke Christi op Aarden, Kortelijcke in XIX Artikelen Voor-Ghestelt...* 1657. [Krisztus látható földi egyházának állapotáról való elmélkedés 19 cikkelyben röviden előadva] és a *Nadere verklaringe...*) fejtette ki „láthatatlan egyház” koncepcióját, amely szerint a 17. században nincs és eleve nem is jöhet létre tévedhetetlen, isteni autoritással bíró, „látható” egyház. Ez az ekkleziológiai felfogás nemcsak valamennyi fennálló egyház kritikája volt, hanem egyúttal a kollegiánsok liberális gyülekezeti praxisának következménye is: megengedi ugyanis, hogy a kollégiumokban megszólaló laikus „próféták” esetenként tévednek, helytelen ítéleteket, nézeteket terjesztenek. Adam Franck ezt a felfogást visszhangozva írja az erdélyieknek, hogy „a gyenge testvér és a tőlünk eltérő nézetű keresztény nem záratik ki a mi gyülekezetünkől”.

A kollegiánsok mögött befolyásos és tehetősebb tagjaik révén jelentős anyagi erő állt, és a korabeli Európa legnagyobb könyvparát magáénak tudó Amszterdamban viszonylag egyszerűen jutottak publikációs lehetőséghez: így vitáik, pamfletháborúik, nézeteik könnyedén keltettek nemzetközi visszhangot is. Ezt

31 J. Israel, *The Intellectual Debate about Toleration in the Dutch Republic* =The Emergence of Tolerance in the Dutch Republic, 1997. 3–36. Fix, i. m. 1–57.

számos olyan irodalmi vita bizonyítja, amelyet ők „provokáltak” az európai respublica litterae világában. Az amszterdami kollégium alapítója, Daniel de Breen (1594–1664) latin nyelvű, radikálisan pacifista eszméket propagáló művének például komoly, több évtizeden keresztül elhúzódó recepciója volt a lengyel szociáletikai radikalizmust a lengyel testvérek között.³² Adam Franck levelét e többkötetnyi irodalmat produkáló és bizonyára számos személyes és közvetlen konfrontációt is kiváltó vita Erdélyig elérő, apró hullámának tekinthetjük. Franck elitélően veti fel levelében, hogy az erdélyiek igénybe veszik az állami törvényszéket, és – még rosszallóbb éllel – hogy nem tagadják meg a fegyverviselést. Kontrasztként a kollegiánsokat említi, akik – amíg az erdélyiek katonák között élnek, és lelküket emberi gaztettek végignézésével feszítik meg – naponkénti összejöveteleken szent dolgokról beszélgetve a testvériséget ápolják, és a keresz-

32 Daniel de Breen *De qualitate regni Christi*, 1657. című művéről van szó. De Breen latin nyelvű munkáinak posztumusz összefoglaló kiadásában (*Opera theologica*, 1666) feltételezhetően Adam Franck is tevékenyen részt vett, Kuyper ugyanis a *Bibliotheca* „kiegészítő kötetének” tekintett (Wilbur, i. m. 561) Brenius-művet a *Bibliotheca* és a *Theatrum Cometicum* között adta ki. Franck mindkét utóbbi mű kiadásában bizonyítottan szerepet játszott, logikusnak tűnik tehát, hogy Kuyper a kettő között sem hagyta őt „munka nélkül”. De Breen alakja azért is nagyon érdekes Franck levele szempontjából, mert az ő pacifizmusa nyilvánvaló módon forr szorosán egybe a dordrehti eseményekkel. De Breen Episcopus titkáraként és nagy reményű fiatal teológusként maga is részt vett a dordrehti zsinaton, s így közvetlen tanúja volt a tragédiához vezető eseményeknek, ahogy a száműzettek sorsában is osztozott. Ezért is magyarázatra szoruló fordulat az életrajzában, hogy az enyhülést hozó 1620-as–30-as években mégsem vett részt a remonstráns egyház Episcopus által vezetett megszervezésében és felépítésében. Ennek nyilvánvaló oka az volt, hogy nem értett egyet sem a remonstránsoknak az egyházzal alkotott felfogásával – ezért is alapította meg 1646-ben Adam Boreellel az amszterdami kollégiumot –, sem azoknak az államhoz való viszonyulásával. De Breen vitája Episcopusszal a magisztrátusról egy érdekesen megszerkesztett „kétszerzős műből” követhető nyomon, amely az Episcopus összes művét tartalmazó *Opera Theologica* második kiadásában jelent meg 1665-ben, a Franck-levelé keletkezése előtt nem sokkal. Episcopus 1622-ben írt tanulmányt egy akkor nagyon aktuális problémáról: viselhetnek-e a keresztények hivatalt? De Breen ezt kéziratban olvasta, és *Examen* címmel kommentárokat írt hozzá. Episcopus aztán De Breen nézeteit újra kritikai megjegyzésekkel látta el, és vitájuk közös gyümölcse jelent meg Episcopus gyűjteményes kötetében. Episcopus alaptétele szerint a keresztények vállalhatnak hivatalt, sőt ők a legalkalmasabbak a hivatalviselésre. De Breen szerint az igaz tanítványok nem uralkodhatnak, csak szolgálhatnak másokat. Episcopus De Breen gondolatait utópisztikusnak minősítette: a világ hatalom nélkül káoszba süllyedne, a jókat meg kell védeni a gonoszokkal szemben. Breen válasza erre, hogy egy keresztény ne vállaljon hivatalt, de a pogányokat semmi sem akadályozhatja meg, hogy ekképpen cselekedjenek. A polgárok védelme és a rosszak büntetése „alacsonyrendű dolgok”, amelyben a *ius naturae* helyett a bosszúállást tiltó *ius caeleste*-t követő igaz keresztények aktív módon nem vesznek részt. (J. Trapman, *Erasmus seen by a Dutch Collegiant: Daniel de Breen (1594–1664) and his posthumus Compendium Erasmicae (1677)*=Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis (73), 1993. 165–166.)

tény tökéletességből adódó kötelességüket végzik. Franck leveléből azonban az nem derül ki, hogy a pacifizmus a kollegiánsok között is inkább vitára, megosztottságra adott okot, semmint hogy konszenzusteremtő alapelv lett volna.³³ Hasonlókat lehet elmondani a lengyel szociniánusok esetében is, akiknél az emigráció talán legbefolyásosabb vezetője, Samuel Przypkowski folytatott évtizedekig tartó küzdelmet a soraikban lábra kapó maximalizmus ellen.³⁴ A későbbi életút fényében sem tűnik maradandónak Franck harcoss pacifizmusa³⁵, sőt mintha már maga az 1667-es levél is rejtett bizonytalanságot tükrözne.³⁶

33 Éppen az 1660-as évek végén De Breen unokaöccse, a *Bibliothecát* kiadó Kuyper és néhány barátja megpróbálta rávenni a kollegiánsokat, hogy zárják ki köreiből azokat, akik hivatalt vállalnak. Arra hivatkozott, hogy a legtöbb kollegiáns pacifista, és ellenzi az elnyomó hatalom gyakorlását. Az évente kétszer szokásos rijnsburgi kollegiáns gyűlésen ellenlábasa, Jan Bredenburg azonban a kollegiáns mozgalom elkötelezetten toleráns szellemiségére apellálva meggyőzte hallgatóit, hogy Kuypert leszavazzák. Bár az amszterdami kollegiáns kört alapítójáról nevezték *Breenisten*-nek, személyét mégsem lehet azonosítani a kollegiánsok egészével. A (mérsékelt) chiliaszta Brenius tisztában volt vele, hogy perfekcionista nézetei nehezen igazíthatók a „premilleniumi” világhoz. Bár úgy vélekedett, hogy egy keresztény ne viseljen hivatalt, fent említett művében nem állította azt, hogy aki ezt teszi, kizárja magát az isteni királyságból. Inkább az Adam Franck által is idézett bibliai kifejezéssel „gyengébb tagok”-nak tartotta az ilyeneket, akiket türelemmel elviselni, felvilágosítani kell. Az Adam Franckkal közvetlen munkakapcsolatban lévő Kuyper szerint viszont De Breen a *De qualitate regni Christi*ben nem vonta le a megfelelő következtetéseket. Hogyan vallhatja magát kereszténynek az, kérdezi a *De recht weerlooze*ban (1678), aki a Hegyi Beszéd alaptörvényeit sem vallja magáénak. Az ilyen emberek szerinte képmutatónak vagy hitetleneknek nevezhetők. De Breent azonban nem zavarta, hogy „tökéletes keresztények” csak nagyon kevesen vannak, és ezt a szűk kört nem azonosította a kollegiánsokkal. (Fix, i.m. 230; Trapman, i. m. 172–175.)

34 A vitát a szocinánusok között Wolzogen Brenius-fordítása indította el. Témánk szempontjából a vita legfontosabb momentuma, hogy – miként azt Adam Franck levele is leírja – a polémia egyik főszereplője, az ifjabb Joachim Stegmann 1666-ban Amszterdamba érkezett, és Erdélybe készült letelepedni. Stegmann Wolzogen hatása alatt állott, és Socinus örökségét féltette Przypkowski „realizmusától”. A pacifizmusban a lengyel egyház tragédiájának az okát látó Przypkowski szerint ugyanis a *non resistere malo* kérdésében Socinus nézetei sem teljesen megalapozottak: az igazság védelme és az önvédelmi háború nem bűn, különösen nem az a hivatalviselés. A vitába rajtuk kívül – még radikálisabban pacifista nézetekkel – beleszólt még a szintén Amszterdamban tartózkodó Daniel Zwicker. S. KOT, *Socinianism in Poland. The Social and Political Ideas of the Polish Antitrinitarians in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, 1957. 183–207.

35 A politika felé sodródó Franck paradox módon néhány évtized múlva az európai háború kibontakozásában érdekelt angol kabinet egyik legeredményesebb németalföldi lobbistájává válik.

36 Talán meglepő, hogy Franck érdemesnek tartja elmesélni a Zwicker körüli bonyodalmakat az erdélyi gyűlekezet számára, amire lehetséges magyarázatként szolgálhat Zwickernek egy 1650-ből származó önéletrajzi vonatkozású megjegyzése, miszerint korábban látogatást tett volna az erdélyi hutterita testvéreknél. (P. Bietenholz, *Daniel Zwicker (1612–1678): Peace, Tolerance and God the One and Only*, 1997. 24.) Zwicker utalását némiképp valószínűbbé teszi az a tény, hogy hátrahagyott könyvtárában megtalálható volt Szenci Molnár Albert latin–magyar szótára.

„Másodszor, hogy Vossius maradékainak örökségét (Vossius az ő házában halt meg, s végrendelettelre ösztökélte – s gyermekei tudta nélkül csaknem erőszakolta) jogosan és jogtalanul magára ruháztatta, s abból Vossius gyermekeinek egy fillért sem adott, noha figyelmeztette és kérte sok derék férfiú, kik közül némelyeket gúny tárgyává tett. – Félek, hogy rövid időn törvényszékre hurcolják, s visszaadásra kényszerítik, miután Ladenbachiát kiverte házából. Hosszú volna mind felsorolni, amiket tett még azelőtt és azután is őszinteségének beszennyezésével. Bizony senki sincs, ki azelőtt becsülte, hogy most ne nézné görbe szemmel.”³⁷

Franck a fenti részletben azt állítja, hogy Zwicker rávette az amszterdami házában lakó apósát, hogy többi gyermekét kizárva ráruházza az örökséget, és a hagyaték érvényesítésének érdekében állami kényszerítő eszközöket vett igénybe Dantziban.³⁸ Érthető, hogy Franck szerint mindez visszatetszést szült a kortár-

(Bietenholz, i. m. 245.) 1642 után Zwicker már nyíltan bírálta a Szentháromság dogmáját, így nincs okunk feltételezni, hogy az esetleges erdélyi utazása során ne kereste volna fel a kolozsvári unitárius szászokat. Így találkozhatott az idősebb Adam Franckkal és az ekkor még gyermekkorú fiával, valamint a levél címzettjével, Stephanus Paulival is (aki csak 1651-ben peregrinált saját költségén Leidenbe). Franck tehát híreit Zwickerről akár mint közös ismerősükről is papírra vethette Pauli számára.

37 A részlet előzményét l. fent: Zwicker vitája Galenusszal. A fentebb idézett konfliktus azonban 1660-ban, hét évvel Franck levelének kelte előtt volt. Franck valódi célja tehát a Galenus-afférral nem egy újdonság leírása lehetett, hanem hogy mindezzel továbbszínezzze ezt a Zwickerre árnyékot vető családi konfliktust, amely az 1666-os évben keltett fölbolydulást az amszterdami lengyel emigráció köreiből.

38 Egy bizonyos Martin Vossról, Dantzig tanácsosáról és gazdag szociniánus borostyánkő-kereskedőről, akinek a lányát, Mariat, a híres Martin Ruar (1589–1657) vette feleségül, a szakirodalom már eddig is tudott. Daniel Zwicker egyik 1662. július 22-én kelt, bátyjának írt levele ugyanakkor eddig fejtörést okozott a témával foglalkozó szakembereknek. Ebben közli, hogy Dantziban néhány csendes és békeszerető embert, *többek közt az apósát*, nem oly rég száműzetésbe kényszerítettek. (Bietenholz, 13., 18.) A Franck- és Zwicker-levélrészlet viszont szerencsésen egymást is értelmezheti, ha feltesszük, hogy a végrendelező Vossius nem volt más, mint Zwicker Dantziból száműzött apósa. A bizonyítás Ruud Lambour érdeme, aki az amszterdami városi levéltárban rátalált a Franck-levél által inkriminált végrendeletre. Voss második lányának, Catharinának férjeként Zwicker valójában egykori dantzig barátjának és későbbi ellenlábásának, Martin Ruarnak volt a sógora. Martin Voss 1660-ban döntött úgy, hogy emigrál Dantziból, a város ugyanakkor 1661-ben úgy határozott, hogy – bár száműzöttként távozott – nem foglalja le a javait. Voss a szociniánus emigráció jól ismert stációit járta végig: a sziléziai Kreuzburgból a holsteini Friedrichstadtba ment, ahol 1662 szeptemberében csatlakozott a remonstránsokhoz. Itt ismerkedhetett meg Adam Franckkal, és vele együtt 1663 októberében érkeztetett Amszterdamba, ahol 1664. február 28-án regisztrálják a remonstráns egyházban. Az Adam Franck által említett nevezetes eset 1665. június 5-én történt. Martin Voss végrendeletében minden ingóságát (úgy mint aranyát, ezüstjét, ékszereit, borostyánkőveket, a könyveket, valamint a dantzig ház bérletének éves bevételét) vejeére, Zwickerre és feleségére hagyja, amennyiben hátralevő életében lakást és ellátást biztosítanak neki. Zwicker és felesége elfogad-

sakban az iránt a Zwicker iránt, aki 1654-ben a szepesszombati hutterita kommuná tanítója volt (akik semmiképp nem vetettek volna be állami eszközöket vagyónuk védelmében), és az iránt a Zwicker iránt, aki a magisztrátus megítélésében is radikálisan pacifistának igyekezett magát feltüntetni a kollegiáns mozgalomban dúló viták során.³⁹ A részletből az egyszerűbb tanulság az, hogy a pacifizmust illetően a legelszántabb publicistáik esetében is előfordult diszkrepancia a magánéletük és az elveik között. Franck környezete görbe szemmel is tekint rájuk. A levél azonban többet is állít: Zwicker egyenesen „kényszerítette” apósát a végrendelettelre, emiatt Franck tart attól, hogy hamarosan „törvényszékre hurcolják”. Sokatmondó hallgatás, hogy ezt a készülődő pert a levélíró már kommentár nélkül hagyja. Hogy kik lehettek a pereskedni készüők, sejthető: az eset különösen az örökségből kizárt, szintén Amszterdamba gravitáló Ruar-gyerekeket és családjukat érinthette, akik tagjai voltak a kollegiáns köröknek, és feltételezhetően mindannyian jó barátai és sorstársai voltak a velük egy generációhoz tartozó Adam Francknak.⁴⁰

A Franck által példaképként állított kollegiánsok tehát korántsem voltak egységesek – sem elveikben, sem életvitelükben – azokat a kényes kérdéseket illetően (radikális pacifizmus, gyermekkereszttség), amelyeket Franck az erdélyiek ellen felhoz. A középpontba állított kollegiáns nonkonfesszionizmus és az idealizált tolerancia szintén többször törékenynek bizonyult Hollandiában, a legtörékenyebbnek akkor, amikor a holland kollégiumok a filozófiai racionalizmussal konfrontálódtak.⁴¹ A levélből – nem meglepő módon – ki is derül, hogy a

ták a felajánlást és a feltételeket, és kölcsönösen egymást nevezték meg a másik örökösének. Voss pár hónappal később, még 1666. április 30-a előtt meghalhatott, mivel ezen a napon Zwicker egy ügyvédet bízott meg azzal, hogy az örökségnek számára Dantzigban érvényt szerezzen. Az albérlőnek, Ladenbachianak azért kellett távoznia – Adam Franck szerint nem békés úton –, hogy a házat eladhassák. Az ügyvédi meghatalmazás, amelyet Zwicker adott, tartalmazza azt a szokásos jogi formulát is, hogy a végrehajtásnál akár az állam által megengedett kényszerítő eszközöket is alkalmazhatnak. A Franck-levél azt sugallja, hogy ezt Ladenbachia esetében alkalmazták is. Lambour, *De Familie*, 121–124.

39 A holland–lengyel pacifizmus-vitában markáns állásponttal fellépő Daniel Zwicker – Franck levele előtt nem sokkal megjelentett művében – radikálisan elveti a háborút, a halálos ítélet, a börtönbüntetés és a hivatali erőszak alkalmazását. (*Ecclesia antiqua intermis*, 1666., holland fordítása, *De weerlose oude Kercke*, 1668.) Trapman, i. m. 156–177.

40 Martin Ruar fiai közül a legidősebb: ifj. Martin gyakorlatilag egy idős volt Adam Franckkal (1640/41-1694); öccse, a későbbi könyvkereskedő és -kiadó, David valamivel fiatalabb (1652/53–1700/08); 1667-ben ugyanakkor ott volt Adam Franck mellett egy fiatal Ruar-lány, akinek a nevét nem ismerjük, de annyi bizonyos, hogy ifj. Joachim Stegmann feleségeként 1666-ban érkezett Mannheimből Amszterdamba, férjével pedig nem sokkal ezután Kolozsvarra költözik: ő is igényt tarthatott nagyapja örökségére. (Lambour *De Familie*, 123–124.)

41 A radikális racionalizmusról való éles vita felszínre hozta a kollegiáns tolerancia határait, és végül schizmához vezetett az 1680-as években. A vitáról Adam Franck is megemlékezik az 1685-ben Szentiványi Márkos Dánielhez írt levelében: „A strassburgi luteránusok közül majd-

kollegiánsok nem voltak egységesek Adam Franck ügyének megítélésében sem. Bár Franck hangsúlyozza, hogy mind az amszterdami, mind a rotterdami kollégium tagjai és jelesei kiálltak mellette, és a jórészt anabaptista mennonitákból álló tagok megbotránkozással tanulmányozták az esküt is tartalmazó kötelezvényt, maga sem tagadja, hogy tart attól, létezik ellenpárt [adversa pars] is. Utóbbiak mögött valószínűleg a remonstráns egyház egyes tagjait sejtethetjük, akiket a keresztelésekérdés középpontba állításával aligha tudott a maga oldalára állítani Franck.⁴² Ugyanakkor megkönnyebbüléssel veszi tudomásul, hogy az erdélyiek az ekkor a Hamburg melletti Altonában élő, de gyakran Amszterdamba látogató Stanisław Lubienieckire bízta a döntőbíró szerepét, és jelzi, hogy (a remonstráns egyházban is) vannak, akik ügyét védelmezzék, bárkik legyenek is az ellenkező párton. Mint azt fentebb láthattuk, Franck szándéka, hogy egyelőre nem tér haza Kolozsvárra, egybeesett Lubieniecki és a lengyel vezetők sürgető aktuális érdekével is, és előfordulhat, hogy utóbbiak Franck kritikái érveire is adtak sugallatot.⁴³ Franck ügyének valóban lehettek támogatói a holland remonstránsok között is, például Naeranus, akinek a közbenjárása révén Franck – minden bizonnyal a teológiai tanulmányai rovására – elvállalta a *Bibliotheca* szerkesztését, szintén oka volt tehát közbenjárni, hogy Franckot ne ériék emiatt otthon méltatlan támadások.⁴⁴

A levéllel összefüggésbe hozható források és történeti anyagok az 1667-es levél kritika részének jelentőségét tehát inkább tompítják, és azt sugallják, hogy Franck és az erdélyi unitárius gyülekezet kapcsolatához inkább a későbbiekben megnyilvánuló kölcsönös együttműködési készség felől érdemes közelítenünk. 1667-ben Franck mindenekelőtt a könyvkiadásban szerzett jártasságát és kapcsot-

nem mindenki katolikussá vagy inkább ateistává lett, amelyenek nálunk is sokan találhatók, és akiknek száma itt egyre inkább növekszik azon szakadások nyomán, amelyek barátaink között támadtak, akiket itt kollegiánsoknak neveznek. Köztük közel a legkiválóbb Dr. Klinekhamer.” (Országos Levéltár, P. szekció Teleki-család iratai, 2145.) A schizmáról I. Fix, i. m. 215–246, J. Israel, *Radical Enlightenment. Philosophy and the Making of Modernity 1650–1750*, 2001. 342–358.

42 A paedobaptismusra és a remonstránsok korabeli viszonyára jellemző, hogy Frans Kuyper éppen a gyermekkeresztelés megtagadása miatt volt kénytelen megválni remonstráns prédikátori tisztségétől 1652-ben. Fix, i. m. 149–150; Visser, i. m. 318.

43 A szintén pacifista Lubieniecki a következőkkel inti az Erdélybe menekült lengyel disszidenseket: „Nyerjete mentességet bármely katonai szolgálat alól, beleértve az általános toborzást, és inkább nemesi címeteket és polgárjogokat adjátok fel, semmint hogy arra kényszerítsenek, hogy háborúba menjete velük. A mi népünknek nem szabad sem városi, sem országos hivatal viselnie, mert a hivatalviseléssel kapcsolatos különféle tevékenységek veszélybe sodorják az egyéni lelkiismeretet.” KOT, i. m. 204–205.

44 Mint a Kolozsvárt fennmaradt egyetlen leveléből kiderül, Naeranus személyesen tartotta a kapcsolatot Stephanus Paulival. *The Manuscripts of the Unitarian College of Cluj/Kolozsvár in the Library of the Academy in Cluj-Napoca*, szerk: Lakó Elemér, 1997. 1105/H.

latait ajánlja fel az erdélyiek részére, és tény, hogy valamikor az 1670-es években – máig rejtélyes módon – Németalföldön kiadják Enyedi György *Explicationes*-ét.⁴⁵ Minden bizonnyal Adam Franck jelenlétének (is) köszönhetően az 1680-as évektől az idelátogató erdélyi teológushallgatók támogatásra számíthattak hollandiai kollegiáns mentoroktól, s ez a mecenatúra 1750-ig (Franck halála után is, Samuel Crell által szorgalmazva) folyamatosan fennmaradt.⁴⁶ Stephanus Pauli

45 Káldos János idézett művében összeveti a *Bibliotheca* tipográfiáját Enyedi György *Explicationes*... című művének 1670-es (vagy az utáni) németalföldi kiadásával, és felhívja a figyelmet a hasonlóságokra. (Káldos, i. m. 81.) Az 1667-es levélből kiderül, hogy az erdélyiek számára sem volt új Adam Franck jártassága a nyomdai szakmában, és különféle kéziratokat is küldtek neki nyomtatás végett (például Andreas Dudith levelét). Levelében kifejti, hogy életcéljának tekinti, hogy az erdélyi és lengyel szerzők írásai (külön említi Johannes Crellius műveit, Joachim Stegmann Erdélyben írt fő művét, a *De iudice et norma controversiarum*-ot és Valentin Baumgarten *Antitriheia*-ját) közreműködése által megjelenjenek. E célját Hollandiában is hangoztathatta, hiszen házakhoz jár szociniánus kéziratok után kutatni: egy chirurgusnál, aki egy elhunyt remonstráns pap fia, meg nem nevezett kéziratokra bukkan a lengyel testvérek keze által lejegyezve, Praevostia házában pedig megtalálta a nevezetes placaat-ot – középpontjában egy apjának címzett levéllel –, amivel Voetius 1638-ban megindította a szociniánusok elleni kampányát, másutt pedig további Dudith-levelék kerülnek hozzá. Leveléből az is kiderül, hogy Franck gondoskodott arról, hogy a kinyomtatott vagy megvásárolt könyvek (a Rakóvi Katekizmus, Wolzogenius egyik műve és a *Bibliotheca* első két kötete) eljussanak Erdélybe. Az erdélyiek tanácsot kérnek tőle a Kolozsvárra kerülő és felújításra szánt fehérvári nyomdát illetően, amiből Franck arra is gyanakodhatott, hogy azért gyakorolnak rá nyomást, hogy azt a nyomdát ő működtesse. Franck szerint azonban Erdélyben nem éri meg önálló nyomdát működtetni, és inkább azt tanácsolja, hogy az otthoniak hozzák Amszterdamba kinyomtatni kézírataikat.

46 Van Saan azt írja naplójában, hogy „Denijs van der Burgh és Hartigsvelt urak, Francke két különleges barátja, sokat adakoztak a szegény erdélyi diákok részére 1680 és 1706 között. A fentebb említett Francke ezért gyakran dicsérte őket.” Van Saan, i. m. 4v. A valószínűleg folyamatos kollegiáns mecenatúra lehetőségeket nyitott később – Franck halála után is –, hogy erdélyi unitárius fiatalok (például Szentábrahádi Lombard Mihály, Agh István vagy Pálffy Benjámin) hollandiai tanulmányokat folytathassanak. Az utolsó, aki – immár nem szívesen látott vendégként – igénybe vehette a kollegiánsok némi támogatását, Fejérváry Sámuel (1721–1781) volt 1750-ben. Fejérváry 1750. október 28-i leideni levélében közli az otthoniakkal, hogy az „seprejére jutott az atyafiságnak és az atyafiúi beneficiumoknak”, s csak olyan feltétellel adtak neki némi „viaticumot”, hogy „Lugdunumból [Leidenből] magát egészen kifejtven” útnak induljon, és hogy az ottaniak „soha többé egy peregrinus studensnek is semmit sem suppeditalnak”. A fő probléma, hogy az említett mentorokhoz „közelebb vagynak in credendis a remonstránsok, hogysen az unitáriusok”, ráadásul az erdélyiek „philosophicumot, mathematicumot, linguá-kot, pogányokhoz illő tudományokat és nem keresztényhez” tanulnak. Hogy a levélben a kollegiánsokról van szó, az kikövetkeztethető Samuel Crell említéséből és W. de Kokerre való hivatozásból, aki a rotterdami kollegiánsok egyik vezetője volt (ld. J. C. van Slee, *Rijnsburger Collegianten*, 1980. 130–131.). Mivel a 1750-es–60-as években a hollandiai kollegiáns körök felbomlottak, Fejérváry levele a bizonyítja, hogy történetük során végig kapcsolatban voltak az erdélyi unitáriusokkal. (A jelzés nélküli Fejérváry-levelét 1997-ben az unitárius püspöki levéltárban a Fasc. A/60-hoz csatoltam.)

halála után, 1676-ban Adam Franck értékes könyvtára is az erdélyi unitárius egyház tulajdonába került,⁴⁷ a leglényegesebb momentum azonban az, hogy Franck és az erdélyi unitárius egyház az 1680-as évektől szorosan együttműködött annak érdekében, hogy a korábbi európai hatalmi egyensúly megbomlása után veszélybe került erdélyi és magyar állam az új helyzetben is megőrizhesse (valamilyen formában és mértékben) szuverenitását.

Levele végén Franck aktuális politikai-katonai hírekről számol be, amely átvezetésül szolgálhat politikai leveleihez, illetve alkalmat adhat arra, hogy néhány bizonytalan fogódzót felvázoljunk, milyen élmények érhatték az elzárkózónak és pacifistának mutakozó Franckot, amitől az 1680-as években már mint egy mind Hollandiában, mind Angliában a döntéshozók legbelsőbb köréhez tartozó, tevékeny „homo politicus” tűnik elénk.⁴⁸ A levélben néhány aktuális momentumában felidézi a második angol–holland háborút, ami egyrészt „Németalföld aranykorának” tetőpontja, hiszen megőrzik nagyhatalmi pozíciójukat a tengereken, mégis egy teljes összeomlással fenyegető válság kezdete is, hiszen a Spanyol–Németalföldet bekebelező Franciaország hatalmas, nyugtalanító szomszédként ekkor, 1667-ben tűnik fel a Köztársaság déli határainál. Az angolokkal kötött gyors béke önmagában nem háritotta el a veszélyt, és a francia abszolút monarchia megjelenése a térségben Franck és baráti köre számára a lehetőségek jelentős beszűkülésével fenyegetett. E jövőbeni eshetőségen túl napi élményük lehetett, hogy az 1651-ben gyermekként félreállított fiatal helytartó, III. Vilmos a mind kritikussabb helyzetben egyre nagyobb befolyásra tett szert, amely mint alternatíva legfeljebb egy holland abszolútizmus távlatát nyújtotta. Ez a kilátás különösen Franck körét aggaszthatta, akik nem vihették volna sajtó alá a *Bibliothecát*, és nem tudtak volna gyakorlatilag háborítatlanul antitrinitárius könyvek szerkesztésével, kéziratok gyűjtésével foglalatzkodni, ha a Dordrecht óta sajátosan alakuló politikai konstelláció nem biztosított volna nagyobb szellemi szabadságot a hatalomtól távol lévő polgároknak is. A Franck által látogatott kollegiáns társaságok – bár-hogy igyekezett is egy rétegük politikailag elzárkózni – tisztán spirituális érvekkel is az államegyházat gyengítették, és a De Witt-rendszer fennállását szolgálták. Franck későbbi pályája szempontjából nem hagyhatjuk figyelmen kívül az 1667-ben még csak érlelődő válság kataklizmába torkolló fejleményeit sem. 1672-ben a németalföldi köztársaság területeinek nagy részét a francia hadsereg szállta meg, a tengeri zsilipek felnyitása árán megőrzött kicsiny maradékterületen pedig a De Witt-fivérek meglincselésével járó népi lázongások („ultimi barbarorum”) törtek ki. A trauma, a francia seregek megjelenése Hollandia belsejében,

47 *Adattár a XVI-XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 16/2. Erdélyi könyvesházak II.* szerk: Monok I., Németh N., Tonk I. 1991. 41–44.)

48 Az 1670-es évek számunkra „sötét évtized” Franck pályáján, egy forrás sem maradt fenn például, amely tőle magától származna.

a mindennapi élet kereteinek szétesése feltárhatta Franck előtt a számára számos lehetőséget nyitó 1660-as évek egyensúlyának törékenységét. A végül rendeződő válságból a holland hadsereg, az újra főhatalomhoz jutó helytartó, III. Vilmos és az államegyház került ki győztesen, amely Franck személyes életében a (de jure illegálisan, mégis háborítatlanul) végzett könyvszerkesztői tevékenység feladását jelenthette.⁴⁹ Családi viszonyai és a remonstráns-kollegiáns körökbeni ismertsége révén azonban egyre szorosabb és személyesebb kapcsolatba kerülhetett az 1672 utáni rezsim aktív politikai ellenzékével, a holland városokat irányító régensekkel. Mivel források tanúskodnak arról, hogy Franck még évtizedekkel később is aktívan ápolta a holland köztársaság mártírjainak emlékét, feltételezhetjük, hogy a De Witt-rendszer gyors és tragikus bukása hozzájárult ahhoz, hogy Franck személyes ambíciói a későbbiekben új irányt vegyenek.⁵⁰

49 A katasztrófaév után Frans Kuyper abbahagyni kényszerült kiadói tevékenységét, és nem tudunk arról, hogy a továbbiakban Adam Franck bármilyen könyv megjelentetésében közreműködött volna. Visser, i. m. 318.

50 1703. július 8-án Franck barátjára és patrónusára, Robert Harley-ra hagyta örökül három portréfestményét: a képek Johan de Wittet és testvérét, Cornelis de Wittet, valamint az ifjabb Johan de Wittet ábrázolják. *British Library, Mss. Add 70193, f. 170.*

PÁL JÁNOS

VISSZA- ÉS ELROMÁNOSÍTÁSI KÍSÉRLETEK IDEOLÓGIAI GYÖKEREI A SZÉKELYFÖLDI UNITÁRIUS EGYHÁZKÖZSÉGEKBEN (1.)

Az események földrajzi betájolása

Ebben az írásban egy olyan jelenség bemutatását és ismertetését kíséreltük meg – a teljesség igénye nélkül –, amely a trianoni békeszerződést követő román homogenizációs törekvésekbe ágyazódik, és amelynek egyediségét, rendkívüliségét az események földrajzi helyszíne és a homogenizáció által megcélzott szereplők etnikai hovatartozása határozta meg. Mint ahogyan arra a címben is utaltunk, egy olyan folyamat bemutatására törekedtünk, amelyet két lépcsőben kívántak megvalósítani. Az első, defenzív szakasz a kora újkortól a Székelyföldre betelepedett és természetes folyamat során asszimilálódott románság visszarmánosítását tűzte ki célul. A második, offenzív szakasz az elsőben elért sikerekre építkezett, és a semmiféle román kötődésekkel, gyökerekkel nem rendelkező székely lakosság elrománosítását célozta meg.

A pontosság kedvéért szükséges még megjegyeznünk, hogy nemcsak a székelyföldi unitárius egyházközségekben történtek erőszakos térítések, hanem a Székelyföld földrajzi határain kívül esőkben is (Aranyosgyéres, Dicsőszentmárton, Kolozsvár, Küküllősárd, Várfalva). Székelyföldön azonban az ideológiailag is megtámogatott térítés a többi helyszíntől eltérően tömeges és koncentrált volt, és végső soron a térség etnikai arányainak megváltoztatását, a homogén tömbben élő magyarság megbomlasztását célozta meg. Unitárius vonatkozásban e politika koncentrált támadása Udvarhely megyében a Kis- és Nagy-Homoród mentén fekvő egyházközségeket, Abásfálvát, Homoródalmást, Homoródkarácsonyfálvát, Homoródkeményfálvát, Homoródszentmártont, Oklándot és Vargyas¹, Maros-Torda megyében pedig a Nyárad menti Szentháromságot, Nyomátot és Nyáradgálfálvát érintette súlyosan, mivel az itt található egyházközségek hívei között többen is román felmenőkkel rendelkeztek. Írásunkban ezért a fent nevezett térségek egyházközségeit helyeztük vizsgálódásunk előterébe, hiszen itt a homogenizációs politika minden dimenziójában és aspektusában markánsan jelentkezett.

1 Vargyas földrajzilag Erdővidékhez tartozik. Homoródújfalut és Gyepeszt fenyegette még a vissza- és elrománosítás veszélye kezdetben, de nincsenek ismereteink arra vonatkozóan, hogy hasonló eseményekre került volna sor, mint a velük szomszédos egyházközségekben.

A tárgyalt időszakban kompakt tömbben unitárius egyházközségek Székelyföldön még Udvarhely megyében², Székelykeresztúr környékén (a Gagy, a Nyikó és a Nagy-Küküllő mente), Maros-Torda megyében a Nyárad és a Kis-Küküllő mentén, szórványosabban pedig Háromszék megyében (elsősorban Erdővidéken) helyezkedtek el. Ezekben azonban, mivel a román származásúak száma jelentősen kisebb vagy egyáltalán nem volt, kevésbé markánsan jelentkezett a vissza- és elrománosítási szándék. Egyházi forrásaink ezekben az egyházközségekben szórványosan jeleznek ilyen jellegű kísérleteket, ezekre azonban nem jellemző az erőszak alkalmazása.

Dolgozatunkban szinte kizárólag az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltárában található forrásokra támaszkodtunk, felhasználva még az Állami Levéltár Maros Megyei Igazgatóságának kezelésében található dokumentumokat az állami intézmények homogenizációban játszott szerepének kutatására. Minderre azért volt szükség, mert az Állami Levéltár Hargita megyei Igazgatóságában nem találhatóak – vagy még feldolgozás alatt állnak – az oklándi járás, és az Udvarhely megyei prefektúra kutatott időszakra vonatkozó iratai. Mindez elmondható a második világháború négy évéről is. Ezért nem bizonyítható és tisztázható keltezőképpen sem a templomrombolások kérdése, sem pedig a vallási visszatéréseké. E két kérdéskörben éppen ezért az egyházközségek irattárában található jegyzőkönyvekre, családkönyvekre, lelkészi jelentésekre támaszkodtunk, valamint a köztudatban élő szájhagyományra, emlékezetre. Hasonló módon nem találtuk a legsúlyosabban érintett települések iratait sem, amelyekből többek között világos képet alkothattunk volna a templomépítések helyi forrásokból fedezett költségeiről, folyamatáról, a hatóságok által a helyszínen foganatosított intézkedésekről. Homoródalmás kivételével nem találtuk a közbirtokosságok jegyzőkönyveit és költségvetéseit sem. Némiképpen pótolja e hiányosságokat az Udvarhely megyében megjelenő *Glas Românesc din Regiunea Secuizată* című lap, amely kettős célt szolgált. Egyrészt dokumentálni szerette volna a vissza- és elrománosító intézkedéseket, másodsorban fórumként szolgált a kérdéshez hozzászólni akarók, támogatók számára.

Mintegy zárójelben kell megemlítenünk, hogy az elrománosító politika a magyar kisebbség alkotmányban és az 1919. december 9-én megkötött kisebbségi szerződésben rögzített legegységibb egyéni jogokat sértette meg: a lelkiismereti szabadság és az anyanyelven való tanulás jogát. Mint azt a későbbiekben látni fogjuk, e két jogsértés továbbiakat eredményezett. Mindamellettt tehát, hogy a korszakban érvek egész sorával e politika legitimitását igyekeztek igazolni, alkotmányosság és törvényesség szempontjából e törekvés mindenféle jogi alapot nélkülözött.

2 Volt néhány elszigeteltebb egyházközség is a megyében (Felsőrákos, Korond, Székelyderzs, Székelymuzsna, Székelyudvarhely, Vargyas).

Románok a Székelyföldön, román–székely viszony a román és magyar történetírásban

A románok székelyföldi jelenlétének kérdése két élesen elkülönülő és szembenálló szemlélet, elmélet köré csoportosítható, amelyek tulajdonképpen etnikai alapon tagolódnak, a román fél ugyanis az őshonosság, a magyar fél pedig a migráció elméletét képviseli.

Jóllehet Nicolae Iorga már az első világháborút megelőzően foglalkozott a székelyföldi románokkal, a kérdés igazi érdeklődést, nyilvánosságot és időszerűséget Erdély Romániához csatolásával kapott. Egyfelől legitimizációs, másfelől igazoló szerepet szántak az Erdély hovatarozása felett folyó „magyar–román perben”.

Mivel a román álláspontot az őshonosság elmélete (és a politikai szándék) eleve determinálta, ezért a kérdésben született eredményeik a történelmi valóságot ignoráló és tagadó eredményekhez vezettek, és csupán eszmetörténeti szempontból képviselnek értéket.

A székelyföldi románok őshonosságát a kérdés első kutatójaként Nicolae Iorga fejtette ki tételesen, és az általa kidolgozott székelyek részleges román származásának³ alapkoncepcióját képezte. Ezt kifejtő elméletének lényege a következőképpen vázolható: a székelyeket mai lakóhelyükre a magyar királyok telepítették be az őshonos románság közé.⁴ E nagyarányú és zárt tömbben betelepülő székelységbe az őshonos románság hamar beolvadt, de kultúrája (paradox módon) döntően befolyásolta a székely társadalmat, népszokásokat, hagyományokat, műveltséget.⁵ A két etnikum közti kölcsönhatás tehát egyirányú volt, a románság érintetlenül megőrizte kultúráját a székely tömbben. A keveredés vér-

3 Nicolae Iorga: *Istoria românilor pentru poporul românesc*. Vălenii de Munte, 1910. 38. „[...] însă mulți dintre acești secui sunt de obârșie românească [...]” „[...] azonban nagyon sokan ezekből a székelyekből román származásúak [...]”

4 Uo.; *Istoria românilor prin călători* című művében a teutonoknak tulajdonította a székelyek letelepítését. Nicolae Iorga: *Istoria românilor prin călătorii*. Editura Casei Școalelor. București, 1928. 239.

5 Nicolae Iorga: *Istoria românilor prin călătorii*. Editura Casei Școalelor. București, 1928. 240. „A fost cu atâta mai ușoară trecerea la datinile noastre, cu cât secuii îșiși au în cea mai mare parte sânge românesc, și aceasta se dovedește și prin felul lor de viață, prin felul cum își cultivă câmpul, cum îngrijesc de grădini, cum clădesc casele mai ales: nu cum sunt cele ungurești din pustă, ci întocmai cum e casa românească. Chiar și în îmbrăcămintea lor este foarte mică deosebire față de portul românesc. Și sunt convins că și în folclorul lor, în cîntece, dansuri, povești, superstiții, ei au foarte multe elemente românești.”; „Annál is könnyebb volt az áttérés szokásainkra, mivel maguknak a székelyeknek is legnagyobb részének román vére van, és ezt bizonyítja életmódjuk, ahogyan megművelik földjeiket, ahogyan gondozzák kertjeiket és főleg ahogyan építik házaikat: nem úgy, ahogyan a magyarok a pusztában, hanem éppen úgy, amilyen a román ház. Még a ruházatukban is nagyon kicsi a különbség szemben a román viselettel. És

ségi kapcsolatot is eredményezett, aminek egyik bizonyítéka, hogy a székelyek a moldvai vajdákkal szívesen fosztogattak magyar nemesi birtokokat.⁶ A vérségi keveredés alátámasztására faji és biológiai érveket is felsorakoztatott: szerinte ugyanis a román eredetű székely fizikai felsőbbrendűsége által is megkülönböztethető a „fajszékely” társától.⁷ A kulturális és vérségi keveredés pedig vérközöséget eredményezett, így a székely és román lényegében rokon népek.⁸

Iorga elmélete, amelynek alapjait még a világháborút megelőzően kidolgozta, a békeszerződést követően óriási népszerűsége tett szert, és a nemzetállam princípiumát szem előtt tartó román szellemi és politikai elit számára kapóra jött, hogy az őshonosság jogán visszakövetelje magának az „erőszakkal elnemzetietlenített” székelyföldi románokat, és megindítsa az itt élő magyarság asszimilációját.

A székelyföldi románok és a székelyek részbeni román eredetével kapcsolatban született írásokat két kategóriába csoportosíthatjuk. Egyik kategóriába a korabeli sajtóban megjelenő publicisztikai írások, a másikba a „tudományosság igényével” született tanulmányok, művek sorolhatók. Előbbieket a történelmi romantikával átítatott szabad fantáziálás jellemezte, amelyeket néha a románok jelenlétét igazoló dokumentumok felnagyításával, általánosításával vagy félremagyarázásával támasztottak alá. Szemléletük sematikus, és a románok őshonosságát, erőszakos elszékelyesítését, a vissza- és elrománosítás jogosságát voltak hivatottak igazolni. Utóbbiak, tartalmukat és tematikájukat tekintve, lényegében bővített változatai a publicisztikai írásoknak, amelyeknek inspirációs forrásai voltak, azzal a különbséggel, hogy állításaikat tudományos érvekkel, kutatásokkal igyekeztek igazolni. Az alábbiakban néhány jelentősebb román szerzőn keresztül ismertetjük az interbellikus időszakban aktualizált és virágzó „tudományos” törekvéseket.

Sabin Opreanu, a kérdés egyik leglelkesebb és -ismertebb kutatója néprajzi, földrajzi és közigazgatási⁹ szempontból is tagadta Székelyföld egységét. Írásai-

meg vagyok győződve, hogy a népművészetükben, énekekben, táncokban, mesékben, babonákban is nagyon sok román elem van.

- 6 Nicolae Iorga: *Neamul Românesc în Ardeal și Țara Ungurească*. vol. II. Minerva. București, 1906. 714.
- 7 Uo. „Ei au dat năvălitorilor sânge scump de viteji, port și datine. Și astăzi poți deosebi pe secuul de rasă de secuul anestecat; în alcătuirea mai fină a acestuia din urmă cu fața oacheșă și ochii vii recunoști însușirile neamului nostru.”; „Ők a hódítóknak vitézi vért, szokásokat és öltözéket adtak. Még ma is megkülönböztetheted a fajszékelyt a keveredett székelytől: az utóbbinak finomabb felépítésében, barna arcában és élénk szemeiben felismered népünk sajátosságait.”
- 8 Nicolae Iorga: *Istoria lui Mihai Viteazul*. vol. II. Editura Minerva. București, 1978. 229. (1918. november 8-án Iași-ban elhangzott *Istoria lui Mihai Viteazul* című előadás.)
- 9 A történelem folyamán, írta, Csíkszék, Háromszék, Marosszék és Udvarhelyszék keleti, déli és dél-nyugati részein jelentős területek nem tartoztak Székelyföldhöz, és 1876-ig a szék belsejé-

ban a régió multietnicitását hangsúlyozva¹⁰ a román elem túlsúlyát és őshonosságát igyekezett bizonyítani azzal, hogy a Székelyföld peremén fennálló román településhálózatot, földrajzi elnevezéseket és népességi viszonyokat kivetítette – és általánosította a belső területekre is.¹¹ Ennek, valamint a település- és földrajzi helyneveknek a „sajátos” értelmezése során bizonyítottnak vélte a román lakosság őshonosságát¹², aminek egyes vidékekről történő eltűnését az asszimilációval magyarázta, és aminek következménye, úgymond, hogy a székelyföldi lakosság kevert és legnagyobb hányadát románok alkotják.¹³ A keveredés következménye volt az is, hogy a székelyek lélekben, jellemben, kultúrában, vendégszeretletben stb. majdnem azonosultak a románokkal, aminek eredményeként több közös vonást mutatnak velük, mint a magyarokkal.¹⁴ Az asszimilációt a türelmetlenség, anyagi csábítás, erkölcsi nyomás és a „román egyházak” szervezetlenségének számlájára írta.¹⁵ Opreanuhoz hasonlóan Mihăilescu Vintilă is tagadta Székelyföld földrajzi, néprajzi egységét, magyar jellegét. Szerinte Erdély és Moldova közt a válaszfalat nem a Kárpátok, hanem a Hargita képezte. A Kárpát-közi medence csupán előtere volt az Udvarhely környéki székelyeknek, vagyis Vintilă nyugatabbra tolta a Székelyföld földrajzi határait.¹⁶ Ő is a székelyek etnikai alaprétegébe sorolta a románokat, akik kulturálisan is befolyásolták az előbbieket.¹⁷ Elismerte, hogy a székely és a magyar eredetileg egyazon nép volt, de szerinte a székely és román etnikum keveredése egy új nép kialakulásához vezetett.¹⁸

G. Popa Liseanu a székelyek román eredetét szokások, énekek, hely- és személynevek segítségével igyekezett bizonyítani¹⁹, Ioan Lupuş pedig a társadalmi és politikai berendezkedésben vélte felfedezni a román eredetet.²⁰ Liseanu az

ben is bizonyos területek egyes vármegyékhez tartoztak. Sabin Opreanu: *Lucrările Institutului de Geografie al Universităţii din Cluj*. II. kötet. 1924/1925. Tiparul „Ardealul”, 1926. 153.

10 Uo. 180–183.

11 Uo. 188.

12 Uo. 176–185.

13 Sabin Opreanu: *Ţara noastră – România*. Tipariul Institutului de arte grafice „Dacia Traiană” s. a. Sibiu. Sibiu, 1933. 57.

14 Uo. 56–57.

15 Tóth Zoltán: *A román történettudomány és a székelyföldi románság kérdése.* = *Erdélyi Múzeum*. 1942. XIII. évf. 4. sz. 535–545.

16 Uo. 533–534.

17 Uo. 534.

18 Uo.

19 G. Popa Liseanu: *A székelyek és a románok székelyesítése*. Ford. Kendy Sándor. Bukarest, 1936. 52., 68–74.

20 Ioan Lupuş: *Realităţi istorice in voevodatul Transilvaniei din sec[olul]. XII-VI*. Bucureşti, 1938. 30.

erőszakos asszimilációnak tulajdonította a román elem eltűnését²¹, és a két nép között fennálló rokonság kimutatásával kívánta visszarománosítani az elnemzetietlenített testvéreket.²² Lupaş szerint a székelyek csak a 15. században népesítették be végleg a székeket.²³ Ezt felülmúlva, Laurian Someşan az állította, hogy a székek székelyek általi teljes birtokbavétele csupán a 19. században fejeződött be.²⁴ A románok számarányát – minden más becslést felülmúlva – 1839-ben 60% körültre becsülte.²⁵

Ştefan Meteş²⁶ és Sulica Nicolae egyaránt tagadták a székek magyar jellegét, és mindketten a magyartól elkülönülő etnikumként kezelték a székelyeket. Sulica rokonságelméletét odáig fokozta, hogy a székelyek történelmét a román nemzeti történelem részének tulajdonította²⁷, amit a két etnikum keveredése²⁸ és az őshonos román kultúra (népművészet, építészet, vallásos szokások), politikai intézmények (pl. székek) székelyek általi kölcsönvétele eredményezett.²⁹ Szerinte a székelyek mindig is különálló nemzetként tartották magukat számon, nemcsak politikai, hanem etnikai értelemben is, és a történelem folyamán mindvégig szemben álltak egymással³⁰, miközben – éppen a keveredésnek köszönhetően – aktívan támogatták a román vajdák politikai ténykedéseit.³¹ A Sulicaéhoz hasonló

21 G. Popa Liseanu: i. m. 44–67. A támadás vallási vonalon már a 13. században elkezdődött. Ezt tetőzte a román egyházak és híveiknek szegénysége (Az állam, Liseanu szerint, tudatosan irányította a románság gazdasági elszegényítését.), a magyar egyházak erőszakos térítése, amelyekhez hozzájárult a magyar állam iskolán, közigazgatáson, hadseregen keresztül folytatott asszimilációs tevékenysége és a népszámlálási adatok meghamisítása.

22 Uo. 76–77. „[...] mutassuk meg nekik, hogy [az] etnológia, valamint az antropologika tanai szerint semmi különbség sincsen köztük s köztünk. Az eredete a székelyeknek egy a románokéval, míg az ugyanazon vidékeken lakó románok vére vegyelemezve ugyanaz mint a székelyekké, míg a pusztán lakó magyarok vére más elemzést mutat. [...] ők nagyban résztestvéreink, elveszett testvérek, de mégis csak testvérek, kikkel szemben testvériesen kell éreznünk.”

23 Tóth Zoltán: I. m. 544–546.; Ioan Lupaş: i. m. 29–30. Háromszék és Csíkszék szerinte a védelmi vonalat képező gyepűrendszeren kívül esett. Háromszéket csupán a 15. század elejére (1420-ig) telepítették be véglegesen a székelyek.

24 *Reînvierea*. 1938. ianuarie-martie. 10.

25 Uo.

26 Ştefan Meteş: *Istoria neamului românesc*. vol. I. Editura „Asociaţiune”. Sibiu, 1922.

27 *Reînvierea*. 1937. noiembrie. 11–12.

28 Ez a keveredés szerinte kimutatható antropológiailag (fej-index, biológiai faj-index), lélektaniilag (vérmérséklet), szociológiailag (jellem), antropológiaiilag (román személynév sokasága), valamint kulturálisan (szokások, hihedelmek, építkezés). Uo. 18.; Ştefan Meteş: i. m. 129. Meteş szerint a székely és magyar falusi lakosság tárgyi alkotásai és szellemi életének alapjai román eredetűek (viselet, mezőgazdaság, népköltészet, hihedelem, szokások, építkezés stb.).

29 Uo. 12.; Ştefan Meteş: i. m. 128.

30 Uo.; Ştefan Meteş: i. m. 128. A székelyek soha nem tekintették magukat magyaroknak, és soha nem éreztek együtt velük.

31 Uo. 12., 15–16.

nézeteket vallott Theodor Chindea, aki szerint a székelyek, bár magyarul beszélnek, nem magyarok.³² Sohasem tartották magukat magyaroknak és Magyarországot hazájuknak. A Székelyföld mindig laza és gyenge politikai kapcsolatban állt Erdéllyel és Magyarországgal, szinte teljesen különvált Magyarországtól, amiből fakadóan a székelyek múltja elválik ettől, és a román nép múltjával fonódik össze (közös harcok a kapzsi magyar nemesek ellen).³³ Intenzív gazdasági kapcsolatról beszélt; szerinte voltak időszakok, amikor a Székelyföld bizonyos része a román vajdák fennhatósága alatt állt, akik gyakran védelmükbe vették a székelyeket, és visszaadták a magyar nemesek által – egyes magyar királyok segítségével – elvett szabadságjogaikat.³⁴ Mindezt természetesen ő is azzal magyarázta, hogy a székelyek jelentős része elszékelyesedett román.³⁵

A román fél által felvetett kérdésekre átfogó és egyben tudományos igényű válasz és cáfolat nem született ebben a korban. E hiányosságra és annak pótlására Tóth Zoltán figyelmeztet a problematikát szintetizáló és a román kutatók által elkövetett módszertani hibákat, téves következtetéseket ismertető, *A román történettudomány és a székelyföldi románság kérdése* című tanulmányában.³⁶

E hiány részleges pótlására magyar oldalról 1990-et követően került sor. *A többség kisebbsége*³⁷ című tanulmánykötetben megjelent, aprólékosan dokumentált munkák, bár nem polemizáló szándékkal születtek, erőteljes cáfolatai a román őshonosság elméletének, és egyértelműen bizonyítják a migráció tényét. Szerzőik Három-, Csík-, Gyergyó-, Kászón-, Udvarhelyszék vonatkozásában folytattak kutatásokat, és a betelepedés kezdeti szakaszától kezdődően a 19–20. századig tárgyalják a román etnikum betelepedésének és részbeni asszimilációjának folyamatát.

A kötetben a két etnikum viszonyát – amelyet döntően befolyásolt a két világháború közötti időszak román nemzetpolitikai koncepciója – Kovács Piroska (Máréfalva)³⁸, Oláh Sándor (Homoródalmás)³⁹ és Mihály János (Lövete)⁴⁰ esettanulmányai tárgyalják érintőlegesen. A román–magyar interetnikus kapcsolatok vonatkozásában ezt az időszakot illetően a KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja műhelyében született még néhány tanulmány⁴¹, amelyek

32 *Reînvierea*. 1938. ianuarie-martie. 38.

33 Uo. 39.

34 Uo.

35 Uo.

36 *Erdélyi Múzeum*. 1942. XIII. évf. 4. sz. 530–558.

37 *A többség kisebbsége*. Szerk. Bárdi Nándor. Pro-Print Könyvkiadó. Csíkszereda, 1999.

38 Uo. 236–241.

39 Uo. 292–296.

40 Uo. 270–272.

41 *Egy más mellett élés*. Szerk. Gagy József. Pro-Print Könyvkiadó. Csíkszereda, 1996.

közül Oláh Sándor *Magyar görög katolikus „románok”* című írása érinti részben az általunk is tárgyalt eseményeket.⁴²

Nincsen tudomásunk azonban arról, hogy a két világháború közötti időszakban elkövetett felekezeti térítési kísérletekről iránymutató vagy átfogó írások vagy akár csak kísérletek születtek volna. Írásunkban a román–magyar kapcsolatoknak eme aspektusára szeretnénk rámutatni és kiegészíteni azt néhány adalékkal.

Az események kronológiai áttekintése

Románia 1923. évi alkotmánya elviekben minden állampolgára számára biztosította a lelkiismereti szabadságot, a szabad vallásválasztás jogát. A hétköznapi gyakorlat azonban egészen más képet mutatott. Az alkotmányban biztosított jogot ugyanis fölülírták a nemzetpolitikai érdekek. Helyét átvette a kizárólagosságot, revansot hirdető történelmi jog, nevezetesen az, hogy az ezer éves elnyomás következtében elszenvedett kulturális, gazdasági és demográfiai veszteségek jóvátétele erkölcsi kötelesség, a román nép megmaradása és fejlődése érdekében pedig létkérdés. Így vált lehetségessé, hogy az alkotmányos szabadságjogok csak elvi síkon léteztek, és történelmi jogokra hivatkozva megindulhatott a nemzetépítő munkát szolgáló románosító akció.

Az első térítési kísérletekről szóló unitárius tudósítás az 1921 októberében tartott főtanácsi gyűlésen hangzott el. Az Egyházi Képviselő Tanács (a továbbiakban EKT) jelentése szerint 1921. augusztus 26-án az oklándi egyházközség több tagját az oklándi szolgabírói hivatalba rendelték, ahol a homoródalmási görög katolikus lelkész is jelen volt. Itt felrótták, hogy a beidézetek az unitárius vallásra tértek és hogy „hallottak haragos, dorgáló, sőt fenyegető szót is kitelepítésről stb.”⁴³ 1923-ban újabb erőszakos térítési kísérletről számolt be az EKT. A helyszín Homoródalmás, ahol az Udvarhely megyei tanfelügyelő és főszolgabíró azokat az unitárius gyermekeket, akiknek szülei görög katolikusok voltak, a magyar tannyelvű állami iskolából a román tannyelvűbe kényszerítette. Ugyanakkor a szülőket a főszolgabíró maga elé idézte, és megróttá, hogy unitárius vallásra tértek.⁴⁴ Vargyason az egyházi iskolából a görög katolikus gyermekeket csendőri segédlettel vitték át az állami iskolába.⁴⁵

42 Uo. 119–138.

43 Főtanácsi jegyzőkönyv (továbbiakban Ft. jkv.). 1921. 16. „Híveink, áll az EKT jelentésben, kijelentették, hogy őket az áttérésre senki sem kényszerítette, önként, erőltetés nélkül állottak át, mert Oklándon születtek, templomba is jártak, más vallást nem ismertek, és nem is akarnak ismerni.”

44 Ft. jkv. 1923. 19.

45 Uo.; A Vallási Kisebbségi Jogok Amerikai Nagybizottsága által kiküldött Angol-Amerikai Bizottság 1924. augusztus 1-jén kelt memorandumában is már jelen van a névelemzések által

A térítési kísérletek Homoródmáson öltöttek először konkrét formát. Itt Gheorghe Todoran görög katolikus pap az 1919 előtt és után unitárius hitre áttért egyháztagokat egyházi adó fizetésére és egyházi terhek viselésére szólította fel⁴⁶, mindannak ellenére, hogy Simén Domokos helybeli unitárius lelkész iratokkal igazolta áttérésüket. (Ebből az időszakból való egyébként az első kényszerből történt áttérés is.⁴⁷) Todoran követeléseit arra alapozta, hogy az áttéréseknél nem tartattak be a törvényes formaságok, és így az áttértek továbbra is görög katolikusoknak tekintendők. Ennek megfelelően – az igazoló iratok megvizsgálása nélkül – a szóban forgó személyek nevét anyakönyvezte és görög katolikusoknak tekintette. Erre reagálva az EKT augusztus 18-án a vallásügyi miniszterhez intézett 1849/1927. számú megkeresésében az eset kivizsgálását és annak megtörténteig Todoran egyházi adó fizetésére felszólító felhívásának felfüggesztését kérte.⁴⁸ A beadvány, amelyet Mikó Lőrinc egyházügyi titkár személyesen kézbesített a miniszterhelyettesnek augusztus 19-én, november 10-ig megválaszolatlanul maradt (jóllehet Mikó azonnali intézkedésre kapott ígéretet), és Todoran bírósági úton kívánta behajtani az egyházi adót mindazoktól, akik továbbra is megtagadták annak kifizetését (ezeknek lovait és szekereit lefoglaltatta).⁴⁹ November 10-én a vallásügyi minisztérium leirata pontot tett az ügy végére, és görög katolikusoknak nyilvánította az érintett hat személyt arra hivatkozva – Todorannak az érsekséghez küldött jelentése alapján –, hogy ők egykor az unitárius pap és közigazgatás terrorizálása, fenyegetése alatt tértek át⁵⁰, és a törvényes keretek sem tartattak be. (A görög katolikus pap által kiállított iratokon nincs iktatószám, ezért nem tekinthetők hivatalosnak, több személynek egyetlen elbocsátási igazolványt állíttatott ki, nem történt meg a kétszeri kijelentkezés 14 nap múlva).⁵¹

Időközben Todoran folytatta tevékenységét, és sikerült rábeszéléssel hat személyt (id. Flóra András, ifj. Flóra András, Flóra István, Sorbán András, Sorbán

fényjelzett románosítási kísérlet. A kiragadott példák között szerepel Homoródkarácsonyfalva is, ahol a főtanfelügyelő rendeletére nagyon sok szülőt arra kényszerítettek, hogy gyermekeiket az állami iskolába írassák be. *A vallási kisebbségek Erdélyben*. Ford. Szombati-Szabó István. Lugos, 1925. 65. Térségünkben tehát elsősorban az iskolák berkeiben jelentkezett a lakosság elrománosításának szándéka, megelőzve az egyházat, amelynek intézményrendszerét később sikerült kiépíteni és szolgálatba állítani.; A „román származású” gyermekek állami iskolákba történő erőszakos irányítása azonban a két világháború közötti időszakban mindvégig jelen volt. Lásd pl. Ft. jkv. 1938 október 2–4. 66–69.

46 UEGYLVt. Vü. L. 1/603/1927.

47 Uo.

48 UEGYLVt. Vü. L. 1/603/1927.

49 Uo. Vü. L. 1/603/1927 (ad 8/1928).

50 1919-ben történt áttérésekről van szó, amikor nevezett települések gyakorlatilag már román közigazgatás alatt állottak. Ezért a vallásügyi-minisztérium ezen érvelését megalapozatlannak ítéljük.

51 UEGYLVt. Vü. L. 1/1889/1927.

János, Vaszi János) visszacsábítani, négy személyt (Albert Miklós⁵², Fekete Mózes, Fekete Mihály, László Sándor) pedig a balázsfalvi érsekség rendeletére átvett. Ugyanakkor a miniszteri rendelettel görög katolikusoknak nyilvánított hat személy (Csíki György, Csíki János, Csíki József, Csíki Mihály, Csíki Sándor és Sorbán Anna) továbbra is unitáriusok akartak maradni⁵³, akárcsak Csíki Mária, Flóra István, Sándor György, Kusztora Juliánna, Lurcza István Mihályné, akik panasszal fordultak Siménhez Todoran ellen.⁵⁴

A helyzet tisztázása érdekében felsőbb utasításra az udverhelyi egyházkör esperese helyszíni vizsgálatot tartott, és az áttérési iratok átvizsgálása után arra a következtetésre jutott, hogy az elbocsátási bizonyítványok között vannak olyanok, amelyek nem teljesen felelnek meg a törvényes követelményeknek. Ezért a konfliktusok elsimítására egy közös bizottság felállítását javasolta, amely a törvénytelennek talált igazolványokat érvényteleníti, és szabad utat enged az érintetteknek a felekezeti hovatarozás megválasztásában.⁵⁵ Az EKT 1928. január 12-én elfogadta Balázs András unitárius esperes javaslatát, és ismertette is azt a balázsfalvi érsekséghez január 21-én küldött átiratában.⁵⁶ A javaslat mindkét fél részéről egy egyházi és egy világi személyből álló bizottság kinevezését szorgalmazta, amelyeknek a helyszínen felmerült kérdésekben kellett volna közös nevezőre jutniuk és egy elfogadható megállapodást aláírniuk. Amennyiben ez nem lenne lehetséges, állt a javaslatban, a magasabb egyházkormányzati fórumokon szülessék a kérdést végleg rendező kiegyezés.⁵⁷ Nincs tudomásunk arról, hogy a javaslatot a másik fél felkarolta volna, és úgy tűnik, helyi kezdeményezés eredményeként jöhetett létre jóval később, 1934. márcus 5-én, az a megállapodás, amelyet egyházi részről Balázs András unitárius esperes folytatott az udvarhelyi görög katolikus esperessel és az oklándi járás főszolgabírájával.⁵⁸ Ennek eredményeként unitárius részről lemondtak a szabálytalanul áttértekről (Homoródszentmártonban 2, Homoródújfaluban 7, Oklándon 6⁵⁹), azzal a feltétellel, hogy bármikor

52 Áttérések okai: Albert Miklós: „[...] felesége más vallású s ő nem akar két felé képezni.”; Fekete Mózes: „[...] a görög katolikus lelkész, mint harangozójától megkövetelte az átállást.”; Fekete Mihály „[...] a fia érdekében kellett átállnia.”; László Sándor: „[...] nem akar továbbá unitárius lenni, mert neki hasznosabb, ha görög katolikus lesz.” UEGYLvt. Vü. L. 1/1256/1928; „A visszarománosítási folyamat nagy erővel foly. Homoródszentmárton, Abásfalva, Keményfalva legnagyobb veszedelemben forog.” – írta 1934. november 24-én Balázs András esperes. UEGYLvt. Vü. L. 10/2067/1934.

53 UEGYLvt. Vü. L. 1/3191/1927.

54 Uo.

55 Uo. Vü. L. 1/2889/1927.

56 Uo. Vü. L. 1/33/1928.

57 Uo.

58 Uo. Vü. L. 1/490/1934.

59 UEGYLvt. Vü. L. 37/ad 390/1936. Balázs András unitárius esperes az áttérési iratok megvizsgálása után Homoródújfaluban 2, Oklándon 9 törvénytelen áttérésről tett említést 1934. márci-

visszatérhetnek törvényes úton. A megállapodásnak azonban csak egy eredménye volt: gyarapította a görög katolikusok taborát.

Homoródalmás után a harmincas évek első felétől kezdődően erőteljesebb és agresszívebb formában jelentkezett a románosítás.⁶⁰ A művelési terület is kiterjedt Abásfalvára, Gyepesre, Homoródkeményfalvára, Homoródszentmártonra, Oklándra és Vargyasra, majd az évtized második felében marosszéki egyházközségekre: Nyárádgálfalvára, Nyomátra, Szentháromságra. Az esetek – mindenekelőtt ezeken a településeken – már nem szórványosak, nemcsak néhány személyt érintenek, hanem általánosak és tömeges méretűek. 1934-ben egyre több jelentés érkezett az egyházi vezetőséghez, amelyekben az önkéntes névelemzések, fenyítések, verések, gyermekekkel szemben elkövetett „vallási agresszió” ellen emeltek panaszt. Ezt tette időszerűvé, hogy az egyház hosszas hallgatás után 1934. november 24-én 2048/1934. szám alatt a vallásügyi miniszterhez⁶¹, illetve 2049/1934. szám alatt a közoktatásügyi miniszterhez⁶² forduljon jogorvoslatért az Abásfalván, Homoródkeményfalván, Homoródszentmártonban, Gyepesben elkövetett jogsérelmek miatt.⁶³ Ezekben, mint később mindegyik feliratukban, helyszíni vizsgálatot és a hívek zaklatásának megszüntetését kérték, eredménytelenül. Ezekkel párhuzamosan helyi szinten is történtek próbálkozások a jogorvoslatra. Ugyancsak novemberben Balázs András unitárius esperes és Csiky Albert egyházköri felügyelő gondnok a prefektusnál és tanfelügyelőnél tiltakozott a homoródszentmártoni görög katolikus pap túlkapásai ellen, de „kevés reménységgel bíztattak” – írta az esperes november 15-én.⁶⁴ A panasztevők semmibe vételéről beszélt egy másik, december 22-én kelt levelében is: ha szóban tiltakoznak, a hatóságok írásban kérik a panaszok megtételét, ha pedig ez megtörténik, nem kapnak választ azokra.⁶⁵

us 21-én írott jelentésében. UEGYLvt. Vü. L. 1/490/1934.

60 1933. december 30-án Balázs András unitárius esperes jelentette, hogy Abásfalván, Homoródszentmártonban, Oklándon és a környező falvakban megindult a 15–20 évvel korábban unitáriusoknak lett görög katolikusok visszatérítése. UEGYLvt. Vü. L. 2/2257/1933; 1934. szeptember 30-án Bálint Albert gyepesi lelkész a következőket jelentette: „[...] a két Homoród mentén [...], a románoknak a görög kat[olikus]. egyházba való visszatérítési leple alatt, a *legerősebb románizálás folyik* [kiemelés tőlünk], amely a legerősebb unitárius, régi magyar, szabad székely családjainkat akarja elragadni.” UEGYLvt. 1/603/1927 (91/1934. sz. lelkészi jelentés).

61 UEGYLvt. Vü. L.- 8/1048/1934.

62 Uo. Vü. L. 9/2049/1934.

63 A memorandum beadásáról az október 24-én üléselő EKT határozott. A határozat szerint az elnökségnek a vallásügyi, közoktatásügyi és kisebbségügyi miniszterhez kellett beadnia a lelkészi jelentések alapján elkészített memorandumot. Továbbá utasították, hogy az eseteket ismertessék a Magyar Párt vezetőségével és Abrudbányay Ede udvarhely megyei képviselővel és köri felügyelő gondnokkal. UEGYLvt. Vü. L. 6/1794/1934.

64 UEGYLvt. Vü. L. 10/1830/1934.

65 Uo.. Vü. L. 10/2279/1934.

1935. január 4-én a Kolozsváron tartózkodó Alexandru Lăpedatu vallásügyi miniszternek Boros György unitárius püspök személyesen is átadta az 1934 novemberben benyújtott memorandumot⁶⁶, és bár ígéretet kapott a sérelmek kezelésére, azt semmiféle intézkedés nem követte. Május 7-én Abrudbányay Ede Udvarhely körüli felügyelő gondnok is személyesen járt közben a miniszternél, hasonló – vagyis semmilyen – eredménnyel.

Az erőszakos térítések fokozódása következtében 1935. március 5-én az EKT Abrudbányay Ede körüli felügyelő gondnokot kérte fel – az esperesi vizsgálósékkal egyetemben – adatgyűjtésre, hogy ezek alapján tehessenek további lépéseket a kormánynál.⁶⁷ (26-án pedig a Főtanácsot kérte, hogy az kormányzati szinten követeljen jogorvoslatot.⁶⁸) Ezt követte május 31-e és június 6-a között Abásfalván, Homoródkeményfalván, Homoródszentmártonban, Oklándon Boros György, Ferenczy Géza főgondnok, Abrudbányay Ede Udvarhely-körüli felügyelő gondnok és Ürmösi József püspöki titkár helyszíni vizsgálata. Ez kettős célt szolgált: közvetlen tájékozódás az eseményekről és az érintett lakosság tájékoztatása jogaikat illetően. A helyszíni szemle után Abrudbányay Ede a sérelmek orvoslása végett miniszteri biztos kiküldésének kérését javasolta, amit az EKT június 13-án el is fogadott.⁶⁹ 1935 nyarán ezeken a településeken az egyház vesztesége a vizsgálatok szerint a következőképpen alakult: Abásfalván 30, Homoródalmáson 150, Homoródkeményfalván 12, Homoródszentmártonban 20, Oklándon 20.⁷⁰

Szeptember 9-én az EKT újabb memorandummal fordult Lăpedatuhoz.⁷¹ Ebben arra kérték, hogy „[...] szíveskedjék ezen tűrhetetlen állapotok megszüntetése végett a minisztériumból delegátust kiküldeni, aki az egyházunk képviselőjének jelenlétében a helyszínen az egyes panaszokat felvegye s az eseteket kivizsgálja, biztosítván arról, hogy a valóságnak megfelelően panaszokért őket utólagos bántódás a helyi hatóságoktól nem éri, és az erőszakkal áttérítettek egyházunkba visszatérhetnek.”⁷² Továbbá kérték, hogy a jogsértéseket (köz munkáztatás, kihágási eljárások, tettlegességek) elkövető személyeket vonják felelősségre.

A memorandum sikertelenségét jelzi, hogy Abrudbányay, aki szeptemberben helyszíni vizsgálatot sürgetett⁷³, októberben újból Lăpedatunál járt, akitől ez utóbbi alkalommal ígéretet kapott, hogy a panasztevőknek nem esik bántódásuk

66 Uo.. Vü. L. 10/271/1935.

67 Uo. Vü. L. 11/321/1935.

68 Uo. Vü. L. 17/530/1935.

69 Uo. Vü. L. 21/1044/1935.

70 Uo. Vü. L. 22/1329/1935.

71 Uo.

72 Uo.

73 Uo. Vü. L. 25/1689/1935.

és miniszteri főtisztviselő kiküldését, valamint az erőszakos térítések érvénytelenítését is kilátásba helyezte.⁷⁴

Hasonló ígéreteket (sérelmek kivizsgálása és orvoslása, vallásszabadság biztosítása, a panasztevők védelme) kapott a szeptember 13-án Kolozsváron Lăpedatuval tárgyaló Alfred Hall, a Szabadelvű Egyházak Nemzetközi Szövetségének elnöke is.⁷⁵ A tárgyalás, amelyről Hall jegyzetet készített, a kétcarcú politika klasszikus mintapéldája volt. Nemcsak a beszélgetés tartalmát illetően mondhatjuk csupán ezt, hanem az ezt követő események tükrében is. A beszélgetés során ugyanis Lăpedatu elismerte, hogy történtek túlkapások és ígéretet tett a panaszok kivizsgálására és orvoslására. Továbbá kijelentette, hogy az alkotmányban előírt vallásszabadság elvét biztosítani akarja ő is, és hogy ezentúl a lelkészek közvetlenül forduljanak hozzá, mert ő azonnal intézkedni fog.⁷⁶ November elején Abrudbányay átadta ugyan az általa a lelkészi jelentések alapján elkészített 2013/1935. számú memorandumot⁷⁷, konkrét eseteket sorakoztatva fel abban, ahogyan azt Lăpedatu Halltól kérte⁷⁸, de ez sem eredményezett pozitív változásokat az események menetében, akárcsak a megelőzők. Abrudbányay szeptemberi, októberi és novemberi közbenjárása, akárcsak a Hallé, eredménytelen maradt tehát, ami arra utal, hogy a minimális szándék is hiányzott kormányzati részről a jogorvoslatot illetően.

A novemberi memorandumra mindössze egy megkeresés érkezett Bukarestből, amelyben a minisztérium kimutatást kért az Unitárius Egyházban történt ki- és betérésekről, és arról, hogy az áttéréseknél a törvényes formák betartottak-e.⁷⁹ Az 1936. március 31-én az EKT által (minisztériumi kérésre) kibocsátott köriratra beérkezett jelentések szerint 1928. április 22-től 1936 közepéig az unitárius egyházon belül a vallási mobilitás a következőképpen alakult.

74 Uo. Vü. L. 26/Ad 1698/1935.

75 Uo. Vü. L. 1/603/1935 Ezen találkozás alkalmával adta át az általa és Stejskal cseh püspök által jegyzett memorandumot.

76 Uo. 1/603/1927.

77 Uo. Vü. L. 30/2013/1935 Külön tiltakozás érkezik az EKT-től november 5-én a homoródkeménfalvi unitárius iskolások görög katolikus istentiszteletekre kényszerítése ellen. UEGYLvt. Vü. L. 28/1925/1935.

78 UEGYLvt. Vü. L. 1/603/1935.

79 UEGYLvt. Vü. L. 30/ad 2091/1936.

Homoródalmás^{80*}	2	1929	1	1933	1	1928		
	2	1931			1	1929		
	1	1932			2	1930		
	2	1934			3	1931		
	133	1935			1	1932		
	77	1936						
Homoród-karácsonyfalva	1	1935			1	1930		
	2	1936						
Homoród-keményfalva	5	1934			3	1931		
	10	1935						
	1	1936						
Homoród-szentmárton⁸¹	4	1933						
	17	1934						
	13	1935						
	4	1936						
Homoródszenpál	2	1934						
Homoród-szentpéter	-	-	-	-	-	-	-	-
Iszló					1	1933		
Kálnok	-	-	-	-	-	-	-	-
Kede	-	-	-	-	-	-	-	-
Kénos	-	-	-	-	-	-	-	-
Kissolymos	-	-	-	-	-	-	-	-
Kökös			2	1933				
			1	1935				
Kolozs	-	-	-	-	-	-	1	1935
Kolozsvár	1	1928	1	1928	1	1929	1	1929
	1	1930	1	1929	1	1931	2	1930
	6	1934	1	1931	1	1932		
	2	1935	1	1932				
			4	1934				
		4	1935					
Korond			1	1935				
Küküllődombó					1	1933		

80 Egy 1941. március 13-án készített összesítés szerint 1921–1939 között 291-en tértek át görög katolikus vallásra. Eből 273-an hatósági erőszak következtében változtatták meg vallásukat. A kimutatás szerint 1921-ben 8, 1927-ben 2, 1928-ban 42, 1929-ben 22, 1931-ben 2, 1932-ben 1, 1934-ben 4, 1935-ben 131, 1936-ban 78, 1939-ben 1 személyt állt át. Homoródalmási unitárius egyházközség Levéltára (továbbiakban HUELvt.) dos. X. 1940–1945. lelt. sz. 19/III. 83. f.

81 1937-ben még áttért 3 személy. homoródszentmártoni unitárius egyházközség Levéltára (továbbiakban HszUUELvt.) *A homoródszentmártoni unitárius egyházközség áttérési anyakönyve 1914. évtől ... évig.* lelt. sz. 17/76.

Küküllősárd	16	1935	1	1934				
Küküllőszéplak	-	-	-	-	-	-	-	-
Magyarsáros	1	1931			1	1930	1	1932
Magyar-szentbenedek	-	-	-	-	-	-	-	-
Magyarszovát	1	1931					1	1931
Magyarzsákod	-	-	-	-	-	-	-	-
Marosvásárhely	2	1935	2	1935			1	1929
Medesér	-	-	-	-	-	-	-	-
Medgyes	-	-	-	-	-	-	-	-
Méskő	-	-	-	-	-	-	-	-
Nagyajta			5	1934				
Nagysolymos	-	-	-	-	-	-	-	-
Nagyszeben	-	-	-	-	-	-	-	-
Nyárádszentlászló			1	1935				
Nyárad-szentmárton			1	1935	1	1930		
Oklánd**	26	1934*			1	1934		
Olthévíz	-	-	-	-	-	-	-	-
Pipe	-	-	-	-	-	-	-	-
Rava	-	-	-	-	-	-	-	-
Segesvár					2	1934		
Sepsiszentgyörgy			2	1934				
Sepsiszentkirály	-	-	-	-	-	-	-	-
Siménfalva	1	1935	1	1934				
Sinfalva					2	1932		
Székelyderzs	2	1932						
Székelykeresztúr			1	1934				
			3	1936				
Székelymuzsna	-	-	-	-	-	-	-	-
Szentábrahám	1	1935						
Szentgerice	-	-	-	-	-	-	-	-
Szentivánlabor-falva			1	1934				
			3	1935				
Tordátfalva	-	-	-	-	-	-	-	-
Tordatúr	1	1934						
Udvarhely			2	1935				
Ürmös			1	1934				
			1	1935				
Várfalva	1	1935			1	1935		

Vargyas ⁸²			1	1929			
			2	1934			
			16	1935			
			1	1936			
Városfalva			1	1935			
Összesen	381		75		32	15	

*Kimutatás az Unitárius Egyházból kitértekről (1928. április 22-től 1936 április, májusáig), az EKT 1936. március 31-én kibocsátott 2091/1936 sz. köriratára beérkezett lelkészi jelentések alapján*⁸³

* 1928-ban az EKT 527/1928. számú határozatával 42 személyt engedett át görög katolikusnak, 1929-ben 490/1929. számú határozatával pedig 19-et.⁸⁴

** Az 1934 márciusában létrejött egyezés értelmében az Unitárius Egyház lemondott ezekről a személyekről az áttérések (1896–1923 között) törvénytelen volta miatt.⁸⁵

Az összesítés szerint a 107 unitárius egyházközség közül 80-ból érkezett válasz az EKT köriratára, amelyek közül 37-ben (46%) jeleztek kitérést a két „román egyházba.” Az erőszakkal áttértek számát azonban nem lehet megállapítani, mivel a jelentések zöme csupán a ki- és betérések számát tartalmazza. Mindössze az aranyosgyéresi jelentés jegyzi meg, hogy egyik híve állásszerzés, a másik pedig annak megtartása érdekében tért át a görögkeleti vallásra.⁸⁶ Közvetlen kényszerítő okokra következtethetünk azonban azon kitértek esetében, akik állami állásokat (óvónő, jegyző, postás, adóvégrehajtó, tisztviselők, útkaparó, bírósági szolgálta, bába stb.) foglaltak el (pl. Siménfalva, Szentábrahám, Gyepes, Kökös, Sepsiszentgyörgy, Szentivánlaborfalva, Bölön, Homoródkeményfalva, Városfalva).⁸⁷

Említettük, hogy a térítésről tudósító első forrásunk 1921-ből való, amint azonban azt a fennebbi kimutatásunk is tükrözi, az akció tömeges méreteket a harmincas évek első felében öltött, és a harmincas évek közepén tetőzött. Ennek a hullámnak elsősorban a román felmenőkkel rendelkezők estek áldozatul. Jelentős azonban azok száma is, akik egzisztenciális okokból változtattak vallást.

82 Az egyházközség iktatókönyve szerint az áttértek száma (gyermekkel együtt) évekre lebontva a következő. 1934-ben 2, 1935-ben 12 (egy még abban az évben visszavonja nyilatkozatát), 1936-ban 20, 1937-ben 11. Vargyasi Unitárius Egyházközség Levéltára (továbbiakban VU-ELvt). *Vargyasi Unitárius Lelkészi Hivatal Iktatókönyve 1931. február 11-től 1938. május 6-ig*. VI. kötet (nincs leltári száma).

83 UEGYLvt. Vü. L. 30a/ad2091/1935.

84 Uo. Vül L. 3/ad 1581/1934 (188-1934).

85 Uo. Vü. L. 30a/ad 2091/1936.

86 Uo. Vü. L. 30a/ad2091/1935.

87 Uo.

Adataink egyébként arról tanúskodnak, hogy unitárius vonatkozásban az áttérők legnagyobb hányada (70%) a székelyföldi egyházközségek tagjai közül kerültek ki. A fenti jelentések összesített számadatai szerint a kitérések által az egyház híveinek 0,52%-át veszítette el.⁸⁸

Időközben újabb és újabb jelentések futottak be Kolozsvárra az erőszakos áttérésekről és terrorról.⁸⁹ 1936. január 16-án az EKT ismét megkeresést intézett Lăpedatuhoz a Homoródalmáson 1935 decemberében elkövetett újabb atrocitások ellen.⁹⁰ Mivel pedig sem erre, sem pedig az ezt megelőző beadványokra nem érkezett pozitív visszajelzés és jogorvoslat, Boros György újabb memorandum átnyújtását kezdeményezte 1936 februárjában. (Ebben, akárcsak az előző beadványokban, a papok, tanítók, csendőrök, közigazgatási hatóságok által elkövetett erőszakos zaklatások, fenyegetések, verések, bírságok és aránytalan közmunkamegosztás ellen tiltakoztak. Emlékeztettek arra, hogy az atrocitásokat a Szabad-*elvű Keresztények Nemzetközi Társaságának* kiküldöttei is elismerték, mindezek ellenére semmiféle konkrét lépés nem történt, és a románosítás gőzerővel folyik továbbra is.) A terv szerint Boros György Abrudbányay Ede és Gál Miklós képviselők társaságában személyesen nyújtotta volna át az újabb panaszt Lăpedatunak.

88 Az egyház 1935-ben 72 363 unitárius hívet tartott számon. *Főtanácsi jegyzőkönyv.* 1935. 30.

89 UEGYLvt. Vü. L. 31/63/1936 (82/1935). Simén Domokos 1935. december 19-én kelt jelentése. Az unitárius vallásra visszatérőket a csendőrség megfenyegette (Deák József), megbírságolta, megverte (Fekete István), kérésüket elutasították, a tanúkat pedig különböző okokra hivatkozva 500 lejre bírságolták fejenként.; UEGYLvt. Vü. L. 31/24/1936 (399/1935). Simén 1935. december 28-i jelentése. A hadirokkant Ábrám Istvánt és feleségét szeptember 19-én a csendőrmester azzal fenyegette meg, hogyha nem térnek át görög katolikusnak, akkor súlyos adót vetnek ki rá „[...] s azonfelül is mindenféle meghurcolásnak lesz kitéve.” Kádár Pált, akit a görög katolikus lelkész románként nyilvánított, a jegyzői irodán, a kilátásba helyezett büntetésektől félve, aláírta az áttérési jegyzőkönyvet. A görög katolikus Bille István unitárius lányának a görög katolikus lelkész megtiltotta, hogy az unitárius templomban is megesküdjék görög katolikus férjével. Megtagadása esetben megtorlást helyezett kilátásba. Általános a félelem, írta Simén, és napirenden vannak mindenféle büntetések, ahol és aki ellen csak akarják, ami alól a görög katolikus vallásra térés mentesíthet.; UEGYLvt. Vü. L. 31/63/1936 (406/1935). Simén 1936. január 3-án kelt jelentése. A visszatérni óhajtó Deák Györgyöt és Fekete Istvánt megverték. Ez utóbbit megbírságolták, és azzal fenyegették meg, hogy a katonai szolgálat alól felmentett gyermekét bevonultatják. Az áttérésre felszólított és azt megtagadó Sándor Sándort, veréssel fenyegette meg a lövétei csendőrmester, és a bemutatásra átadott katonai igazolványt nem adta vissza. Kádár Jánost udvaráról vitték el és a jegyző, csendőr és görög katolikus pap fenyegetéseinek engedve áttért görög katolikusnak. Molnár Albertné, azon a címen, hogy élelmiszerral kereskedett, 800 lejre büntették. Az adóvégrehajtó azt mondta neki, hogy menjen a görög katolikus paphoz, mert csak az tudja elintézni, hogy törüljék büntetést. A Deák Györgyöt visszatérésre buzdító Gothárd Jánost a csendőrségre rendelték, aki a görög katolikus paphoz ment, és kérte, hogy ne veresse meg őt a csendőrséggel.

90 UEGYLvt. Vü. L. 31/63/1936 (82/1935); UEGYLvt. Vü. L. 31/24/1936 (399/1935) – lásd az előbbi lábjegyzet példait.

A memorandumot egyébként előterjesztették a külügyminiszter, a miniszterelnök és a király elé is.⁹¹ Az akció azonban kudarba fulladt, mivel a Bukarestbe leutazó unitárius küldöttséget Lăpedatu nem volt hajlandó fogadni. A történeteket Boros naplójában a következőképpen értékelte: „Az utazás megesett, s a reménység el-esett. Ezzel a kormánnyal, ezzel a nemzettel a magyarnak reménységgel harcolni nem lehet. A román-oláhok csak azt a célt ismerik, hogy az utolsó magyart is ki kell irtani. Lăpedatu miniszter belekapaszkodott abba a hamis állításba, hogy az almási pap 1919–1920-ban elhódított tőle almási románt. Hódítani akkor, amikor a fegyver az ő kezükben van: nevetséges. Hogy néhány almási ember, akik csak magyarul tudtak, a mi templomunkba jártak–, átállott, a törvényadta jogukat gyakorolták, s talán ki akarták kerülni, hogy a román hadseregbe sorozzák, az már az ő magánügye.”⁹²

Lăpedatu tehát azzal érvelt, hogy a memorandumban megfogalmazottak valótlanságok, amelyeket az egyház propaganda célokra használt, és hogy a térítések erőszakkal történtek.⁹³ Válaszában tehát megismételte azt az állítást, hogy 1919-ben a román hatalomátvétel után történhettek erőszakos áttérések. (Hangsúlyozzuk, hogy az áttérések önkéntesek voltak 1919-et megelőzően is. 1919-ben éppen a román hadseregbe való besorolás elől menekülve történt nagyszámú önkéntes áttérés, mivel az etnikai hovatartozást Székelyföldön, a nyelvi asszimilációból fakadóan, a felekezeti hovatartozás alapján határozták meg.⁹⁴)

Az eseményekre reagálva március 5-én az EKT 390/1935. szám alatt újabb beadvánnyal fordult Lăpedatuhoz, megütközését fejezve ki a történetekért. Rámutattak, hogy a Szabadelvű Egyházak Nemzetközi Szövetsége elnökének érdeklődésére – Alfred Hall és Josef Stejskal 1934 őszén jártak Erdélyben, és tudomást szereztek a Homoród menti történeésekről – sem számoltak be arról, hogy a problémák megoldásában nem történt még semmiféle előrelépés, mert jogorvoslatot a román kormánytól várnak, és csak legvégső esetben fordulnak külföldi fórumokhoz segítségért.⁹⁵ Újból megismételték kérésüket a sérelmeket elkövetők felelősségre vonására és egy miniszteri megbízott kiküldésére, aki az egyház képviselőjével közösen Abásfalván, Homoródamlason, Homoródkeményfalván, Homoródszentmártonban és Vargyason a felmerülő problémákat kivizsgálja. A memorandum beadásával Abrudbányay Edét bízták meg, aki felhatalmazást kapott, hogy a térítések ügyében alkalomadtán a képviselőházban is interpelláljon.⁹⁶

91 Uo. Vü. L. 33/249/1936 ; Vü. L. 32/108/1936.

92 *Boros György unitárius püspök naplója 1926–1941*. Szerkesztette és bevezető tanulmányokkal ellátta Kovács Sándor, Molnár B. Lehel. Kolozsvár, 2001. 148. p.

93 UEGYLvt. Vü. L. 37/390/1936.

94 Uo. Vü. L. 1/490/1934; *Reînvierea*. 1938. ianuarie–martie. 51–52.

95 UEGYLvt. Vü. L. 37/390/1936.

96 Uo. A memorandum megszerkesztésével Abrudbányay Ede Udvarhely-köri felügyelő gondnokot, Szent-Iványi József főgondnokot és Mikó Lőrincz egyházi titkárt bízták meg.

Az 1936. június 4-én kelt 46886/4227. számú vallásügyi miniszteri felelet azonban változatlan szemléletet tükrözött. Továbbra sem az alkotmányban biztosított szabadságjogok oldaláról közelítették meg a kérdést, hanem vélt és kreált történelmi sérelmekre hivatkoztak, és erőszak hiányában egyetlen kapaszkodóként a törvénytelen áttérésekre hivatkoztak mint jogalapra. Tagadták az erőszakos térítések voltát, és még mindig az áttérések törvényességét bizonyító iratok felküldését követelték. Mintegy a vissza- és elrománosítás igazolásának szándékával hangsúlyozták, hogy nagyon sok román tért át katolikusnak, reformátusnak, unitáriusnak (nem jelentett szempontot, hogy ezek önkéntesen történtek), ortodox és görög katolikus lelkészek hiányában⁹⁷, akik közül sokan még a nevüket is magyarosították.⁹⁸ November 3-án kelt, és 6-án Victor Iamandi vallás- és művelődésügyi miniszternek átadott, 896/1936. számú válaszában az EKT⁹⁹ ismételten rámutatott a térítések erőszakos voltára, közölve az érintett falvakban áttértek számát, a június 24-én Abásfalvára, Gyepesre, Homoródalmásra, Homoródkeményfalvára, Homoródszentmártonba, Homoródújfaluba, Oklándra, Vargyasra kiküldött köriratra beérkező jelentések alapján (lásd alábbi táblázat),¹⁰⁰ és újból megismételte a közös bizottság felállítására és a vétkesek felelősségre vonására vonatkozó kérését. Az EKT egyben kifejezte óhaját arra: tegyék lehetővé, hogy az erőszakkal áttérített hívek szabad elhatározásukból, akadálytalanul visszatérhessenek unitárius hitükre, élve az alkotmányban biztosított jogukkal.¹⁰¹ Jóllehet Iamandi a memorandum kézbesítésekor helyszíni vizsgálatot ígért, és Gál Mikós 1937 januárjában a panaszok mielőbbi orvoslására tett kísérletet (egyházi felkérésre), az ügy rendezésében továbbra sem történt előrelépés.

Elfogadva az önkéntes áttérések voltát, az erőszakos románosítást markánsan bizonyítja az alábbi táblázatok adatainak összevetése. 1928-ig az áttérések iránya, a vargyasi kivételtől eltekintve, az unitárius vallás volt. Ez az irány, az erőszakos románosítás következtében, hirtelen megváltozott, és rövid nyolc év alatt óriási méreteket öltött.¹⁰² Az erőszak alkalmazását igazolja, hogy az unitárius vallásról kitértek száma 94-gyel több, mint az arra betérteké, vagyis nemcsak

97 Jóllehet ez is közrejátszott és gyorsította az áttérési folyamatot, véleményünk szerint a vallási identitásváltást mégis döntően a nemzeti tudattartalmak kicserélődése okozta. Mindezt bizonyítja, hogy pl. Homoródalmáson, Homoródkeményfalván, Homoródkarácsonyfalván a görögkeleti lelkészek jelenléte ellenére továbbra is történtek áttérések unitárius hitre.

98 UEGYLvt. Vü. L. 40/896/1936.

99 Még július 2-án határozatot hozott a 46886/4227-1936 számú vallásügyi minisztériumi leirat megválaszolására és cáfolatára. UEGYLvt. Vü. L. 40/896/1936.

100 UEGYLvt. Vü. L. 40/896/1936.

101 Uo.

102 UEGYLvt. Vü. L. 24/537/1937; UEGYLvt. Vü. L. 43/537/1937; Arhivele Naționale Direcția Județeană Mureș (továbbiakban ANDJ Mureș). Fond: Protopopiatul greco-catolic. nr. inv. 125. dos. 1753. 11–12.

görög katolikus és -keleti vallásúak, hanem unitáriusok is áttértek a két „román felekezetre.” Mindez pedig éppen a század eleji vallási mobilitás tükrében tűnik ellentmondásosnak a természetes folyamatokkal szemben, és csupán az erőszakos románosítással magyarázható.

Unitárius vallásból kitérték	1919-ig		1919-1928		1928-tól 1936-ig	
	Görög-keletibe	Görög katolikusba	Görög-keletibe	Görög katolikusba	Görög-keletibe	Görög katolikusba
Abásfalva						40
Homoródalmás						216
Homoród-karácsonyfalva						3
Homoródkeményfalva						16
Homoródszentmárton						38
Homoródszentpál						2
Gyepes						1
Székelyderzs						2
Székelyudvarhely					2	
Vargyas	7				20	
Városfalva						1
Összesen	7				22	319
	348					

Unitárius vallásra áttértek	1813-tól 1919-ig		1919-1928		1928-tól 1936-ig	
	Görög-keletiből	Görög katolikusból	Görög-keletiből	Görög katolikusból	Görög-keletiből	Görög katolikusból
Abásfalva		8		7		
Homoródalmás		71		54		9
Homoród-karácsonyfalva				1		
Homoródkeményfalva		7		1		3
Homoródszentmárton		11		4		
Homoródújfalva	1	2		1		1
Gyepes						
Oklánd ¹⁰³						1
Vargyas	70					2
Összesen	71	99		67		14
	254					

*Kimutatás az EKT 1936. július 2-án kelt 896/1936 számú köriratára beérkezett jelentések alapján.*¹⁰⁴

103 26 törvénytelenül áttért görög katolikusról az Unitárius Egyház önkéntesen lemondott az 1934 áprilisában létrejött egyezség alapján. Ezek nem szerepelnek a kimutatásban.

104 UEGYLvt. Vü. L. 40/896/1936.

Mintegy zárójelben megjegyzendő, hogy 1937. március 16-án 537/1937. szám alatt az egyház külön beadványt intézett a vallásügyi miniszterhez az unitárius vallásra történő vissza- (Homoródalmás) és áttérés (Nagyajta) állami hatóságok általi megtagadása ellen, kérve a kérdéses esetek helyszíni kivizsgálását, a sérelmek orvoslását és a törvénysértők felelősségre vonását.¹⁰⁵ A megkeresésre azonban nem érkezett válasz.

1937-ben egyházi szinten az erőszakos térítések elérték Maros megye egyházközségeit is. Az alkalmazott módszerek hasonlóak a Homoród mentén alkalmazottakkal,¹⁰⁶ bár forrásaink arról tanúskodnak, hogy az ellenállás nem volt olyan erős, és az anyagi előnyökhöz juttatás és megfélemlítés módszere gyors eredményekhez vezetett. Első lépcsőben először itt is a román származású személyeket célozták meg, de a már alkalmazott forgatókönyv szerint ezt követte természetesen a magyar származásúak áttérésének szakasza. A térítést végzők is ugyanazok: állami közigazgatási szervek és az egyházi tisztviselők.¹⁰⁷

Az EKT 1937 májusában kiküldött köriratára beérkezett jelentések szerint az év folyamán 124-en tértek ki az egyházból valamilyen kényszerítő tényező nyomán. A kimutatás tanúsága szerint leghatékonyabbnak az egzisztenciát fenyegető nyomásgyakorlás módszere bizonyult, amelyeket fenyegetésekkel, zaklatásokkal és anyagi előnyök kecsegtetésével támogattak. Ekkorra már az akció első szakasza lezárult, és a román felmenőkkel rendelkezők nagy többsége áttért a görög katolikus és -keleti vallásra. Ezzel magyarázhatjuk, hogy a Homoród menti egyházközségek közül csupán Homoródkeményfalva és Homoródszentmárton szerepel a kimutatásban, és hogy a kitérők száma sem annyira nagy.

Egyházközség	Unitárius Egyházból kiléptettek száma	Kilépés oka	Megjegyzések
Bethlenszentmiklós	1	Állásszerzés	
Dicsőszentmárton	2	Állásszerzés	Dicsőszentmártonban tartózkodó, Bözödújfaluhoz tartozó lány a város orvosánál szolgál (?)
Gagy	1	Ismeretlen	
Küküllősárd	5	Kényszerítve zaklatások, fenyegetések által	1935-ben térítették át, de csak 1937-ben értesítik a papot. Visszatérésüket nem engedélyezték

105 Uo. Vü. L. 43/537/1937.

106 „[...] Troița községben felhívták a magyar híveket a jegyzői irodába, ahol nyilatkozatot akartak velük aláírtani, amely szerint áttérnek a gör[ög]. kat[olikus]. és gör[ög]keleti vallásra. [...] A hadiözvegyeket illetményeik megvonásával, másokat pedig az országból való kiutasítással fenyegettek meg, ha nem tesznek eleget a felhívásnak.” *Magyar Szó* 1937. XI. évf. 75. sz.

107 UEGYLvt. Vü. L. 44a/719/1937 (12/1937 számú lelkeszi jelentés) „[...] Tolan Vinte jegyző, Luca Josif csendőrmester, Cretu Emil gör[ög]. kat[olikus]. lelkesz, Tursu Alexandru és Coros M. állami tanítók házról házra jártak, hogy aláírassák a nyilatkozatokat.”

Homoród-keményfalva	1 (+3 gyermek)	Állásszerzés	
Homoród-szentmárton	3	Férjét mentesítsék a katonai szolgálat alól	Enyhébb büntetés a görög katolikus templomból történő lopás miatt
Mezőségi-szórvány	3	Kényszerítve	Ebből 2 nő önkéntesen, házasság révén tér ki
Nagyajta	2		Pap szerint „földhözragadt, szegény lelkek, akik könnyen befolyásolhatók”.
Nyárádgálfalva	35	Anyagi előnyök ígérete	
Nyárad-szentmárton	2	Állásszerzés	
Nyomát	23	Fenyítés és anyagi előnyök ígérete	
Székelyderzs	1	Társadalmi érvényesülés	Román származású, 1838-ban házasodott be
Székelyudvarhely	2	Állásmegőrzés	Ebből 1 személy Bukarestben házasság révén
Szenháromság	16 (+17 kiskorú gyermek)	Kényszer és félrevezetés	8 (+12 gyermek) vissza akar térni, de csak kettőnek engedélyezik
Sepsiszentgyörgy	4 (+2 kiskorú)	Állásszerzés és megőrzés	
Sepsiszentkirály	1	Állásszerzés	
Összesen	102 (124)		3 esetben önkéntesen házasság révén, 3 esetben nem bizonyítható konkrétan a kényszerítés

*EKT 686/1937. számú köriratára érkezett jelentések alapján*¹⁰⁸

Komolyabb kísérlet az erőszakos térítések beszüntetésére és megsemmisítésére forrásaink szerint csupán Szenháromságon történt. Itt a három magyar felekezet képviselői által március 30-án tartott helyszíni vizsgálat alapján készített panasziratot március 31-én (Jaross Béla katolikus prelátus-plébános, Antal János helybeli katolikus lelkész, Halmágyi János unitárius esperes, Pap Gyula helybeli unitárius lelkész és Fekete Gyula unitárius körü felügyelő gondnok, a Magyar Párt titkára) küldöttéleg nyújtották át Maros megye prefektusának, aki az eset azonnali kivizsgálására tett ígéretet.¹⁰⁹ Kérvényükben a vétkesek felelősségre vonását, az esetek kivizsgálását és a vallásszabadság gyakorlásának biztosítását kér-

¹⁰⁸ UEGYLvt. Vü. L. 44/ad 686/1937.

¹⁰⁹ *Magyar Szó* 1937. XI. évf. 75. sz. 200 személyt térítették át, ebből 172 a katolikus felekezet-hez tartozott.

ték.¹¹⁰ Az április 2-án az alprefektus által végzett vizsgálat azonban arra a következtetésre jutott, hogy a szóban forgó személyek önszántukból, senki által nem kényszerítve írták alá az áttérési nyilatkozatokat, következésképpen az egyházi képviselők által megvádolt tisztviselőket nem terheli semmiféle vétség. Ennek alapján az ügyet a prefektus a *Magyar Szóban* is közölte 9217/1937. számú közleményében lezártnak nyilvánította.¹¹¹

Úgy tűnik, 1938-ra az erőszakos térítés veszített intenzitásából. Ebből az évből ugyanis mindössze a következő áttérésekről van tudomásunk: Homoródkeményfalván 1 személy (+2 gyermek),¹¹² Nyárádszentmártonban 3 (+6 gyermek) személy.¹¹³

Az utolsó híradás erőszakos térítésről 1939. május 21-i keltezéssel Homoródkeményfalváról származik, ahol az oklándi jegyző egy asszonyt és fiát önkényesen írta át görög katolikusnak.¹¹⁴ Az esetet november 16-án kelt leiratukban a vallásügyi miniszterrel is ismertették¹¹⁵, de az erre 1940. február 13-án megfogalmazott válasz egyértelműen világossá tette, hogy a kormány mindenféle jogorvoslattól elzárkózik, sőt szankciókat is kilátásba helyez a jogsértést jelentő Kiss Jenő lelkész ellen: „[...] megállapított, hogy Godra Mária és fia, János Homoródkeményfalva községből, önkéntesen tértek át az unitárius vallásról a görög katolikusra, a közigazgatási szervek kényszerítése nélkül. [...] ugyanakkor felhívjuk Kiss Jenő lelkész figyelmét, hogy ne tegyen hasonló jellegű feljelentéseket, mert a minisztériumnak jogában áll szigorúan büntetni őt.”¹¹⁶

Összegzőként elmondhatjuk, hogy az egyház eleve kudarcra ítélt harcot folytatott, midőn a hivatalos állampolitikával igyekezett szembemenni, és a sérelmekre jogorvoslatot kivívni. Az, hogy több mint egy évtizedig egyetlen sérelmezett esetet sem sikerült orvosolni, annak bizonyítéka, hogy az állam következetesen kitartott homogenizációs politikája mellett.

110 Uo. v. UEGYLvt. UEGYLvt. 44 a/719/1937.

111 *Magyar Szó* 1937. XI. évf. 77. sz.

112 UEGYLvt. Vü. L. A férj csak úgy tarthatja meg állását, ha felesége áttér.

113 Uo. Vü. L. 51/767/1938. A férj a görög katolikus pap vincellérje, felesége áttér. Egy másik asszony férje görög katolikus és „családi okokból” tért át.; UEGYLvt. Vü. L. 52/1472/1938. Állásért cserében tért át görög katolikusnak.

114 Uo. 47/ ad 910/1937.

115 Uo. 47/910/1937.

116 Uo. 49/398/1940. A minisztérium helyszíni szemlét is tartott az egyház értesítése nélkül. Május 31-én az egyház sajnálatát fejezte ki emiatt, és hangsúlyozta, hogy az érintett írásban is elismerte, hogy kényszer hatása alatt írta alá az áttérési nyilatkozatot.; UEGYLvt. Vü. L. 49/398/1940. „[...] s-a constatată că femeia Godra Maria și fiul ei Ioan din comuna Comănești au trecut de la religia unitariană la cea greco-catolică de bună voie și fără vreo constrângere interesată din partea organelor administrative. [...] Totodată se va atrage atenția preotului Eugen Kiss să nu mai dea naștere la asemenea denunțuri, căci ministerul este în drept a-i aplica sancțiuni severe.”

E politika mérlege tíz évre nézve két eltérő számadatban mérhető. Ha számításainkat a 2091/1936. és 686/1937. számú köriratokra érkezett jelentések alapján végezzük (az önkéntes áttéréseket nem számítottuk ide), amelyeket Homoródmás, Nyárádgálfalva és Vargyas esetében véglegesnek tekinthető adatokkal helyettesítünk, akkor ez a szám 612. Ennek azonban ennél nagyobbnak kellett lennie, tekintettel arra, hogy nem minden lelkész küldött kimutatást az egyházközségében történt esetleges kitérésekről. Így például Felsőrákoson, bár semmiféle jelzés nem érkezett Kolozsvárra a helyi unitárius egyházközségtől, a *Glas*ban arról olvashatunk, hogy 1935-ben 120-an tértek át a görögkeleti egyházba.¹¹⁷ Ha tehát ezeket a híveket is számításba vesszük, akkor az unitárius egyházból kitértek száma 732-re emelkedik.

Egy másik számításunk, amely a főtanácsi jegyzőkönyvekben található adatokra támaszkodik, közelebb áll a végleges és valós adatokhoz. Mivel 1935-ig nem tüntették fel az unitárius egyházba belépők korábbi felekezetét, 1934 végéig az EKT 2091/1936. számú körlevelében található adatokat összesítettük, amelyekhez hozzáadtuk az 1935.¹¹⁸, 1936.¹¹⁹, 1937.¹²⁰, 1938.¹²¹ és 1939.¹²² évi görög katolikus és -keleti áttérők számát. Az így kapott összeg szerint az egyházból kilépők száma 867.¹²³

117 *Glas Românesc din Regiunea Secuizată*. 1936. VI. évf. 184. sz. 22.

118 Ft. jkv. 1936. december 13–15. 31.

119 Ft. jkv. 1938. január 16–17. 32.

120 Ft. jkv. 1938. október 2–4. 33.

121 Ft. jkv. 1939. december 3–5. 26.

122 Ft. jkv. 1941. június 9. 25.

123 Ebből 570 a görög katolikus, 297 pedig a görögkeleti egyházba tért át.

LAKATOS CSILLA

AZ ERDÉLYBŐL MAGYARORSZÁGRA ÁTTELEPÜLTEK LELKI EGÉSZSÉGE

A rendszerváltást követően több mint négy évtizedes elzártság után a Magyarországot érintő nemzetközi vándorlás területén új folyamatok váltak meghatározókká. A határon túli magyarság 1980-as évek végén elkezdődött kivándorlása a kezdeti nagy hullám után a '90-es években is folyamatos volt, és az ezredfordulón újból hangsúlyossá vált. Ezen magyarok Magyarországra költözése a nemzetközi vándorlásnak az a sajátos esete, amikor a bevándorlók nemzetisége, anyanyelve, történelmi és kulturális hagyományai azonosak a fogadó népességével. (GÖDRI, 2004)

A kilencvenes évek eleje óta folyamatosan készültek felmérések az Erdélyből Magyarországra áttelepültek munkaerőpiaci helyzetéről és társadalmi kapcsolataikról. Beilleszkedésük szempontjából ezen objektív mutatók mellett az ezredfordulót követően a szubjektív mutatók is az érdeklődés középpontjába kerültek. Ez utóbbiak jelzik a beilleszkedés sikerességét vagy sikertelenségét pszichológiai és identifikációs szempontból. A migráció következtében felmerülő nehézségek leküzdése, az otthonosságérzés kialakulása, az elégedettség, a szülőföldhöz való kötődés, illetve az attól való elszakadás a pszichológiai integrációt tükrözi. A saját beilleszkedés szubjektív megélése, a fogadó társadalomhoz való tartozás érzete, valamint az identitás meghatározása az identifikációs integrációt fejezi ki.

A saját környezetükből kiszakadt és másik országba költözött emberek problémái – főképp áttelepülésük első időszakában – többnyire nagyon összetettek. Többségük abból adódik, hogy az addig megszokott hétköznapi dolgok megváltoznak, a már kialakult életvezetési technikák használhatatlanná válnak, ami nagyfokú idegenség- és bizonytalanság-érzetet eredményezhet. Mindezek mellett a migrációval járó ügyintézési procedúra, valamint az esetek többségében az új élettér kialakításának, a megélhető biztosításának a feladatai is megterhelik az áttelepülőket.

Azt, hogy milyen problémákkal, nehézségekkel szembesülnek a Magyarországra érkező határon túli magyar bevándorlók, természetesen sok tényező befolyásolja. A nehézségek egyrészt attól függnek, hogy az áttelepülő személy milyen okból, milyen céllal, kikkel, kinek a döntése nyomán hagyta el szülőföldjét, másrészt attól, hogy Magyarországra érkezésekor rendelkezik-e mozgósítható társadalmi kapcsolatokkal, ez utóbbiak ugyanis csökkentik a migráció költségét. Az otthonosság-érzés, az elégedettség és a kielégítő társas kapcsolatok kialakulása a beilleszkedés elengedhetetlen feltételei. A szülőföldtől, a megszokott közegetől

való elszakadás és az ismertnek vélt, mégis számos vonatkozásában idegenként ható új közeg egyfajta gyökértelenséget, kulturális talajvesztést eredményezhet, s ez elidegenedéshez, akár identitásválsághoz vezethet. (GÖDRI, 2005)

A migráció következtében a szociális és térbeli beilleszkedés szükségessége, valamint a változtatás szülte követelmények fokozottan igénybe veszik az egész személyiséget. A szülőföldtől, az addig ismert, támogató környezettől, közösségtől való térbeli eltávolodás az identitáselemek elvesztésének élményét idézi elő. Az így keletkező veszteségélmény nagyban hasonlít az egyik legerősebb krízisprovokáló tényezőhöz, a gyászhoz. A gyászhoz hasonlóan a migráció okozta veszteségélmény is fokozott megterhelést jelent, annak feldolgozásához időre és a környezet támogatására van szükség. Ezek fontosságát jelzik az e témában készült kutatások is. (HORVÁTH és munkatársai, 2006; GÖDRI, 2005; VÖRÖS, 1997)

Jelen tanulmányban a migráció okozta identitásátalakulás és a beilleszkedési mechanizmus bemutatására, valamint annak a kérdésnek a megvizsgálására teszek kísérletet, hogy ez utóbbi milyen feltételek mellett mehet végbe úgy, hogy az áttelepülő személy megőrizhesse lelki egészségét.

Vándorlás a 20. és 21. századi Kárpát-medencében

Történeti előzmények

Az első világháborút lezáró békediktátum eredményeként a soknemzetiségű Osztrák-Magyar Monarchia helyén két, viszonylag homogén nemzetiségű ország – Ausztria és Magyarország – és három soknemzetiségű államalakulat: Csehszlovákia, a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, valamint Románia jött létre, ez utóbbi területileg és lakosai számát tekintve is megnövekedett. A magyar nemzetiségű állampolgárok többsége az 1918. november 16-án kihirdetett Magyar Népköztársaság állampolgára maradt. Az akkor létrehozott új államok határai közé került magyar nemzetiségűeknek a szülőföldjük vagy a magyar állampolgárságuk között kellett választaniuk. Azoknak, akik a magyar állampolgárságot választották, szülőföldjüket kellett elhagyniuk, azoknak pedig, akik szülőföldjükön maradtak, román, csehszlovák, szerb, illetve osztrák állampolgárokka kellett válniuk.

Az első világháborút követően a szomszédos országokból Magyarországra telepítettek és menekülők pontos száma nem ismert, azonban az így kikényszerített migráció méretét jól érzékelteti az a tény, hogy 1919 és 1923 között csak a Romániához csatolt területről körülbelül kétszázezren érkeztek Magyarországra. Bár az első világháború után is megmaradt az a tendencia, mely szerint a történelmi kataklizmák időszakában a perifériáról a centrumba irányuló igen erőteljes vándorlás zajlik, ez a folyamat tartalmilag jelentős mértékben módosult. Ettől az időtől kezdve 1947–48-ig ugyanis – amennyiben az 1938 és 1941 között visszatartott területekre történt visszavándorlástól eltekintünk – az utódállamokhoz ke-

rült korábbi magyar területekről lényegében már csak a magyar etnikumú népesség Magyarországra történő, alapvetően egyirányú, elsősorban kikényszerített vándorlása volt a meghatározó. (TÓTH, 1997)

1948 után 1988-ig, miközben a világ különböző országaiba Magyarországról is folyamatos volt a legális és illegális kivándorlás, a bevándorlást igen szűk keretek közé szorították. Ennek következtében jelentéktelen volt azoknak a szomszédos országokban élő magyar nemzetiségűeknek a száma, akik évente Magyarországon letelepedési engedélyt kaptak.

1989-től a rendszerváltoztatással összefüggésben, a több mint négy évtizedes elzártág után új folyamatok váltak meghatározókká a Magyarországot érintő nemzetközi vándorlás területén. Ennek kezdete 1988 végére, illetve 1989-re tehető, amikor előbb csak tíz-, majd több mint húszezer, döntően magyar származású román állampolgár maradt az országban. Az ország földrajzi fekvése, illetve a Dunamedence országainak megoldatlan nemzetiségi problémái miatt Magyarország a nemzetközi vándormozgalom cél-, illetve tranzitországává vált. (TÓTH, 1999)

Az erdélyi magyarság 1980-as évek végén elkezdődött kivándorlása Magyarországra – bár a kezdeti nagyságrendjéhez képest sokkal jelentéktelenebb mértékben – a 90-es években is folyamatos volt, és az évezred végén újra hangsúlyosabbá vált. Nemcsak a bevándorlók számában tapasztalható növekedés 1999-től, hanem a huzamos és ideiglenes tartózkodási engedélyt kérelmezők számában, valamint a kiadott munkavállalási engedélyek számában is. 1998-ban 5504 romániai bevándorló érkezett Magyarországra, 2001-ben 10 091, míg 2005-ben 17 500. (GÖDRI, 2004)

A migráció okai

A nemzetközi migrációs folyamatok rendszerében a kisebbségben élő magyarok Magyarországra irányuló migrációja sajátos helyet foglal el. Az ún. fogadó és kibocsátó népesség ebben az esetben ugyanahhoz a nemzethez tartozik, és a vándorlók – legalábbis nyelvi és kulturális szempontból – nem egy idegen országba, hanem többnyire a saját hazájuknak tekintett ún. anyaországba „vándorolnak ki”. Ilyen szempontból tehát számukra a migráció nem a fogadó társadalmon belüli kisebbségi státust eredményezi (mint általában a nemzetközi vándorlás), hanem a szülőföldön megtapasztalt kisebbségi státusból való kilépést. Ennek következtében ez a fajta migráció, bár országhatárok átlépésével valósul meg, sok szempontból mégis különbözik a nemzetközi vándorlás jelenségétől: valahol a belföldi- és nemzetközi migráció között helyezhető el, sajátos értelmezési keretben, amely figyelembe veszi a közös történelmi gyökereket, az etnikai identitást, a nyelvi azonosságot és kulturális közelség szerepét az egész folyamatban. (GÖDRI, 2004)

A nemzetközi migráció okait magyarázó elméletek közül több is kiemeli a gazdasági tényezők szerepét, különböző elemekre helyezve a hangsúlyt. A ha-

gyománys „taszítás és vonzás” modellre épülő *klasszikus migrációelmélet* (mely szerint a migráció által az egyén saját anyagi helyzetén kíván lendíteni) elsősorban a kibocsátó ország rossz gazdasági és politikai helyzetének taszítását és a fogadó ország jobb gazdasági-társadalmi körülményeinek vonzását tekintette a migráció motorjának. A *neoklasszikus gazdasági elmélet* a bérek és a foglalkoztatás országok közötti különbségeire vezeti vissza a nemzetközi migrációt, kiemelve ugyanakkor a potenciális migránsok mérlegelésének döntő szerepét és rámutatva arra, hogy a humántőke (iskolázottság, képzettség, nyelvtudás) tovább növeli a migráció esélyét. A *fejlesztési vagy modernizációs elmélet* ugyancsak az előbbiekre épül, amikor a kevésbé fejlett országokból a fejlettebb országokba (a hagyományos társadalmakból a modern társadalmakba) irányuló népességmozgásként értelmezi a migrációt, melynek okai közt elsősorban a kibocsátó országon belüli gazdasági stagnálást, munkanélküliséget és szegénységet említi. A fenti megközelítésekre alapozva némely szerző a rosszabb életkörülményeket biztosító országokból a magasabb életszínvonalal rendelkezőkbe irányuló migrációt nem csupán érthető, de előre megjósolható jelenségnek tartja. (GÖDRI, 2005)

Bár ahány kivándorlás, annyi hozzá vezető személyes élethelyzet és motíváció, valamennyi migráció mögött megtalálhatók általános okok: a kivándorlást előmozdító társadalmi, politikai és gazdasági feltételek is. Éppen ezért a folyamat vizsgálatában mind a társadalom (közösség) szintjén, mind az egyéni szinten ható tényezőket figyelembe kell venni: a makroszintű megközelítés a strukturális okok elemzésével, a mikroszintű pedig az egyéni döntések megértésével próbál közelebb kerülni a jelenség magyarázatához. A kettő között elhelyezhető ún. közép-szintű megközelítés a kapcsolathálózatok szerepét helyezi előtérbe, rávilágítva arra, hogy a migrációban résztvevők társadalmi hálózataiból felépülő mikroszerkezet tartja működésben hosszútávon a migrációt. Ennek következtében a migráció elindulása egy régióból többnyire azzal jár, hogy egy idő után a folyamat önfenntartóvá válik: fennmarad akkor is, amikor az eredeti oksági tényezők már nem állnak fenn. Éppen ezért másfajta (többnyire gazdasági természetű) okokra vezethető vissza a migráció megindulása, és megint csak másokra (főként a kapcsolathálózatok felől megközelíthetőkre) a fennmaradása, azaz a folyamatos népességáramlások. (GÖDRI, 2004)

Míg az ezredvégi gazdasági hátrányok a vizsgált kibocsátó országok egészét jellemezték, Magyarországra csupán bizonyos – magyarok által lakott – és nem a legelmaradottabb régiókból érkeztek bevándorlók, akik zömében magyar nemzetiségűek voltak. Nyilvánvaló, hogy e migrációs folyamatban az *etnikai elem* is fontos szerepet játszik. Az etnicitás szerepe többféle módon is megnyilvánul. A történelmi háttér, az azonos nemzetiség és anyanyelv következtében már az első nagyobb volumenű migrációs mozgások megindulása előtt jelentős határokon átnyúló kapcsolathálózat jellemezte – elsősorban Románia esetében – a határon túli magyar közösségek és az anyaország viszonyát. E *kapcsolathálózatoknak* fontos

szerepük volt a – politikai és gazdasági okok által motivált – migrációs hullámok megindulásában. A migrációs mozgások nyomán – valamint a rendszerváltásokat követő szabadabb utazások következtében is – tovább sűrűsödtek a kapcsolathálók a környező országokbeli magyar közösségek és Magyarország között (most már az áttelepültek és az otthon maradtak közötti kapcsolatok által is), és ez szerepet játszott a migráció fennmaradásában. (GÖDRI, 2005)

A migráció hálózatelméleti megközelítése a migrációt olyan műveletként tekinti, melyek szisztematikusan alakítják az újabb migrációs döntések megszületését. A migrációs hálózat növekedése csökkenti a költözködés költségeit, ezzel erősítve a további migráció valószínűségét. Az elmélet a következő állításokat teszi lehetővé: a nemzetközi migráció valószínűsége nagyobb az előzetes tapasztalatokkal rendelkezők körében; nagyobb valószínűséggel vállalkoznak nemzetközi mozgásra azok, akik olyan személyekkel állnak kapcsolatban, akik korábban már szerzett migrációs tapasztalatokat, vagy jelenleg is külföldön él, és annál nagyobb a migráció esélye, minél szorosabb ez a kapcsolat; valamint nagyobb valószínűséggel migrálnak azok, akiknek családjából/közösségéből többen migráltak. (GÉRECEZ, 2005)

Az migrációs folyamatban az etnicitás szerepe – *húzó tényezőként* – egyrészt a célországbeli kapcsolatok meglétében érhető tetten, másrészt az anyaország nyelvi és kulturális vonzásában. Hisz tagadhatatlan, hogy e migrációban a nyelvi, kulturális azonosság jelentős szimbolikus tőkét jelent, ezáltal csökkentve a migráció és a későbbi integráció költségeit. Ez abban is megmutatkozik, hogy a fogadó társadalom munkaerőpiacán az azonos nemzetiség, illetve anyanyelv különböző előnyökké váltható. Az etnicitás ugyanakkor *taszító tényezőként* is megjelenhet, például a szülőföldön megélt kisebbségi státus elutasítása, a vele járó esetleges hátrányos megkülönböztetések, vagy a megtapasztalt etnikai konfliktusok, illetve feszültségek révén. Mindezek hozzájárulhattak az idegenség-érzet, a bizonytalan jövőkép és a kisebbségi létet elutasító mentalitás kialakulásához. (GÖDRI, 2005)

A migráció célja, motivációja

Napjaink migrációs folyamatait a sokféleség és a sokszínűség jellemzi, ami a határok 1990 utáni szabadabb átjárhatóságának egyik következménye. Ennek következtében egyre kevésbé érvényes az a korábbi forgatókönyv, mely szerint a Magyarországot érintő nemzetközi vándorlási események sorrendje: a távozás fontolgatása, a döntéshozatal, a készülődés, a vándorlás (azaz az utazás) és a letelepedés az új országban. Ennél gyakoribb az, amikor a letelepedés végleges eldöntése nélkül érkeznek az országba külföldiek, például tanulni vagy munkát vállalni, és az ideiglenes itt-tartózkodásuk fokozatosan vált át huzamosabb itt-tartózkodásba, majd letelepedésbe úgy, hogy közben maguk sem tudják pontosan, mikor is döntötték el, vagy eldöntötték-e egyáltalán, hogy végleg itt akarnak élni. (GÖDRI, 2002)

A migrációnak az a fajta egyszeri – térben és időben jól behatárolható – eseményjellege, amely 1990 előtt jellemző volt a volt szocialista országok polgárai esetében, már nem általános érvényű. Napjainkban a végleges letelepedést sok esetben egy korábbi – munkavállalási vagy tanulási célú – ideiglenes migráció előzi meg, főként a fiatalabb korosztályok esetében. Ez a fajta átmenetinek tervezett migráció gyakran válik a végleges bevándorlás előkészítő szakaszává. Ebben a jobbnak ítélt magyarországi szakmai, érvényesülési lehetőségek, és a magasabb életszínvonal mellett az időközben kialakuló baráti, szakmai kapcsolatok (sok esetben házasságkötés) is szerepet játszanak

A bevándorlás egyéni szinten megfogalmazott okaiban, motivációiban a 90-es évek elejéhez képest tapasztalható változások alapján arra lehet következtetni, hogy elindult – elsősorban Románia és Ukrajna felől – a családegyesítésekben megvalósuló úgynevezett *szekunder migráció*. Ennek jelentős részét a korábban áttelepedett gyermekeik után költöző nyugdíjas szülők jelentik. A családegyesítések mellett a korábbiakhoz képest előtérbe kerültek a gazdasági jellegű motivációk is: a szomszédos országok nehéz – és a migránsok által sok esetben kilátástalannak ítélt – gazdasági helyzete, valamint a magyarországi magasabb életszínvonal, jobb életkörülmények a bevándorlók jelentős hányadánál meghatározták a migrációs döntést. A gazdasági nehézségeknek a bevándorlók életútjában való lecsapódását vizsgálva megállapítható, hogy a munkanélküliség a migrációt megelőző időszakban is jelen volt, leginkább a fiatalabb korcsoportok szembesültek vele. Ez a korábbi negatív tapasztalat minden bizonnyal rányomta bélyegét a jövőbeli kilátásaik megítélésére is. (GÖDRI, 2004)

A motivációk összessége azt sugallja, hogy a környező országokból Magyarországra irányuló migrációban továbbra is összefonódnak a kibocsátó országok gazdasági, politikai, társadalmi körülményeiben, valamint Magyarország nyelvi, kulturális vonzásában, jobb gazdasági helyzetében és földrajzi közelségében gyökerező okok. És mindezekre ráépülnek az egyéni szinten megnyilvánuló – az egyén sajátos élethelyzetében, családi, baráti, rokoni kapcsolataiban, továbbá törekvéseiben, vágyaiban, terveiben gyökerező – személyes motivációk is. A környező országok magyar közösségei és Magyarország között meglévő kapcsolathálók fontos szerepet játszanak – az egyéb motiváló tényezők mellett – e migrációs folyamat fenntartásában, továbbgyűrűzésében. A szekunder migráció jelensége, valamint a rokoni, baráti kapcsolatokon keresztül működő láncmigráció is arra utal, hogy a magyarországi bevándorlás kezdett önmagát fenntartó folyamattá válni. (GÖDRI és TÓTH, 2005)

Gödri Irén és munkatársai 2001-ben végzett felmérésében a migrációs motivációk alapján négy bevándorló típus különíthető el, ezeket szocio-demográfiai jellemzők mentén vizsgálták. A *gazdasági migránsok* elsősorban a fiatalabb korcsoportokból kerülnek ki: 60%-uk 35 év alatti, további 32%-uk pedig 35–54 éves. Az átlagosnál gyakoribb ez a típusú migráció a férfiaknál és a középfokú

végzettséggel rendelkezőknél. Legnagyobb részük a letelepedésüket megelőzően 2–4 évvel érkezett Magyarországra, kétharmaduk végleges letelepedési szándékkal, 26,4%-uk viszont csupán munkavállalási céllal. Ez arra utal, hogy életfeltételeik javítását (ami többségüknél a motivációt jelentette) az utóbbiak kezdetben vendégmunkával kívánták elérni, és ez vezetett letelepedéshez.

A családegyesítők zömében idősebbek: 58%-uk 55 év feletti, és 53%-uk nyugdíjas volt már áttelepedése előtt is. Ugyanakkor közel 30%-uk 35 év alatti, náluk többnyire a házasságkötés jelentette a motivációt. Gyakoribb ez a típus a nők körében és az alacsonyabb iskolai végzettségűeknél (ez utóbbi összefügg a korösszetételükkel). Többségük a letelepedés előtti 1–2 évben érkezett.

A karrier-migránsok a legfiatalabb csoportot jelentik és egyben a legképzettebbet is: 84%-uk 35 év alatti és 43%-uk felsőfokú végzettségű (további 36%-uk érettségizett). Közel egyharmaduk még tanuló volt áttelepedése előtt, és egyötödük csupán továbbtanulási céllal érkezett Magyarországra, nem pedig letelepedni. Közülük elég sokan csak többévnnyi magyarországi tartózkodás után szereztek bevándorló státust: 38%-uk 3–4 éven belül, 35%-uk pedig ennél is hosszabb idő után.

Az etnikai migránsok összetétele a legellentmondásosabb. Egyfelől, akár csak a családegyesítők csoportjában, az átlagosnál jóval nagyobb arányban voltak közöttük idősek (50%-uk 55 év feletti), ugyanakkor a legfiatalabbak és a középkorúak körében is előfordult. Ami az iskolai végzettséget illeti: mind az alacsony (alapfokú), mind a felsőfokú végzettségűek az átlagnál nagyobb gyakorisággal jelentek meg e csoporton belül (az utóbbiak főként az 55 év felettiéknél). Többségük ugyancsak a letelepedés előtti 1–2 évben, többnyire határozott letelepedési szándékkal érkezett Magyarországra. (GÖDRI, 2004)

Bevándorlás és beilleszkedés

Bármelyek is legyenek a letelepedés előzményei, minden vándorlásnak – bár térben és időben valamelyest behatárolt történésekről van szó – hosszú távú hatásai és következményei vannak, mind egyéni, mind társadalmi szinten. Az egyén szintjén az országhatárokat átlépő migráció során, a szülőföldről való végleges távozással (végérvényesen) lezárul egy életszakasz, s elkezdődik a helykereső és gyökéresztő próbálkozásoknak és az önazonosság újradefiniálásának bizonytalan kimenetelű folyamata. A társadalom szintjén a tömeges vándorlások a demográfiai folyamatok alakításában játszhatnak szerepet mind a kibocsátó, mind a fogadó társadalom vonatkozásában. (GÖDRI, 2002)

A megszokott környezetüket elhagyó embereknek életük szinte valamennyi területén változásokkal kell szembenézniük. Még inkább így van ez, ha a környezetváltás az országhatár átlépéséből adódik. Ekkor a változások mellett magához a migrációs folyamathoz való alkalmazkodás, az elhagyott közösségből való ki-

szakadás, valamint a fogadó társadalomba való beilleszkedés is próbára teszi a vándorlót.

Az elhagyott közösségből való kiszakadás nem zárul le azzal, hogy a vándorló térben eltávolodik korábbi otthonától. Az új országba való megérkezés pillanatától kezdetét veszi a veszteségek megélése. A régi barátságok, kapcsolatok elvesztése, vagy legalábbis meglazulása, súlyos tárgyvesztést jelent a vándorlók nagy többsége számára. A felbomló, meglazuló társas kötések a rajtuk keresztül áramló erőforrások kiapadását is jelentik. Megszűnnek, vagy legalábbis nehezen mobilizálhatók azok a kapcsolatok, amelyek segítik az egyént a nehéz helyzetek (válsághelyzetek) átvészelésében. Ez a fajta támogatás éppen akkor hiányzik, amikor a legnagyobb szükség lenne rá: az elszakadás és az adaptálódás közötti átmeneti időszakban.

Az otthonvesztés és talajvesztés krízist jelent a migrációt követő első időszakban. Ez a veszteség a személy identitását fenyegeti. Hiszen mint azt korábban láthattunk, a pszichoszociális identitás az identitásélmény egy általánosabb szintjén elhelyezkedő mátrixa, mely nem az én nap mint nap kivívandó és megtartandó, alkudozás tárgyát képező jelentéseit tartalmazza, hanem azokat a kategoriális rendezőelveket, melyeket a társadalom az egyének nagy csoportjainak észlelését megkönnyítendő bocsát tagjai rendelkezésére. Funkciója az, hogy az egyén a közvetlen személyes tapasztalat világán túlmenően az emberek nagy csoportjai között képes legyen elhelyezni önmagát az ismerőség és az idegenség dimenziója mentén. A szülőföld elhagyásával ez a biztos viszonyítási pont meg-inog. Az áttelepült igyekszik tehát újradefiniálni önazonosságát, újból megkonstruálni társadalmi identitását.

A vándorláshoz való alkalmazkodás alapesetben a migrációval keletkező krízisállapot, a bizonytalan léthelyzet áthidalását jelenti. A megszokott egzisztencia elvesztése, a kapcsolatok elszakadozása, az addigi normák és értékek meglazulása fokozza a migráció utáni élethelyzet bizonytalanságait, megnehezítve a vándorlással járó feszültségek feldolgozását. A környezetükből kiszakadt emberek problémái – főleg megérkezésük első időszakában – többnyire nagyon összetettek, és nagy részük abból fakad, hogy a helyváltoztatással hirtelen minden idegenné válik, a megszokott hétköznapi dolgok megváltoznak, a bizonytalanság rányomja bélyegét teljes világlátásukra.

A vándorlók *új környezetbe való beilleszkedése* nem mindig zökkenőmentes. A beilleszkedés tárgyi feltételei közül a munkahely és a lakásszerzés elsődleges fontosságú. A megélhetés biztosítása azonban a beilleszkedés fontos, de nem elegendő kelléke. A sikeres beilleszkedéshez az otthonosság-érzés kialakulása is szükséges, amit nagymértékben segíthet az új környezetben már meglévő vagy formálódó személyes kapcsolathálózat. Sok esetben a vándorlás miatt az egyén jelentős kapcsolati tőkét ad fel a gazdasági tőke vagy egyéb erőforrás re-

ményében, és ezzel a hiánnyal csak letelepedése után szembesül igazán. (GÖDRI, 2002)

A beilleszkedés folyamatának különböző stádiumai vannak, a teljes kívülmaradástól (elkülönüléstől, illetve szegregációtól) a teljes beolvadásig (asszimilációig), és ez a különböző dimenziókon belül eltérő lehet. *Elkülönülésről* akkor beszélhetünk, amikor a bevándorló egyénnek vagy csoportnak a fogadó társadalommal nincsenek, vagy minimálisak a kapcsolatai. A bevándorlók ragaszkodnak saját kulturális értékeikhez, normáikhoz, hagyományaikhoz az új környezetben is, és a bevándorló közösségek által kialakított és működtetett (etnikai alapon szerveződő) gazdaságban vesznek részt. Amikor az elkülönülést más csoportok kényszerítik ki, *szegregációról* beszélünk.

A másik véglet az *asszimiláció*, amikor a bevándorló a saját etnikai és kulturális identitásának a feladásával próbál beolvadni a fogadó társadalomba, azonosul a többség értékrendjével, életmódjával és sikeresen beépül a fogadó társadalom intézményeibe, társadalmi struktúráiba.

A bevándorlók fogadó társadalmon belüli helyzetének szélsőséges esete az úgynevezett *marginalizáció*, amelyre mind a saját, mind a fogadó társadalom kultúrájának elutasítása jellemző. Ez a kétfajta kultúra határmezsgyéjén való elhelyezkedést jelenti, és egyúttal az ezzel járó elidegenedést, ambivalenciát, identitásválságot is.

Az *integráció* – mint a bevándorlók beilleszkedésének optimális esete – akkor következik be, amikor a bevándorlók úgy alkalmazkodnak a másfajta kultúrához és válnak a fogadó társadalom tagjává, hogy közben megőrzik saját etnikai és kulturális identitásukat. Ez egyfajta egyensúly megteremtését feltételezi az egymástól esetleg eltérő érték- és normarendszerek között. Az integráció tehát a teljes kulturális, társadalmi, gazdasági asszimiláció, valamint a fogadó társadalom mindezen szegmenseitől való elkülönülés, kívülmaradás közötti állapotot jelöli. (GÖDRI és TÓTH, 2005)

A környező országokból Magyarországra érkező bevándorlók beilleszkedése a következő dimenziókban vizsgálható:

- gazdasági integráció (munkaerő-piaci helyzet, foglalkozási státusz, a korábbi munkaerő-piaci helyzethez és foglalkozáshoz viszonyított mobilitás)
- társadalmi integráció (a civil társadalomba való beilleszkedés, azaz szervezeti tagság; új barátságok, szomszédsági kapcsolatok; a személyes kapcsolatháló kiterjedése és összetétele, kapcsolathálózati erőforrások)
- identifikációs integráció vagy integrációs tudat (a saját beilleszkedés megítélése, identitás, a fogadó társadalomhoz való tartozás).
- pszichológiai integráció (problémák előfordulása, elégedettség, otthonosságérzés, szülőföldhöz való kötődés) (GÖDRI és TÓTH, 2005)

Gazdasági beilleszkedés

A munkaerő-piaci beilleszkedés sikeressége rányomja bélyegét az élet egyéb területeire is, így az elégedettséget, a szubjektív jólétet, valamint a jövőbeli kilátások megítélését is meghatározza.

A környező országokból érkező bevándorlók általában nem kerültek marginális helyzetbe a magyarországi munkaerőpiacon. Ebben az életkor és iskolai végzettség szerinti összetételük mellett minden bizonnyal az a szimbolikus tőke is szerepet játszik, amellyel az azonos anyanyelv és nemzetiség következtében rendelkeztek, továbbá az a kapcsolati tőke, amely – a Magyarországon élő családi, rokoni, baráti kapcsolataik révén – már a migrációt megelőzően is jellemezi a bevándorlók jelentős részét.

A magyarországi munkaerőpiacon való elhelyezkedés a korábban is foglalkoztatott bevándorlók többségénél általában gyorsan és sikeresen zajlik. A 2001-ben bevándorló státust kérők mintegy 60%-a Magyarországra költözését követően azonnal munkába állt, további egyötödük pedig három hónapon belül. Ez azonban gyakran a korábbi foglalkozási státushoz képest alacsonyabb státusú munka elvállalását jelentette. Egyéni szinten a bevándorlók nagyobb arányban kerültek a migrációt követően rosszabb pozícióba, mint amilyen arányban foglalkozási előrelépést könyvelhettek el, a többség azonban a saját korábbi foglalkozási csoportján belül maradt.

A munkaerő-piaci beilleszkedés szempontjából fontos, hogy az elégedetlenek aránya jelentősebb azok körében, akik nem a végzettségüknek megfelelő munkát végeznek, a legnagyobb pedig azok körében, akiknek nem sikerült elhelyezkedniük. A nem megfelelő területen dolgozók leginkább a szakmai érvényesülésükkel, de a munkájukkal is elégedetlenebbek, mint a végzettségüknek megfelelő munkát végzők. A munkaerőpiacról teljesen kiszorulók viszont nemcsak a háztartásuk jövedelmével és az anyagi körülményeikkel elégedetlenebbek, mint a másik két csoport, hanem a társadalmi megbecsültségükkel, valamint jövőbeli kilátásaikkal is. (GÖDRI és TÓTH, 2005)

Társadalmi beilleszkedés

Az egyén társadalmi integrációjának mértékére elsősorban interperszonális kapcsolatainak kiterjedtsége, minősége, illetve személyes kapcsolathálójának szerkezete, összetétele és egyéb jellemzői alapján következtethetünk. A migráció gyakran az egyéni kapcsolatháló felszakadozását eredményezi, és egyben új kapcsolatok létrehozásával is együtt jár, tehát átalakítja a személyes kapcsolathálókat. A migráció kapcsán beszélhetünk a küldő és a fogadó hálózatokról, az előbbieknél a migrációs szándék kialakulásában, a migráció eltervezésében van szerepük, utóbbiaknak pedig a bevándorlók beilleszkedésében. (GÖDRI és TÓTH, 2005)

Az integrációs folyamatokkal együtt jár az új kapcsolatok irányában való nyitottság. A migránsok másságuk, idegenségük leküzdése miatt igyekeznek minél több emberrel szorosabb kapcsolatot fenntartani, ami a gyökértelenség-érzés leküzdése miatt is fontos számukra. Az áttelepedettek baráti kapcsolatokra igen nyitottak, igyekeznek minél több ismeretséget kötni, kapcsolatot teremteni, amely kapcsolatok növelhetik a biztonság- és otthonosságérzésüket. (SZAKÁTS, 1996).

A bevándorlók kezdeti alkalmazkodásának elősegítésében kulcsfontosságúak a korábbi bevándorlókból álló úgynevezett migráns hálózatok, amelyek gyakran különböző erőforrások elérhetőségét biztosítják az újonnan érkezők számára. Minél régebben zajlik a kibocsátó és a fogadó társadalom között a migráció, annál nagyobb a valószínűsége ezen hálók működésének. (GÖDRI és TÓTH, 2005) Az áttelepülteknek szükségük van olyan keretekre, ahol az integráció nehézségeivel terhelt szerepjátások nélkül megnyilvánulhatnak. Az erdélyi identitásnak ezeket a sajátos igényeit és érvényességi kritériumait az erdélyi csoportosulásokban lehet kielégíteni. Ezek olyan kapcsolatok, ahol a migránsok szociális atmoszférájához előnyöket lehet szerezni. Ide értendők a pragmatikus előnyök, amelyekhez a csoportosulásokban szerzett információk, tanácsok, eligazítások útján jutnak el, valamint az érzelmi, lelki egyensúlyt és gazdagodást biztosító előnyök. Az utóbbihoz tartoznak azok a közösségi élmények, amelyek a csoportban érik őket. Így ott pozitív élményekkel töltődnek fel, amelyek segítenek az integrációs konfliktusok elviselésében is. A csoportokban kialakul egy olyan biztonsági háló, amely megvédi az áttelepülteket a migránsokat veszélyeztető marginális helyzet nehézségétől. (SZAKÁTS, 1996)

Az Erdélyből Magyarországra áttelepültek társadalmi beilleszkedését nehezítik a két kultúra közötti individualizáltság eltérései. Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor szerzőpáros 1993 és 1995 között végzett vizsgálatukban mélyinterjú segítségével igyekeztek feltárni a megkérdezettek „fogadó társadalom”-képét, a bennük korábban belsővé vált „kibocsátó kultúra” és a fogadó társadalom kultúrájának találkozása során átélt szembesülését, a kultúraváltás megélését. Az interjúk azon a feltételezésen alapultak, hogy az, aki egy, az általa korábban megszokotthoz képest jelentősen más sajátosságokkal bíró és éppen az individualizáltság mértékében attól eltérő kultúrával találkozik, illetve annak közegében huzamosabb időt eltölt, akárhogyan is viszonyul ehhez a kultúrához, mindenképpen szembesülésre kényszerül: a megismert új fényében már nehezebb „egyedül lehetségesnek”, „egyedül jónak” vélni azt a kultúrát, amelybe beleszületett. A szembesülés, a két kultúra valamilyen egymásra vonatkoztatása elkerülhetetlen.

Amikor egy kevésbé individualizált kultúra tagjai egy individualizáltabb kultúrával találkoznak, a különbségek legdrámaiban olyan jelenségekkel kapcsolatban tűnnek szembe, amelyeket egészen másképpen értékel a kibocsátó, „községibb” kultúra. Nagyobb az egyének önállósága, öntudata, kommuni-

kációs képessége; kisebb a tekintélytisztelet; sokkal kevésbé érzékelhető a közösségi szolidaritás működése; sokkal több dolgot tekintenek „magánügynek”; a házasságok sokkal inkább érdekkapcsolatok, mindkét fél elsősorban a maga személyes érdekeit igyekszik érvényesíteni benne; a nők emancipáltabbak; személytelenebbek és formálisabbak az emberek közti érintkezés formái; kevésbé meleg a szülő–gyermek viszony; a gyereknevelésben a mindent megengedő, „laissez-faire”-elv uralkodik.

A fentiek tükrében érthetővé válik, hogy a megkérdezett erdélyiek miért hangsúlyozzák azokat a különbségeket, amelyek megnehezítik a társadalmi beilleszkedésüket. Például az erdélyi emberi kapcsolatokat egyértelműen intenzívebbeknek ítélik meg. Számukra az is feltűnik, hogy itt zártabbak az arcok, kevesebb a mimika, a testi érintés; nagyobb az emberek közti térbeli – és szimbolikus – távolság. Ugyanakkor többen számolnak be arról, hogy a magyarországiak könnyebben ismerkednek, és kedvesen, segítőkészen fogadták őket Magyarországon. Ám aztán azt is hozzátesszük: egy idő után már nem foglalkoztak többet velük. Erdélyben – mondják – ez nem így van: ott a tartózkodóbb ismerkedést melegebb kapcsolat követi. Az is igaz, hogy ott a végső befogadás igen sokára történik csak meg. Az egymásnak látszólag ellentmondó sajátosságok ugyanabból a társadalomszerkezeti sajátosságból következnek. Az individualizáltabb magyar társadalomban éppoly természetes a kapcsolatfelvétel gördülékenysége, mint az, hogy egy idő után az egyénre bízzák további érvényesülését, a paternalista támogatás nem tartozik úgy hozzá az élethez, mint Romániában. A közösségi társadalom tovább fogja kézen az egyént (s mert kevésbé tekinti individuumnak, kézen, vállon stb. fogja a szó szoros értelmében is); ugyanakkor éppen mert zárt közösség, valóban jóval nehezebben fogad be új (nem a közösség testéből-lelkéből sarjadt) tagokat, mint az individualizált modern társadalom. (KAPITÁNY és KAPITÁNY, 1996)

Identifikációs beilleszkedés

A szakirodalomban az identitás fenyegetettsége alatt olyan társadalmilag irányított helyzeteket és feltételeket jeleznek, amelyek az egyén identitását személyes és szociális aspektusaiban egyaránt megkérdőjelezzik. Breakwell szerint az identitásunkat azokban a helyzetekben érezzük fenyegetve, amikor új identitáselemek felvételére irányuló asszimilációs, majd az így kialakuló struktúrához való akkomodációs törekvéseink, illetve a régi és új identitástartalmaknak jelentést adó értékelés nem felelnek meg az identitást szabályozó alapvető elveknek: a kontinuitásnak, a személy elkülönültségének és önbecsülésgényének. (HORVÁTH és munkatársai, 2006)

A migráció során megélt környezetváltozás eredményeként az áttelepülő személy új kontextusban kerül szembe az alkalmazkodás, adaptáció kérdéseivel. Megtapasztalja a korábban működő automatizmusainak maladaptivitását. A hely-

változtatás kísérőjeként felmerülő idegenségélmény a migrációban élő emberek számára gyakori, egyértelmű, jól érzékelhető jelenség. (HORVÁTH és munkatársai, 2006) A személy idegen az új világban, de minél több időt tölt benne, annál idegenebbé válik számára régi világa is, kialakulhat a *kettős idegenség*. (KAPITÁNY és KAPITÁNY, 1996)

Az integrációs tudat azt fejezi ki, hogy a bevándorlók maguk hogyan ítélik meg saját beilleszkedésüket, mennyire érzik magukat a fogadó társadalomhoz tartozónak, avagy idegennek benne. Gödri Irén és Tóth Pál Péter a környező országokból érkezett és Magyarországon 2001-ben huzamos tartózkodási vagy bevándorlási engedélyt kapott, 18 évet betöltött személyek (5763 fő) reprezentatív mintáján (1015 fő) végzett vizsgálatot.

A bevándorló státust nyert személyek nagyfokú beilleszkedésről árulkodtak: összességében a bevándorlók 82%-a érezte beilleszkedettnek magát, 15%-uk vélte úgy, hogy még csak részben sikerült beilleszkednie, és mindössze 3% azoknak az aránya, akik úgy érzik, egyáltalán nem illeszkedtek be. Arra vonatkozóan, mennyire érzi külföldinek magát Magyarországon, a magyar nemzetiségűek többsége (73%) úgy nyilatkozott, hogy egyáltalán nem, közel egyötödüknél változó ez az érzés, és 9%-uk állította egyértelműen, hogy külföldinek érzi itt magát. Sokkal nagyobb viszont azoknak az aránya, akik azt tapasztalták, hogy a fogadó népesség külföldinek tekinti őket: 10%-uk számolt be gyakori és 49%-uk ritkább ilyen jellegű tapasztalatról. A szülőföldön élő személyekkel való rendszeres kapcsolattartás, a gyakori hazalátogatások és az ottani események figyelemmel kísérése mellett a bevándorlók identitásában is tükröződik egyfajta regionális kötődés. pl. „erdélyi magyar” identitáskategória. Ezzel szemben a kibocsátó ország egészéhez kötődő („romániai magyar”) identitás kevésbé jellemző, és még kevésbé az áttelepült identitás. A mindkét – a kibocsátó és a fogadó – országban fenntartott személyes kapcsolatok sajátos *kettős kötődést* eredményeznek a bevándorlók nagy részénél, amelyet az identitásukban jelenlevő regionális kötődésük is tükröz. (GÖDRI, 2004)

Pszichológiai beilleszkedés

1. Otthonosságérzés: otthon és/vagy itthon

Az új környezetbe való sikeres beilleszkedéshez szükséges az otthonosságérzés kialakulása is. Ezt nagymértékben meghatározza, hogy milyen problémákkal, nehézségekkel szembesülnek a bevándorlók a migrációt követő első hónapokban, és mennyire sikerül ezeket megoldaniuk, illetve leküzdeniük. A saját környezetükből kiszakadt és más országba költöző emberek gondjai – főleg megérkezésük első időszakában – összetettek, és többnyire abból adódnak, hogy a szokásos hétköznapi dolgok megváltoznak, a meglévő életvezetési technikák használhatatlanná válnak, ami nagyfokú idegenség- és bizonytalanság-érzetet eredményezhet.

A Gödri Irén és Tóth Pál Péter által 2002-ben végzett vizsgálat eredményei szerint az áttelepülés kezdeti időszakában a magyarországi tartózkodáshoz, illetve letelepedéshez szükséges ügyintézés a válaszadók több mint felének okozott problémát. Ezt követte azok aránya, akik megélhetési, anyagi nehézségekről számoltak be, majd a megkérdezettek egyharmadánál jelentkeztek a szülőföldről való elszakadás és az idegen környezet miatt fellépő lelki problémák. A vizsgálat szerint ezek a problémák az idő múlásával enyhültek ugyan, de nem szűntek meg. A kezdeti nehézségek előfordulásának csökkenése alapján feltételezhető, hogy az áttelepülteknél általában kialakul az otthonosságérzet. Ezt a feltételezést a bevándorlók többségénél alátámasztja a saját otthonosságérzésük szubjektív megítélése: a megkérdezettek fele állította, hogy inkább Magyarországon érzi otthon magát, és egyharmaduk azt, hogy mindkét helyen – a szülőföldjén és az új hazában – egyformán otthon van. A szülőföldhöz való kötődés a vizsgált csoport 12%-ánál erősebb, mint az új környezetben való otthonosság, és 3%-ukra jellemző egyfajta elszigetelődés, aminek következtében egyik helyen sem érzik igazán otthon magukat. (GÖDRI, 2005)

2. A migráció mint veszteség, krízis, gyász

A görög eredetű krízis szó magyar jelentése döntés, fordulat. A lélektani krízisek fogalmának leggyakrabban idézett meghatározása *Caplan* nevéhez fűződik, aki a krízisállapotot olyan helyzetként írja le, amelyben a személy számára kitüntetett fontosságú veszélyeztető helyzet nem elkerülhető. Kénytelen szembenézni az előállt helyzettel, melynek fenyegető közelsége mindennél fontosabbá válik a számára, miközben megoldási próbálkozásai során megtapasztalja, hogy szokásos problémamegoldó eszközeivel azt megoldani nem tudja. (BAKÓ, 2004)

A szakirodalomban *Erikson* nyomán megkülönböztetik a fejlődési és eseményszerű (akcidentális) kríziseket. A fejlődési krízisek olyan viszonylag hosszabb időszakok, amelyek során az élet más szakaszaihoz viszonyítva gyorsabban jelennek meg lényeges, a fejlődéssel törvényszerűen jelentkező változások. Az eseményszerű kríziseket egy adott időpontban hirtelen megjelenő, sajátos életesemény váltja ki. (BAKÓ, 2004)

A gyakorlati élethelyzetekben a krízistípusok nem választhatóak szét ilyen egyértelműen, azok szoros kapcsolatban állnak egymással. Az aktuálisan munkáló fejlődési krízisek elmélyíthetik egy-egy eseményszerű krízis hatását, illetve színvonalukban hátráltatják az aktuálisan előállt váratlan életeseményekhez szükséges új megoldási stratégiák kidolgozására tett próbálkozásokat, ugyanakkor az aktuálisan megoldásra váró eseményszerű krízisek a fejlődési feladatok meglegését késleltetik. A jakobsoni krízis-mátrix elmélet együttesen írja le az eseményszerű és a fejlődési kríziskoncepciót. Jakobson a krízist olyan időszakként írja le, melynek időtartama néhány hónapos terjedelemtől éveken át tarthat,

miközben az egyén nagy valószínűséggel többszörös érzelmi fenyegetettséget él át, és sebezhetőbbé, sérülékenyebbé válik. (HORVÁTH és munkatársai, 2006)

Az eseményszerű krízisek döntő többségükben veszteségélmények kíséretében jelentkeznek. A veszteség, amely lehet egy kapcsolat vagy személy elvesztése, de akár egy eszme, identitáselem, munkahely elvesztése is, minden esetben nagyon hasonló feldolgozási folyamatot igényel. (PILLING, 2005) A migráció folyamatának szociális és térbeli beilleszkedési aspektusai, valamint a mindennapok során gyors egymásutániságban felbukkanó változtatás iránti követelményei fokozottan veszik igénybe az egész személyiséget. A szülőföldre fűződő identitáselemek inadaptívakká válásának élménye az identitáselemek krízisét idézi elő. A migrációs folyamatokat tehát eseményszerű krízisnek tekinthetjük. (HORVÁTH és munkatársai, 2006)

A veszteség által kiváltott reakciók, magatartási formák összessége a gyász. A veszteségre adott reakciót számos tényező határozza meg, pl. életkor, nem, válás, előzetes életesemények. Az otthonából elvándorlóknak is gyászolniuk kell. Az ő veszteségre adott reakcióik is egyéni: függ attól, hogy kiknek a döntése nyomán, miért, kikkel, hova vándorol. A „normál gyász” folyamatának leírására a szakirodalomban többféle szakaszolás terjedt el. A háromszakaszos felosztások a gyázmunka egyéni színezetének hangsúlyozása mellett elkülönítenek egy érzelmi sokk által jellemezhető szakaszt, melynek fő gondolkodásbeli jellegzetessége a tagadás. Ezt követi a veszteség tudatosulásának szakasza, ami a gondolatok szintjén az elvesztett tárggyal való elmélyült foglalkozásban jelenik meg. A normál gyász harmadik szakaszának a személyiség újrászerveződése által létrejövő felépülés-integráció. (PILLING, 2003) A Bakó által felvázolt háromszakaszos modell első stádiumát az el nem fogadás és tudomásul nem vétel jellemzi, a második a szakasz a tudatosítás szakasza, amelyben egyszerre vannak jelen az elfogadás és az elutasítás jellegzetességei. A harmadik szakaszban megy végbe a veszteségek okozta élmények személyiségbe történő integrációja. (BAKÓ, 2004)

3. Szülőföld – a kötődés és az elszakadás táplálta érzések

A szülőföld elhagyása, a migráció olyan eseménysorozat, amely több érzelmi-gondolati szakaszon megy keresztül. Az áttelepülteknek mindig maradnak hiányérzeteik az elhagyott közösséggel, csoporttal és az azokat megtestesítő tárgyi világgal szemben. A hiányérzet a makrokörnyezettől a mikrokörnyezet felé haladva növekszik, így leginkább annak a városnak/falunak a hiányát érzik, amelyben laktak. Hasonlóan magas Erdélynek, mint a szűkebb hazának a hiányérzete. Az elhagyott országnak bizonyos tájai is hiányoznak, főleg azok az országrészek, amelyeknek magyar érzelmi vonatkozásai vannak. A térhez-tájhoz kötött hiányérzet mellett az áttelepültek jelzik az otthon élő rokonok, barátok és egykori kollegák hiányát. Ugyanakkor a közösségi élmény hiányáról is beszámolnak, ami

az erdélyi közéleti és kulturális eseményeken való személyes részvétel megszűnéséből fakad. Nem meglepő, hogy a leggyakoribb érzés a honvágy, mely érzés leginkább a nőkre, a beosztott szellemi dolgozókra, a Budapesten élőkre, a fiatalok csoportjaira, valamint az elszármazás helyét tekintve főleg a Székelyföldről érkezettekre jellemző. (SZAKÁTS, 1996)

Maga az elmozdulás, a maradók cserbenhagyásának ténye komoly morális konfliktust jelent. Ilyen konfliktus okozója gyakran a család sorsa és a hivatás iránti elkötelezettség. Az elmenetel egyfelől azt a veszélyt rejti magában, hogy a kibocsátó kultúrában az egyént körülvevő családi, baráti kapcsolatok széjjelszakadnak, másfelől a kultúraváltás melletti egyik leggyakoribb érv éppen a család, a gyermek jövőjének – nagyobb anyagi biztonságának, magasabb képzettségének, informáltságának – biztosítása. A hivatás, különösen az értelmiségi hivatás egyfelől ugyancsak a maradásra, az adott kultúra őrzésére és működtetésére késztet, másfelől a szakmai kibontakozás nagyobb lehetőségei inkább az eltávozás felé hajlítják a bizonytalankodót. Mindezen konfliktusok különösen nehezítik a döntést, majd átköltözés után a beilleszkedést. (KAPITÁNY és KAPITÁNY, 1996)

A migráció nem jelenti az otthon hagyott kapcsolatok felszámolását, még akkor sem, ha ezek működtetésének térbeli, időbeli korlátai vannak, és ápolásuk költségesebb. Ha ezek a kapcsolatok nem is jelenthetnek közvetlen segítséget a mindennapi életben, a kölcsönös bizalmat jelentő, érzelmi támogatást nyújtó szerepüket minden bizonnyal megőrzik. Erre utal a szülőföldön élő családtagokkal, rokonokkal, barátokkal való kapcsolattartás és a hazalátogatás gyakorisága. Az áttelepültek általában ragaszkodnak az erdélyi mikroszociális környezetükhöz és az erdélyi értékek, hagyományok tiszteletének átadásához. Kevesen vannak, akik passzívak maradnak az elhagyott ország iránt, akik nem járnak vissza Erdélybe. A hazalátogatások elmaradása többnyire a közeli rokonok vagy barátok hiánya miatt fordul elő, de oka lehet az is, hogy úgy érzik, a viszontlátás örömenél erősebb a fájdalom, amit az Erdélybe utazás alkalmával át kellene élniük. Nemcsak az esetleges üldöztetés és más fájdalmas emlékek újraéléséről van szó, hanem azt a megkülönböztetést igyekeznek elkerülni, melynek értelmében a kivándorlók az erdélyi kollektív életérzés, a legnagyobb morális értéknek tartott helytállás és helyben maradás árulóinak minősülnek – az erre utaló nyílt vagy burkolt megjegyzést egyesek nagyon nehezen viselik el. (SZAKÁTS, 1996; GÖDRI, 2005, VÖRÖS, 1997)

Az áttelepülés az élet megszakítottságának, énkoherencia megtörésének élményével jár(hat) együtt, amelynek helyreállítása nélkül a személy sem önmagával, sem a világgal nem tud harmóniában lenni. Ez pedig erős pszichikai megterhelést jelent az egyén számára, jellegzetes válaszreakciókat vált ki. Az egyik jellegzetes alapélmény a légüres tér érzése, a beszorítottság élménye, és az az érzés, hogy ebben a világban nem működnek az ismert szabályok, az itt érvényes

szabályok működése viszont nem átlátható, az egyén tehetetlennek érzi magát. Az áttelepült többnyire magányosnak érzi magát, s nemcsak az emberi kapcsolatok gyér voltát, a vele közös élményvilágú társak hiányát jelenti, hanem azt is, hogy nem tudja, az őt ért benyomások mennyire egyediek, mennyiben érintenek másokat is.

A légüres tér és a magány élményéhez gyakran félelmek, szorongások társulnak. A félelmek sokszor meghatározatlan tárgyúak, a szorongások általánosak. Az áttelepülés első időszakában gyakran jelentkezik ismétlődő lelki mélypont, depresszió, az én erejének a megrendült identitástudatból következő elbizonytalanodása. Mindez a megküzdés nehézségével jár együtt. (KAPITÁNY és KAPITÁNY, 1996; VÖRÖS, 1997)

A vizsgálat

A vizsgálat célkitűzése

Kutatásom célja a migráció következtében fellépő veszteségélmény okozta pszichés megterheltség és az azzal való megküzdés vizsgálata.

Az áttelepülés következtében a változtatás szülte követelmények, valamint a szociális és térbeli beilleszkedés szükségessége fokozottan igénybe veszik az egész személyiséget. Az áttelepülés, a szülőföldtől, az addig ismert, támogató környezettől, közösségtől való térbeli eltávolodás olyan szorongáskeltő esemény lehet, melyet követően az otthonát elhagyó személynél gyakran jelentkezhet ismétlődő lelki mélypont, szorongás, az én erejének a megrendült identitástudatból következő elbizonytalanodása. Mindez a megküzdés nehézségével jár együtt. (KAPITÁNY és KAPITÁNY, 1996; VÖRÖS, 1997)

Vizsgálatomban a korábbi, e tárgyban született felmérésekből kiindulva (HORVÁTH és munkatársai, 2006; GÖDRI, 2005; VÖRÖS, 1997) az áttelepüléssel járó pszichés állapotváltozás megvizsgálását és a megküzdés sikerességét befolyásoló tényezők feltárását tűztem ki célul. Ennek érdekében áttelepültek körében vizsgáltam a szorongás mértékét és a pszichológiai immunkompetenciát. Az új helyzettel való megküzdéshez az áttelepült személynek külső és belső erőforrásokra van szüksége. Ezek együtt segítik a személyt abban, hogy az új élethelyzetből fakadó nehézségeket leküzdje, beilleszkedjen, valamint lelki egészségét megőrizze.

Vizsgálatomban először arra kerestem választ, hogy a személy neme, életkora, iskolai végzettsége, állampolgársága befolyásolja-e a költözést követő időszak megélését.

A veszteségélmény feldolgozásához, valamint az új élethelyzetből fakadó idegenségérzés okozta szorongás csökkenéséhez időre van szükség. Ezért a következőkben az időtényező hatását vizsgáltam. Ezt követően megnéztem, hogy van-e kapcsolat a megküzdés sikeressége és aközött, hogy a személy kinek a dön-

tése nyomán költözött Magyarországra. A továbbiakban arra keresem a választ, hogy a személy kapcsolati hálója segíti-e a megküzdést.

Ha mindezek a külső tényezők segítik az áttelepülő személyt, akkor várhatóan sikerül beilleszkednie, elégedett lesz élethelyzetével, és ki fog alakulni az otthonosságérzete, melyek következtében a személy szorongása csökkenni fog. Erre szintén kitértem vizsgálatomban.

Az objektív feltételek mellett a személynek olyan személyiséggel kell rendelkeznie, amely segíti a megküzdést és a beilleszkedést. A pszichológiai immunrendszer képessé teszi az egyént arra, hogy a stresszhatásokat tartósan elviselje, a fenyegetettségekkel eredményesen megküzdjön úgy, hogy a személyiség integritása, működési hatékonysága és fejlődési potenciálja ne sérüljön. Ezért megvizsgáltam, hogy a pszichológiai immunkompetencia, illetve a pszichológiai immunrendszer egyes alrendszerei hogyan segítik az áttelepült személyt pszichológiai beilleszkedésében és lelki egészségének megőrzésében.

Vizsgálati személyek, mintaválasztás

A vizsgálatban 60, erdélyi származású, jelenleg Magyarországon élő személy vett részt. Mivel feltételeztem, hogy a szorongás mértékét befolyásoló egyik legfontosabb tényező az áttelepülés óta eltelt idő, már a vizsgálatba történő bevonáskor a személyek migrációjának idejét tartottam szem előtt. Az általam megkérdezett személyek legtöbb 10 éve élnek Magyarországon, az átköltözés időpontja tehát 1998. és 2007. év közötti időszakra esik. Hogy az időtényező fontossága kimutatható legyen, három csoportot alakítottam ki: a 6–10 éve, 3–5 éve és 0–2 éve átköltözöttekét. Az egyes csoportokban 20–20 személy található.

A teljes minta átlagéletkora 40,65 év (szórás 16,386). A vizsgált minta szélsőértékei 18 év és 81 év.

A vizsgálati személyek adatai alapján kialakított csoportok százalékos megoszlása

Adatok	Csoportok	Megoszlás
Nem	nő	60,0%
	férfi	40,0%
Iskolai végzettség	8 általánosnál alacsonyabb	1,7%
	8 általános	1,7%
	szakiskola	5,0%
	középiskola, technikum	38,3%
	főiskola, egyetem	53,3%

Családi állapot	egyedülálló	3,3%
	kapcsolatban	25,0%
	házas	65,0%
	elvált	3,3%
	özvegy	3,3%
Állampolgárság	magyar	5,0%
	román	46,7%
	magyar és román	48,3%
Áttelepülés ideje	6–10 év	33,3%
	3–5 év	33,3%
	0–2 év	33,3%
Kinek a döntése nyomán	saját	50,0%
	család közös döntése	43,3%
	valaki más döntése	6,7%
Kivel költözött	egyedül	41,7%
	szülőkkel	1,7%
	házastárssal	30,0%
	családdal	15,0%
	baráttal	11,7%
Átköltözéskor kikre számíthatott	családtagra, rokonra	60,0%
	erdélyi barátokra, ismerősre	30,0%
	magyarországi barátokra, ismerősre	3,3%
	senkire	6,7%
Valóra váltak-e terveik	igen	43,3%
	részben	53,3%
	nem	3,3%
Elégedettség	igen	55,0%
	részben	36,7%
	nem	8,3%
Beilleszkedtség	igen	46,7%
	részben	43,3%
	nem	10,0%
Otthonosság-érzet	Erdélyben	33,3%
	Magyarországon	10,0%
	mindkét helyen	51,7%
	sehol	5,0%
Kapcsolat erdélyi közösséggel	igen	43,3%
	nem	57,7%

1. A Spielberger-féle State-Trait Anxiety Inventory (STAI) magyar változata
A vizsgálatban felhasznált *State-Trait Anxiety Inventory (STAI)* kérdőív egyaránt alkalmas a szorongásra való hajlam, illetve a pillanatnyi szorongás mérésére. Azok a személyek, akiknek magasabb a szorongásra való hajlamuk, megterhelő szituációkra nagyobb szorongással reagálnak. Ezzel szemben a pillanatnyi szorongás a tudatos ingerfeldolgozást is befolyásolja, így a magasabb állapotssorongással magasabb vonásszorongás is együtt jár.

Mindkét tesztlap (pillanatnyi és általános szorongást mérő) 20-20 kérdést tartalmaz, amelyekre négyfokozatú skálán kell válaszolni. Minimum 20, maximum 80 pont érhető el. Az alacsonyabb pontszám enyhébb, míg a magasabb fokozott izgatottságot jelöl. (SIPOS és munkatársai, 1988)

2. Pszichológiai Immunkompetencia Kérdőív

Az individuuum megküzdési forráskapacitását alkotó személyiségtényezők egy integrált személyiségen belüli rendszerként foghatók fel, ami pszichológiai immunrendszerként definiálható. A pszichológiai immunrendszer fogalma azoknak a személyiségforrásoknak a megjelölésére szolgál, amelyek képessé teszik az egyént stresszhatások tartós elviselésére, a fenyegetettségekkel való eredményes megküzdésére úgy, hogy a személyiség integritása, működési hatékonysága és fejlődési potenciálja ne sérüljön. A pszichológiai immunitás egy olyan aktív védettség, amely egy komplex kognitív eszközrendszer, a Pszichológiai Immunrendszer (PI) birtoklásával írható le minden olyan helyzetben, amikor az integrált pszichikus működés külső vagy belső akadályoztatása, az egyén pszichikus fejlődését, céljainak elérését veszélyeztető külső vagy belső körülmény, valamint az életműködés ellen ható tényező lép fel. (OLÁH, 2005)

Az Oláh Attila által készített 80 ítemes *Pszichológiai Immunkompetencia Kérdőív* a pszichológiai immunkompetencia vizsgálatára szolgál. A kérdőívvel a személy pszichológiai immunrendszerének fejlettsége, hatékonysága vizsgálható, vagyis az, hogy milyen képességgel rendelkezik a stresszel való megküzdésben.

3. A kérdőívekben szereplő, személyes adatokra vonatkozó kérdések

Mivel feltételezem, hogy a vizsgálatban résztvevő áttelepült személyek esetében a szorongás mértéke és a pszichológiai immunitás erőssége összefüggésben van az áttelepülés körülményeivel, ezért a vizsgálat harmadik részeként a szakirodalomból kirajzolódó, illetve általam is fontosnak tartott személyes adatokra kérdeztem rá. Az adatgyűjtéshez egy kivétellel (életkor) zárt kérdéseket használtam, a vizsgálati személy a megadott válaszok közül választhatott.

Kérdőívemben a következő adatokra kérdeztem rá: életkor, nem, iskolai végzettség, családi állapot, állampolgárság, áttelepülés ideje, kinek a döntése nyomán költözött, kivel költözött, átköltözésekor ki(k)re számíthatott, tervei va-

lóra váltak-e, elégedettség, beilleszkedés, otthonérzet, kapcsolat erdélyieket tömörítő szervezettel, egyházzal.

Az eredmények értékelése

1. A vizsgálat első lépéséből kapott eredmények alapján megállapítható, hogy az áttelepülés okozta szorongás mértéke nem áll kapcsolatban az életkorral, az iskolai végzettséggel, valamint a személy állampolgárságával. Azaz az áttelepülés ezektől függetlenül mindenki számára egyaránt megterhelő esemény. A nemek tekintetében azonban különbségek rajzolódtak ki: a nők esetében szignifikánsan nagyobb szorongás-értéket kaptam, melynek okáról feltételezem, hogy az a nemek közötti megküzdési módokban jelentkező különbségben keresendő. Ennek megvizsgálására további kutatásra lenne szükség.

2. A vizsgálat során nyert eredmények alapján megállapítható, hogy a vizsgálatban szereplő személyek esetében a szorongás mértéke összefüggésben áll az áttelepülés óta eltelt idővel. A szorongás a migrációt követő első időszakban a legmagasabb, majd az idő előrehaladtával annak mértéke fokozatosan csökken. Ez az eredmény összhangban van azzal a feltevéssel, mely szerint az áttelepülés következtében a személyek a gyászhoz hasonló veszteségélményt élnek át, s ennek feldolgozásához időre van szükség.

3. Az eredmények továbbá igazolták azt a feltevést, miszerint a szorongás mértéke összefüggésben áll a migrációra vonatkozó döntéssel. Azok a személyek lépnek túl legkönnyebben a Magyarországra költözés kiváltotta krízishelyzeten, akik saját döntésük következtében hagyják el szülőföldjüket. Számomra meglepő volt az az eredmény, mely szerint a család közös döntése nyomán bekövetkezett költözés is megemelkedett szorongással járhat együtt. Ennek magyarázata az lehet, hogy a családtagok eltérő kapcsolati tőkével, motivációval költözhetnek Magyarországra. Feltételezem, hogy a közös döntés ellenére a családtagok más-más céllal költöztek: pl. míg az egyik szülő munkavállalási céllal jött, a másik szülő azért költözött, hogy a család együtt maradjon, esetleg gyermekeik véleményét nem vették figyelembe. Ennek feltárására további kutatásra lenne szükség.

4. A vizsgálatból kiderült, hogy a kapcsolathálók fontosak az áttelepülés következtében jelentkező szorongás alakulása szempontjából. Bár az eredmények arra világítanak rá, hogy a szorongás mértéke független attól, hogy a személy kivel költözött Magyarországra, illetve, hogy költözése után ki(k)re számíthatott az új környezetben, véleményem szerint ezek az eredmények magyarázhatóak az ún. szekunder migráció jelenségével, melynek egyik sajátos formája tapasztalható a határon túli magyarok Magyarországra településekor. Az erdélyiek Magyarországra érkezésükkor a korábban áttelepült vagy itt született családtagok, ismerősök révén olyan kapcsolati hálóval rendelkeznek, mely feloldja az esetleges egyedül költözésből származó magára maradottság, idegenség érzését. Ez a magyarázat összhangban áll a 2004-ben Gödri Irén és Tóth Pál által készí-

tett felméréssel (GÖDRI és TÓTH, 2005), melynek eredményéből az derül ki, hogy az általuk megkérdezett személyek közül áttelepüléskor csupán 13,6%-uk nem rendelkezett Magyarországon élő (itt született vagy áttelepedett) családtaggal, rokonnal, barátal. Saját felmérésemben is látható, hogy a vizsgált mintában a válaszadók 93,3%-a jelölte meg azt, hogy áttelepüléskor családtagokra, erdélyi vagy magyarországi ismerősökre számíthatott, és csak 6,7%-uk vallotta azt, hogy senkitől sem kapott segítséget.

A további eredmények szerint a szorongás mértéke összefüggésben áll azzal a ténnyel, hogy az áttelepült személy kapcsolatban áll-e olyan közösséggel, ahol más erdélyiekkel tarthat fenn kapcsolatot, szokásait gyakorolhatja, hagyományait megőrizheti, s így részese lehet egy olyan kapcsolathálónak, mely segíti őt identitása megőrzésében, és a nehézségekkel való hatékony megküzdésben. Ezek az adatok összefüggésben állnak a korábbi felmérésekkel. (SZAKÁTS, 1996; KAPITÁNY és KAPITÁNY, 1996; GÖDRI, 2005)

5. A beilleszkedés, az elégedettség, az áttelepülés előtti tervek valóra válásának szubjektív megítélése összefüggésben áll a szorongás mértékének alakulásával. Minél sikeresebb a beilleszkedés, minél inkább sikerül a költözés előtti terveket valóra váltani, a személy annál elégedettebb lesz új élethelyzetével, és szorongásmentes életet tud élni. Ezen adatok alapján elmondható, hogy a pszichológiai beilleszkedésnek hangsúlyozott szerepe van az egyén lelki egyensúlyának megtartásában.

Az otthonosságérzet alakulása és a szorongás mértéke közötti összefüggésből származó adatok igen érdekesek. Mint láthattuk, azok a személyek élnek szorongásmentes életet, akik mind Erdélyben, mind Magyarországon otthon érzik magukat. Azon személyek esetében, akik kizárólag csak az egyik vagy csak a másik helyen érzik otthon magukat, a szorongás emelkedett mértéke tapasztalható. Végül azok a személyek szoronganak leginkább, akik az áttelepülés után sehol sem érzik otthon magukat. Az eredmények arra világítanak rá, hogy az áttelepült személynek úgy kell kialakítania otthonosság-érzetét, hogy ezzel együtt meg kell őriznie régi kötődéseit. Az a szerencsés, ha továbbra is kapcsolatot tud fenntartani korábbi otthonával. Csak így jöhet létre az a kettős kötődés, amely az új, működőképes identitás megkonstruálásában segíti az áttelepülő személyt. Ha csak az egyik vagy csak a másik helyhez kötődik, akkor vagy a befogadó országban fogja idegennek érezni magát, mely érzés fokozattan megterhelő számára, vagy régi otthonában nem találja majd a helyét, mely érzés szintén nehézséget okozhat. Az ún. kettős idegenség érzése alakul ki a személyben akkor, ha az sem a régi, sem az új környezetében nem érzi otthon magát. Ebben az esetben a személy identitása kerül veszélybe, s ez súlyos következményekkel járhat együtt, lelki, testi megbetegedést eredményezhet.

6. Végül megállapítható, hogy az áttelepült személy pszichológiai immunkompetenciája befolyással van a beilleszkedésre, az elégedettségre, valamint az otthonosságérzet és a kapcsolatok alakulására.

Azok a személyek, akik elég erős pszichológiai immunkompetenciával rendelkeznek, az áttelepülést követő nehézségekkel sikeresen meg tudnak küzdeni. Ők képesek az új fizikai és a szociális környezet megismerésére, megértésére, kontrollálására, továbbá igényeiknek megfelelően képesek eljutni választott céljaikhoz, terveik megvalósításához. Belső erőforrásaikat mozgósítva alkalmazkodni tudnak az új élethelyzethez, új egyensúlyt tudnak teremteni. Ennek következtében be tudnak illeszkedni az új környezetbe, élethelyzetükkel elégedettek lesznek, újraépítik identitásukat, régi és új környezetükhöz egészségesen kötődnek, valamint nyitottak olyan kapcsolatokra, közösségekre, amelyekben identitásukat megőrizhetik.

Következtetések

A migráció olyan veszteségélmény-sorozat, amely lelkiileg megterheli a szülőföldjét elhagyó személyt. Az áttelepülést követő első időszakban a szorongás mértékének megnövekedése tapasztalható. A veszteségélmény okozta krízis és az abból fakadó szorongás alakulása életkortól, iskolai végzettségtől és állampolgárságtól független, minden áttelepülőt érint.

E krízishelyzetből való kijutáshoz az áttelepülőnek külső segítségre és belső erőforrásokra egyaránt szüksége van. Fontos, hogy a személy saját döntése nyomán költözzön Magyarországra, hogy költözésekor legyenek olyan személyek (családtagok, rokonok, ismerősök), akikre az áttelepülés utáni első, nehéz időszakban számíthat. Továbbá fontos, hogy kapcsolatba lépjen olyan közösségekkel, ahol más erdélyi származású személyekkel alakíthat ki kapcsolatot. Ezzel együtt a szülőföldhöz fűződő szálaknak meg kell maradniuk, valamint az új környezetben új kapcsolatoknak kell születniük, így a kibocsátó és a fogadó országban fenntartott személyes kapcsolathálók megtartó kettős kötődést eredményeznek.

A külső segítségen túl a személynek olyan pszichológiai immunrendszerrel kell rendelkeznie, mely segíti őt a megküzdésben, identitása újrafogalmazásában, a beilleszkedésben.

Ha az új környezetbe beilleszkedik, és kialakul az otthonosságérzete, ha valóra válnak költözése előtti tervei, akkor elégedett lesz újonnan kialakult élethelyzetével, és lelki egyensúlya helyreáll.

A fentiek tehát együttesen szükséges feltételei annak, hogy a személyek áttelepülés után is meg tudják őrizni lelki egészségüket.

Irodalomjegyzék

- BAKÓ T. (2004): *Verem mélyén. Könyv a krízisről*. Psycho Art, Budapest.
- GÖDRI I. (2002): *Beilleszkedés vagy elszigetelődés?* In: KorFa, Népesedési Hírlevél, A KSH Népeségtudományi Kutató Intézet kiadványa aktuális demográfiai kérdésekről, 1. 4–5.
- GÖDRI I. (2004): *Etnikai vagy gazdasági migráció? Az erdélyi magyarok kivándorlását meghatározó tényezők az ezredfordulón*. In: Erdélyi Társadalom 1., Kolozsvár. 37–54.
- GÖDRI I. – TÓTH P. P. (2005): *Bevándorlás és beilleszkedés. A szomszédos országokból Magyarországra irányuló bevándorlás az ezredfordulón*. KSH NKI Kutatási Jelentések 80. 2005/3, Budapest.
- GÖDRI I. (2005): *Otthonosság, elégedettség, kötődés – a bevándorlók beilleszkedésének szubjektív elemei*. KorFa, Népesedési Hírlevél, A KSH Népeségtudományi Kutató Intézet kiadványa aktuális demográfiai kérdésekről, 2–3. 8–12.
- HORVÁTH M. T., DÜLL A., LÁSZLÓ J. (2006): *A helyvesztés vizsgálata migrációban lévő magyar fiatalok körében*. In: Magyar Pszichológiai Szemle. 1. (61). 133–153.
- KAPITÁNY Á., KAPTÁNY G. (1996): *Kultúrák találkozása – kultúraváltás*. In: SIK E., TÓTH J. (szerk.): *Táborlakók, diaszpórák, politikák*. Magyar Tudományos Akadémia Politikai Tudományok Intézete, Budapest. 67–90.
- OLÁH A. (2005): *Érzelmek, megküzdés és optimális élmény*. Trefort kiadó, Budapest, 85–90.
- PILINSZKY J. (1982): *A Notre-Dame hátában*. In: *Szög és olaj*, Vigilia, Budapest. 295.
- PILLING J. (2005): *A gyász lélektana*. In: PILLING J. (szerk.): *Gyász*, Medicina Könyvkiadó, Budapest. 27–52.
- SIPOS K., SIPOS M., SPIELBERGER, C. D. (1988): *A State-Traite Inventory (STAI) magyar változata*. In: Mérei F., Szakács F. (szerk.): *Pszichodiagnosztikai Vademecum I/2*, Tankönyvkiadó, Budapest, 123–135.
- SZAKÁTS M. E. (1996): *Az Erdélyből áttelepült magyarok otthonképe*. In: SIK E., TÓTH J. (szerk.): *Táborlakók, diaszpórák, politikák*. Magyar Tudományos Akadémia Politikai Tudományok Intézete, Budapest. 93–118.
- TÓTH P. P. (1997): *Haza csak egy van?* Püski Kiadó, Budapest. 27–40.
- TÓTH P. P. (1999): *Magyarok a nagyvilágban és a környező országokban*. In: SIK S. (szerk.) *Átmenetek*. MTA Politikai Tudományok Intézete, Évkönyv, Budapest. 54–63.
- VÖRÖS K. K. (1997): *„Otthon vagy itthon”*. *Erdélyi magyar áttelepült értelmiségiek identitásválságának elemzése*. MTA Politikai Tudományok Intézete Etnoregionális Kutatóközpont, Budapest. 3–19., 65–71.

Műhely

RÜSZ DOMOKOS

SZELÍDSÉG ÉS ALÁZAT

BIBLIAMAGYARÁZAT

„Jöjjetek énhozzám mindnyájan, akik megfáradtatok és meg vagytok terhelve, és én megnyugvást adok nektek. Vegyétek magatokra az én igámat, és tanuljátok meg tőlem, hogy szelíd vagyok és alázatos szívű, és megnyugvást találtok lelketeknek. Mert az én igám boldogító, és az én terhem könnyű.”

(Mt 11,28–30)

Máté evangéliuma a szinoptikus evangéliumok közül az első, görög nyelven íródott, melynek fő célja az volt, hogy bebizonyítsa a zsidóknak, hogy Jézus a megígért Messiás. A zsidók politikai messiást vártak, aki felszabadítja őket a római uralom alól. Máté ezért igen pontosan igyekszik elmondani mindazt, amit Jézus az ő országáról – a mennyek országáról – mondott. A tanításokat öt fő részben – öt nagy beszédben – foglalta össze. Ezeket a részeket, amelyek egyébként a híres Hegyi Beszédet is tartalmazzák, elbeszélő szakaszok választják el egymástól. Máté evangéliuma összekötő kapocs az Ószövetség és az Újszövetség – azaz a régi Izrael és Isten népének az egész világon elterjedő új Egyháza – között. Szerzőnek, a keresztény hagyomány, már a legkorábbi időkben is Máté apostolt, az egykori vámszedőt tartotta, de a modern bibliakutatás, az evangélium más forrásaira hivatkozva elveti ezt a régi feltételezést.

A felolvasott bibliai rész – egyedül Máténál – Jézus galileai működésének történetei között található meg, abban a szerkezeti keretben, amit a 9,35 résztől a 14-ig fejezetig úgy tartunk számon, mint Jézus prédikálása a tanítványok és ellenségek előtt. „Jézus bejárta a városokat és a falvakat mind, tanított a zsinagógáikban, hirdette a mennyek országának evangéliumát, gyógyított mindenféle betegséget és erőtlenséget. Amikor látta a sokaságot, megszánta őket, mert elgyötörtek és elesettek voltak, mint a juhok pásztor nélkül. Ekkor így szólt tanítványaihoz: „Az aratnivaló sok, de a munkás kevés: kérjétek tehát az aratás Urát, hogy küldjön munkásokat az aratásba.”(Mt 9, 35-38). Ekkor megfelelő tanácsokkal,

útbaigazításokkal készítette fel a 12 tanítványt, és új megbízatásukra kiküldte őket, menjetek „Izrael házának elveszett juhaihoz” eme jól ismert meghagyással: „Íme, én elküldelek titeket, mint juhokat a farkasok közé: legyetek tehát okosak, mint a kígyók, és szelídek, mint a galambok”. (10, 16)

Jézus nyilvános fellépésének első nagy hívása eljövendő munkatársaihoz, a tanítványok kiválasztásakor hangzik el: „Jöjjetek utánam, és én emberhalászokká teszek titeket...és követték őt” (3,19,22). A kitérőt kereső névtelen tanítványhoz is kategorikus a jézusi hívás: „Kövess engem, és hagyd a halottakra, hogy eltemessék halottaikat” (8,22). Az örök élet elnyerése felől érdeklődő gazdag ifjúnak sincs más választása Jézus előtt: „Ha tökéletes akarsz lenni, menj el, add el vagyonodat, oszd szét a szegényeknek, és kincsed lesz a mennyben; aztán jöjj, és kövess engem” (19,21). S mivel az ifjú nem volt képes erre, „elborult az arca, és szomorúan távozott, mert nagy vagyona volt. (10,22) Nem így Máté, a vámszedő, aki hallotta Jézusnak feléje intézett hívását, felkelt, és szó nélkül követte őt (Mt 9,9). Valamint a gazdag főszámvevő Zákheus is, aki leszáll a fáról, szakít bűnös múltjával, és üdvösséget szerez magának és házának – „mert az Emberfia azért jött, hogy megkeresse és megtartsa az elveszettet”. (Lk 19,1–10)

Hogyan teszi, cselekszi ezt Jézus? E kérdésre adandó választ megtaláljuk abban a meglelelkű, csodálatos hívásban, amelyben ajánlja magát, boldogító evangéliumát. Ez a hívás eltér az előbbiektől, mert egészen más a hangvétele, és mindenkire, mindnyájunkhoz szól, akik az élet „súlyától vagyunk megterhelve, akik belefáradtunk a végeérhetetlen hétköznapi munkába, a feladatok és kötelességek teljesítésébe. Szól a társadalmi és történelmi igazságtalanságokért tiltakozó, önmagukat emésztő emberekhez, a családi élet „hajótöröttjeihez”, azokhoz, akik úgy érzik, hogy számukra elveszett a további életharc és küzdelem értelme... Szól a szegényekhez, betegekhez, az elesettekhez... mindenkire: „Jöjjetek énhozzám mindnyájan, akik megfáradtatok és meg vagytok terhelve, és én megnyugvást adok nektek”. Honnan ez az önbizalom, lelki erő és bátorító lelkesedés az emberért, mindannyiunkért? – kérdezhetjük... Abból a „hegyeket mozgó” hitből, élet-remény és szeretetből, amit gondviselő Atyjától kapott prófétai elhivatottságakor, amelyről ekképpen vallott „amikor Názáretbe ment, ahol felnevelkedett...a zsinagógába” (Lk 4,16): „Az Úr Lelke van énrajtam, mivel felkent engem, hogy evangéliumot hirdessek a szegényeknek; azért küldött el, hogy a szabadulást hirdessem a foglyoknak, és a vakoknak szemük megnyílását; hogy szabadon bocsássam a megkínzottakat, és hirdessem az Úr kedves esztendejét.”

Már az általa is idézett, kedvelt ótestamentumi próféta, Ézsaiás könyvéből tudta, hogy az „örökkévaló Isten az Úr”, aki „erőt ad a megfáradtnak, és az erőtlent nagyon erőssé teszi” (40,29). Mint ahogy azt is tudhatta, hogy „elfáradnak és ellankadnak az ifjak, még a legkiválóbbak is megbotlanak. De akik az Úrban bíznak, erejük megújul, szárnyra kelnek mint a sasok, futnak, és nem lankadnak meg, járnak, és nem fáradnak el”. (40,30–31)

Jézusnak meglelelkű hívása a hozzá és isteni gondolataihoz való csatlakozásra és együttlétre nemcsak az „elesettekhez” szól, hanem azokhoz is, akik lelkiileg szegények, még akkor is, ha jó módban élnek és látszólag gondtalanok; még akkor is, ha tisztségükkel, hatalmuk által minden földi jónak részeseivé válhatnak... Ő jól tudja, hogy a gazdagság, hatalom és jólét nem mindig jelent megnyugvást, békét, boldogságot, ellenkezőleg: nagyobb igát, terhet, félelmet, nyugtalanságot...

Arra vonatkozóan, hogy e világ zaklatott, nyugtalan lelkű, megfáradt embereinek miképpen ad megnyugvást azok számára, akik hozzá mennek, nyomába szegődnek, figyelik életpéldáját és követik őt, tehát: van fülük a hallásra, van szemük a látásra, van szívük a jó befogadására, van „fénylő” értelem a megismert igazság felkarolására, vállalására, és van akarat a „boldogító” ügye melletti kitartásra – Jézus nagyszerű és eligazító lehetőséget, tanácsot (receptet) ajánl a 29-ik versben: „vegyétek magatokra az én igámat, és tanuljátok meg tőlem, hogy szelíd vagyok és alázatos szívű...”

A „vegyétek magatokra az én igámat...” Jézus-mondás hallatán az az érzésünk támad, mintha egybecsengne a korábbi fejezet 38. versével: „...aki nem veszi fel keresztjét és nem követ engem, nem méltó hozzám”. Eme bibliai vers bővebb kifejtése, ami mondanivalójával, üzenetével hasonul jelen szövegelemzéshez, Lukács evangéliuma 9. részében ekképpen hangzik: „Azután így szólt mindnyájukhoz: „Ha valaki énutánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel naponként a keresztjét, és kövessen engem... Mert mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, önmagát pedig elveszti vagy romlásba viszi?” (Lk 9,23–25).

A kereszt, mint bitófa, kegyetlen kivégzési eszköz (melyen Jézus is kínhalált szenvedett), éppúgy, mint az iga vagy a járom (fakert, amely két igavonó állatot fog össze súlyos terhek vontatása, cipelése céljából) szenvedést, alávetettséget, leigázást jelképező tárgyakként voltak ismeretesek a Jézus korabeli szóhasználatban és társadalomban. Ilyen értelemben „igát vagy súlyos keresztet levenni” annyit jelentett, mint megszabadítani. Mindemellett, a zsidó tanítók gyakran mondták, hogy minden „igazi” – hithű izraelita magától, önként veszi magára a törvényt, mint egy igát, azonkívül a hagyományos rendelkezéseket, mint az igavonók a szántóföldeken. Jézus a törvény terhét és igáját megkönnyíti, hisz abban a törvényrengetegben, melyet a farizeusok és írástudók összeállítottak – 248 parancs és 365 tilalom – még ők maguk sem ismerik ki magukat. Ezért fordul a nép elgyötört fiaikhoz hívogató szóval. Az iga említése mutatja, hogy nem általában az élet, hanem csak a zsidó kegyességi élet terheiről van szó: Jézus éppen azok szabadítására jött, akik belerokkantak a törvény igájának hordozásába, és önhibájukon kívül reménytelenekké váltak. Ő arra teszi a hangsúlyt, hogy terhet mindig kell hordozni, mert az élet és tartalma, a szolgálat terhet jelent. De az Isten akarata szerinti élet, a terhek elhordozását nem megnehezíteni, hanem éppen megkönnyíteni igyekszik. Ezért szól Jézus arról, hogy ő is igát tesz övéire, mert

csak így tudják ezeket a terheket elhordozni. De az ő igája „praktikus” (chréstos), így az a teher, amelyet ő ad övéinek elhordozásra, ennek az igának a segítségével elhordozható (elaphros). Ezt az igát ő hordozza előttünk akkor, amikor példát mutat: hogyan rendeljük alá magunkat Isten akaratának (prays), és hogyan hagyatkozunk szívünk szerint, nem kényszerből Istenre (tapeinos té kardia). Jézus tehát a maga elhordozható igáját ajánlja tanítványainak, követőinek és mindenkinek, akiket magához hív, a farizeusok törvényeskedésének az állandó terhe helyett. A farizeusok gögje és keményszívűsége helyett a maga szelídségét és alázatosságát ajánlja, hogy aki nyugtalan és fáradt, az nyugalmat találhasson magának.

Itt találkozunk azzal az öntudatos jézusi lelkiülettel, amely az ő szelíd és alázatoslelkű jelleme és erénye által elviselhetővé, könnyűvé és boldogítóvá tehet minden „megnyugvásra” áhító ember életét.

A szelídség és alázat mélységesen jézusi, azaz keresztény gondolkozási, cselekvési és magatartási forma, amely modern korunkban talán a leggyakrabban elutasított erény. A modern ember az anyagi javakért, jobb ellátásért, rangért, címért, hírnévért folytatott kíméletlen versenyben és tülekedésben szinte észrevétlenül válik olyanná, mint akiket lenéz, mint akiknél különbnek akar mutatkozni. Az egymást félrelökődösök ki is nevetik azt, aki önként kiáll a sorból, gyávának és élheteretlennek tartják, hiszen ha egy ember elég hangosan és gyakran ismételteti saját nagyságát és kiválóságát, a többi ember hajlamos arra, hogy birkanyájként vezérévé és példaképévé fogadja.

Az emberiség történetének legfényesebb csillagai szinte kivétel nélkül szerényen, alázas lélekkel végezték azt a munkát, amely megőrizte nevüket és példájukat.

Alázattal nemcsak a Teremtőnknek tartozunk, hanem embertársainknak is, akik közül a legkisebb is az Ő képmása. Ezt az érzést sokszor nehéz felindítani magunkban, hiszen az élet küzdelmei egymás szüntelen legyőzésére sarkallnak minket. A régi közmondás arra tanít: „Ahol kevélység, ott gyalázat, ahol alázat, ott bölcsesség. Az alázasosság: helyes önismeret.

Az első félévi szesszió és vizsgaláz bizonyára sokakat kifárasztott és megterhelt. Ezek az önálló életre, a kiküldetésre való felkészülés első próbatételei, melyek, ha mérce szerint teljesedtek, most már talán boldogító igát és könnyű terhet jelentenek. A megérdemelt megnyugvást nyújtó, boldogító szünidőre való eltávozás előtt két bibliai tanítást ajánlok megszívlelendő üzenetként útravalóra Péter apostol első leveléből: „Krisztust tartsátok szentnek szívetekben, és legyetek készen mindenkor számot adni mindenkinek, aki számon kéri tőletek a benetek élő reménységet. Ezt pedig szelíden és tisztelettudóan, jó lelkiismerettel tegyétek...” (1Pt 3,15–16)

„Ugyanúgy, ti ifjabbak: engedelmeskedjétek az idősebbeknek, egymás iránt pedig valamennyien legyetek alázasok, mert az Isten a gögösöknek ellenáll, az alázasoknak pedig gyeelmet ad” (1Pt 5,5).

ZSAKÓ ERZSÉBET

EGY RÉGI „MAGVETÉS” NYOMÁBAN

Erdő László presbiter-társam édesapja, Erdő János egykorvolt unitárius püspök hagyatékában talált egy érdekes csoportképet, amelyen 32 székelyruhás leány látható néhány idősebb emberrel. Mivel László felismerte ez utóbbiak között még fiatal édesapja arcát, hozzám fordult a kérdéssel: vajon kik vannak ezen a képen, és mikor, milyen alkalommal készülhetett?

A képen felismertem Józán Miklós egykori püspökünket, valamint nagynénemet, dr. Mikó Lőrincét, aki az Unitárius Nőszövetség elnöke volt. A kép a kollégium udvarán készült. Ennek alapján az illető esemény az 1940-es évek elején lehetett; sejtelmem szerint a kép egy népfőiskolai csoportot ábrázolhat.

Elővettem a Nőszövetség történetével foglalkozó könyvemet (*Hinni és tenni – Az Unitárius Nőszövetség története*, Kolozsvár, 2003), s onnan újraolvastam az *Unitárius Közlöny* 1942. évfolyamának 97. oldalán megjelent beszámoló alapján írtakat:

„Az 1930–40-es években elterjedt a népfőiskolák szervezése mint a népművelés egyik legfőbb eszköze. Elsősorban a skandináv államokban szervezték, nálunk Balázs Ferenc igyekezett meghonosítani dán példa alapján. A Nőszövetség 1941 februárjában tartott közgyűlésén hangzott el Nyiredy Gézáne budapesti elnök részéről a javaslat, hogy a szellemi továbbképzés, népművelés érdekében népfőiskolát kellene szervezni, ebben komoly segítséget tudna adni Szabóné Weress Jolán, aki a helyszínen tanulmányozta a finn népfőiskolák szervezését, működését. A gazdasági és háztartási tanfolyamokat próbálták meg erre a rendszerre állítani. Meg is hívták Szabóné Weress Jolánt [...] és 1942. április 12–26. közt megtartották Kolozsváron az első leány-népfőiskolát.

A tanfolyamon 30 faluból 32 leány vett részt a marostordai, udvarhelyszéki és háromszéki körökből. A kéthetes tanfolyam programja nagyon zsúfolt, a következő témákról tanultak:

- Magyarország földrajza, történelme, irodalma és a helyesírás gyakorlása (előadók nevei)
- Hit- és erkölcsstan [...]
- Háztartás-vezetés, célszerű táplálkozás, lakás, ruházkodás, olajos magvak, méhészet, kertészet, baromfitenyésztés [...]
- Rostos növények, keresztlábitós szövöszék [...]
- Az anya egészsége, csecsemőgondozás, elsősegélynyújtás [...]

– Családvédelem, ki lesz a párom? Az édesanya hatalma, mit tehet az asszony a hazáért? Szülőföldünk nagy unitáriusai. Finn asszonytestvéreink nemzetmentő munkája – vetítéssel [...]

A tanfolyamot záró beszédében Mikó Lőrincné arra hívta fel a lányokat, hogy a tanultakat igyekezzenek továbbadni, legyenek a Nőszövetség támogatói és vegyék komolyan hivatásukat.”

Ezek után biztosra vettem, hogy a csoportkép ennek a tanfolyam záróünnepén készült.

Jegyzeteimet elővéve próbáltam kiegészíteni a szűkszavú tudósítást, de sajnos nem találtam semmi nyomát a szervezőmunkának, sem annak, hogy milyen alapon kiket verbuváltak. Viszont feljegyeztem volt, hogy a pontos névsor is megjelent a *Közlönyben*, falvakra lebontva. Nyomozásomat tehát folytattam, s megtaláltam a teljes névsort. Az akkori résztvevők – ha még élnek – bizonyára 80 éven felüliek, tehát sürgősen kell lépni, ha még azonosítani akarjuk a képen látható leányokat. Körlevélben fordultam tehát az illető egyházközségekhez, amelyben kértem, hogy nézzenek utána, mi lett a sorsuk az illető lányoknak; ha még élnek, kérdezzék ki emlékeikről; tudják meg, hasznát vették-e a tanultaknak, továbbadták-e az ismereteket? Az első lelkesedés után azonban nagyon kevés eredményre jutottam. Legnagyobb örömömmre az egyik résztvevő – Patakfalvi Márta Énlakáról – saját kezű levélben válaszolt, és több leányt azonosított a képről. Majd a sepsikőröspataki Kiss Kláránál előkerült egy olyan kép, amelyre fel voltak írva az összes nevek. Mint a mellékletből kitűnik, egyes személyeknél nem teljesen biztos az azonosítás.

A nyomozásban sokan segítettek önzetlenül, mások többszöri felszólításra sem vettek részt ebben a munkában.

A beérkezett adatok alapján próbálok néhány kérdésre választ keresni.

Kik juthattak el a tanfolyamra? Nincs konkrét adatunk arról, milyen kritériumok alapján választották ki az akkori egyházközségi vezetők a lányokat, de valószínűleg elsősorban az értelmesebb, tanultabb lányok közül kerülhettek ki, hiszen egyetlen falu sem akart szégyenben maradni. Néhány elejtett megjegyzésből látható, hogy többen az egyházközség belső embereinek családtagjai voltak. Az árkosi Sebestyén Veronika például elmesélte, hogy Darkó Béla lelkész az édesanyja unokatestvére volt, Kiss Klára elbeszélése szerint a nagyajtai Darkó Ida pedig Darkó lelkész unokahúga, ő maga Kiss Gyula falubíró, egyházi jegyző és pénztárnok leánya.

A nyárádgalfalvi Márkodi Irén apja az egyházközség gondnoka volt, a szabédi Nagy Zsuzsikáról pedig megtudtam, hogy egy ötgyermekes család negyedik gyermeke volt, édesapja hosszú ideig az egyházközség hűséges gondnoka, ő maga már kicsi kora óta megismerkedett az egyházi étellel, amelybe nagyon

szeretett aktívan bekapcsolódni. Minden érdekelte, amiből tanulni tudott valamit, ami magának meg a közösségnek javára szolgálhatott.

A kénosi Fórizs Erzsébetről testvére elmesélte, hogy Kőváry Jakab lelkész küldte a tanfolyamra, mert „kitűnt értelmével, s nem utolsó sorban szeretetével”. Őt leánytestvér között ő volt a negyedik, testvére szerint ő volt a legokosabb, és jobban tudott szeretni, mint bármelyik a testvérek közül.

Mi lett a sorsuk? A lányok valószínűleg a falusi értelmiség és a módosabb gazdák gyermekei közül kerültek ki, akikre a tanfolyam utáni időszak politikai változásai folytán nehéz idők jöttek. Ez olvasható ki olyan megjegyzésekből, mint Török Teréz vallomása, hogy a képet s a lányok névsorát elégette egy házkutatás előtt, vagy Nagy Zsuzsika esete, aki a kollektív gazdaságok szervezése idején inkább kiegészítő tanítói állást vállalt, s korán elhagyta szülőfaluját.

Nagyon sok esetben sajnos csak azt tudjuk, hogy az illetők meghaltak – szülőfalujukban vagy ahová férjhez mentek. Akikről hírt kaptunk, általában a kollektív gazdaságokban dolgoztak, férjhez mentek, gyermekeket, unokákat neveltek, egyesek dédunokáiknak is örvendhetnek.

A még élők mire emlékeznek? A korral járó természetes emlékezés-kiesések miatt a begyűjtött anyag hiányos; vannak, akikkel emiatt nem is sikerült interjút készíteni. De akik emlékeznek, azok nagy örömmel idézték fel a múlt képeit, s elbeszélésükből kirajzolódik a tanfolyam helye életük eseményei között. Hogy milyen fontos helyet foglalt el emlékeik között a tanfolyam, abból is lemérhető, hogy például az elhunyt csekefalvi Major Ráchel emlékeit a szomszédasszonya mondta el, akinek sokat mesélt életének erről a fontos eseményéről.

Azt is nyomon lehet követni, hogy életre szóló barátságok köttetnek, a lányok tudtak egymásról, egyesek leveleztek is. A tanfolyam hangulatának, valamint a résztvevők jellemzésére álljon itt néhány vallomás:

– A karácsonyfalvi Benke Eszter – ma szentpáli lakos – elmondta, hogy neki több ilyen élményben nem volt része sem előtte, sem utána. Hányatott volt a gyermekkora, felnőttként is sok nyomorúság jutott neki osztályrészül. Nagy öröm sugárzott róla, hogy erről beszélhet, és elérzékenyült a csoportkép láttán.

– A homoródszentpáli Török Teréz – ma 82 éves, testének jobb oldala bémult – a Kolozsváron töltött két hétre nagy szeretettel emlékezett vissza. Tetszett neki a leánytársaság, emlékezete szerint leginkább a jókedv, a derű jellemezte a csapatot, jó volt a hangulat, énekek maradtak meg emlékezetében, amelyeket a lányoktól tanult. Mindig szerette a szépet, és dalos kedvű volt. Látszik, hogy már fiatalom kialakult benne az igény a kultúrára és a közösségi életre.

– A siménfalvi Vári Bori is örömmel emlékezett vissza a tanfolyamra, azt nagyon hasznosnak vélte.

– A szabédi Nagy Zsuzsika örömmel vállalta a tanfolyamon való részvételt, életében ez volt az első alkalom, hogy képezhette tudását, ismereteit. „A két hét olyan volt számomra, mintha több ideig iskolába jártam volna. Nagyon sok információt kaptam, ami nagy hasznomra volt. Miután hazajöttem, egyedüli vágyam volt tanulni, tanulni, tanulni. Tudja, Tiszteletes úr, nekünk nagyon nehéz sorsunk volt, kulákoknak bélyegeztek, ezzel megfosztottak a továbbtanulás lehetőségétől.” (Tanulmányait magánúton fejezte be, volt nevelőnő, segédtanár, könyvelő, gobelin-festő a bútorgyárban.)

– A kolozsi Kun Máriáról írja lelkésze, hogy a 86. életévét töltő, kiváló templomjáró és nem könnyű sorsát tisztességgel hordozó, gyermekeiért élő asszony egész életvitelén, egyházhoz való kötődésén látszik a régi élmény, a tanfolyam jó hatása.

– A 2003-ban elhunyt Major Ráchel is sokszor emlegette az adatközlő szomszédasszonynak a kolozsvári tanfolyamot, hogy milyen jól érezte magát, és milyen sokat tanult ott. Ügyes kezű, dolgos asszony volt, a kollektívben dolgozott, de emellett ő volt a falu varrónője, ruhákat, blúzokat, kosztümöket varrt.

– A szentábrahámi Fekete Ilona szerint „egy falusi lánynak nagy élmény volt, melyre egész életemben szívesen emlékezem vissza.”

– Patakfalvi Márta írja: „Nagyon sokat tanultam és láttam, megtanultuk egymást és mindenkit szeretni. Gál Margit tanítónő mondta, hogy soha nem kell haragudni, inkább énekeljünk akkor is, amikor ablakot pucolunk.”

– A kénosi Főríz Erzsébetről szomszédai mesélik, hogy rengeteg növénye volt, különösen a rózsákat kedvelte, mindig szerette a rendet a házában, házatáján, soha nem találták felkészületlenül, mindig tisztaság vette körül. Ő volt a család lelke, rokonszerető volt, a mezei munkából is kivette a részét, férjét segítve, gyermekét szigorúan nevelte, soha nem hagyta, hogy bármi megbontsa az élet zajlását, amit eltervezett, azt többnyire meg is valósította. Fontos dolgokban ő volt a döntő személy; „kapitányasszonynak” is nevezték.

A tanfolyam szervezéséről többet tudhatunk meg Kiss Klára beszámolójából.

Az állomáson Gál Margit tanárnő fogadta őket és fiákeren vitte be a leánybentlakásban lévő szálláshelyükre, elutazáskor is kikísérte őket. A gimnáziumban étkeztek, a szállásért, kosztért nem kellett fizetniük. Az előadások a leányotthonban voltak. A városi sétákra saját székelyruhájukban vonultak sorban, úgy mentek a templomba, s úgy Boros püspök temetésére is. Délelőtt előadásokat hallgattak, délután városi sétákra indultak, egyházi és világi énekeket tanultak, este színházba is elvitték őket. A tanárok magázták őket.

A tanfolyam végén kikérdezték őket, de jegyet és diplomát nem adtak. Majd szeretetvendégséggel összekötött záróünnepély volt, ahol ő egy humoros mono-

lógot adott elő, más lányok népdalokkal, versekkel szerepeltek. Otthon a lelkes írott beszámolót kért tőle.

Mint a bevezetőben jeleztem, *a tanfolyam anyaga* nagyon zsúfolt volt. Természetesen mindenki arra emlékezik, ami leginkább érdekelt, s amit hasznosítani tudott. A szervezők dicséretére legyen mondva, a sűrű programot oldották kolozsvári sétákkal – Kelemen Lajos vezetésével – és más kikapcsolódási lehetőségekkel. Érdekes áttekinteni, hogy az *előadások* témakörei közül melyik hagyott mélyebb nyomot a résztvevőkben.

Az irodalmat említi Nagy Zsuzsika

Pénztár-könyvelést, történelmet, földrajzot emleget Kiss Klára.

A háztartástani ismereteket említi Nagy Zsuzsika, Sebestyén Veronika, Török Teréz (sok jó receptet tanult, amit otthon felhasznált)

A viselkedési etikettet említi Nagy Zsuzsika (valószínűleg az ebéd-meghívások kapcsán)

Hagyományápolás, a lányok megszólaltatása, hogy hol mi a szokás, milyen a népviselet – ezt említi Török Teréz.

A csecsemővédelem terén a fűrésztés csínját-bínját tanulta Kun Mária

Kézimunkát említi Sebestyén Veronika, kötést, hímzést Vári Borbála

Kukoricaháncsból tárgyak készítését említi Vári Borbála

A szövással kapcsolatban

- szövőszéken szöni tanult Fekete Ilona, Török Teréz, Vári Borbála
- mintás asztalkendő készítésére emlékszik Kun Mária
- körben szőtt (varrás nélküli) zsák szövését tanulta meg Fekete Ilona, Kun Mária
- a szövés és a nyüstbefogdosás lerajzolását említi Kun Mária.

Ötleteket is gyűjtöttek, például:

- a szűkös időben hogy lehet az ablakot újságpapírral tisztítani – Kun Mária

A városnézésekre emlékeznek:

- Mátyás király szülőháza – Fekete Ilona, Kun Mária, Török Teréz
- Mátyás-szobor – Patakfalvi Márta
- Szent Mihály templom, Dávid Ferenc szószéke – Patakfalvi Márta
- Egyetemi Könyvtár – Inczeffi Borbála (a címerkiállításon meglátta nagyapja, Sántha János címerét), Patakfalvi Márta
- Házsongárdi temető – Patakfalvi Márta (Berde és Brassai sírja), Török Teréz
- Botanikus kert – Fekete Ilona, Patakfalvi Márta, Sebestyén Veronika, Török Teréz
- Írisz-telep – Patakfalvi Márta

Színházban volt Nagy Zsuzsika (az Othellót látta)

Vasárnap ebédre hívták az egyházi vezetők:

- Józan Miklós püspöknél volt Major Ráchel, Nagy Zsuzsika
- Simén Dánielnél volt Kun Mária
- Gyulai Zoltánéknál lakott rokonként Sebestyén Veronika

Az évzárón szerepelt Fekete Ilona (ének, ma is tudja a hosszú dalt), Kiss Klára (humoros összeállítás).

A következő kérdés: *további tevékenységük.*

Az évzárón elhangzott a felhívás: adják tovább a tanultakat! Erre vonatkozóan a következő visszajelzéseket kaptam:

Fámné Sebestyén Veronika Kökösből: a Kolozsváron hallottakról – hazatérve – mesélt a jó ismerőseinek, de nem sikerült semmi konkrétat szervezni, mert jött a háború és a nehézségek, ez idő alatt megszakadt az összeköttetése azokkal, akikkel együtt voltak a tanfolyamon.

Vári Borbála Siménfalván a hazamenetele utáni évben a kolozsvári mintára Siménfalván is megszervezte a helyi leányok és fiatalasszonyok számára a kukoricaháncs-dísz tárgyak és háztartási cikkek készítésének tanítását, ehhez Nagykendről hívott tanfolyamvezető oktatót. Ez nagyon hasznosnak bizonyult, mert éveken keresztül ez több családnak is tekintélyes jövedelmet biztosított. Szén Sándor szerint évek hosszú során át a siménfalvi nőszövetség tagja volt, ennek keretében az általuk főleg kukoricaháncsból készített tárgyak jövedelméből vásárolták meg a 100 személyes edénykészletet. Hálásan emlékezett a tanfolyamra, és örömmel idézte meg az Erdő János vezette homoródalmási leánytábor is.

Végezetül néhány tanulság:

– a tanfolyam legnagyobb eredménye a közösségteremtés, az életre szóló élmények nyújtása, a lelki életre tett hatása. Ezt a közös szállás, étkezés, szabadidő együttes eltöltése tette lehetővé

– az elméleti ismeretek is fontosak, de ezeket mindenki szelektíven, saját érdeklődési körének megfelelően jegyezte meg és hasznosította élete során

– minden tanfolyam egyfajta „magvetés”; Jézus jól ismert példázata szerint az elszórt magok különböző helyeken más és más sorsra jutnak. Mindig van olyan mag, amely az út szélére hull, s a madarak felkapdossák, más a tövisek közé hull, a mostoha körülmények nem engedik kicsírázni, megerősödni. De van olyan is, amely megfog, szába szökken, ám a gondok, nehézségek között csak kevés magot terem, amely csupán az egyén és családja életét teszi szebbé, tartalmasabbá. És akad olyan mag is, amely termékeny talajba hullva egy szélesebb közösség részére hoz termést, és akkor a magvető munkája már nem volt hiábavaló...

Bizonyára más történelmi körülmények közt a magvetés eredményesebb lett volna...

Végül, de nem utolsósorban köszönetet mondok mindazoknak, akik segítettek nyomozásomban, akik fáradságot nem kímélve utánajártak a dolognak, és részletes beszámolót küldtek. Köszönet illeti ezért Barabás Zsolt nyárádgálfalvi, Csáki Levente kénosi, Farkas Dénes kolozsi, Farkas László korondi, Jakab Dénes szentábrahámi, Jakabházi Béla Botond nyomáti, Jenei Sándor szabédi, Szén Sándor siménfalvi, Szeredai Noémi csekefalvi lelkészeket, valamint Adorjáni Gyöngyvér sepsiszentkirályi, Andorkó Rozália vargyasi, Kelemen Éva oklándi és Tódor Éva homoródszentpáli tiszteletes asszonyokat. Emellett bekapcsolódtak a nyomozásba a *Nők Világa* kedves vidéki munkatársai, Bokor Ágnes Kőkös-ről, Ferenczi Mária Magdolna és Vánca Csilla nőszövetségi elnök Sepsiszentgyörgyről, őket is köszönet illeti.

Csak azt sajnálom, hogy ezt a tanulmányt nem készítettük el 10–15 évvel ezelőtt, akkor biztosan komolyabb következtetéseket lehetne levonni.

A népfőiskola csoportképe

név, helység (funkció), azonosította (* = saját maga; KK = Kiss Klára)

Hátsó sor:

1. Kun Mária, Kolozs	*, KK, Patakfalvi Márta
2. Tófalvi Eliza, Korond	Patakfalvi Márta, Brotár Erzsébet
3. Nagy Zsuzsika, Szabéd	*, KK
4. Máthé Erzsébet, Vargyas	Kiss Klára
5. Kis Klára, Sepsikőröspatak	*, Patakfalvi Márta, Vári Biri
6. Sükösd Anna, Sepsiszentkirály	Kiss Klára
7. Sebestyén Veronika, Árkos	*, KK, Patakfalvi Márta
8. Darkó Ida, Nagyajta	Kiss Klára
9. Barabás Ida, Árkos	KK, Patakfalvi Márta,
Sebestyén Veronka
10. Márkos Sára, Szentivánlaborfalva	Kiss Klára
11. Kilyéni Piroska, Kőkös	Kiss Klára
12. Török Teréz, Homoródszentpál	*, KK, Patakfalvi Márta
13. Székely Gizella, Homoródszentpéter	KK, Török Teréz
14. Rigó (Szabó) Erzsébet, Homoródalmás	KK, Török Teréz
15. Major Rákhel, Csekefalva	KK, Patakfalvi Márta
16. Patakfalvi Márta, Énlaka	*, KK

Középső sor:

1. Szolga Emma, Oklánd	Benke Eszter, Fazakas Zelma
2. Fórizs Erzsébet, Kénos	KK, Benke Eszter
3. Benke Eszter, H.Karácsonyfalva	*, Szolga Emma
4. Adorján Margit, Nyomát	Kiss Klára
5. Inczeffi Biri, Kadács	KK, Patakfalvi Márta, Vári Borbála
6. Vári Biri, Siménfalva	*, KK, Patakfalvi Márta, Inczeffi Borbála
7. Mihály Ida, Csíkfalva	Kiss Klára
8. Markodi Irén, Nyárárdgálfalva	Kiss Klára
9. Tófalvi Eliza	Kiss Klára
10. Incze Ilona, Nyárádszentlászló	Kiss Klára
11. Fekete Ilona, Andrásfalva	*, KK, Patakfalvi Márta
12. Fazakas Zelma, Gagy	Fekete I., Patakfalvi M., Vári Biri,
Iszlai Erzsébet
13. Brotár Erzsébet, Firtosmartonos	Fekete Ilona, Patakfalvi Márta,
Benke Eszter
14. Miklós Jolán Szentivánlaborfalva	Kiss Klára
15. Szoboszlai Róza, Csokfalva	KK, Patakfalvi Márta

Első (ülő) sor:

1. Gergely Ilona, Abásfalva	Benke Eszter
2. Gál Margit tanítónő, szervező	Kiss Klára, Patakfalvi Márta
3. Józán Miklós püspök	Kun Mária, Patakfalvi Márta
4. dr. Mikó Lőrincné UNOSz elnök	Kun Mária, Patakfalvi Márta
5. Józán Miklósné	Patakfalvi Márta
6. Geley József főgondnok	Kun Mária, Patakfalvi Márta
7. Erdő János vallástanár	Kun Mária, Patakfalvi Márta

**Az Unitárius Nőszövetség által
1942-ben szervezett népfőiskola tanulóinak
további életére vonatkozó adatok**

Adorján Margit – Nyomát

Sófalviné Adorjáni Margit Nyomáton él, emlékszik a tanfolyamra, de részleteket nem tudott mondani Jakabházi Béla Botond lelkésznek.

Barabás Ida – Árkos

Ördög Lajosné Barabás Ida Árkoson élt, az 1980-as években meghalt.

Benke Eszter – Homoródkarácsonyfalva

Jelenleg Homoródszentpálon él, beszámolót küldött Tódor Éva tiszteletes asszony.

Brotár Erzsébet – Firtosmartonos

Szentábrahámra ment férjhez, ott halt meg – közölte Jakab Dénes lelkész Fekete Ilona elmondása alapján.

Darkó Ida – Nagyajta

Gyenge Áronné – gyermekszülésben fiatalon meghalt – közli Kiss Klára.

Fazakas Zelma – Gagy

Meghalt – közölte Jakab Dénes lelkész Fekete Ilona elmondása alapján.

Fekete Ilona – Andrásfalva

Tánczosné Fekete Ilona Andrásfalván él, van két gyermeke és hat unokája, elvált leánya s két unokája vele él – Jakab Dénes lelkész közlése.

Fórizs Erzsébet – Kénos

Kovács Mózesné Fórizs Erzsébet Kénoson halt meg 1994-ben, egy leány maradt utána. Egyetlen élő testvére – Jolán – számolt be róla Csáki Levente lelkésznek.

Gergely Ilona – Homoródkeményfalva

Sorsáról visszajelzés nem jött, a képen Benke Eszter azonosította mint Gergő Ilona abásfalvi leányt, Kiss Klára homoródkeményfalvinak írta.

Incze Ilona – Nyárádszentlászló

Semmi visszajelzést nem kaptam.

Inczeffi Borbála – Kadács

Meghalt – közli Szén Sándor lelkész Vári Borbála elmondása alapján.

Iszlai Erzsébet – Szentgerice

Semmi visszajelzés nincs.

Kilyéni Piroska – Kökös

Meghalt, 2007-ben leánytestvére is elhunyt Kökösön – közli a kökői Bokor Ágnes.

Kiss Klára – Sepsikőröspatak

Özv. Nagy Domokosné él Sepsikőröspatakon, 14 éve özvegy. Nagy családja, 3 gyermeke, 9 unokája és 4 dédunokája látogatják és gondozzák – Vánca Csilla nőszövetségi elnök beszámolója, Sepsiszentgyörgyről

Kun Mária – Kolozs

Özv. Tókes Istvánné Kun Mária él Kolozson, 30 éve özvegy, három gyermeke, 8 unokája és 11 dédunokája van, buzgó templomjáró asszony – Farkas Dénes lelkész beszámolója

Major Ráchel – Csekefalva

Második házasságából 2 gyermeke és 4 unokája van, meghalt Csekefalván 2003-ban – beszámolt Szeredai Noémi lelkész.

Márkodi Irén – Nyárádgálfalva

Tar Béláné, Havadtőre ment férjhez, ott is halt meg 1983-ban, 3 gyermeke volt, egyikük – Csiki Zoltánné Parajdon él. – Barabás Zsolt lelkész és Csikiné közlései.

Márkos Sára – Szentivánlaborfalva

Sepsiszentgyörgyön élt, jó 15 éve halt meg. – Ferenczy Mária Magdolna közlése.

Máthé Erzsébet – Vargyas

Vargyason élt, 20 éve meghalt, fia ma is ott él. – Andorkó Rozália tiszteletes asszony közlése.

Mihály Ida – Csíkfalva

Jobbágyfalvára ment férjhez, ott is halt meg. – a nyárászentmártoni Domján Edit közlése.

Miklós Jolán – Szentivánlaborfalva

Fiatalon meghalt (öngyilkos lett). – Ferenczy Mária-Magdolna közlése.

Nagy Zsuzsika – Szabéd

László Károlyné Káli Nagy Zsuzsanna él Marosvásárhelyen, 2 gyermeke van – Részletes beszámolót küldött Jenei Sándor lelkész.

Patakfalvi Márta – Énlaka

Énlakán él, sajátkezű beszámolót írt, sok leányt azonosított a képen.

Rigó Erzsébet – Homoródalmás

Szabó Józsefné Rigó Erzsébet Almáson élt, két fia volt, az 1970-es évek vége felé halt meg. – Bencző Dénes lelkész szóbeli közlése.

Sebestyén Veronika – Árkos

Fámné Sebestyén Veronka Uzonban él, nagyon beteg, gondozásra szorul, Fia meghalt, leánya gondozza. – Ferenczi Mária Magdolna közlése. Emlékeiről Bokor Ágnesnek mesélt.

Sükösd Anna – Sepsiszentkirály

Fiatalon meghalt, öngyilkos lett. – Adorjáni Gyöngyvér tiszteletes asszony közlése.

Székely Gizella – Homoródszentpéter

Nincs visszajelzésem.

Szoboszlai Róza – Csokfalva

Nincs visszajelzésem

Szolga Emma – Oklánd

Él Oklándon, családot alapított, férje elhunyt. Adatai elkallódtak (a püspökség és Oklánd közt) – Kelemen Éva tiszteletes asszony közlése.

Tófalvi Eliza – Korond

Nem talált nyomára Farkas László lelkész.

Török Teréz – Homoródszentpál

Él Homoródszentpálon. – Tódor Éva tiszteletes asszony jelzése.

Vári Borbála – Siménfalva

Siménfalván él, részletes beszámolót küldött Szén Sándor lelkész.

Szószerk – Úrasztala – Szerartások

CELIA MIDGLEY

A SZELLEM LÉLEGZETE

Nagy öröm számomra, hogy ma veletek ünnepelehetek, és megtisztelő kiváltság, hogy e kiemelkedő jelentőségű helyen épp a pünkösöd ünnepeén szólhatok hozzátok. Miközben én itt vagyok, a férjem az Írisz-telepi gyülekezetben végzi a szószéki szolgálatot.

Mindenekelőtt a Nagy-Britanniai Unitáriusok és Szabadelvű Keresztények meleg üdvözlétét kell átadnom. Az elmúlt esztendőben e szervezet elnöki tisztét láttam el, nagyon sok gyülekezetet és csoportot kerestem fel Anglia és Wales, Skócia és Írország területén, és nagyon sokféle prédikáltam. Amikor Szabó püspök úr nagyjából egy évvel ezelőtt részt vett a London mellett tartott főtanácsunkon, azt mondta nekem: „El kell jönnie hozzánk is, Erdélybe!” Nos, igaz ugyan, hogy elnöki megbízatásom épp most ért véget, de legalább mostanra mégis eljuthattam ide, és annál nagyobb szeretettel adhatom át egyházunk üdvözlétét és jókívánásait, melyet elhoztam ma ide gyülekezeteink, lelkészeink, tisztviselőink és tisztségviselőink, egyének és testületek részéről, melyek együttesen alkotják a brit Unitáriusok és Szabadelvű Keresztények Egyházát.

De térjünk rá a még fontosabb üzenetre: a pünkösdre! Hogyan is olvassuk?: „hirtelen hatalmas szélrohamhoz hasonló zúgás támadt az égből, amely betöltötte az egész házat, ahol ültek... Mindnyájan megteltek Szentlélekkel, és különféle nyelveken kezdtek beszélni; úgy, ahogyan a Lélek adta nekik, hogy szóljanak.” A legmeglepőbb az, hogy ezt az ünnepet az én hazámban, Angliában, amely nagyon jól ismert mind a keresztények és – természetesen – a zsidók által, nem pünkösödnek nevezik, hanem „fehérnaptöltének”, vagy „fehérnapnak”. Vagy ennél is rövidebben „fehérnek” mondják. Természetesen nálunk is vannak olyan egyházak, amelyek magukat pünkösdistának nevezik, és ilyenkor gyógyításokat, nyelveken szólást és hasonlókat próbálgatnak, de a mai nap köznyelvi megnevezése a „fehérvasárnap”. Miért? Nos, többen arra gondolnak, hogy a „fehér” jelző a keresztelői ruha fehérjéből származik, mert hagyományosan ezen a napon tartották a legtöbb keresztelőt. Ugyanakkor azonban Anglia észak-nyugati térségében

még mindig gyakorlatban van egy sok száz éves népszokás, amelyet pünkösdi „fehér felvonulásnak” neveznek. Ilyenkor a fehérbe öltözött gyerekek vezetésével mindenik templomi közösség a maga névtábláival és zászlójával végigvonul a városon. Mindenik csoportot fúvószenekar kísér, lelkesítő indulókat játszva. A felvonulás végén a csoportok összegyülekeznek, és szabad ég alatti istentiszteleten vesznek részt, közösen énekelve és imádkozva. És persze nem maradhat el a szendvics és sütemény sem.

Fehérvasárnap vagy pünkösdi: mi lehet a mai üzenete? Hitem szerint mindenekelőtt a kommunikációról mond valami nagyon fontosat. Továbbá a szabaddá válásról és az ihletről. Kezdjük a kommunikációval. A tanítványok *különféle nyelveken kezdtek beszélni*. Milyen felfoghatatlanul fontos dolog a nyelv, amely lehetővé teszi, hogy mások megértsenek minket, és mi megérthessünk másokat! Gondoljunk csak bele, mekkora kincs a nyelv, amelynek révén elmondhatjuk a jó hírt, vagy egyszerűen a mindennapi történeésekről értesítjük egymást! És manapság ráadásul mindezt szemtől szemben, telefonon, a világhálón keresztül egyaránt megtehetjük, de módunk van az önkifejezésre egy idegen országban is, nemzetközi konferenciákon, ahol igen sokféle anyanyelvű emberek gyűlnek össze. Átéltethetjük a nyelvcsodát, hogy a különbözőség dacára is értjük egymást... Ezért hálás is vagyok tolmácsomnak, aki lehetővé teszi, hogy szavaim számotokra érthetőkké váljanak. Csodálatos és felbecsülhetetlen érték a nyelv! És mindenekelőtt az anyanyelv, amelyen a legmélyebb érzéseink és gondolataink rezgései is átadhatók. De jó dolog az is, hogy sokféle nyelv van. És hogy eltérő anyanyelvek közösen imádkozhatnak egyazon Istenhez – ami már a felszabadítás gondolatához vezet el bennünket.

Igen, van valami felszabadító a pünkösdi történetben. Amidőn a szél, az isteni lehelet, lélek megtölti a tanítványokat, azonnal képessé válnak olyan nyelven megszólaltatni a jó hírt, amelyet a sok országból összegyűltek mindannyian megértenek. És ez micsoda felszabadító hatalom mind a prédikátor, mind pedig hallgatósága számára! A korai reformátorok felismerték a jelentőségét annak, amit mi köznyelvnek nevezünk – nevezetesen, hogy a közös istentisztelet nyelve csakis a résztvevők anyanyelve lehet, mert az csak így lehet a hívek számára felszabadító és „felhatalmazó” erejű. Az ifjú János Zsigmond részéről ennek mély megértését hallom azokban a szavakban, amelyeket uralma alatt a tordai országgyűlés határozatában, 1568-ban kimondtak: e szerint az istentisztelet a hívek istentisztelete is, nem csak a prédikátoré, ezért *a prédikátorok minden helyen hirdessék az evangéliumot, ki-ki az ő értelme szerint, és a község, ha venni akarja, jó, ha nem, senki rá ne kényszerítse, az ő lelke azon meg nem nyugodván, de tarthasson olyan prédikátort, akinek tanítása őneki tetszik*.

Nos, itt állok előttetek, angolul beszélek hozzátok, és lenyűgöz, hogy ti értitek szavaimat. Tudjátok, mindig van lehetőség a párbeszédre, ha igazán akarjuk. Hadd idézzek fel egy jelenetet, amely valamikor 1992–1993 táján történt a paró-

kiám nappalijában. Nagy Ferenc tiszteletes úr volt nálunk családjával és gyülekezetének számos tagjával, akiket a mi urmstoni gyülekezetünk tagjai láttak vendégül. Közülünk csak néhányan voltak, akik angolul és magyarul egyaránt tudtak, a többség csak egyik nyelvet ismerte, mégis megállás nélkül tudtunk beszélgetni és jókedvben együtt lenni. Mindenki előszedett, amit tudott, törtük a franciát és németet is, de legfőképpen sok gesztust használtunk, mert mindannyian nagyon akartuk, hogy baráti érzéseinket ki tudjuk fejezni, és megértsük egymást. Amikor pedig elfáradtunk a nyelvzavarban, énekeltünk együtt, és a zene segített átlépni minden nyelvakadályt. Hasonló élményem volt nemrégiben, amikor a főtanács elnökeként Walesbe látogattam, ahol az emberek anyanyelve nem az angol, hanem a walesi nyelv. Az istentisztelet, amelyen a beszédet angolul mondtam, egyébként walesi nyelven zajlott – de a templom berendezése, a hangulat, a zene, az éneklés, a jelenlévők meleg, befogadó érzülete tökéletesen érthető és felemelő volt mindannyiunk számára.

Isten lélegzete a szentlélek, és ha megnyitjuk magunkat előtte, mi magunk is belélegezhetjük azt. Az *inspiráció* szó szerint ezt jelenti: belélegezni. És a szentlélek *inspirálttá*, ihletetté tesz minket. Ez természetesen bárhol és bármikor megtörténhet. De mindenekelőtt a templomban, és legfőképpen pünkösdkor szoktunk ezért az isteni lélekért és inspirációért imádkozni. Ezt tesszük most is, kérve Istent, hogy juttassa el lelkét hozzánk a szavakon keresztül olyan formában, hogy az értelmünk felfoghassa, mert ez mindig fontos volt számunkra. De az értelem mellett hasonlóképpen a szív is, amely nem annyira a szavak értelmén, mint inkább a mondatok dallamán, ritmusán, a hanghordozáson keresztül érzékeli a szívtől szívig létrejövő kapcsolatot. És ahol a szavak véget érnek, ott kapcsolódik be a zene, a mozdulatok, a közös éneklés, a szenthely hangulata és áhítatos csendje a maga gyönyörű művészeti kivitelezésével. És végül, nem kevésbé ihlető a velünk együtt levő gyülekezeti társaink jelenléte, akik hozzánk hasonlóan és velünk együtt imádkoznak ihletért, bátorságért és isteni irányításért.

Boldog vagyok, hogy az unitáriusok a szentháromság megkérdőjelezésével együtt nem mondtak le a pünkösd ünnepléséről is. Sőt a lélekként jelen levő Isten mély teológiai felismerése az unitarizmusnak – akiről úgy énekelünk, hogy „Isten szent lelke, égi láng”, vagy „Isten lelke, jöjj el hozzánk”. Én e kiállítás magyarázatát részben abban látom, hogy az évszázadokon át elnyomott unitáriusok mindig a felszabadító isteni lélekre apellálva tudták visszautasítani a szabadságkorlátozó megnyilvánulásokat, és ez adott nekik erőt és ihletet a maguk meggyőződésének vállalására. Az egyéni vallási keresést pedig mindig nagyra értékelték, mert a szentlelket nem lehet korlátozni vagy megkötni, de ahogy Jézus mondja, „arra fúj, amerre akar”. Így az nem kényszeríthető, nem „parancsolhatjuk meg” neki, hogy töltsön meg minket. De amit tehetünk: megnyílunk előtte, engedjük, hogy miként a lélegzetünk, megtöltsön és áthasson. Ereje és ihletése befogadható egyénileg, de felemelhet bennünket közösségileg is, és arra serkent, hogy a mában a

szereket cselekedeteit gyakorolva építsük fel a holnapban a szabadság és igazságosság egyházát. Ez legyen ma a mi imádságunk.

Végül egy ősi egyházi énekünk sorait idézném (John Marriott, 1780–1825):

„Igazság és szeretet lelke, / Életadó szent galamb, / Gyorsítsd fel röptödet, /
Suhanj át a vizek felett, / Lobbantsd fel a szeretet lámpását, / Hogy a föld legsötétebb helyein is /
Legyen világosság!

Ámen.

JOHN MIDGLEY

A PÜNKÖSDI LÉLEK: ISTEN LELKE¹

„Amikor pedig eljött a pünkösöd napja, és mindnyájan együtt voltak ugyanazon a helyen, hirtelen hatalmas szélrohamhoz hasonló zúgás támadt az égből, amely betöltötte az egész házat, ahol ültek. Majd valami lángnyelvek jelentek meg előttük, amelyek szétozlottak, és leszálltak mindegyikükre. Mindnyájan megteltek Szentlélekkel, és különféle nyelveken kezdtek beszélni; úgy, ahogyan a Lélek adta nekik, hogy szóljanak. Sok kegyes zsidó férfi tartózkodott akkor Jeruzsálemben azok közül, akik a föld minden nemzete között éltek. Amikor a zúgás támadt, összefutott ez a sokaság, és nagy zavar keletkezett, mert mindenki a maga nyelvén hallotta őket beszélni. Megdöbbenek, és csodálkozva mondták: »Íme, akik beszélnek, nem valamennyien Galileából valók-e? Akkor hogyan hallhatja őket mindegyikünk a maga anyanyelvén?«”
(ApCsel 2,1–8)

Kedves Testvéreim, mindenekelőtt megköszönöm a kiváltságos megtiszteltetést, hogy templomotok szószékéről szólhatok hozzátok. Sajnálom, hogy nem beszéltem nyelveteket. Hálás vagyok, hogy türelmesen meghallgatjátok az angol beszédemet, és hálás vagyok a fordításért.

Egyféleképpen kimondottan megfelelőnek tűnik, hogy éppen pünkösöd vasárnapján szóljak hozzátok. Később majd elmondom, miért. Ha a mai bibliai részt nézzük az Újszövetségből, azt mondja el nekünk, hogy Jézus korai követői, akik mind zsidók voltak, Jeruzsálembé gyűltek, hogy megünnepeljék pünkösödöt. Emlékezzünk rá, hogy ez mindössze pár héttel Jézus halála után történik. Egyértelmű, hogy a tanítványok még mindig a keresztrefeszítés lesújtó hatása alatt voltak. Az Apostolok Cselekedeteinek könyve leírja, hogyan találkoztak és ettek együtt. Együttlétük alatt olyan érzés kerekedett felül bennük, hogy jöllehet mesterük nincs velük, lelkisége, tanításainak szellemi ereje most is közöttük van. Visszaemlékeztek, hogy Jézus megmondta mindezt nekik: nem leszek többé közöttetek, de a szent lélek, a bennünket is összetartó szeretetnek a lelke eljön majd hozzátok, és veletek marad.

1 Elhangzott 2008 pünkösdjén a kolozsvár-írisztelepi templomban.

Amint a történet az Újszövetségben el van mondva, nagyon mozgalmas, de bárki is jegyezte le, mindazt, amit leírt, nem szó szerinti értelmezésre szánta. Az kétségtelen, hogy egy csoport volt együtt, „lángoló lelkesedéssel”. Erről a Cselekedetek írója tüzes nyelvek említésével beszél, amelyek az emberek feje fölött lobogtak.

És amint teltek a percek és a történet „fejlődött”, a tanítványok emlékeztek arra, hogy Jézus azt mondta: elküldi majd a szentlelket közénk, és ezt szintén szó szerint értelmezték úgy, mintha a szentlélek külön személy lenne. Nos így kezdett kialakulni az a felfogás, hogy három személyről lenne szó: Istenről, Jézusról és a Szentlélekről. És íme: így születtek meg azok az elemek, amelyek később a szentháromság tanához vezettek.

Mi azonban, unitáriusok, nem így látjuk a dolgokat. Mi azt tartjuk, hogy Isten oszthatatlan egy, és nem „hasítható” három személyre. Számunkra a lélek, amelyet a tanítványok megtapasztaltak azon a pünkösdőn, azonos azzal a lélekkel, amelyről az Ószövetség is gyakran beszél. Például amikor az Úr lelkét emlegeti, Istent érti és nem egy különálló személyt.

A szeretet Istene tehát, akiről Jézus beszél, tanít, bizonyosságot tesz a tanítványi lelkiségen keresztül egész életében – amelyet egyébként a tanítványai oly jól megismerhettek, amikor Jézussal voltak, és amelyet megtapasztaltak továbbra is, amikor már nem volt közöttük –, az mind egy és ugyanaz a lélek, amely különböző formákban mutatta meg magát.

Az emberek az ősidőktől napjainkig azon fáradoznak, hogy megértsék, megmagyarázzák és meghatározzák a szentlelket. Van, amikor bölcsességgként definiálják, mert a bölcsesség kétségkívül lelki ajándék. Amikor az emberek értelmetlenül állnak bizonyos élethelyzet előtt, és lelki küzdelmet vívnak, hogy a jelenségeket megértsék, majd ez a megértés megvalósul, ezt a jelenséget – a lélek ajándékeként – bölcsességnek nevezik. Amikor az emberek kétségbeesésben üresnek érzik lelküket, aztán hirtelen új energiákat felszabadító lelkesedésre és életértelemre találnak, azt szintén úgy értelmezzük, mint a lélek ajándékát. Az angol nyelvben a *lelkesedés* szó a görög nyelvből ered, és tényleges jelentése: *Isten benned van*.

Valahányszor az emberek közösségbe gyűlnek, akár istentiszteletre, együtttanulásra, közös munkára, akár csak szórakozni, ha közöttük pozitív, alkotó, egymást lelkesítő jó érzés van, akkor erre azt mondjuk: a szent lélek jelen van.

Gyakran azzal vádolnak minket, unitáriusokat, hogy nem hiszünk a szent lélekben. Ez nem igaz. Bár nem külön személyes kifejeződést értünk rajta, hiszünk benne, mert megtapasztaljuk életünkben, és örülünk, amikor a lélek közöttünk van. Még ha egyszerű, mindennapi nyelven fejezzük is ki olykor, igenis: a szent lélekről beszélünk. Ha csak ennyit mondunk: „ez egy jó alkalom volt, egy jól sikerült esemény, jó volt közöttünk a hangulat”, valójában a lélekről beszélünk.

Egy fontos dolgot azonban tudnunk kell a szent lélekről, éspedig azt, hogy nem lehet kényszeríteni, hogy „eljöjjön” hozzánk. Jézus is arról tanít, hogy a lélek olyan, mint a szél, és „arra fúj, amerre akar”. Ez annyit jelent, hogy ne próbáld ellenőrizni vagy befolyásolni, mert nem így működik. Amiképpen nem lehet kiállni a dombtetőre, és a szelet irányítani: „légy szíves, erre fújj”, ugyanúgy lehetetlen a szent léleknek azt mondani: „most ide gyere, mert én kérlek”. A lélek választja meg, hogy mikor és hová „megy”.

Mi csupán annyit tehetünk, hogy megfelelő alkalmakat és helyzeteket teremtünk. Előkészíthetjük szívünket és értelmünket a szent lélek befogadására. Nagyszerű istentiszteleti helyet és keretet teremthetünk a lélek befogadására, de lehet, hogy a lélek „csúnya helyen” talál ránk. Mi igyekszünk szeretetteljes családi körben élni, az otthon biztonságát élvezni, a szent lélek mégis szétzilált családokat látogathat meg. Szeretetteljes közösségeket szervezünk, ahol az emberek jól érzik magukat, és törődnek egymással, de lehet, hogy a szent lélek egy magányos embert keres fel. Felemelő istentiszteleteket tarthatunk, csodálatos, értelmes, megkapó szavakkal, lelket simogató énekekkel úgy, hogy a lélek közénk szálljon, és együtt énekelhetünk és imádkozhatunk, együtt hallgathatunk egymás reményeiről és látomásairól, de a lélek máskor és máshol találhat ránk, amikor nem is várunk rá – például a zsúfolt utcán.

Nos, most itt van ez a furcsa történet az Apostolok Cselekedeteinek könyvéből, ami arról szól, hogy mindenki saját nyelvén értette a mondottakat. Csoda volt? Nem hinném. Inkább azt hiszem, hogy a könyv írója „rosszul” értelmezte a történeteket. Én úgy értelmezem, hogy ami akkor történt, az az volt, hogy mind, akik Püskösdre összesereglettek Jeruzsálemben – s bár különböző helyekről jöttek és más-más nyelven beszéltek –, még mindig úgy találták, hogyha szívüket és értelmüket szeretetben megnyitják egymás előtt, a lélek jön el hozzájuk, és Jézust követő közösséggé válhatnak.

És ez igaz a mi unitárius tapasztalatunkra is. Számtalan alkalommal vettem részt a Nemzetközi Unitárius Tanács találkozóin. A múlt évben éppen itt, Kolozsváron volt egy ilyen tanácsi gyűlés. Tisztában vagyok vele, hogy akik Európából, Afrikából, Dél- és Észak-Amerikából vagy éppen Indiából jöttek, pontosan tudták, hogy bár más-más országból valók, más a nyelvük és másképpen értelmezik az unitarizmust is, mindez nem számít. Ők nyitott szívvel és értelemmel jöttek, hogy oda a lélek megérkezessen. És a lélek jött.

Így van ez ma is. Itt vagyok, olyan nyelven beszélek, amelyet talán nem értetek, vagy ha néhányan igen, mégsem anyanyelvetek. De nyitottan jöttetek a lehetőség elé, hogy a szent lélek jelen lehet közöttünk. A szavak így hát lehetnek bár nehezen érthetők, nem számít. Nem számít, mert nyitott szívvel és értelemmel jöttünk. Lehet – de csak *lehet* –, hogy megtapasztaljuk körünkben a lelket. Lehetséges, hogy meghalljuk az énekben vagy az imádság szavaiban. Lehet, hogy megérezzük a csendben. Lehet, hogy meglátjuk a gyerekek és ifjak

együtt-tanulásában vagy játékában. Lehet, hogy megérezzük a kézfogásban, az üdvözlő szavakban. Mi csupán felkészíthetjük magunkat, és remélhetjük, hogy a lélek jönni fog.

Ezért kérek Benneteket, sohase mondja senki, hogy az unitáriusok nem hisznek a szent lélekben. Mi igenis hiszünk benne, még ha nem is a hagyományos módon. Meggyőződésem, hogy a szent lelket itt, ezen a helyen számtalan formában, számtalanszor, sok-sok nemzedéken át megtapasztalták már, és megtapasztalják ezután is.

Imádságos reménységem, hogy a lelkész és e gyülekezet hívei folytonosan minden tőlük telhetőt megtesznek, hogy a lélek eljőjön a maga sajátos módján; ezen a pünkösöd-vasárnapon, de sok-sok más alkalommal, az eljövendő nemzedékek számára is. Ámen.

SZABÓ LÁSZLÓ

KIFOSZTÓK ÉS KIFOSZTOTTAK
ÚRVACSORAI BESZÉD ŐSZI HÁLAADÁSRA

*„Jöjjetek énhozzám mindnyájan, akik megfáradtatok és meg vagytok terhelve, és én megnyugvást adok nektek. Vegyétek magatokra az én igámat, és tanuljátok meg tőlem, hogy szelid vagyok, és alázatos szívű, és megnyugvást találtok lelketeknek. Mert az én igám boldogító, és az én terhem könnyű.”
(Mt 11,28–30)*

Kedves Testvéreim! Újra ősz van, amikor egész évi fáradságos munkánk eredményében a jó Isten gondviselésének látható és éltető jegei kézzelfoghatóvá válnak, a szorgalmunkra és erőfeszítésünkre adott áldását közvetlenül is megtapasztalhatjuk. Másképp fogalmazva: az őszi hálaadás ünnepe az Isten iránti egyetemes köszönetünk kifejezésének egyházi intézményesítése. Ezért adunk ma hálát, ezért ülünk ma ünnepet. Ünneplésünk kapcsán a zoltáríróval együtt valom, hogy „Boldog az a nép, amely ünnepelhet, és orcád fényében járhat Uram!” (Zsolt 89,16) – és hozzáteszem: boldog az a nép, amely boldogtalanságában megtartó erőként ragadja meg ünnepeit, s ezáltal boldognak érzi veszendő önmagát.

Boldog az a nép, amely ünnepelhet! Mi most boldogok vagyunk, mert ünnepelünk. Ma hálát adunk és köszönetet mondunk, de eközben jó lenne szembenézniünk a kérdéssel: egyetlen ünnepi alkalommal el lehet-e intézni egész évi hálaadásunkat? Vajon nem az egész életünk kellene örökös hálaadás legyen? Milyen hálaadás? Igazi, őszinte, Istennek tetsző: nemcsak vasárnapi kenetteljes uramuramozás, nemcsak ünnepi kegyes főhajtás, hanem a jó Isten akaratának állandó cselekvése. Nem csak a templomban, de azon kívül is, nem csak vasárnap, hanem munkás hétköznapijainkban is, nem csak jókedvünkben, de lehangoltabb pillanatainkban is. Akkor is, ha fáradtak vagyunk és türelmetlenek, akkor is, amikor az egész világot érezzük ellenünk összeesküdtnak, akkor is, amikor sírunk, és akkor is, amikor nevetünk. Akkor is, amikor megbántanak, és ahelyett, hogy megbántanánk valakit. Akkor is, ha szidnak, és ahelyett, hogy szidnánk valakit. Mindenkor az Ő akaratát kellene keresnünk. Higgyük el, ez nem is olyan lehetetlen. Isten nem vár tőlünk rendkívüli, a teljes világot megváltó dolgokat. Erőnk és tehetségünk felett nem terhel feladatokkal. Sokszor nem kíván többet egy-egy jó szónál, jó arcnál, jó tettél, egy-egy segítségadásra nyújtott kéznél, biztató mosolynál, az embertársainkkal való együttérzésnél: a sírókkal való együttsírásnál és az örvendőkkel való együttörvendésnél – alkalom szerint. Nem sok, amit tőlünk várnak,

és főleg nem teljesíthetetlen. Jézus megtette. Még sokan megtették. Tegyük meg mi is! Hiszem, hogy ilyen az igazi hálaadás: az embertársaink szolgálata általi istentisztelet.

Kedves Testvéreim! Beszédem elhangzott részéből kitűnik: szeretném, ha úrvacsoravételünket lelkiismeret-vizsgálat előzné meg. Önvizsgálat nélküli úrvacsoravétellel nem Istent, hanem önmagunkat csapjuk be. Mert az úrvacsora nem üdvszerzési cél, csak eszköz a megjobbulásunkra.¹ Nem kényszer, hanem felkínált lehetőség. Értékessé és gazdagítóvá csakis egyéni hozzáállásunkkal tehetjük.² Az előbbieket értelmében tekintünk vissza a nyárra: mit tettünk, és mit mulasztottunk el megtenni, hogyan cselekedtünk, és vizsgáljuk meg azt is, nem tudtunk volna-e helyesebben élni?

Közösségi tagokként vizsgálódva először is keserűen kell megállapítanunk, hogy az elmúlt időszakban nem szűnt meg teljesen, sőt lassan állandósul bennünk a kifosztottság megalázó érzése. Hiszen közvetlenül vagy közvetve, de nagyon is céltudatosan megpróbálnak kifosztani oktatási és más intézményeinkből, idegenként kezelnek jussos szülőföldünkön, kiforgatnának javainkból és éltető szokásainkból, és folytathatnám. A legkeserűbb talán az, hogy a háborgatás nélküli, önrendelkező közösségi életünkhöz fűzött reményeinkből fosztanak ki egyre inkább.

De ne takarózzunk a közösséggel és közös sérelmeinkkel. Nézzünk magunkba! Mi magunk is gyakran váltunk kifosztókká, miközben kifosztottak voltunk, hiszen elhagytuk követendő eszményeinket, és elhagytak lényünné vált eszményeink, otthagytuk barátunkat a bajban és otthagyott barátunk, elnéztünk az el-esettek felett, elnézték felettünk... Magukra maradtak – magunkra maradtunk. Kifosztottuk egymást a szeretetből, és így mindnyájan árvaibb, szegényebbek lettünk a szeretet hiányában.³

E bűnvallás után tekintünk a lelki elégtételt nyújtó perceinkre is. Keressük a jót is magunkban, mert az is van bennünk! Például, amikor értelmesnek vélt hitünkkel és hívő értelmünkkel felismertük, hogy az ember csak akkor hisz igazán a gondviselésben, ha kötelességéből semmit nem mulaszt el megtenni⁴. E felismerésnek egyfelől, mondhatni, példásan eleget tettünk, a munkából kivettük részünket; hozzáállásunkat a termés is bizonyítja, hiszen a jól végzett munkának rendszerint megérdemelt termés a gyümölcse. Azonban a szellemi munkások, a lelki magvetők sem pihentek, de ők eredményt nem máról holnapra várnak, ugyanis termésük betakarítását távlatba helyezték. Áldott legyen Isten a becsületes testi és szellemi munkánk elvégzésének lehetőségéért!

Ezek után valljuk be azt is, hogy munkánk közben sokszor elfáradtunk. Idegességünkben, tehetetlenségünkben bizony ajkunkat őshirtelenséggel illetlen szavak is elhagyták – bocsássa meg a Fennvaló! –, fáradtságunkban gyakran fásultak voltunk a köszönetre, sőt, nemegyszer alaptalanul méltatlankodtunk. Ő ettől füg-

getlenül mindig vigyázott reánk, gondviselését nem befolyásolta a mi elmulasztott hálaadásunk. S ha az otthoni magány imahangú csendjében vagy mindennapi életünk – hitből és cselekedetekből épített – templomának a falai közt nem kerestük Őt, akkor Ő a természetben közeledett felénk. Ő üzent a megújuló reményeket hozó napfelkeltéssel, a termést érlelő fénnel és meleggel, a szomjat oltó forrásvízzel, az éjszakák pihentető csendjével, vagy éppen a hatékonyabb szellemi munkavégzés lehetőségeivel. Közelségét mindenkor megérezhettük a munkánkhoz kapott erőnkben, egészségünkben és áldásában. Ne feledjük, ha mindezt nem köszöntük meg neki, Ő akkor is velünk volt. Ha az elmúlt időszakban „idült elfoglaltságunk” miatt képtelenek voltunk hálát adni Neki, ha nem volt alkalmunk lelkünkkel foglalkozni, hát tegyük meg most és ezután.

Nagyjából ezek foglalkoztathatnak mindnyájunkat, önvizsgálatunkkal a háttunk mögé, illetve a lelkünkbe tekintve, és mindezt talán Wass Albert költői fogalmazásával foglalhatnánk össze a leginkább⁵:

„Tudnod kell Uram, hisz mindentudó vagy:
nem akartunk mi semmi mást, csak élni.
Szántani, vetni és remélni
jó munkáért vidám aratást.
Nem imádkoztunk sokat, az igaz.
De szerettük a világot, Uram,
ahogy megadtad: gondokkal telítve,
búval és örömmel fűszerezve,
a tövisek között egy-egy virág...
szép volt Uram, jó volt a világ.

Szerettük a patakodat, mely zengve
selyempartok közt vígan szökdösött.
A szellőt, ahogy hegyeidről este
virágillattal megrakódva jött.
Hajnalodat, amikor bokrétásan
felkacagott az ablakunk alatt.
Szerettünk minden bokrot, fát, virágot,
pillangót, felhőt, madarat...!

Apánk kezét. Anyánk mosolyát.
Kisgyermekünk első kacaját.
A csókot, ahogy lányajkon kigyúlt.
A vágyat, mikor fellegekbe nyúlt,
Feléd, Uram, akár a jegénye!
Jövendőt kért! Békét és életet! [...].”

Jövendőt, békét és életet remélünk mi is a jó Istentől! Elődeinkhez és múltunkhoz méltó jövendőt, fejlődést és építést lehetővé tevő békét, hagyományaink és sajátosságaink szerinti emberséges életet. Életet: megérdemelt, természetes jogokkal és nem szánalomból, szemkiszúrásként odavetettekkel. Mert mi nem tengődni, hanem élni akarunk, és hatékonyan dolgozni. Itthon akarunk élni és dolgozni, barátaink és szeretteink, szüleink és gyermekeink, hit- és nemzettársaink körében. Itthon, Kelet homlokának e rongyos szegletén, ahol csak az marad meg, akinek tartalék esze, hitből fakadó ereje, és duplán mért szíve van, vagyis jó szíve...⁶

Mi így és itt akarunk élni: szülőföldünkön, magyarként és unitáriusként. Hisszük, hogy ehhez isteni jogunk van, hiszen nem tehetünk arról, hogy ide és ilyenek születtünk. Hisszük, hogy ezen élni akarásunk természetes, és így vele senkit nem rövidítünk meg! Mindezek mellett tudjuk, hogy egyéni és közösségi életünk a továbbiakban sem lesz könnyű. Éppen ezért vallom azt is, hogy boldogok, akik a nehezet könnyűnek érzik, és a kilátástalant reménységgel töltik meg a jövendő számára. Boldogok, akik egyéni keresztyük mellett a közösségét is felveszik, és jutalomvágy nélkül hordozzák azt. Boldogok, akik hivatásuknak érzik az előbbieket.

Jézus is így élt. Ő sem tagadta meg zsidó származását, nem hagyta el szülőhazáját, őseinek hagyományai és szokásai szerint rendezte életét, és erre a nemzeti alapra építette egyetemes emberi tanítását. Én hiszem, hogy az ő emlékére történő úrvacsoravételünkkel – önvizsgálatunk nyomán – igazabbá válhatunk, és közösségi hovatartozás-tudatunkban is megerősödhetünk. Ilyen szándékkal járuljunk hát a Jézus asztalához, hogy egymás mellett és a jó Isten szeretetteljes közelségében megnyugvást találjunk feldúlt lelkünknek mindnyájan, az életben megfáradt és megterhelt emberek. Legyen velünk ebben a jó Isten, és amennyiben komolyan gondoljuk, hogy neki ma kiemelten köszönettel tartozunk, akkor legyen övé a hálánk és életünk, nemcsak most, az ünnepi megnyilvánulásaiival, hanem mindörökké. Ámen.

Úrvacsora előtti ima⁷

Gonviselő Istenünk, szerető, édes, jó Atyánk! Te vagy, aki ünneppé teszed az ünnepet, és hétköznapot a hétköznapot. Te vagy, aki őszből telet és télből tavaszt fakasztasz, a magot terméssé érleled, az avarból pedig lombot csavarsz. Téged imádunk, és Téged kérünk: hallgasd meg az elfelejtett, az el nem mondott, a szándék szintjén vagy az alatt megrekedt imáinkat. Ha eddig nem tettük, most köszönjük szüleink szeretetét, nagyszüleink kedvességét, gyermekeink kacagását, barátaink barátságát, szerelmünk tiszta szerelmét, munkatársaink közös küzdelmét. Hálát adunk, amiért szebb volt a szép együtt, teljesebb volt az örömünk, és könnyebb a bánatunk is egymással megosztva. Köszönjük a gondmentes órák

boldogságát, és a boldogtalan órákban megérezett, könnyet letörlő simogatásodat. Köszönjük, hogy velünk voltál az örömben, és nem hagytál el a szenvedésben sem, hogy velünk voltál jócselekedetben és nehéz bűnbánatban egyaránt.

Hogy ekképpen pártfogoltál minket, hálásan köszönjük, és kérünk, légy velünk ezután is! Ugyanakkor viselj gondot a jelen nem lévőkre is! Lelki, testi betegjeink szenvedését enyhítsd, a gyászolók sebét gyógyítsd meg, és áldd meg azok emlékét, akik egykor velünk együtt vettek úrvacsorát, de most csak emlékeinkben vannak jelen a Te örök, szenvedés nélküli országodból! A rájuk való emlékezésünket tedd erőforrássá számunkra!

Úrvacsorai imánkban így fordultunk Hozzád; végül arra kérünk, áldd meg az imádkozókat, hallgasd meg a Hozzád fordulókat panaszát, és adj arra megnyugtató, fájdalomt enyhítő és gondot elűző választ! Ámen.

Jegyzetek

- 1, 2., 3., 4., 6.: Gellérd Imre, Ferenczi Enikő, Kovács Sándor, Kemény Zsigmond, illetve Sütő András gondolatai.
5. Részlet *Wass Albert: Mikor a bujdosó az Istennel beszél* című versből.
7. Az ima első két mondata Kocs Júliától, az utolsó Koppándi Botondtól származik.

MAKKAI ILKEI ILDIKÓ

HIVATÁSUNK: SZERETNI¹

„A hét első napján pedig kora hajnalban elmentek a sírhoz, és magukkal vitték az elkészített illatszereket. A követ a sírbolt elől elhengerítve találták, és amikor bementek, nem találták az Úr Jézus testét. Amikor emiatt tanácstalanul álltak, két férfi lépett melléjük fénylő ruhában. Majd amikor megrémülve a földre szegezték tekintetüket, azok így szóltak hozzájuk: «Mit kerestek a holtak között az élő? Nincs itt, hanem feltámadt». [...] Visszatérve a sírtól, hírül adták mindezt a tizenegynek és a többieknek. A magdalai Mária, Johanna, valamint a Jakab anyja, Mária és más, velük lévő asszonyok elmondták mindezt az apostoloknak, de ők üres fecsegésnek tartották ezt a beszédet, és nem hittek nekik.»
(Lk 24, 1–6a; 9–11)

Kedves Testvéreim!

Döbbenetes jelenettel fejeződik be Shakespeare *A vihar* című drámája. Egy varázshatalmú király hirtelen abbahagyja a játékot, leveszi a maszkját, ledobja jelmezét. Nem játszik tovább. Vége a színháznak. Ott áll maga a színész, a boldogtalan ember. Felénk fordul, nézők felé, s ebben a hirtelen támadt csendben kimerülten és kétségbeesetten megkér bennünket, hogy szeressük őt.

Csodálatos varázsvilágot teremtett eddig, ámultan néztük, rejtőzve a homályban, és most hirtelen ránk veti a tekintetét. Szeme a szemünket keresi. Most látjuk először a valódi arcát. Ez már nem szerep, hanem egy kifosztott emberi arc. Rám néz, a fényből hunyorog felém, őszintén bevallja, hogy elfáradt. Esetten és törötten arra kér, hogy szeressem őt.

Te gondoltad volna, hogy eljuthatunk idáig, hogy koldulni kell a szeretetet?

Szeretném, ha most velem együtt elindulnál, ünneplő Nő-testvérem, Testvéreim, mert szeretetről beszélni *egyedül* nem lehet. Mindenről lehet, de erről nem. Mert a szeretet lényege az *együtt*. A *veled*. A *velünk*.

A felolvasott bibliai versek érdekessége, hogy a négy evangélium közül, és talán az Újszövetség egészét tekintve, ez hangsúlyozza a leginkább az asszonyok fontosságát a jézusi tanítványság kapcsán.

¹ Elhangzott 2008. szeptember 4-én Székelykeresztúron, az Unitárius Nők Országos Szövetsége évi közgyűlése alkalmával tartott istentiszteleten.

Miről is szól a felolvasott rész?

Jézus korában, akárcsak napjainkban, az asszonyok gondozták elhalt szereteteik sírját. A Jézust követő, őt szerető asszonyok illatos kenetet vittek, hogy a kor szokása szerint bebalzsamozzák Jézus testét. A sírhoz érve valaki – lényegtelen most, hogy angyal volt-e vagy férfi – azzal az örömhírel fogadta az asszonyokat: „Miért keresitek a holtak között az élő?”

A többi evangélium párhuzamos részeit olvasva, kiderül, hogy a sírhoz érkező nőket arra utasítja az ott lévő férfi vagy angyal, hogy menjenek el hamar, és mondják el a hallottakat-látottakat a tanítványoknak. A felolvasott rész érdekessége, hogy *amit hallanak az asszonyok, az nekik szól*. Nem a Tizenegynek vagy Péternek. Nekik mint Jézus-tanítványoknak szól az örömhír; nem utasításra, hanem saját belátásuk szerint döntenek tehát úgy, hogy megosztják a jó hírt, közlik azt a tanítványokkal. Ők azonban üres fecsegésnek tartották a hallottakat, nem hittek az asszonyoknak.

Így történt, hogy rövid ideig – amíg a tanítványok is végre hinni kezdtek – csakis az asszonyok voltak, akik hittek Jézus feltámadásában. Hittek benne, hittek Jézusban. *Az apostolok apostolai voltak*.

E történet kapcsán szeretném hangsúlyozni, hogy nekünk, nőknek ma is helyünk van a keresztyén világban, helyünk van a keresztyén társadalomban. Helyünk van úgy is, mint a családot összetartó, megtartó édesanyák, akikre gyermekek élete, lelke bízott. Mindenre képes az az édesanya, aki gyermekét szereti.

Móra Ferenc *Hogyan tanultam meg írni* című rövid elbeszéléséből az anyai szeretet végtelenségéről olvashatunk.

„– Szeretném, ha ember lenne belőled, gyerekem – szólott hozzám apám.

– De ilyen télben nem adom ám ki szegénykémet a házból – válaszolt édesanyám. – Gyenge virágszálam, dehogyan eresztem ki ebbe a vad időbe! Ne félj kincsecském, úgy megtanítlak én téged írni, olvasni, hogy püspökkorodban se felejtet el!

– No azt megnézzük – nevette el magát édesapám.

Hát pedig azt csinált. Olyan fortélyt eszelt ki, amilyen csak anyaszívektől telik. Akárhogy fűtötték a búbost, a malomszoba ablaka egész télen át ki nem engedett. S az a befagyott ablak volt az én szobatáblám, édesanyám gyűrűs ujja rajta a palavessző. Lesz-e valaha a világon gyémántból faragott íróvessző, mely drágább lehetne a munkában megbarnult, jeges vizekben megvörösödött, éles szelektől reszelőre fűjt vézna ujjnál, mely sütés, főzés, mosás, mosogatás után fáradhatatlanul kopogott a jégvirágos üvegen? Sokat sírtunk, sokat kacagtunk azon a télen. Voltak gonosz, makacs betűk, amelyek nem akartak szót fogadni tanítómesterünknek se, és voltak kedves, derék, barátságos betűk, amiket az én ügyetlen ujjam is egyszerre elő tudott hívni.

Azon az estén ezt a szót kapartam bele a jégvirágok mezejébe: *kincs*. Édesapám odaállt mögém a mécsessel, hogy jobban lássa, mit dolgozom.

– Te, az S-et megfordítva írtad – kacagott édesapám –, nézd, így kell azt írni. Azzal a körmével egy rendes S betűt hasított az ablak jégébe. De én ravaszul csóváltam a fejemet, hogy engem nem lehet bolonddá tenni. Tudom én, hogy az az igazi, amire szülém tanított.

S ha gyorsan írok, most is sokszor megesik velem, hogy megfordítva írom az S-t, mint ahogy falusi szabók cégtábláján látni. S mikor észreveszem a hibát, mindig teleszalad a szemem könnyel, és megcsókolom a szívemmel a ráncos öreg kezét, mely a kígyóbetűt először mutatta meg nekem.”

Nagyon szeretnék ilyen édesanya lenni, gyermekemet szépre, jóra tanító, érte akár a halált is vállaló jó anya. Fiatal édesanya vagyok, csupán öt hónapos a kislányom, de „más lett a föld, mióta ő is rajta él. / Más lett hirtelen a hold, a nap, a szél. / Száz új csodát élek újból én is át, / Mióta két szemem az ő szemével lát.”

Eddig is szerettem, szerettem értem fáradó édesapámat, mindig hazaváró édesanyámat, a társam, de ahogy e kisgyermeket szeretem, semmihez nem hasonlítható ez az érzés.

Az egyik szombat este történt: látogatóink voltak, és még hátra volt a másnapra való készülés, szerettem volna, ha elalszik a kislányom, hisz fáradt is voltam, fásult is voltam, szerettem volna lefeküdni, és akkor életében először hangozan felkacagott. És én elfelejtettem, hogy fáradt vagyok, elfelejtettem, hogy fásult, időszükében szenvedő ember vagyok, csak nevető gyermekemet láttam, és boldog voltam.

De helyünk van a világban társakként is. A 2005-ös árvíz férjem egyik munkatársánál is nagy kárt tett, Nyikómalomfalván. Segítségükre siettünk, és a beszélgetésből kitűnt: a férfi teljesen le van törve, teljesen el van keseredve, de ott állt mellette a felesége, és csodálatosan tudott biztatni: köszönjük Istennek az életünket, meglátod, sikerülni fog, újraépítjük, újra megszépítjük otthonunkat.

De helyünk van a világban mint közösséget vezető embereknek is, a történelem folyamán volt egyiptomi fáraónő, orosz cárnő, német császárnő, magyar fejedelemasszony. És voltak harcban jeleskedő asszonyok. Nagymamám sokszor elmesélte a vargyasiak küzdelmét a tatárokkal. Marcell Gergely, a vargyasiak vezetője a tatárok elleni harcban megsebesült. Felesége, Anna, hazavitte sebesült férjét, de elmenőben így kiáltott: „Mindjárt visszajövünk.” Miután ellátta férjét, indult vissza a csatatérre, férje kardjával, és így kiáltott a harcolók felé: „Mindjárt jön az uram is.” Felemelte a kardot, amelynek élén megcsillant a nap sugara, a tatár vezér, Rabsán lova megijedt és a megáradt Vargyasba zuhant. Így szól a monda.

Helyünk van a gyülekezeteinkben, templombelsőik kézimunkái dicsérik az asszonyok keze munkáját, és én angyalnak is szoktam nevezni asszonyainkat, kik titokban vasárnapról vasárnapra virággal díszítik fel az úrasztalát.

És remélem, szószékek ölelésében is helyünk van. Fiaim születésnapom alkalmából ezzel az idézettel köszöntöttek: „Lesz út lélektől lélekig, lesz kinek megtanítsd világod titkait.” Hiszem, hogy lesz kinek megtanítanom Isten és e világ titkait.

És hiszem, hogy helyünk van – nem utolsósorban – a keresztény világban úgy is, mint *Jézus-tanítványok*. Ebben a megfáradt, elcsüggedt, agyonhajszolt, hitetlen világban, a mi feladatunk, asszonyoké, nőké, hogy hirdessük: Jézus él. Mint ahogyan hirdették a Jézus sírjától visszatérő asszonyok is.

És ha Jézus él, a szeretet is él!

Itt vagy velem, Testvérem, lehet a szeretetről beszélni, és én levetem a palástom, és az ünneplő ruhám, Felétek fordulok, és arra kérlek, szeressetek engem!

Mert nekünk kell meggyőznünk a körülöttünk élőket, hogy a mindennapos színjátékot megszakítva, ledobva ennek a világnak sok kínját, baját, vallják és valljuk be: mindannyian szeretetre éhezünk.

Jézust követő Asszonyok, szeretnék ma angyal lenni, aki így bocsátalak el Benneteket: miért keresitek a holtak között az élőket? És szeretném, ha hirdetnék éltünkkel, munkánkkal, betöltött hivatásunkkal: ő él! De csak akkor, ha szeretjük egymást. Ámen.

PÁLFFY TAMÁS SZABOLCS

AZ EGYETÉRTÉS PÜNKÖSDI NYELVISKOLÁJA

„Amikor pedig eljött a pünkösd napja, és mindnyájan együtt voltak ugyanazon a helyen, hirtelen hatalmas szélrohamhoz hasonló zúgás támadt az égből, amely betöltötte az egész házat, ahol ültek. Majd valami lángnyelvek jelentek meg előttük, amelyek szétoszlottak, és leszálltak mindegyikükre. Mindnyájan megteltek Szentlélekkel, és különféle nyelveken kezdtek beszélni úgy, ahogyan a Lélek adta nekik, hogy szóljanak.”
(ApCsel 2,1–4)

Ünneplő keresztény Testvéreim!

Pünkösd van: a lélek diadalának és a keresztény egyház megalakulásának emlékünnepe. Eljöttünk ide, ebbe az áldott hajlékba, hogy ünnepet üljünk. Az ünnepszentelés nem csupán abból áll, hogy tiszta ruhát öltünk, nem is abból, hogy dűsan terített asztal mellé ülünk, vagy szórakozóhelyekre megyünk el. Nem, az igazi ünnep az, amikor a külső világ zajától elhúzódva csendben, a lélek, a szív tiszta érzései szerint szenteljük meg az ünnepnapot. Ezt teszitek ti is, keresztény Testvéreim: eljöttetek ezen a napon ide, hogy felelevenítsük azokat az eseményeket, amelyek annyi idő – két évezred – távlatából is megragadják lelkünket, örömmel töltik el szívünket és gondolkozásra készítetnek ma is.

Az első pünkösd történetét még a vallásórák idejéből többé-kevésbé mindnyájan ismerjük. Lényege az, hogy Jézus tanítványai, akik úgy érezték, hogy mindenki elhagyta őket, csak az Isten nem, ezek a tanítványok az első pünkösd alkalmával a Jézus által megígért Szentlélektől áthatva, Istennek erejét és a jóra való segítségét megérezve nagy lelkesedéssel és csodálatos bátorsággal kiléptek a félelem homályából Jeruzsálem piacára, és ott a nagy tömeg előtt olyan nyelveken kezdtek beszélni, amelyet minden jelenlevő ember megértett.

Péter apostol lelkesítő beszédére mintegy háromezren lettek Jézus-követők, megkeresztelkedtek, s ezáltal megalapították a keresztény anyaszentegyházat.

Az Apostolok Cselekedeteiről szóló könyv az egész történetet oly szépen, megkapóan írja le, hogy abból a dolgok csodálatos volta még jobban kitűnik. Ha az akkori történéseket külön megvizsgáljuk, valóban azt mondhatjuk: az első pünkösdkor csoda történt. Csodálatos volt az, ahogyan a Lélek diadalmaskodott akkor. Csoda volt az, amit a Lélek művelt a tanítványokkal, ahogyan a megfélemlített tanítványok egyik percről a másikra bátor, tette kész hőökké váltak: ahogy beszéltek, ahogy akkor egyszerre háromezren megkeresztelkedtek. Ám a

sok csoda közül mégis a legnagyobb az volt (legalábbis számunkra, akik nap mint nap keserűen érzékeljük, hogy kettős kisebbségi létünk szétforgácsolódik darabokra e szemfényvesztő, hangoskodó s gőgös farizeizmusával leszámolni képtelen, zűrzavaros földi világban, ahol a magukat kereszténynek vallók is olyan nehezen tudják megérteni, elfogadni egymást, még az egy nyelvet beszélők is!), hogy az első pünkösdkor úgy tudtak a tanítványok beszélni, hogy mindenki megértette őket! Ez pedig – bárki bárhogy magyarázza is a pünkösdi történetet – valószínűleg csoda volt.

Jöjjetek, kedves Testvéreim, vizsgáljuk élő hittel és fürkésző értelemmel e pünkösdi csodát!

A gondviselő Isten az embert sok mindennel megáldotta a teremtéskor, ezáltal kiemelte a többi teremtmény közül, és a teremtés koronájává tette. Ezek közül talán a legnagyobb adománya a *nyelv*, a beszélő, kifejező képessége. Ha elgondolkozunk azon, mi mindenre használhatjuk a nyelvet, azt mondhatjuk: Isten legértékesebb adományai közé tartozik. Hiszen ezzel fejezzük ki örömünket, bánatunkat, ragaszkodásunkat szüleink, testvéreink, barátaink iránt. A nyelv segítségével értekezünk másokkal, közöljük gondolatainkat, valljuk meg barátságunkat, együttérzésünket, szeretetünket. Ezzel ígérünk, fogadkozunk, imádkozunk, énekelünk. Csak akkor tudjuk igazán értékelni, amikor látunk olyanokat, akik nem tudják használni a nyelvet, nem tudnak beszélni.

De amilyen nagy áldás a nyelv, ha azt az ember helyesen, isteni adományként használja, éppen olyan átok is lehet, ha azt az ember nem a jóra, hanem a rosszra fordítja. És hányan teszik ezt! Mert az ember a nyelvvel bántja szeretteit, élete társát, gyermekét, szüleit, testvéreit, barátait, s bizony nem egyszer azt is, akitől a nyelvet kapta: Istent! Az ember ezzel a nyelvvel ejt sokszor életre szóló sebet mások lelkén. Ezzel a nyelvvel szítják az ellentéteket nép és nép között, és készítik elő a háborúkat. Ki nem lehet beszélni, milyen átok is tud lenni az emberi nyelv!

Mennyire találó ma is annak az ókori bölcsnek, Hillél rabbinak a döntése, aki, midőn a király egy állatot küldött hozzá azzal a paranccsal, hogy vágja ki és küldje vissza neki az állat legértékesebb és legértéktelenebb részét, ő a nyelvet vágta ki és küldte vissza, s az emberre vonatkoztatva ezt üzenté: „ez a legértékesebb és legértéktelenebb része!”

Mindezt azért mondom, hogy érzékeltessem: milyen nagy érték, csodákat létrehozó áldás lehet a nyelv, ha azt jól használjuk, és milyen nagy átok és nyomorúságot okozó tud lenni, ha azt gonoszul használja az ember!

Azt mondhatjuk: egyéni és közösségi életünk, sőt az egész emberiség élete, boldogsága vagy boldogtalansága a nyelvtől, annak használatától is függ!

Napjainkban a közvélemény-formáló, széles körben ismert személyek, az emberiség nagyjai, népek, nemzetek, vallási felekezetek, különböző szervezetek s más közösségek vezetői azon töprengnek, hogyan lehetne ezt a földi világot él-

hetőbbé tenni, s benne az emberiséget hogyan lehetne megváltani/megváltoztatni, boldogítani. Ennek érdekében utaznak olykor több ezer kilométert, teremtik a kapcsolatokat, tárgyalnak, konferenciáznak. Az eredmény sajnos legtöbbször nem a várt, nem az óhajtott. Hiszen ma itt, holnap ott robban egy halált hozó pokolgép, embereket rabolnak ki és ölnek meg, háborúk szaggatják szét a Földet. Miért? Mert Isten gyermekei, akik az Egy, Örökkévaló és Mindenható Lelke által kapott ajándékok sokfélesége, változatossága ismeretében egyek kellene, hogy legyenek, nem tudják, vagy nem akarják megérteni egymást! Nem, mert mindenki a maga érdekei „nyelvén” beszél, és a másik érdekeit figyelmen kívül hagyja. Azért, mert a legtöbb ember a nyelv tudásában csak az „Én” személyes névmásig, az egyes szám első személyig jut el, de azt, hogy „Te”, „Ő” vagy „Ők”, nem ismeri. Azért, mert mi, mai emberek, bár sokszor annyi nyelvet beszélünk, épp a legfontosabbat, a szeretetet, az egymásra vigyázás, az egymás megértésének és megbecsülésének nyelvét nem tudtuk mindaddig megtanulni, és e tudást közkinccsé tenni.

A názáreti Jézussal kortárs római politikus és történétíró, Caius Sallustius Crispus a politikai küzdelmeket és hadjáratokat megelőzve visszavonult, hogy a történétírásnak szentelje idejét. A *Historia* című munkájában (amelyben a maga korát mutatja be) mintegy végső következtetésként a következőket írja: „Egymás nyelvének megértése, az egyetértés által a kis dolgok gyarapodnak, széthúzásban a legnagyobbak is szétválnak.” Amennyiben az ókori történétíró tudott a jeruzsálemi pütkösi eseményekről (ez nem bizonyított), helyénvaló megállapításában a pütkösi egyetértés, az egy akarat csodájára is utalhatott.

A magunk mögött hagyott lélekgyilkoló, egyházellenes időszakban sok ártatlan keresztény ember börtönbe került, köztük jelentős számban lelkipásztorok is. A fogság szenvedésein átesett, a börtönrácsokon keresztül is a Fényt kereső lelkészek egyike az utána jövő nemzedéknek mondta el a következő, megtörtént esetet: „Egy hatalmas cellában voltunk sokféle nemzetiségű, felekezetű és világnézetű emberek, rabok. Egy külföldről jött misszió tagjai látogattak meg. Volt közöttük egy sok nyelvet, vagy 15-öt beszélő, aki, mivel sok nyelvet beszélt, hol az egyik, hol a másik csoporttal állott szóba, de bármelyik fajtához, felekezeti csoporthoz ment, úgy beszélt, hogy felkavarja azokat, mindig a másikra árulkodott, és szított a másik ellen. A végén felismertük szándékát, és senki sem állt szóba vele. Egyikünk meg is jegyezte: »maga sok nyelven beszél, de a sok nyelv helyett jobb lett volna, ha csak egyet, a szeretet nyelvét tanulta volna meg, akkor helye volna közöttünk.« Így, bár sok nyelvet tud, de lélek és szív nélkül olyan, mint egy számítógép, nincs szíve, lelke!”¹

1 A bebörtönzött lelkészekkel kapcsolatos történetet Benczédi Ferenc nyugdíjas lelkésztől kölcsönöztem.

Keresztény Testvéreim! Sokatok előtt ismeretes a technikának az a vívmánya (a „fordítógépes” szinkrontolmácsolás), amellyel többnyelvű, nagy gyűléseken mindenki a saját nyelvén hallgathatja a beszédet, hozzászólást. A modern technika csodás vívmányait kidolgozók talán az első pütkösi tanítványoktól vették a példát, az ötletet, amelyet a Biblia így örökít meg: „és szóltak más nyelveken...” Mert a tanítványok úgy szóltak, olyan nyelven, hogy mindenki megértette. Ez volt a pütkösd legnagyobb csodája! Igen, mert amíg az emberek ezt a más nyelvet, a szeretet nyelvét nem beszélték, addig az volt a nyelvük, hogy: gyűlöld azt, aki nem tartozik a te fajtádhhoz, aki más gondolkodású, aki többlettel bír anyagi vagy szellemi tekintetben. Addig egymástól elválasztó, elkülönülő, csak önmaga felé forduló volt az ember. De a tanítványok nyelve a Jézustól tanult nyelv volt. Tőle tanulták meg a szeretet nyelvét. Azt, hogy „szeressétek még ellenségeiteket is”, „áldjátok azokat, akik titeket átkoznak”, „bocsássatok meg az ellenetek vétkezőknek”. „Nemcsak hétszer – mondta Jézus –, de még hetvenhét-szer is”, „ha valaki kővel dob, dobd vissza kenyérrel”, „ha valaki egy fél mérföldre kényszerít, kísérd el őt kettőre.”

Ezt a nyelvet beszélték ott, Jeruzsálem piacán a sokaság előtt, és természetes, hogy ezt a nyelvet megértette mindenki, és nemcsak megértették, de mintegy háromezren megtértek, szívükbe zárták, s mint kis kovászt magukkal vitték szívükben, gondolataikban a családba, az emberi közösségbe. Ez volt az elindítója a jézusi eszmének és gondolatnak. Ez teremtett egyházat, amelynek nyelve a szeretet lett.

Ma sem kellene egyéb, mint az, hogy akik beszélnek – családban, gyülekezetben, egyházakban, országokban, a nagyvilágban, különböző konferenciákon, csúcstalálkozókon –, ezen a nyelven beszéljenek, és akkor megtörténne a csoda: a Nagy Pütkösd, amikor az emberek megértik egymást és a Földön megvalósul Jézus és minden jóakarató ember vágya: Isten országa!

Abban reménykedünk, hogy Isten az Ő szent lelkét kitölti minden gyermekére, jutalmazza a keresztény szeretet nyelvét tanulni, tanítani és beszélni akaró Jézus-tanítványokat.

Hogy ez valósággá váljék, imádkozzunk Istenhez, hogy szent lelkével segítsen minket, mi pedig az Ő segítségét megérezve, szeretettel felénk nyújtott atyai kezét megfogva, hitben növekedve törekedjünk pütkösi lelkületű tanítványokká válni, egymás megértésének nyelvét beszélni, s nemes törekvésünkre kérjük az Ő áldását! Ámen.

Egyházi élet – Hírek

Az Egyházi Főhatóság tevékenysége

■ Egyházunk legfőbb végrehajtó testülete, az Egyházi Képviselő Tanács július 18-án tartotta II. évnegyedi rendes ülését Kolozsváron. Napirenden szerepelt többek közt a júniusban és júliusban lezajlott egyházköri közgyűlések és választások eredménye, a közvetlen befejezés előtt álló kolozsvári diákétkezde működtetésének kérdése, valamint a SORA épület bérbeadásának újabb fejleményei.

■ Szeptember 26-án volt az Egyházi Képviselő Tanács III. negyedévi rendes ülése Kolozsváron. A testület többek között jelentést hallgatott meg az unitárius középiskolák 2007–2008-as tanévről, jelölteket állított az Unitárius Világszövetség (ICUU) vezető tanácsába, és döntött a Zsinat és a Főtanács időpontjának elhalasztásáról 2008. december 4–6-ra.

Lelkészképzés

■ Július 1-jén volt a 2008. évi lelkészképesítő vizsga, amelyen csak egyetlen jelölt jelent meg, Rácz Norbert Zsolt fjúsági lelkész. Újvárosi Katalin gyakorló segédlelkész betegség miatt, Kiss János Csaba pedig személyes okokból kérte a vizsga későbbre halasztását.

■ A Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karán július 17–18-án volt az I. évfolyamra kiírt felvételi vizsga. A bejutott hallgatók: Szász Tünde (Firtosmar-tonos), Bencze Zsuzsánna (Székelyudvarhely), Bartha Alpár (Fiatfalva), Timár Zsolt (Árkos) és Gyerő Attila (Brassó).

■ A Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Kara szeptember 29-én nyitotta meg kapuit az új tanévre érkezők előtt.

Rendezvények, egyházképviselet

■ A Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karán június 29-én tartották az évzáró ünnepélyt. A kolozsvári belvárosi unitárius templomban tartott istentiszteleten dr. Szabó Árpád püspök végezte a szószéki szolgálatot. Az évzáró keretében történt a négy végzős hallgató átadása és egyházi szolgálatra való átvétele is. Andorkó Attila, Lőrinczi Botond, Mikó Ferenc és Tóth Zsuzsánna gyakorló segédlelkészi kinevezését a Püspöki Hivatal szeptember 1-jétől állítja ki.

■ A Jobbágyfalvi Egyházközség július 6-án nagyszabású rendezvény keretében ünnepelte a templom építésének 70. évfordulóját. A szószéki szolgálatot dr. Szabó Árpád püspök végezte.

- A Szentábrahámi Egyházközség július 13-án tartotta idén meghívott lelkésze, Berei István beiktatóját. Az istentiszteleten a beiktatási beszédet dr. Szabó Árpád püspök mondta, a beiktatást id. Szombatfalvi József esperes végezte el.
- Augusztus 10-én volt a tizedik Szejkefűrdői Unitárius Találkozó.
- A Bölöni Egyházközség augusztus 16-án szervezte meg id. Kozma Albert lelkész kibúcsúzó istentiszteletét, amelyen részt vett és beszédet mondott dr. Szabó Árpád püspök is.
- Az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet augusztus 21–24. között Várfalván rendezte meg a XXXII. Erdélyi Unitárius Ifjúsági Konferenciát 200 fiatal részvételével.
- Az Unitárius Nők Országos Szövetsége szeptember 6-án a Székelykeresztúri Unitárius Egyházközségben szervezte meg ez évi országos konferenciáját.
- Szeptember 11-én volt a kolozsvári unitárius diákétkeзде avatási ünnepélye. Az intézményben ezentúl a diákothonban lakó középiskolások és egyetemi, valamint teológiai hallgatók, de az elemi iskola tanulói és az óvodások is naponta táplálékhoz jutnak. Az ünnepélyre visszatérünk.
- Az Unitárius Lelkészek Országos Szövetsége szeptember 12–13-án Székelykeresztúron az unitárius egyházközség közreműködésével szervezte meg az unitárius lelkészi családok VI. találkozóját.
- Az Oklándi Egyházközség szeptember 27-én falutalálkozót tartott, a keretében tartott istentiszteleten dr. Szabó Árpád püspök végezte a szószéki szolgálatot.
- A Lókodi Egyházközség szeptember 28-án az őszi hálaadási istentisztelet keretében szentelte fel a templom új harangját. A szószéki szolgálatot dr. Szabó Árpád püspök végezte.
- A Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Kara szeptember 29-én nyitotta meg kapuit az új tanévre érkezők előtt. Az I. évfolyamra a szeptember elején tartott felvételi vizsga eredményeként öt hallgató iratkozott be: Bartha Alpár Fiafalváról, Bencze Zsuzsanna Székelyudvarhelyről, Gyerő Attila Brassóból, Szász Tünde Firtosmartonosból és Timár Zsolt Árkosról.
- A lókodi Kiss Rozália Ökumenikus Öregotthont működtető Jakab Lajos Alapítvány kuratóriuma szeptember 29-én ülést tartott, amelyen többek között megváltoztatta összetételét, és új vezetőséget választott. Az elnöki tisztségre a székelyudvarhelyi Bencze Gábor kapott megbízást.

Személyi változások

- Az egyházköri választások eredményeként augusztus 1-jétől az új eseperek átvették tisztségüket: Rüszt Fogarasi Tibor a kolozs-tordai egyházköriben, Lőrinczi Lajos pedig a székelykeresztúriban.

■ Szeptember 1-jétől az idén végzett gyakorló segédlelkészek elfoglalták első szolgálati helyüket az egyházban, a Püspöki Hivataltól érkezett kirendelés értelmében. Andorkó Attila Marosvásárhelyen a Bolyai-téri egyházközségben, Kiss Zsuzsánna Székelyudvarhelyen a Bethen-negyedi egyházközségben, Lőrinczi Botond egy éves helyettesként Gyergyószentmiklóson, Mikó Ferenc pedig Székelykeresztúron kezdte meg gyakorló segédlelkészi szolgálatát.

■ Augusztus 1-jétől Tódor Csaba angliai ösztöndíjas visszatért a homoródszentpáli lelkészi állásába.

■ Augusztus 1-jétől Jakabházi Béla Botond egyesült államokbeli ösztöndíjas visszatért a nyomati lelkészi állásába.

■ Az egyházköri választásokkal a tisztségből leköszönt esperesek augusztus 1-jétől visszatértek a lelkészi állásukba: Farkas Dénes a kolozsi, id. Szombatfalvi József a székelykeresztúri, Kedei Mózes a székelyudvarhelyi egyházközségbe.

■ A Székelykeresztúri Egyházkör titkárnői állásába szeptember 1-jétől Szombatfalvi Anna helyébe Lőrinczi Tünde került.

■ Ifj. Nagy Endre, a gyergyószentmiklósi leányegyházközség lelkésze augusztus végétől az egyesült államokbeli Berkeley-ben a Starr King Teológiai Intézet által felajánlott ösztöndíj felhasználója lett, egy évre. Tanulmányi útjára felesége, Patkó Éva is elkísérte.

■ Id. Kozma Albert, a Bölöni Unitárius Egyházközség lelkésze közel 43 évi szolgálat után augusztus 1-jétől nyugdíjba vonult. Teológiai tanulmányait 1961–1965 között végezte a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karán. Gyakorló segédlelkészi szolgálatát a székelykáli egyházközségben kezdte, 1971-től a székelymuzsnai, 1976-tól a recsenyédi egyházközség rendes lelkésze volt. 1988-ban szülőfaluja, Bölön hazahívta, így 20 évig annak lelki vezetője lett.

■ Kovács Sándor szőkefalvi lelkész áthelyezést nyert a Magyarországi Egyházközség lelkészének, szeptember 1-jétől.

■ Kiss Sándor Loránd volt petrozsényi gyakorló segédlelkész áthelyezést nyert a Székelyudvarhelyi Belvárosi Egyházközségbe, október 1-jétől.

Halottaink

Bíró Barna városfalvi lelkész életének 65. évében rövid szenvedés után június 23-án elhunyt. 1944-ben született Kidében, a Protestáns Teológiai Intézetben 1964–1968 között szerzett unitárius lelkészi oklevelet. Lelkészi szolgálatát 1968–1972 között Aranyosrákoson, 1972–1985 között Homoródszentpéteren, 1985-től pedig Városfalván végezte. Temetése június 25-én volt a városfalvi templomból, majd a helyi temetőben helyezték nyugalomra. A gyászbeszédet Simó Sándor homoródjánosfalvi lelkész mondta, az Egyetemes Egyház részéről dr. Szabó Árpád püspök, volt egyházközsége,

a homoródszentpéteri részéről Székely Kinga Réka lelkész, az ULOSZ részéről Csete Árpád titkár mondott búcsúbeszédet. Emléke legyen áldott.

Özv. Késmárky Miklósné született Barlabás Ibolya, néhai Késmárky Miklós unitárius lelkész özvegye, életének 95. évében, 39 évi özvegység után 2008. augusztus 29-én elhunyt. Férje oldalán a Baróti Egyházközség tiszteletes asszonyaként és énekvezéréként 33 éven át hűséggel szolgálta egyházunkat. Temetése augusztus 31-én volt a baróti temetőben, a szertartást Kotecz József felsőrákosi lelkész végezte. Emléke legyen áldott.

Özv. Pálffy Ákosné szül. Soós Dimény Vilma, néhai Pálffy Ákos homoródszentpáli unitárius kántortanító és iskolaigazgató özvegye, életének 93. évében, 45 év özvegység után 2008. szeptember 29-én elhunyt. Férje oldalán 21 évig szolgálta egyházunkat (ő 1963. augusztus 13-án hunyt el). Temetése október 1-jén indult a családi házból és a homoródszentpáli templomból, a szertartást Tódor Csaba helyi lelkész végezte. A sírnál az egyházközség kórusa énekelt Tódor Éva kántor vezetésével.